

วารสารมนุษยศาสตร์

ฉบับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง ปีที่ 11 ฉบับที่ 1

ISSN 2286-7457

บทบรรณาธิการ

ในวาระครบรอบ 50 ปีแห่งการสถาปนามหาวิทยาลัยรามคำแหง คณะมนุษยศาสตร์ได้ร่วมจัดกิจกรรมทางวิชาการและสืบสานพันธกิจความร่วมมือทางวิชาการอย่างต่อเนื่อง ในปี 2565 สำนักงานบัณฑิตศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหงได้มีส่วนร่วมในการจัดทำเอกสารรายงานสืบเนื่องการประชุมวิชาการระดับนานาชาติ “เกาหลีศึกษา-ไทยศึกษา ครั้งที่ 8 : โควิดเปลี่ยนชีวี เทคโนโลยีเปลี่ยนโลก” (Korean - Thai Disruptive Technologies Today After Pandemic) นักวิชาการและนักวิจัยจากเครือข่ายเกาหลีศึกษาได้ให้ความสนใจในการเข้าร่วมเสนอผลงานอย่างมาก แต่มีผลงานบางเรื่องไม่สอดคล้องกับแนวคิดการจัดงานประชุมวิชาการในปีนี้หรือส่งผลงานล่าช้า กองบรรณาธิการได้เสนอแนะให้เจ้าของผลวิชาการส่งมาตีพิมพ์ในวารสารวิชาการด้านมนุษยศาสตร์ต่อไป

วารสารมนุษยศาสตร์ ฉบับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหงฉบับนี้ได้รวบรวมและเผยแพร่บทความวิชาการที่ผ่านการพิจารณาและกลั่นกรองจากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญในแต่ละสาขาและเจ้าของบทความได้มีการปรับแก้เนื้อหาให้มีความถูกต้องตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ ประกอบด้วยบทความด้านวรรณกรรม ผลงานของอภิรักษ์ ชัยปัญหา เรื่อง *ตัวละครเอกหญิงกับสำนักท้องถิ่นนิยมในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ชลบุรีของปิยะพร สักดิ์เกษม* ด้านคติชนวิทยา ของ บัญชา เตส่วน และสุรเดช ทองบุญชู เรื่อง *ความศรัทธาและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระหมอศาลเจ้าเล่งจูเกียง จังหวัดปัตตานี* บทความของธมน ต๊ะสุและคณะ เรื่อง *ภาพสะท้อนด้านวิถีชีวิต บทบาทและคุณค่าที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านกะเหรี่ยงแดงบ้านปู่เต๋อ ตำบลแม่กุ อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก* บทความของเรือดรี สิริปกรณ์ จันทร เรื่อง *ปัญหาสังคมและพหุนิยมทางศาสนาในนวนิยายอเมริกันร่วมสมัยชุด เบรกฟาสต์ วิท บุคคาของ โรแลนด์ เมรูดโล*

นอกจากนี้ยังได้ตีพิมพ์บทความภาษาเยอรมัน 3 บทความ ประกอบด้วย บทความของ Nawadee Charoensuk und Felix Pülm เรื่อง „Wir Bananen: Außen gelb, innen weiß“ – Strategien der Selbstermächtigung vietdeutscher Identität im „Podcast Rice and Shine“ (“We Bananas: Yellow Outside, White Inside“ - Empowerment Strategies of Vietgerman Identity in the Podcast

“Rice and Shine”) บทความของ Prakorn Sathirapathya เรื่อง *Zur Untersuchung der Semantischen Rollen im Deutschen und im Thailändischen* (An investigation into semantic roles in German and Thai) และบทความของ Prapawadee Kusolrod เรื่อง *Corona-Sprüche: Ein Unterrichtsmodel im Deutschunterricht für Fortgeschrittene* (Corona sayings: A teaching model in German lessons for advanced learners) วารสารฉบับนี้ได้ออกโอกาสตีพิมพ์บทความเรื่อง *เมื่อ “เสภาขุนช้างขุนแผน” ถูกริ้วสร้างใหม่เป็น “วันทอง”* ของศาสตราจารย์ ดร. รุ่งฤทัย สัจจพันธุ์ ราชบัณฑิต สำนักศิลปกรรม ประเภทวรรณศิลป์ สาขาวรรณกรรมร้อยแก้ว ซึ่งเป็นอดีตอาจารย์คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ในฐานะบรรณาธิการต้องขอขอบคุณท่านคณบดีคณะมนุษยศาสตร์ รองศาสตราจารย์วิโรจนาคชาตรี ที่ให้การสนับสนุนในการผลิตวารสารเพื่อเป็นเวทีเผยแพร่และแลกเปลี่ยนผลงานวิชาการของอาจารย์และนักศึกษา ขอขอบคุณคณะทำงาน กองบรรณาธิการ ผู้อำนวยการบัณฑิตศึกษา รองศาสตราจารย์ ดร.สายวรุณ สุนทรโรทก บุคลากรของสำนักงานบัณฑิตศึกษา คุณณลินี ยิ่งยง และคุณวรรณวิสาข์ พลขยัน ที่ร่วมกันทำงานและทุ่มเทในการสร้างสรรค์สื่อคุณภาพฉบับนี้

บรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์ ดร.ประภาส พาวินนท์

ชื่อวารสาร	วารสารมนุษยศาสตร์ ฉบับบัณฑิตศึกษา ปีที่ 11 (พ.ศ. 2565) ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2565)	
กำหนดออก	ปีละ 2 ฉบับ	
เจ้าของ	บัณฑิตศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ 10240 โทร. 0-2369-2667	
วัตถุประสงค์	1. เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้นักศึกษาระดับปริญญาโท ตลอดจนอาจารย์และนักวิชาการ ได้มีโอกาสเผยแพร่ผลงานทางวิชาการและผลงานวิจัย 2. เพื่อส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ความคิดเห็น ตลอดจนผลงานการวิจัยใน สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนางานบัณฑิตศึกษาต่อไป	
ที่ปรึกษา	คณบดีคณะมนุษยศาสตร์ รองคณบดีฝ่ายบริหาร รองคณบดีฝ่ายวิชาการและวิจัย รองคณบดีฝ่ายนโยบายและแผน	
บรรณาธิการผู้พิมพ์โฆษณา	รองศาสตราจารย์วิโรจ นาคชาติ	
บรรณาธิการบริหาร	รองศาสตราจารย์ ดร. สายวรุณ สุนทโรทก	
บรรณาธิการประจำฉบับ	รองศาสตราจารย์ ดร. ประภาส พาวินนท์	
กองบรรณาธิการวารสารมนุษยศาสตร์ ฉบับบัณฑิตศึกษา	ศาสตราจารย์ ดร. กรกช อัครวิริยะนุกาพ	ประจำกองบรรณาธิการ
	รองศาสตราจารย์ ดร.ประเทือง ทินรัตน์	ประจำกองบรรณาธิการ
	รองศาสตราจารย์ ดร.พิมลพรรณ เรพเพอร์ ประเสริฐวงษ์	ประจำกองบรรณาธิการ
	รองศาสตราจารย์ ดร. มนธิรา ราโท	ประจำกองบรรณาธิการ
	รองศาสตราจารย์ ดร.ศานติ กักดีคำ	ประจำกองบรรณาธิการ
	รองศาสตราจารย์ ดร. สุปณี พัดทอง	ประจำกองบรรณาธิการ
	รองศาสตราจารย์สุวัฒนา เลี่ยมประวัตติ	ประจำกองบรรณาธิการ
	รองศาสตราจารย์รุ่งฤดี แผลงสร	ประจำกองบรรณาธิการ
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จิตตภา สารพัตน์นิค ไชยปัญญา	ประจำกองบรรณาธิการ
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปณิธิ หุ่นแสวง	ประจำกองบรรณาธิการ
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วศิน ปัญญาจรตระกูล	ประจำกองบรรณาธิการ
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์รัตนพล ชื่นคำ	ประจำกองบรรณาธิการ
	อาจารย์ ดร. พัชรินทร์ ชัยวรรณ	ประจำกองบรรณาธิการ
	อาจารย์ ดร. พรธาดา สุวัธนวนิช	ประจำกองบรรณาธิการ
	อาจารย์ ดร. พุฒวิทย์ บุณนาค	ประจำกองบรรณาธิการ
	อาจารย์ ดร.เขวาลักษณ์ แสงจันทร์	ประจำกองบรรณาธิการ
ผู้จัดการ	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธีระนันท์ วิชัยดิษฐ	
ประจำกองจัดการ	นางนลินี ยี่งยง	
	นางสาววรรณวิสาข์ พลขยัน	
เหรียญก	นางสาวชลพรรณ ลิ่นบาง	

สารบัญ

หน้า

ตัวละครเอกหญิงกับสำนึกท้องถิ่นนิยมในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ชลบุรี ของปิยะพร ศักดิ์เกษม	1
<i>อภิรักษ์ ชัยปัญหา</i>	
ความศรัทธาและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระหมอ ศาลเจ้าเล่งจูเกียง จังหวัดปัตตานี	15
<i>ปัญญา เตส่วน และ สุรเดช ทองบุญชู</i>	
ภาพสะท้อนด้านวิถีชีวิต บทบาทและคุณค่าที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านกะเหรี่ยงแดง บ้านปูเตือ ตำบลแม่กุ อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก	33
<i>ธมน ต๊ะสุ และคณะ</i>	
ปัญหาสังคมและพหุนิยมทางศาสนาในนวนิยายอเมริกันร่วมสมัยชุด เบรกฟาสต์ วิท บุคคา ของ โรแลนด์ เมรูดโต	63
<i>เรือตรี สิริปกรณ์ จันทร</i>	
„Wir Bananen: Außen gelb, innen weiß“ – Strategien der Selbstermächtigung vietdeutscher Identität im „Podcast Rice and Shine“	76
<i>Nawadee Charoensuk und Felix Pülm</i>	
Corona-Sprüche: Ein Unterrichtsmodell im Deutschunterricht für Fortgeschrittene	98
<i>Prapawadee Kusolrod</i>	
Zur Untersuchung der Semantischen Rollen im Deutschen und im Thailändischen	114
<i>Prakorn Sathirapathya</i>	
บทความพิเศษ	
เมื่อ “เสภาขุนช้างขุนแผน” ถูกรี้อสร้างใหม่เป็น “วันทอง”	136
<i>รินฤทัย สัจจพันธุ์</i>	

ตัวละครเอกหญิงกับสำนึกท้องถิ่นนิคมในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ชลบุรีของปิยะพร ศักดิ์เกษม

Female Protagonist and Sense of Localism in Piyaporn Sakkasem's Historical Novels

อภิรักษ์ ชัยปัญหา

Apirak Chaipanha¹

บทคัดย่อ

ปิยะพร ศักดิ์เกษม ได้แตงนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ “ชุดแม่วัน” ขึ้น โดยใช้ระยะเวลา 100 ปีของประวัติศาสตร์จังหวัดชลบุรีมาเป็นฉากและบรรยากาศของเรื่อง นวนิยายชุดนี้ประกอบไปด้วย 3 เรื่อง ได้แก่ ในวารวัน ตะวันเบิกฟ้า และขอบฟ้าราตรี มีตัวละครแม่วันเป็นแกนร้อยของนวนิยายทั้งสามเรื่อง สำหรับบทความนี้มุ่งศึกษาว่าปิยะพร ศักดิ์เกษม ได้สร้างตัวละครเอกหญิงในนวนิยายทั้งสามเรื่องเพื่อสร้างสำนึกท้องถิ่นชลบุรีแก่ผู้อ่านอย่างไรบ้าง ผลการศึกษาพบว่า ปิยะพร ศักดิ์เกษม สร้างตัวละครเอกหญิง 3 ตัวละคร เพื่อให้เป็นตัวแทนของผู้ที่รักและหวงแหนท้องถิ่นชลบุรี ได้แก่ แม่วัน ตะวันวาด และ ฉญา โดยกำหนดให้ตัวละครทั้งสามมีความสัมพันธ์ทางสายเลือด กล่าวคือ ตะวันวาดเป็นหลานย่าของแม่วัน ส่วนฉญาเป็นหลานยายของแม่วัน ผู้แตงกำหนดให้ตัวละครเอกหญิงทั้งสามคน เป็นตัวแทนของผู้หญิงในสามช่วงวัย เพื่อให้เห็นถึงพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของจังหวัดชลบุรีในระยะเวลา 100 ปี การกำหนดให้เป้าหมายสูงสุดของตัวละครเอกหญิงทั้งสามให้มุ่งรักษารอบครัวของตนเองไว้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทั้งจากภายนอกและภายในครอบครัว นับเป็นสัญลักษณ์สำคัญที่ช่วยส่งสารเรื่องสำนึกรักท้องถิ่นชลบุรีมายังผู้อ่านทั้งที่เป็นคนในพื้นที่และนอกพื้นที่จังหวัดชลบุรีได้เป็นอย่างดี

คำสำคัญ: นวนิยายอิงประวัติศาสตร์, ท้องถิ่นนิคม, ชลบุรี, ตัวละครเอกหญิง

Abstract

Piyaporn Sakkasem composed a collection of historical novels titled “Mae Wan” based on a 100-year period of history of Choburi province. This study aimed at examining the way the female Protagonist in this collection reflect localism. This collection was composed consisting of 3 stories namely Nai Warawan, Tawan Berk Fah, and Khob Fah Ratee. The center character of these stories is Mae Wan with other 2 main female characters namely Tawan Wad and Chata. All of these characters represent Chonburi conservators, and they are all genetically related. Mae Wan is Tawan Wad's paternal grandmother and she is Chata's maternal grandmother. Each character represents women from 3 different generations. With this

¹ ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา E mail: apirak@buu.ac.th

Department of Thai Language, Faculty of Humanities and Social Sciences, Burapha University

* Manuscript received December 13, 2021; revised February 26, 2022 and accepted March 29, 2022

method, evolution and changes in Chonburi within a 100-year period is illustrated. The life goal of all 3 characters is to sustain their families while their families have to encounter both internal and external changes. Their family attendance is a remarkable symbol appropriately communicating sense of localism to both readers who are both Chonburi locales and those readers in other parts of the country.

Keywords: historical novels, Localism, Chon Buri, Female Protagonist

บทนำ

การสร้างสรรค่านวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของไทยนั้น จากการศึกษาพบว่านวนิยายอิงประวัติศาสตร์เกือบทั้งหมดของไทย มักนำเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ชาตินิยมมาเป็นฉากของเรื่อง ชัยพงษ์ สำเนียง (2555) ได้กล่าวถึงประวัติศาสตร์ชาตินิยมว่า เป็นการสร้างประวัติศาสตร์ที่ยึดเอาความเป็นชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เป็นแกนกลางในการอธิบายประวัติศาสตร์ ผู้แตงนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของไทยมักสร้างสรรค์ผลงานของตนด้วยการตีความประวัติศาสตร์ชาตินิยมในแง่มุมต่าง ๆ ทั้งการที่ผู้แตงต้องการแสดงชีวิตเบื้องหลังทางประวัติศาสตร์ เพื่อบันทึกเหตุการณ์ ขนบธรรมเนียม ประเพณี สนับสนุนสมมุติฐานของประวัติศาสตร์นิพนธ์ หรือการหักล้างสมมุติฐานทางประวัติศาสตร์นิพนธ์ด้วยการเล่าประวัติศาสตร์ด้วยวาทกรรมประวัติศาสตร์กระแสรอง เป็นต้น แต่กระนั้น “พื้นที่” ของเรื่องเล่าในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของไทยก็ยังคงอยู่ “ส่วนกลาง” หรือ “ความเป็นเมืองหลวง” หรือ เรื่องของ “รัฐในฐานะศูนย์กลางความสำคัญของชาติ” เป็นส่วนใหญ่

อย่างไรก็ตามหลังวิกฤติเศรษฐกิจครั้งใหญ่ของประเทศ ซึ่งรู้จักกันในชื่อยุค “เศรษฐกิจฟองสบู่แตก” ในเดือนกรกฎาคม พุทธศักราช 2540 และการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 กระแสเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองไทยมีแนวโน้มในการเปิดพื้นที่ให้กับความเป็นท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น หลังจากทีกระแสดังกล่าวในการพัฒนาประเทศในช่วงก่อนหน้าให้ความสำคัญกับกระแสโลกาภิวัตน์ (globalization) มาโดยตลอด (พัฒนา กิติอาษา, 2546, หน้า 39) การกลับมาให้ความสำคัญกับความเป็นท้องถิ่น (local) เช่นนี้ได้กลายเป็นวาทกรรมท้องถิ่นนิยม (localism) เพื่อให้เป็นมโนทัศน์ (concept) ตอบโต้แนวคิดการพัฒนาตามแนวโลกาภิวัตน์ที่มุ่งเน้นการรวมศูนย์ การเชื่อมโยงโลกทั้งใบให้เป็นเพียงหมู่บ้านเดียว จนละเลยการยอมรับในด้านความหลากหลายทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม รวมทั้งสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ดังที่เสนอห์ จามริก (อ้างถึงในพัฒนา กิติอาษา, 2546, หน้า 39) ได้กล่าวไว้ว่า

...กระแสชุมชนท้องถิ่น ไม่ได้มีนัยความหมายเป็นเพียงเพื่อการยื่นหยัดต่อสู้เพื่อความอยู่รอดหรือปกป้องตัวเองเท่านั้น หากหมายถึงเป็นการเสนอแนวทางเลือกเพื่อการปฏิรูปสู่ระเบียบสังคมใหม่ ซึ่งสงวนที่ว่างให้กับความแตกต่างหลากหลายทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม สิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์...

วาทกรรมท้องถิ่นนิยมนี้ นับเป็นอุดมการณ์ใหม่ที่ไทยให้ความสำคัญทั้งในส่วนของภาครัฐดังจะเห็นได้จากการกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ซึ่งก็ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น และในส่วนของท้องถิ่นเองโดยอาศัยปฏิบัติการทางวาทกรรมต่าง ๆ เพื่อถ่ายทอดสู่ประชาชนชาวไทย เช่น การให้คำอธิบาย การอบรมสั่งสอน การนำเสนอแนวคิดผ่านสื่อต่าง ๆ รวมทั้งการถ่ายทอดผ่านเรื่องเล่าประเภทนวนิยายอิงประวัติศาสตร์

นับตั้งแต่ปี พุทธศักราช 2548 เป็นต้นมา ปิยะพร ศักดิ์เกษม นักเขียนชาวจังหวัดชลบุรี ได้สร้างสรรค์นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ขึ้นชุดหนึ่ง โดยใช้เหตุการณ์ประวัติศาสตร์ของจังหวัดชลบุรี ตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รวมระยะเวลา 100 ปี มาเป็นฉากของเรื่อง นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ชุดนี้ประกอบไปด้วย 3 เรื่อง ได้แก่ ในวารวัน ตะวันเบิกฟ้า และขอบฟ้าราตรี นักอ่านนวนิยายจะเรียกนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ชุดนี้ว่า “นวนิยายชุดแม่วัน” ตามชื่อตัวละครสำคัญซึ่งทำหน้าที่เป็นแกนร้อยนวนิยายทั้งสามเรื่องนี้ไว้โดยที่ปิยะพร ศักดิ์เกษม ได้กำหนดให้ตัวละครเอกหญิงของทั้งสามเรื่องให้เป็นตัวแทนของผู้หญิง 3 ช่วงวัยในการเฝ้ามองการเปลี่ยนแปลงของจังหวัดชลบุรี ดังนั้นจึงน่าสนใจว่าปิยะพร ศักดิ์เกษม ได้สร้างตัวละครเอกหญิงในนวนิยายทั้งสามเรื่องเพื่อสร้างสำนึกท้องถิ่นชลบุรีแก่ผู้อ่านอย่างไรบ้าง

วัตถุประสงค์

ศึกษาการสร้างตัวละครเอกหญิงในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ “ชุดแม่วัน” 3 เรื่อง ในฐานะตัวแทนสำนึกท้องถิ่นชลบุรี

การทบทวนวรรณกรรม

นวนิยายอิงประวัติศาสตร์

ราชบัณฑิตยสถาน (2556, หน้า 211) ได้ให้ความหมายของคำว่า นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ (historical novel) ไว้ว่า “นวนิยายที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ ซึ่งนำมาสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ โดยใช้จินตนาการ ตัวละครมีทั้งที่มีตัวตนจริงในประวัติศาสตร์และที่สมมุติขึ้นมาใหม่แสดงบทบาทร่วมกัน”

อิรวดี ไตลังคะ (2546, หน้า 31-32) ได้อธิบายว่า ในที่สุดประวัติศาสตร์นิพนธ์ก็เป็นเรื่องเล่าประเภทหนึ่งที่นักประวัติศาสตร์ต้องประกอบสร้าง “เรื่องราว” ขึ้นเพื่อเรียบเรียงเหตุการณ์ต่าง ๆ ตามที่ได้ค้นคว้ามา เพื่อให้เกิดความเข้าใจว่าเกิดอะไรขึ้นในช่วงเวลานั้น ๆ จึงอาจกล่าวได้ว่าประวัติศาสตร์นิพนธ์ก็เป็นการเขียนเรื่องเล่าที่ผ่านการ “ตีความ” เช่นเดียวกับบันเทิงคดีประวัติศาสตร์นั่นเอง หากแต่ประวัติศาสตร์นิพนธ์ได้กลายเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์และนำเสนอตัวเองในฐานะงานเขียนที่เป็นวิชาการมากกว่า

วันชนะ ทองคำเภา (2554, หน้า 435) กล่าวว่านวนิยายอิงประวัติศาสตร์ในฐานะบันเทิงคดีประวัติศาสตร์นั้น ผู้แต่งสามารถสร้างเรื่องเล่าขึ้นใหม่เพื่อจำลองชีวิตของผู้คนในประวัติศาสตร์ที่ตนนำมาใช้เป็นฉากของเรื่องโดยอาศัย “ความเป็นวรรณคดี” ของเรื่องเล่า โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “ปัจจัยทาง

วรรณศิลป์” ที่ส่งผลทำให้บทประพันธ์แต่ละเรื่องสามารถสื่อความหมายที่แตกต่างกันเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ออกมาในตัวเองได้อย่างกลมกลืนกับเนื้อเรื่องทั้งหมด

ท้องถิ่นนิยม

พัฒนา กิติอาษา (2546) ในวิจัยเรื่อง “ท้องถิ่นนิยม (Localism) ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (สาขาสังคมวิทยา) เพื่อสนับสนุนให้ศึกษาค้นคว้าและนำเสนอต่อที่ประชุมทางวิชาการระดับชาติ สาขาสังคมวิทยา ครั้งที่ 1 การวิจัยครั้งนี้เป็นการสังเคราะห์หมโนทัศน์หลักทางสังคมวิทยาชุดหนึ่งจากจำนวนทั้งหมด 4 ชุด ได้แก่

อัตลักษณ์ (identity) พหุนิยม/พหุลักษณ์นิยม (pluralism) ความเป็นคนชายขอบ(Marginalization) และท้องถิ่นนิยม (Localism) งานวิจัยเรื่องนี้ได้ทบทวนแนวคิดทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับหมโนทัศน์ท้องถิ่นนิยม ทั้งในวงวิชาการนานาชาติและวงวิชาการไทย เพื่อทำความเข้าใจความหมาย พัฒนาการภาพรวม เนื้อหาสาระและการประยุกต์ใช้แนวคิดดังกล่าวในบริบทต่าง ๆ ผลการวิจัยพบว่า กระแสความคิดทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ช่วง 2-3 ทศวรรษที่ผ่านมาโดยเฉพาะแนวคิดทฤษฎีสายสกุลหลังทันสมัยนิยมรวมทั้งแนวโน้มทางเศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรมในสังคมไทยยุควิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540 ได้เน้นความสำคัญของกระแสท้องถิ่นนิยมมากขึ้น ท้องถิ่นนิยมควรได้รับความเข้าใจด้วยกระบวนการวิพากษ์วิจารณ์วิธีคิดแบบแยกชั้นหรือถอนมาคาดคิดของกระแสโลกาภิวัตน์ พิจารณาท้องถิ่นกับโลกอย่างเชื่อมโยง และสร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายทางสังคมในระดับท้องถิ่น และได้สรุปความเห็นเรื่องความสนใจเรื่องท้องถิ่นนิยมในวงวิชาการไทยหลัง พ.ศ. 2500 ไว้ดังนี้

ประการแรก ความสนใจเกี่ยวกับท้องถิ่นมีมาช้านานแล้ว เพราะท้องถิ่นเป็นพื้นที่ทางสังคมและเป็นหมโนทัศน์หลักที่นักสังคมวิทยา นักมานุษยวิทยา สื่อมวลชน ปราชญ์พื้นบ้าน นักพัฒนา ข้าราชการ และปัญญาชนสาธารณะทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นให้ความสนใจ แน่นนอนว่า ท้องถิ่นและท้องถิ่นนิยมมีความหมายแตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับค่านิยม ขอบเขตความสนใจ และเป้าหมายของแต่ละคน ท้องถิ่นจึงมีมิติและแง่มุมที่หลากหลาย แต่เชื่อมโยงสัมพันธ์กันอยู่ในตัว เช่น ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ภูมิศาสตร์หรือ นิเวศวิทยาท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรมเฉพาะถิ่น

ประการที่สอง ในช่วงทศวรรษ 2500-2510 ความสนใจเริ่มแรกของนักวิชาการ โดยเฉพาะกลุ่มนักสังคมศาสตร์ที่ได้รับการศึกษาจากต่างประเทศไม่ได้สนใจเรื่องคุณค่า สิทธิ และปากเสียงของท้องถิ่นมากนัก แต่เน้นการทำความเข้าใจเรื่องการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย โครงสร้างและหน้าที่ระบบความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนา ฯลฯ ทั้งหมดนี้เป็นไปตามกระแสและทิศทางของกระบวนการหมโนทัศน์หรือทฤษฎีแม่บทที่ได้รับความนิยมใน วงวิชาการระดับนานาชาติ รวมทั้งบรรยากาศทางเศรษฐกิจการเมืองของประเทศในช่วงนั้นที่ปกครองโดยเผด็จการทหาร และสงครามต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์อย่างรุนแรง ต่อมาเริ่มมีนักวิชาการหัวก้าวหน้าจำนวนหนึ่งได้หันไปใช้ทฤษฎีมาร์กซิสม์ เศรษฐศาสตร์การเมือง เศรษฐศาสตร์ศีลธรรม วัฒนธรรมชุมชน ควบคู่กับทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมกระแสหลัก เพื่อค้นหา

ทางออกทางเลือกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนและไม่เป็นธรรมในท้องถิ่นต่าง ๆ โดยเฉพาะช่วงหลังเหตุการณ์ ตุลาคม 2516 เป็นต้นมา ในทศวรรษที่ 2530-2540 อาจถือได้ว่าเป็นช่วงเวลาที่ยั่งยืนได้รับความสนใจ ค้นคว้า วิเคราะห์ และนำเสนออย่างหลากหลายและเป็นระบบ

ประการที่สาม รูปธรรมของท้องถิ่นนิยมมีหลากหลาย เช่น ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ประวัติศาสตร์หมู่บ้าน คติชาวบ้าน วรรณกรรมพื้นบ้าน ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจเฉพาะลุ่มน้ำ แนวคิดและแนวทางการพัฒนาชนบทที่เรียกว่า “วัฒนธรรมชุมชน” (และแนวทางการทำงานพัฒนาชนบทรูปแบบต่าง ๆ เช่น การจัดระบบชุมชน หรือองค์กรในท้องถิ่น เครือข่ายขององค์กรประชาชน การเกษตรกรรม/หัตถกรรม ทางเลือก รูปแบบและวิธีการจัดการทรัพยากรที่เน้นภูมิปัญญาชาวบ้าน สิทธิชุมชน ประชาสังคม/ชุมชนเข้มแข็ง เศรษฐกิจพอเพียง ฯลฯ รูปธรรมของท้องถิ่นนิยมเหล่านี้เป็นสี้นความคิดทางวิชาการและสะท้อนให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของนักสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา รวมทั้งปัญญาชนสาธารณะในการสร้าง กระแส และผลักดันปฏิบัติการท้องถิ่นนิยมในสังคมไทยอย่างน่าสนใจ

ประการที่สี่ ในทศวรรษที่ 2540 โดยเฉพาะภายหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 แนวโน้มของท้องถิ่นนิยมได้รับการขานรับเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ปฏิบัติการท้องถิ่นนิยมในภาคประชาชนโดยความสนับสนุนและร่วมมือของนักสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา รวมทั้งปัญญาชนสาธารณะกลุ่มที่ยืนอยู่ข้างประชาชน มีส่วนสำคัญในการเปิดเผยและให้พื้นที่แก่ท้องถิ่นและคนในท้องถิ่น ซึ่งครั้งหนึ่งเคยถูกกดบังคับและถูกมองข้ามมาก่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณพื้นที่ชายขอบและวิถีชีวิตของคนชายขอบกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม เราอาจกล่าวได้ว่า ท้องถิ่นนิยมในรูปแบบของการเมืองภาคประชาชน หรือการต่อสู้ช่วงชิง และต่อรองเรื่องสิทธิและอำนาจการจัดการด้านต่าง ๆ ของท้องถิ่นจะทวีความสำคัญมากขึ้นเรื่อย ๆ

ชัยพงษ์ สำเนียง (2555) ได้เขียนบทความเรื่อง “การสร้างประวัติศาสตร์ชาตินิยม ท้องถิ่นนิยม ท้องถิ่นชาตินิยม!!?” ในเว็บไซต์ siamintelligence.com โดยนำเสนอกระแส โนทัศน์การสร้างประวัติศาสตร์นิพนธ์ของไทยไว้ว่า มีด้วยกัน 3 กระแส ได้แก่ กระแสประวัติศาสตร์ชาตินิยม ซึ่งนำความเป็นชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ มาเป็นศูนย์กลางในการอธิบายประวัติศาสตร์ เป็นกระแสโนทัศน์หลักที่มีอิทธิพลต่อการเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์ของไทยมากที่สุด กระแสประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนิยม เป็นกระแสใหม่ที่ไทยเริ่มรับกระแสนี้เข้ามาในช่วงทศวรรษ 2520 จะเน้นความสำคัญของสังคม บุคคลในท้องถิ่นเดียวกันทั้งทางด้านประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ และความทรงจำ ใช้ท้องถิ่นเป็นศูนย์กลางในการเล่าเรื่องในประวัติศาสตร์ และกระแสประวัติศาสตร์ท้องถิ่นชาตินิยม เป็นการผสมผสานระหว่างกระแสแรกและกระแสที่สอง ไทยเริ่มรับกระแสประวัติศาสตร์นิพนธ์ในลักษณะนี้ในช่วงทศวรรษ 2530 โดยมุ่งเน้นการอธิบายประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนิยมให้เชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ชาติ

ตัวละครเอก

บุญเหลือ เทพยสุวรรณ (2539, หน้า 71-72) กล่าวถึงตัวละคร ไว้ว่า ในนวนิยายทั่ว ๆ ไป ลักษณะนิสัยของตัวละครเป็นเนื้อหาสำคัญที่สุดอันหนึ่งของหนังสือ ซึ่งสิ่งที่ทำให้ตัวละครในนวนิยายมีความ

น่าสนใจ และแตกต่างกันไปในแต่ละเรื่อง คือ บุคลิกภาพของตัวละครที่ผู้เขียนกำหนดขึ้น โดยตัวละครควรมีบุคลิกภาพที่มีลักษณะแตกต่างกันไปเพื่อความสมจริง

เถลิง พันธุ์เถลิงอมร (2541, หน้า 290-291) กล่าวถึงการ พิจารณาแก่นเรื่องหรือแนวคิดในงานบันเทิงคดีจากกลวิธีการสร้างตัวละครไว้ว่า ตัวละครเป็นองค์ประกอบที่สำคัญสำหรับเสนอแก่นของเรื่อง ควรสังเกตว่าตัวละครมีบุคลิกลักษณะเป็นอย่างไร เพราะจะมีผลต่อการทำความเข้าใจแก่นเรื่อง ควรสังเกตพัฒนาการจากโครงเรื่อง โครงเรื่องคือตัวกำหนดว่าตัวละครกระทำหรือแสดงอะไร และอะไรเกิดขึ้นกับตัวละครเหล่านั้น คำถามก็คือตัวละครได้ทำหรือแสดงอะไรบ้าง มีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นกับตัวละคร การมองตัวละครในลักษณะสองด้านคือ ตัวละครกระทำหรือเป็นผู้แสดงพฤติกรรมและตัวละครถูกกระทำหรือมีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นกับตัวละคร ความแตกต่างสองอย่างนี้ จะแสดงให้เห็นถึงทัศนะของนักเขียนต่อการกำหนดชะตาชีวิตของตัวละคร ตัวละครกระทำหรือแสดงพฤติกรรมใดมีเหตุการณ์ชนิดใดเกิดกับตัวละครบ้าง ควรสังเกตแรงจูงใจของตัวละคร เหตุผล สาเหตุที่ตัวละคร แสดงพฤติกรรม ต้องพิจารณาว่าการกระทำของตัวละครมีเหตุจูงใจอะไร เพราะแรงจูงใจมีอิทธิพลครอบงำตัวละครมากที่สุด ตัวละครเข้าใจหรือรู้ถึงแรงจูงใจของการแสดงพฤติกรรมของตนมากน้อยเพียงใด

วิธีวิจัย

การวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยวิจัยจากเอกสาร (documentary research) ผู้วิจัยมีวิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้าตามลำดับ ดังนี้

1. รวบรวมข้อมูล

- 1.1 จัดซื้อนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของปิยะพร ศักดิ์เกษม จำนวน 3 เรื่อง ได้แก่ ในวารวัน ตะวันเบิกฟ้า ขอบฟ้าราตรี
- 1.2 รวบรวมบทความ บทวิจารณ์ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ทั้ง 3 เรื่อง
- 1.3 รวบรวมบทความ บทวิจารณ์ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปิยะพร ศักดิ์เกษม
- 1.4 รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับประวัติศาสตร์
- 1.5 รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดท้องถิ่นนิยม
- 1.6 รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างตัวละคร

2. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

ศึกษาตามประเด็นการศึกษาอย่างละเอียดตามที่ระบุไว้ในขอบเขตของการวิจัย

3. สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะการศึกษาค้นคว้า

ผลการศึกษา

จากการศึกษาการสร้างตัวละครเอกหญิงในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ “ชุดแม่วัน” 3 เรื่อง ในฐานะตัวแทนสำนักท้องถิ่นชลบุรี พบกลวิธีที่ผู้ประพันธ์ออกแบบตัวละครให้สัมพันธ์กับแนวคิดท้องถิ่นนิยม

ได้แก่ การกำหนดตัวละครเอกหญิงในกรอบโครงประวัติศาสตร์ท้องถิ่นชลบุรี และกำหนดเป้าหมายของตัวละครเอกหญิง

1. การกำหนดตัวละครเอกหญิงในกรอบโครงประวัติศาสตร์ท้องถิ่นชลบุรี

นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ชุดแม่วัน นับเป็นปรากฏการณ์หนึ่งในวงวรรณกรรมไทยในการสร้างบันเทิงคดีประวัติศาสตร์โดยเน้นความสำคัญของท้องถิ่นจังหวัดชลบุรีเป็นสำคัญ นับเป็นการสร้างเรื่องเล่าของท้องถิ่นเพื่อแย่งชิงพื้นที่ของการเล่าเรื่องจากประวัติศาสตร์ส่วนกลางซึ่งเป็นแนวทางการสร้างบันเทิงคดีประวัติศาสตร์กระแสหลักของไทยในช่วงก่อนหน้า ผู้แต่งพยายามฉายภาพตัวแทน (representation) ที่จินตนาการขึ้นจากข้อมูลทางประวัติศาสตร์ เพื่อให้เห็นสภาพชีวิตความเป็นอยู่ สภาพบ้านเรือน ชาติพันธุ์ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมของจังหวัดชลบุรีในช่วงเวลาประมาณ 100 ปี (นับตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 พุทธศักราช 2445 ถึงรัชกาลที่ 9 ในปีพุทธศักราช 2546)

จากการศึกษาพบว่า ปิยะพร ศักดิ์เกษม ได้กำหนดตัวละครเอกหญิง (Female Protagonist) จากนวนิยายทั้ง 3 เรื่อง ได้แก่ แม่วัน จากนวนิยายเรื่อง ในวารวัน ตะวันวาด จากนวนิยายเรื่อง ตะวันเบิกฟ้า และฉญา จากนวนิยายเรื่อง ขอบฟ้าราตรี โดยใช้ช่วงชีวิตของตัวละครแม่วันตั้งแต่เกิดจนเสียชีวิตเป็นแกนร้อยสำคัญของนวนิยายทั้งสามเรื่อง เพื่อให้มุมมองของตัวละครทั้งสามเป็นตัวแทนของคนท้องถิ่นที่ค่อย ๆ เห็นความเปลี่ยนแปลงของจังหวัดชลบุรีในรอบ 100 ปี

ในวารวัน กำหนดระยะเวลา พ.ศ. 2445- 2486 ผู้แต่งกำหนดเรื่องราวดำเนินไปตั้งแต่แม่วันเกิดเติบโต แต่งงาน มีลูก โดยใช้กรอบโครงประวัติศาสตร์ตั้งแต่รัชสมัยรัชกาลที่ 5 - รัชกาลที่ 8 เป็นฉากของเรื่อง สำหรับ ตะวันเบิกฟ้า ผู้ประพันธ์เริ่มต้นเรื่องราวใน พ.ศ. 2498 ใช้กรอบโครงประวัติศาสตร์ในรัชสมัยรัชกาลที่ 9 ช่วงต้นเป็นฉากหลังของเรื่อง โดยกำหนดเรื่องราวหลักเป็นเรื่องของตะวันวาด ผู้เป็นหลานย่าของแม่วัน และในนวนิยายเรื่อง ขอบฟ้าราตรี เริ่มต้นเรื่องราวใน พ.ศ. 2517 – 2546 ในรัชสมัยของรัชกาลที่ 9 เป็นฉากหลังของเรื่อง โดยกำหนดเส้นเรื่องหลักเป็นเรื่องของฉญา ผู้เป็นหลานยายของแม่วัน

ตัวละครทั้งสามทำหน้าที่เป็นเหมือนผู้สังเกตการณ์การเปลี่ยนแปลงของจังหวัดชลบุรีจากคน 3 ช่วงวัย ผู้แต่งกำหนดให้ตัวละครแม่วันเป็นต้นแบบของความรักและภาคภูมิใจในท้องถิ่นชลบุรีแก่ตัวละครผู้เป็นหลานทั้งสอง โดยกำหนดให้ตัวละครรุ่นหลานทั้งตะวันวาดและฉญา ซึ่งเป็นตัวละครรุ่นหลังที่มีสิทธิ์เลือกไปใช้ชีวิตในเมืองหลวงหรือต่างประเทศ แต่ตัวละครตะวันวาดและฉญาต่างเลือกที่จะกลับมาใช้ชีวิตในจังหวัดชลบุรีแทน

กล่าวคือตะวันวาด ถูกแม่บังคับให้ไปอยู่กรุงเทพฯ และส่งไปเรียนที่ปิ่นัง แต่เรียนได้เพียงสองปี ตะวันวาดก็ขอลูกกลับมาอยู่กับแม่วันที่ชลบุรี และช่วยงานแม่วันคัมภีร์ที่แพปลาของครอบครัว เลือกที่จะแต่งงานกับนก ซึ่งแม้จะมีเชื้อสายเจ้านาย แต่ทั้งคู่ก็เลือกมาใช้ชีวิตเรียบง่ายที่ชลบุรีแทน ส่วนตัวละครฉญา ซึ่งได้รับการศึกษาสูงระดับมหาวิทยาลัย และได้ทำงานในสถานทูต แต่ก็เลือกจะกลับมาช่วยกิจการโรงเรียนของบิดาในจังหวัดชลบุรี เมื่อแม่วันผู้เป็นยายเสียชีวิตฉญาก็เลือกที่จะเป็นผู้ดูแลครอบครัวใหญ่สืบต่อจากแม่วัน ผู้เลือกที่ครองสถานะ โสดในตอนท้ายเรื่อง

1.1 แม่วัน

จากการศึกษาพบว่า ปิยะพร ศักดิ์เกษม นำเสนอแนวคิดเรื่องชลบุรีมีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ชาติ ผ่านการนำเสนอว่าชาวชลบุรีมีความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ไทยโดยนำเสนอผ่านการกำหนดให้แม่วันตัวละครเอกของเรื่อง ได้มีโอกาสเข้าเฝ้ารับเสด็จในโอกาสที่พระมหากษัตริย์ถึง 3 พระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินมายังเมืองชลบุรี ได้แก่ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ปิยะพร ศักดิ์เกษม ได้บรรยายบรรยายกาการรอรับเสด็จของประชาชนชาวชลบุรีผ่านสายตาของตัวละครเอกคือแม่วัน ซึ่งความรู้สึกแม่วันนั้นผู้ประพันธ์อาจใช้แทนความรู้สึกของชาวชลบุรีว่า “แม่ตนเองจะกำลังนั่งอยู่กลางสะพาน หากกลับรู้สึกแหม่มขึ้นน้ำเย็นไปทั่วทั้งร่าง เป็นความปีติอิ่มเอิบที่เล่นพลาญไปทั่ว จนความเป็นจริงของคืนฟ้าอากาศภายนอกไม่มีผลแต่อย่างใดเลย” (ในวารวัน, หน้า 308) แม้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินผ่าน ก็ทำให้พสกนิกรชาวชลบุรีอย่างแม่วันนั้น “ไม่มีวันลบไปจากความทรงจำ” ว่าครั้งหนึ่งพระมหากษัตริย์ไทยได้เคยให้ความสำคัญกับจังหวัดชลบุรีด้วยการเสด็จพระราชดำเนินมาเยี่ยมเยียนพสกนิกรของพระองค์

นอกจากนั้น ผู้แต่งยังใช้มุมมองของแม่วันที่ได้เห็นการที่รัฐเข้ามาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงรูปแบบการคมนาคมภายในจังหวัดชลบุรี เช่น การสร้างถนนเชื่อมระหว่างบางปลาสร้อยและบางทราย การสร้างตลาดปลา ตลาดผัก อันแสดงถึงวิถีชีวิตของคนชลบุรีที่ค่อยๆ เปลี่ยนแปลงจากเมืองที่ให้ความสำคัญกับการใช้ชีวิตค้าขายทางน้ำกลายมาเป็นเมืองทางบก และได้เห็นว่าจังหวัดได้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองมีผู้ปกครองคือนายกเทศมนตรีที่มีส่วนในการพัฒนาบ้านเมืองและระบบระเบียบให้แก่จังหวัดชลบุรีซึ่งยังคงสืบทอดจนมาถึงทุกวันนี้

การที่รัฐค่อย ๆ เข้ามาจัดระบบหรือการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนชาวชลบุรีนั้น ปิยะพร ศักดิ์เกษม ได้ให้รายละเอียดไว้ว่าเป็นลักษณะค่อย ๆ เปลี่ยนตามความสมัครใจ ดังเช่น การที่เทศบาลต้องการย้ายแฟบปลาทุกเจ้าให้มารวมกันไว้ที่เดียวเพื่อลดต้นทุน และสามารถควบคุมดูแลเรื่องความสะอาดระหว่างขนส่งได้ เทศบาลไม่ได้บังคับ ผู้ประพันธ์กำหนดให้แม่วันให้ความร่วมมือรัฐเป็นรายแรก ๆ ทำให้แม่วันมีโอกาสในการเลือกตำแหน่งแพของเธอเองที่ได้พื้นที่ด้านหน้าขนาดใหญ่ แม่วันเป็นตัวละครที่เปรียบเสมือนเป็นแกนร้อยสำคัญของเรื่อง เพราะผู้อ่านจะได้รับรู้ชะตากรรมของตัวละครตัวนี้ตั้งแต่เกิดจนเสียชีวิต พัฒนาการของตัวละครพัฒนาไปควบคู่กับพัฒนาการของจังหวัดชลบุรี การเล่าเรื่องด้วยมุมมองของแม่วันจึงทำให้ผู้อ่านเกิดความรักความผูกพันกับท้องถิ่นชลบุรีด้วย

1.2 ตะวันวาด

ตะวันวาดเป็นตัวละครเอกในนวนิยายเรื่อง ตะวันเบิกฟ้า เป็นตัวละครหลานย่าของแม่วัน ตะวันวาดเป็นตัวแทนของคนรุ่นใหม่ที่ยังให้ความสำคัญกับพื้นที่ถิ่นชลบุรีอันเป็นที่เกิดของตน ทั้งนี้ผู้ประพันธ์ได้ตั้งใจให้เห็นว่าเพราะตะวันวาดนั้นได้รับการเลี้ยงดูมาจากแม่วันโดยตรง แม้ต่อมาจะถูกตรีทิพย์ ผู้เป็นแม่พาไปเรียนหนังสือที่กรุงเทพฯ และส่งไปเรียนที่ป็นังอีก 2 ปี เพื่อต้องการให้ลูกสาวของตน

อยู่ในแวดวงชนชั้นสูงและอยู่ในเมืองหลวง แต่ด้วยความผูกพันและการถ่ายทอดอุดมการณ์ความรัก
ท้องถิ่นชลบุรี ก็ทำให้ตะวันวาดเลือกที่จะกลับมาอยู่กับแม่บ้านผู้เป็นย่าในเวลาต่อมา

ปิยะพร ศักดิ์เกษม เลือกรมุมมองของตะวันวาดเพื่อให้ข้อมูลถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
ด้วย ดังเช่นตอนที่ตะวันวาดได้เข้าไปกรุงเทพฯ เธอตั้งใจจะไปซื้อวิทยุมาฝากคุณวัน แต่เมื่อไปปรึกษาคน
รู้จักทำให้ทราบว่าขณะนั้นสัญญาณโทรทัศน์ได้ขยายพื้นที่ไปยังจังหวัดชลบุรีแล้ว ตะวันวาดจึงตัดสินใจซื้อ
โทรทัศน์แทนวิทยุไปฝากแม่บ้าน ดังความในตอนที่ว่า

...เออ จริงของลูกตาล...พี่วรรณ วิทยุเราก็มีแล้วตั้งสองเครื่อง ถึงจะเก่าก็เถอะ
แต่โทรทัศน์ยังไม่มี ตอนแรก ๆ เห็นว่ามันไม่ค่อยชัด ทำให้ไม่มีใครคิดจะซื้อ
แต่ถึงวันนี้ก็ชัด พอดูได้แล้วที่บ้านเรา ตะวันว่าถ้ามีสักเครื่องก็ดีเหมือนกัน
คุณย่าน่าจะชอบและดีก็อย่างลูกตาล ฉมา กับฉญาจะได้ดูด้วย ตะวันพอมีเงินล่ะ...
อยากซื้อ...

(ตะวันเบิกฟ้า, หน้า 105)

มุมมองของตะวันวาด เป็นมุมมองของตัวละครคนรุ่นใหม่ แต่เป็นคนรุ่นใหม่ที่ได้รับการ
อบรมสั่งสอนและสืบทอดวิถีชีวิตจากตัวละครแม่บ้าน ผู้ซึ่งมีความรักความผูกพันกับท้องถิ่น

1.3 ฉญา

ฉญาเป็นหลานยายของแม่บ้าน ที่รักและเทิดทูนแม่บ้านอย่างยิ่งเช่นกันกับตะวันวาดใน
เรื่อง ขอบฟ้าราตรี ปิยะพร ศักดิ์เกษม เลือกล่าเรื่องหลังจากที่ฉญาเรียนจบมหาวิทยาลัยและทำงานใน
สถานทูตแล้ว ในปี พ.ศ. 2517 ที่มีเหตุการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองในเมืองหลวงเป็นฉากหลังของเรื่อง
ฉญารู้สึกเบื่อหน่ายกับชีวิตในกรุงเทพฯ จึงตัดสินใจกลับมาทำงานและใช้ชีวิตที่บ้านเกิดจังหวัดชลบุรี

ปิยะพร ศักดิ์เกษม บรรยายถึงลักษณะนิสัยของตัวละครฉญาโดยตรงว่าเป็นคนจิตใจดี มี
ความอดทนอดกลั้น ฉลาด ทันคน สามารถวิเคราะห์ผู้อื่นได้อย่างทะลุปรุโปร่ง รักครอบครัว นับเป็นลักษณะ
นิสัยที่ใกล้เคียงกับแม่บ้านผู้เป็นยายอย่างยิ่ง ในด้านการครองตน ครองคน ครองงาน ในการประกอบสัมมา
อาชีพ ซึ่งในท้ายเรื่องหลังจากที่แม่บ้านเสียชีวิต ฉญาก็เหมือนเป็นตัวแทนของแม่บ้านที่รับช่วงต่อในการดูแล
ครอบครัวต่อไป ดังข้อความที่ว่า

...หากความเคยชินกับความอดกลั้น การระงับอารมณ์เพื่อรักษาสติที่หญิงสาวฝึกฝน
มาโดยไม่รู้ตัวตลอดเวลาที่อยู่ใต้ร่มบารมีของคุณยายวันทำให้เธอค่อย ๆ มองสำรวจ
ตนเองจนรอบด้านแล้วฉญาก็มั่นใจว่าไม่เคยแม้สักคำที่เธอจะเคยพูดจาหรือแสดง
อาการ โอ้อวดทั้งในเรื่องการทำงานและการศึกษา อันที่จริงมันคือสิ่งที่เธอมองว่าเป็น
สามัญตลอดมา...การศึกษาอย่างเธอในประเทศนี้

มีเป็นแสนเป็นล้าน และการทำงานที่ทำอยู่ไม่ใช่งานใหญ่งานโตคับเมืองอย่างที่ฝายนั่น
จงใจเสียดสี...ก็เก่งงานรับจ้าง ใช้ความรู้ความสามารถแลกเงิน...ขณะที่ภูานิ่งและ
มั่นคง ได้ด้วยสายเลือดอันขริบ ขลัง คงแก่เรียน และการมองทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิต
ไม่ว่าจะสุขหรือทุกข์เป็นสามัญของครุภัณฑ์ซึ่ง ไหลวนอยู่ในกายเธอครึ่งหนึ่ง...

(ขอบฟ้าราตรี, หน้า 387-388)

ตัวละครเอกเป็นตัวละครเอกหญิงที่มีความสามารถในการตัดสินใจ เลือกที่จะใช้ชีวิตโสด
และสืบทอดกิจการและอุดมการณ์เดียวกับแม่วันคือการรักษาความเป็นครอบครัวไว้ให้ได้ดีที่สุด

2. การกำหนดเป้าหมายสูงสุดของตัวละครเอกหญิง

ตัวละครเอก (Protagonist) เป็นตัวละครที่ผู้ประพันธ์มักสร้างสรรคขึ้นให้เป็นเจ้าของชะตากรรม
ของเรื่อง เมื่อภารกิจของตัวละครเอกสิ้นสุดลงข้อคิดที่ตัวละครได้รับหรือข้อคิดที่ผู้อ่านได้จากการติดตาม
ชะตากรรมของตัวละครมักเป็น “สารของเรื่อง” ที่ผู้ประพันธ์มักต้องการสื่อสารมายังผู้อ่าน จากการศึกษา
พบว่า ปิยะพร ศักดิ์เกษม ได้กำหนดเป้าหมายของตัวละครเอกหญิงเพื่อสื่อถึงสำนึกท้องถิ่นนิยมชลบุรี

2.1 แม่วัน

ตัวละครแม่วัน ตะวันวาด และฉญา มีความเกี่ยวพันกันทางสายเลือด และเป็นผู้ที่สืบทอด
อุดมการณ์สำนึกรักบ้านเกิดผ่านตัวละครเอกหญิงใน 3 ช่วงวัย แม้ว่าในเรื่องตัวละครจำนวนมากเนื่องจากเป็น
ครอบครัวใหญ่ แต่ไม่ใช่ตัวละครทุกตัวจะมีจิตสำนึกรักท้องถิ่นชลบุรีเหมือนกับตัวละครเอกหญิงทั้ง 3 ตัว
ละครข้างต้น สำหรับแม่วัน ซึ่งถือเป็นต้นแบบแนวคิดเรื่องสำนึกท้องถิ่นนิยมในนวนิยายชุดนี้ ผู้ประพันธ์
สร้างปมในใจให้แม่วันในวัยเด็กให้ปมเด็กกำพร้าและต้องการมีครอบครัวที่อบอุ่น อยู่กันพร้อมหน้าพร้อมตา
ได้กลายเป็นเป้าหมายในการประคับประคองครอบครัวใหญ่ของเธอ แม้ต่อมาพอเกิดสามีของเธอจะ
เสียชีวิต แต่เธอก็ใช้ความรู้ความสามารถทางการค้าขาย กอปรกับอุปนิสัยกระตือรือร้น ประหยัด ไม่ฟุ้งเพื่อ
จนสามารถพาครอบครัวของเธอฝ่าฟันมาได้จนถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน แม้ว่าค่านิยมความทันสมัยของความเป็น
เมืองจะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและค่านิยมของสมาชิกในครอบครัวของเธอบางคนบ้างก็ตาม แต่แม่วันก็ยัง
อดทนพยายามประคับประคองครอบครัวของเธอให้ถึงที่สุดตามเป้าหมายสูงสุดที่เธอตั้งไว้ ดังความตอนที่ว่า

...สีหน้าที่เปลี่ยน ไปของลูกสาวทำให้คุณวันใจอ่อนอีกตามเคยหญิงสูงวัย
ยื่นข้อเสนออย่างประนีประนอม เธอยังอยากให้ลูกและหลานปรองดอง
อยากให้หลานได้มีโอกาสไหว้อา อาได้รับไหว้หลาน...อยากให้มีภาพของ
ครอบครัวใหญ่อบอุ่นที่เธอ โหยหามานานเกิดขึ้นได้ชยาคานี้...

(ตะวันเบิกฟ้า, หน้า 447)

2.2 ตะวันวาด

ผู้ประพันธ์กำหนดให้ตัวละครตะวันวาดต้องการกลับมาใช้ชีวิตกับแม่วันผู้เป็นย่าที่จังหวัดชลบุรี โดยละทิ้งโอกาสการใช้ชีวิตในเมืองหลวงและปิ่น ที่ตรีทิพย์ผู้เป็นแม่พยายามจัดการให้ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะการกำหนดอุปนิสัยของตัวละครตะวันวาดให้ถอดแบบมาจากตัวละครแม่วันที่รักความเรียบง่ายและพึงใจกับชีวิตในท้องถิ่นชลบุรีมากกว่า ตะวันวาดจึงกำหนดเป้าหมายของคนที่จะเรียนในโรงเรียนท้องถิ่นชลบุรี ทั้งในระดับมัธยมศึกษาและเลือกเรียนสาขาอาชีพด้านการบัญชีต่อ เพื่อให้มาช่วยงานในกิจการของครอบครัว

ดังความตอนที่ว่า

...เมื่อกลับจากปิ่น เข้าเรียนต่อในระบบจบมัธยมหก ผู้เป็นลูกก็ไม่ยอมสอบเข้าเรียนในโรงเรียนเตรียมอุดมเพื่อเข้าเรียนต่อในมหาวิทยาลัยตามความประสงค์ของ มารดา กลับเลือกเรียนต่อในโรงเรียนด้านการบัญชี ใช้เวลาเพียงสามปีแล้วออกมาช่วยคุณ วัน ท าง า น เสียอย่างนั้น...

(ตะวันเบิกฟ้า, หน้า 117)

นับได้ว่าตะวันวาดเป็นตัวละครเอกหญิงที่แหวกไปจากตัวละครเอกหญิงทั่วไป ที่รู้จักความต้องการของตนเอง และกล้าตัดสินใจกับชีวิตของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการศึกษา การเลือกอาชีพ และการเลือกสภาพแวดล้อมของตนเอง การที่ผู้ประพันธ์กำหนดเป้าหมายให้ตะวันวาดเลือกกลับมาใช้ชีวิตในท้องถิ่นชลบุรีอาจต้องการสื่อถึงสำนึกของท้องถิ่นนิยมของคนรุ่นหลังอีกทางหนึ่งด้วย

2.3 ฉญา

ปิยะพร ศักดิ์เกษม เลือกใช้มุมมองของตัวละครฉญา ในฐานะหลานชาย เป็นคนรุ่นที่แม่วันทันได้เลี้ยงและอบรมมา ฉญาเป็นคนเก่ง ฉลาด และได้รับการสืบทอดเรื่องสำนักกรักบ้านเกิดจากผู้เป็นย่าอย่างยิ่ง ดังจะเห็นได้จากการตัดสินใจที่จะไม่ทำงานที่กรุงเทพฯ แต่เลือกจะกลับมาอยู่ที่ชลบุรี และเมื่อแม่วันเสียชีวิตเธอก็ตัดสินใจที่จะอยู่เป็นหลักให้กับครอบครัว เพื่อช่วยเหลือกิจการ โรงเรียนของบิดา และกิจการของแม่วัน ดังความในตอนที่ว่า

...ฉญาจึงตัดสินใจย้ายเด็กเล็กมาไว้ที่นี่เพื่อให้มีบรรยากาศอบอุ่นอย่างบ้านพักอาศัย จัดให้โรงเรียนฉันทวิทยศึกษาศึกษาที่เดิมเป็นแผนกประถม ส่วนมัธยมก็ย้ายออกไปซานเมือง และในปีที่ผ่านมานี้เองที่เธอเริ่มเจรจาเพื่อหาข้อตกลงในการร่วมทุนกับกลุ่มทุนใหญ่จากกรุงเทพฯ ที่มีธุรกิจด้านการค้าปลีก การแพทย์และการโรงแรม...เธอจึงแอบคิดวางแผนของตัวเองไว้ใจ...เธอจะอยู่เป็นหลัก บุ๊กเบิกให้วิทยาลัยมันคงยังยืน ได้รับความเชื่อถือได้ด้วยตัวของมันเอง...

(ขอบฟ้าราตรี, หน้า 547)

อีกตัวอย่างหนึ่งเป็นมุมมองของฉฉาในตอนท้ายเรื่อง ซึ่งเป็นเหมือนบทสรุปชะตากรรมของครอบครัวนี้ ฉฉาไปยืนอยู่บนสะพานไม้ของโรงเรือนเทียบโป๊ะที่เคยเป็นฉากสำคัญในเรื่องในวารวัน ซึ่งตอนนี้ได้กลายเป็นบ้านพักที่หลาน ๆ ของเธอมักพาเพื่อนไปค้าง การที่เธอมองเห็นเส้นขอบฟ้าตัดกับเส้นน้ำทำให้เธอได้เห็นว่ามันเป็นแค่เพียงภาพมายา เพราะอันที่จริงแล้วฟ้ากับน้ำไม่เคยบรรจบกัน เธอเกิดการตระหนักรู้ถึงสัจธรรมของชีวิตว่าที่เราต่างดิ้นรนแย่งชิงกันนั้นก็เพื่อสิ่งที่เป็นมายาโดยแท้ ดังความในตอนที่ว่า

...เธอพบตัวเองยืนอยู่บนสะพานไม้ที่ทอดยาวลงไปทะเล โรงเรือนเทียบเรือโป๊ะ
เก่าแก่...สุดสายตาคือเส้นขอบฟ้า เส้นที่น้ำกับฟ้าพบกัน...ท่ามกลางแสงสว่างสดใส
ของทิวา มันดูเป็นจริงชัดเจนเหลือเกิน ทั้ง ๆ ที่จริงมันเป็นเพียงภาพมายา ไม่มีหรอกที่น้ำ
กับฟ้าจะบรรจบ ชีวิตมนุษย์ก็เป็นเพียงภาพมายาเช่นกัน เกิดขึ้นแล้วดับสูญ...

(ขอบฟ้าราตรี 551)

สรุปและอภิปรายผล

นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ชลบุรี ชุดแม่วัน ของปิยะพร ศักดิ์เกษม เป็นการเล่าเรื่องด้วยสายตาของคนในชุมชนเอง การที่ผู้เล่าเรื่องเป็นที่ยอมรับในฐานะนักเขียนที่มีคุณภาพ และมีชื่อเสียงในการประพันธ์นวนิยายจากส่วนกลาง ทำให้นวนิยายประวัติศาสตร์ท้องถิ่นชลบุรี ได้รับการยอมรับจากวงวรรณกรรมจากส่วนกลางด้วย จากการศึกษาพบว่า การสร้างตัวละครเอกหญิงกับสำนักท้องถิ่นนิยมในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ชลบุรี พบว่า ปิยะพร ศักดิ์เกษม สร้างตัวละครเอกหญิงทั้งสามตัวละคร ได้แก่แม่วัน ตะวันวาด และฉฉา ให้อยู่ในกรอบโครงประวัติศาสตร์ในช่วง 100 ปี ของจังหวัดชลบุรี ปิยะพร ศักดิ์เกษม เลือกรูปแบบของตัวละครเอกทั้งสามในฐานะผู้เฝ้ามองการเปลี่ยนแปลงของจังหวัดชลบุรี จากเมืองที่ให้ความสำคัญกับการอาศัยและประกอบอาชีพทางนำมาสู่การใช้ชีวิตและประกอบอาชีพบนบก

การสร้างจิตสำนึกกรักบ้านเกิดท้องถิ่นชลบุรีนั้น ผู้ประพันธ์จึงใจกำหนดให้เป็นลักษณะเด่นของตัวละครเอกทั้งสาม โดยมีแม่วันเป็นต้นแบบและส่งต่อมายังหลานสาวทั้งสองคนได้แก่ ตะวันวาดฉฉา ถึงแม้จะเป็นหลานเหมือนกันแต่มีช่วงอายุต่างกัน กล่าวคือตอนที่ตะวันวาดโตเป็นสาว ฉฉายังเป็นเด็กเล็ก ๆ และเมื่อฉฉาเติบโตขึ้น ด้วยปัญหาต่าง ๆ ของครอบครัว เธอตัดสินใจที่จะครองตัวเป็น โสด เพื่อสืบทอดกิจการของครอบครัวและหน้าที่ที่ประคับประคอง “บ้าน” ของเธอสืบต่อจากแม่วัน

การกำหนดเป้าหมายของตัวละครเอกทั้ง 3 ให้รักและต้องการพัฒนาท้องถิ่นของตนให้เจริญก้าวหน้าตลอดระยะเวลา 100 ปี ของท้องถิ่นชลบุรีอันเป็นฉากของเรื่อง นอกจากผู้อ่านจะเกิดความผูกพันตัวละคร ตามโชคชะตาของตัวละครแล้ว ด้วยกลวิธีของการประพันธ์ของ ปิยะพร ศักดิ์เกษมยังทำให้ผู้อ่านจะค่อย ๆ ซึมซับแนวคิดและอุดมการณ์ท้องถิ่นนิยมที่ผู้ประพันธ์ได้สอดแทรกผ่านการออกแบบตัวละครดังกล่าวด้วย เมื่อพิจารณาในภาพรวม อาจสันนิษฐานได้ว่า การกำหนดบทบาทตัวละครเช่นนี้ นับเป็นการสร้างบทบาทแบบฉบับให้คนรุ่นใหม่ที่มีโอกาสไปศึกษาที่กรุงเทพฯ ฯ หรือ ต่างประเทศ ได้กลับมา

ช่วยกันพัฒนาคนและชุมชนของจังหวัดชลบุรีให้เจริญก้าวหน้าทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ราคทางวัฒนธรรม การดำรงตนให้ถูกต้อง ยึดถือคุณธรรมและศีลธรรม เป็นสำคัญ

ในนวนิยายชุดแม่วัน “หมู่เรือน” หรือบ้านของแม่วัน ได้ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของความรุ่งโรจน์ ความเสื่อมถอย และการเกิดใหม่ หมุนเวียนไป เราจะได้เห็นร่องรอยของหมู่เรือนเหล่านี้เดินทางผ่านเวลามากกว่า 100 ปี ตามเรื่องราวชะตากรรมของตัวละครจากรุ่นสู่รุ่น สิ่งสำคัญกว่าบ้านคือคนที่อยู่ในบ้าน และผู้ทำหน้าที่เป็นประมุขของบ้าน หากประมุขของบ้านเป็นคนดี มีศีลธรรม ฉลาด รู้วิธีแก้ปัญหา ก็จะนำมาซึ่งความสุขร่มเย็นของคนในบ้าน ความรู้สึกรักและผูกพันในเรือนหลังนี้ แม่วันได้ถ่ายทอดไปสู่คนรุ่นหลานของเธอด้วย นวนิยายชุดนี้ ได้สร้างประวัติศาสตร์ท้องถิ่นให้ผู้อ่านได้รับความเพลิดเพลินในฐานะวรรณกรรม ขณะเดียวกันก็ได้สร้างความรับรู้ชื่นชมวิถีชีวิตความเป็นมาของคนท้องถิ่นจังหวัดชลบุรีในอดีตถึงปัจจุบัน ผู้อ่านในท้องถิ่นชลบุรีก็ได้รับความรู้ ความเข้าใจถึงที่มาของพื้นที่ที่ตนเกิด เติบโต หรืออาศัยอยู่ และสามารถเชื่อมโยงตนเองกับท้องถิ่นชลบุรีได้มากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอแนะทั่วไป

ผลวิจัยนี้สามารถนำไปเป็นตัวอย่างหรือประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนในรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมร่วมสมัยของไทยทั้งในระดับมัธยมศึกษาและระดับอุดมศึกษา โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดชลบุรี เพื่อช่วยให้ผู้สอนและผู้เรียนได้เกิดความรู้และความภาคภูมิใจในท้องถิ่นชลบุรี

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต

ควรศึกษาเรื่องการสร้างตัวละครเอกฝ่ายหญิงในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์จากทั้งส่วนกลางและประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอื่น ๆ เพื่อนำมาเปรียบเทียบผลการศึกษาในด้านลักษณะและความแตกต่าง ทั้งในด้านกลวิธีการประพันธ์และความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครเอกกับแนวคิด

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “ท้องถิ่นนิยมในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของปิยะพร ศักดิ์เกษม” ซึ่งได้การสนับสนุนงบประมาณจากเงินรายได้ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

เอกสารอ้างอิง

ชัยพงษ์ สำเนียง. (2555). *การสร้างประวัติศาสตร์ชาตินิยม ท้องถิ่นนิยม ท้องถิ่นชาตินิยม!!?*.

สืบค้นจาก <http://www.siamintelligence.com/>

history- of-nationalism-and-localism-on-thai-identity/

เถลิง พันธุ์เถลิงอมร. (2541). *นวนิยายและเรื่องสั้น การศึกษาเชิงวิเคราะห์และวิจารณ์*. สงขลา:

สถาบันราชภัฏสงขลา.

บุญเหลือ เทพยสุวรรณ. (2539). *แฉนวนวรรณกรรม*. กรุงเทพฯ: สยามบุ๊คแอนด์พับลิเคชั่น.

ปิยะพร ศักดิ์เกษม. (2555). *ในวาระวัน (พิมพ์ครั้งที่ 5)*. กรุงเทพฯ: อรุณอัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

ปิยะพร ศักดิ์เกษม. (2550). *ตะวันเบิกฟ้า*. กรุงเทพฯ: อรุณอัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

ปิยะพร ศักดิ์เกษม. (2555). *ขอบฟ้าราตรี*. กรุงเทพฯ: อรุณอัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

พัฒนา กิติอาษา. (2546). *ท้องถิ่นนิยม*. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.).

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. กรุงเทพฯ:

นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.

วันชนะ ทองคำเถา. (2554). *ภาพตัวแทนของสมเด็จพระมหาธรรมราชาในวรรณกรรมไทย*. กรุงเทพฯ:

สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อิรวดี ไตลังคะ. (2546). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการเล่าเรื่อง (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ความศรัทธาและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระหมอ ศาลเจ้าเล่งจูเกียง จังหวัดปัตตานี
Faith and Rituals for Pra Mor, Leng Joo Kiang Shrine, Pattani Province

บัญชา เตส่วน¹ และสุรเดช ทองบุญชู²

Bancha Tasuan and Suradet Thongbunchu

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความศรัทธาและพิธีกรรมต่อพระหมอ ศาลเจ้าเล่งจูเกียง จังหวัดปัตตานี จากเรื่องเล่าการกำเนิดพระหมอ การอัญเชิญพระหมอเพื่อสถิตที่ศาลเจ้าเล่งจูเกียง ความศรัทธา พุทธคุณของพระหมอ พิธีไหว้บูชาและบนบานที่ศาลเจ้า วิธีการศึกษาคือการลงพื้นที่ภาคสนามโดยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะจง เข้าร่วมพิธีและสังเกต แนวคิดที่ใช้บทบาทหน้าที่ทางคติชนวิทยา ขอบเขตประชากรคือ คนปัตตานี ที่ศรัทธา และทำพิธีต่อพระหมอ ขอบเขตด้านเนื้อหา คือ วิเคราะห์ความศรัทธาและพิธีต่อพระหมอ นำเสนอผลการศึกษาด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า ความศรัทธาและพิธีกรรมต่อพระหมอสืบบทบาททางคติชน 3 ประการ ดังนี้

- 1) การสถิตเป็นองค์ประธานที่ศาลเจ้า ซึ่งว่าพระหมอเป็นที่รวมใจความศรัทธาของชาวปัตตานีทั้งคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธ และผู้ที่มีเชื้อสายจีน
- 2) เรื่องเล่าการกำเนิดพระหมอ ที่บอกกล่าวการเป็นเทพและพระผู้ถือศีล พระหมอ มีบทบาทที่พึ่งทางใจแก่คนปัตตานี ที่ทำพิธีไหว้บูชาและพิธีบนบานที่ศาลเจ้าเพื่อขอพึ่งความศักดิ์สิทธิ์และพุทธคุณพระหมอ ช่วยรักษาให้หายป่วย
- 3) การดำรงอยู่ของความศรัทธาและพิธีกรรมของพระหมอ คือบทบาทสื่อบรรทัดฐานชุมชนรอบศาลเจ้า ที่คนต่างเชื้อสายกัน ก็อยู่ร่วมอย่างสงบเพราะฝากตัวเป็นลูกหลานพระหมอ

คำสำคัญ: ความศรัทธา, ปัตตานี, พระหมอ, พิธีกรรม, ศาลเจ้าเล่งจูเกียง

¹ อาจารย์ประจำ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

E-mail: bancha.t@psu.ac.th

² นักวิชาการอุดมศึกษา ศูนย์สื่อสารองค์กรและกิจการนานาชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

E-mail: suradech.t@psu.ac.th]

* Manuscript received December 21, 2021; revised March 22, 2022 and accepted April 28, 2022

Abstract

This article aims to study faith and rituals for Pra Mor, Leng Joo Kiang Shrine, Pattani Province from the narratives concerning birth of Pra Mor, installation of Pra Mor in Leng Joo Kiang Shrine, belief in Pra Mor's grace and worshipping, praying and swearing ceremonies at the shrine. The study exploits field research consisting of specific interviews, participation in the religious rituals and observation. The approach applied in this study is based on folklore perspectives. Area of population focuses on groups of people who have strong faith and constantly perform religious rituals for Pra Mor in Pattani Province. Scope of this study is to analyze faith and rituals for Pra Mor and the result of this study will be presented through the analytical description.

From the study, it is found that faith and rituals for Pra Mor reflect 3 major roles from folklore perspectives, including:

1. The presence of Pra Mor as the principle Chinese god image in the shrine signifies that Pra Mor is the heart of people's faith in Pattani Province. It is the faith from Buddhist Thais, Chinese-Thais and foreign Chinese.

2. The tale about birth of Pra Mor explains a characteristic of Pra Mor as a Chinese god and a strict precept-keeper. This characteristic of Pra Mor becomes a spiritual shelter for people in the local community. People, then, worship, pray and even make an oath towards Pra Mor in order to seek for his supernatural power and his grace to cure their illnesses.

3. Existence of faith and rituals for Pra Mor reflects roles and norms of the community around the shrine. Although people in this area come from different ethnic and religious backgrounds, they can live peacefully because they believe that they all are Pra Mor's grandkids.

Keywords: Faith, Pattani, Pra Mor, Rituals, Leng Joo Kiang Shrine

บทนำ

ความเชื่อความศรัทธา โดยเฉพาะในแง่มุมทางศาสนา ถือเป็นประเด็นที่ละเอียดอ่อนในด้านความรู้สึกรู้สึกนึกคิด และแบบแผนด้านพฤติกรรม อันบ่งบอกถึงขณะเฉพาะของคนในชุมชนแต่ละพื้นที่ ประเด็นดังกล่าวนี้ ศิราพร ณ ถลาง (2563) บ่งชี้ว่า ความเชื่อความศรัทธาของบุคคลแต่ละแห่งซึ่งเกี่ยวข้องกับการยอมรับนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้น นับเป็นบทบาทด้านคติชน ซึ่งได้ทำหน้าที่ให้การพึ่งพิงและเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจแก่บุคคล

อนึ่ง การวิเคราะห์ถึงที่มาซึ่งก่อให้เกิดความเชื่อ กระทั่งนำไปสู่ความศรัทธาของผู้คนประจำถิ่น มีข้อสังเกตของนิปาตีเมาะ หะยีหามะ และประสิทธิ์ รัตนมณี (2557 อ้างถึงใน อารี ถาวรเศรษฐ์, 2546) ที่พิจารณาเหตุผลอันนำไปสู่ความศรัทธาสำหรับบุคคลในชุมชน พบว่า ที่มาประเด็นแรกมาจากการตอบสนองความต้องการด้านจิตใจในระดับลึก ซึ่งส่งผลให้ผู้คนในพื้นที่ดังกล่าวสามารถดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนได้อย่างมีความสุข มีความสงบ

นอกจากเหตุผลเรื่องความสุขใจที่ได้ฟังฟังสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อันเป็นบทบาทหน้าที่ทางคติชนของความเชื่อสำหรับผู้คน ก็ยังมีประเด็นสำคัญดังที่ ป.อ.ปยุตโต (2541) พิจารณาว่าที่มาของความศรัทธาในด้านศาสนาความเชื่อ มาจากการใช้ปัญญาไตร่ตรองอย่างถ่วงถ่วงแล้วพบว่าความเชื่อนั้น มีประโยชน์ ส่งเสริมวิถีชีวิต จึงได้พัฒนาสู่ความศรัทธาที่เป็นคุณค่าสำหรับกลุ่มผู้คน หรือสำหรับท้องถิ่นแต่ละแห่ง

เมื่อบุคคลในท้องถิ่นมีความเชื่อความศรัทธาร่วมกัน และประกอบเป็นพิธีกรรมขึ้นมาในแบบเฉพาะของท้องถิ่น ลักษณะดังกล่าวนี้ ภิรมา วิจิธาสิทธิกุล (2558) วิพากษ์ว่าเมื่อชุมชนแต่ละแห่งมีความเชื่อความศรัทธาประจำถิ่นซึ่งเกิดขึ้นจากยอมรับร่วมกันของผู้คนในชุมชน ความศรัทธาดังกล่าวที่ยอมรับนับถือร่วมกันนี้อาจเรียกได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งทางวัฒนธรรมของชุมชน หรืออัตลักษณ์ในท้องถิ่น

ประเด็นสำคัญข้างต้นที่บ่งชี้ถึงกลุ่มบุคคลในท้องถิ่น ซึ่งมีความเชื่อความศรัทธาร่วมกัน จนถึงมีการร่วมประกอบพิธีกรรมขึ้น เป็นลักษณะเฉพาะหรือลักษณะประจำท้องถิ่นในแง่มุมทางศาสนา ซึ่งเกี่ยวข้องกับการยอมรับนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้น เมื่อพิจารณาถึงพื้นที่ในจังหวัดปัตตานี ที่เป็นชุมชนรวมผู้คน ทั้งคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธ คนไทยที่นับถือศาสนาอิสลาม และคนไทยเชื้อสายจีนจะเห็นว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์อยู่อย่างหนึ่งนั่นคือ พระหมอ ศาลเจ้าเล่งจูเกียง ที่คนไทยนับถือศาสนาพุทธและผู้ที่มีเชื้อสายจีนในปัตตานี มีความเชื่อความศรัทธาร่วมกัน และยอมรับนับถือองค์พระหมอ อันเป็นรูปสลักในฐานะพระประธานประจำศาลเจ้า

ความเชื่อความศรัทธาต่อพระหมอ ซึ่งเป็นรูปสลักศักดิ์สิทธิ์ประจำศาลเจ้านี้ ยังแสดงออกด้วยการทำพิธีไหว้บูชาและบทานพระหมอด้วย สิ่งที่น่าสนใจ คือ แม้มີผู้คนต่างเชื้อสายกันในจังหวัดปัตตานี ทั้งคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธ และผู้ที่มีเชื้อสายจีน แต่ผู้คนเหล่านี้ก็ศรัทธาและทำพิธีกรรมต่อพระหมอ ศาลเจ้าเล่งจูเกียง การเกิดความศรัทธาร่วมกันและการทำพิธีกรรมต่อพระหมอนี้เป็นวัตถุประสงค์การศึกษาที่จะเสนอผลการศึกษาด้วยการวิเคราะห์ความศรัทธาและพิธีกรรมต่อพระหมอ ศาลเจ้าเล่งจูเกียง จังหวัดปัตตานี ซึ่งสะท้อนบทบาทหน้าที่ทางคติชน

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาความศรัทธาและพิธีกรรมต่อพระหมอ ศาลเจ้าเล่งจูเกียง จังหวัดปัตตานี

วิธีการศึกษา

1. สัมภาษณ์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. เก็บข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีการ ต่อไปนี้
 - 2.1 การสัมภาษณ์แบบเจาะจงผู้ที่ศรัทธาและทำพิธีกรรมต่อพระหมอ
 - 2.2 การบันทึกเรื่องราวเล่าที่มาของพระหมอ และบันทึกประเด็นความศรัทธาที่ผู้คนมีต่อพระหมอ
 - 2.3 การสังเกตและมีส่วนร่วมในพิธีกรรม ที่ผู้ศรัทธาทำพิธีต่อพระหมอ
3. วิเคราะห์ผลการศึกษา
4. สรุปผลการศึกษา
5. นำเสนอผลการศึกษาด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ขอบเขตการศึกษา

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

จังหวัดปัตตานี โดยเฉพาะศาลเจ้าเล่งจูเกียง พื้นที่ประทับรูปสลักพระหมอ ซึ่งมีผู้นับถือที่แสดงความศรัทธาและประกอบพิธีกรรมต่อองค์รูปสลักพระหมอในศาลเจ้าเล่งจูเกียงแห่งนี้

2. ขอบเขตด้านประชากร

2.1 กลุ่มคนในปัตตานี ที่ศรัทธาและทำพิธีกรรมต่อพระหมอ ซึ่งต่างเชื้อสายกัน ทั้งคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธ และผู้ที่มีเชื้อสายจีน

2.2 บุคคลที่มีบทบาทหน้าที่เกี่ยวข้องกับการเผยแพร่ความศรัทธาและส่งเสริมการประกอบพิธีกรรมต่อพระหมอ ศาลเจ้าเล่งจูเกียงปัตตานี ได้แก่ ผู้ที่ทำงานอยู่ในศาลเจ้า ผู้อุปถัมภ์ศาลเจ้า

3. ขอบเขตด้านเนื้อหา

3.1 ศึกษาความศรัทธาต่อพระหมอ ศาลเจ้าเล่งจูเกียง ปัตตานี อันเป็นการสะท้อนบทบาทหน้าที่ทางด้านคติชนในประเด็นต่อไปนี้

3.1.1 ความศรัทธาต่อเรื่องเล่าการกำเนิดพระหมอ

3.1.2 ความศรัทธาต่อการอัญเชิญพระหมอเพื่อประทับที่ศาลเจ้าเล่งจูเกียง

3.1.3 ความศรัทธาต่อพุทธคุณของพระหมอ

3.2 ศึกษาพิธีกรรมต่อพระหมอ ศาลเจ้าเล่งจูเกียง ปัตตานี อันเป็นการสะท้อนถึงบทบาทหน้าที่ทางด้านคติชนในประเด็นต่อไปนี้

3.2.1 พิธีการไหว้บูชาพระหมอ

3.2.2 พิธีการบนบานและการแก้บน

เอกสารวิชาการและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเรื่องความเชื่อ

ความเชื่อ ถือเป็นสาระสำคัญประการหนึ่งที่มีส่วนในการศึกษาวิเคราะห์ หรือวิจัยในเชิงวิชาการ ประเด็นนี้ มีนักวิชาการด้านคติชนอย่างชวัช ปุณ โณทก (2528) ซึ่งว่าการยอมรับความเชื่อมาจากความคิดและความรู้สึกของตนเอง และมีการส่งต่อสืบต่อความเชื่อเป็นกลุ่มเป็นหมู่คณะ จนอาจจะเรียกเป็นความเชื่อในท้องถิ่นได้ด้วย จึงเรียกว่าความเชื่อเป็นการเห็นด้วย ตลอดจนถึงการนับถือ ดังนั้น การแสดงออกทางประเพณีหรือวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น จะพบว่ามี การแฝงถึงเรื่องความเชื่อว่ามีที่มาอย่างหนึ่งจากเหตุผลเรื่องความเกรงกลัว หรือการหาที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ

เหตุผลเรื่องการบรรเทาความความเกรงกลัว โดยพยายามหาแหล่งนับถือ ในการเป็นที่พึ่งทางใจ หรือเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ซึ่งเป็นที่มาของการเกิดความเชื่อนั้น ก็ทำให้พบรูปธรรมในการแสดงออกของความเชื่อ เรียกว่า พิธีกรรม อาทิ พิธีบูชาเทพเจ้า และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ก็ย่อมมาจากความเชื่อความศรัทธาต่อเทพเจ้า

ความเชื่อในระบบสังคมของคนเรา จัดกลุ่มความเชื่อได้หลากหลายระดับ หลากหลายชั้น ทั้งนี้ ราชบัณฑิตยสถาน (2532) ได้จำแนกถึงประเภทย่อยของความเชื่อ ได้แก่

1. ความเชื่อว่าธรรมชาติมีจิตวิญญาณ เป็นความเชื่อที่ว่าธรรมชาติมีตัวตน มีอำนาจพิเศษ ให้คุณและโทษแก่มนุษย์ได้ ผู้คนในอดีตของสังคมโบราณจึงเกรงกลัวและนับถือธรรมชาติ อาจเชื่อและนับถือธรรมชาติว่าเป็นเทพเกี่ยวกับธรรมชาติแต่ละด้าน

2. ความเชื่อและการนับถือผีสาว เทวดา เป็นความเชื่อที่ว่าในธรรมชาตินั้นมีจิตวิญญาณหลากหลายประเภท ทั้งที่สูงส่งปกป้องคุ้มครอง อาจเรียกว่าเป็นเทวดา หรือหากเป็นวิญญาณที่ไร้ที่พึ่งคอยรบกวนผู้คน ก็อาจเรียกว่าเป็นผีป่า หรือผีสาว

3. ความเชื่อเรื่องวิญญาณบรรพชน เป็นความเชื่อที่ว่าบรรพชนที่ตายไปแล้ว กลายสภาพเป็นวิญญาณที่ปกป้องคุ้มครองลูกหลาน จึงเกิดพิธีกรรมและความเชื่อความศรัทธาในการนับถือการบูชาวิญญาณบรรพชน

4. ความเชื่อในเทพเจ้าหลายองค์ มีความเชื่อในทางศาสนา หรือลัทธิบางอย่างว่า มีเทพเจ้าที่คุ้มครองและต้องบูชาสักการะหลายพระองค์เมื่อเข้ริตเป็นผู้นับถือศาสนาหรือลัทธิเหล่านั้น รวมถึงมีพิธีกรรมบูชาเทพเจ้าเหล่านั้นด้วย

5. ความเชื่อในพระเป็นเจ้าองค์เดียว เป็นความเชื่อในทางศาสนาหรือลัทธิบางอย่างว่ามีพระเจ้าองค์เดียวเท่านั้นที่เป็นประธานในศาสนาหรือลัทธิดังกล่าว ผู้นับถือศาสนาหรือลัทธินั้นต้องนับถือ และบูชาพระเป็นเจ้าองค์เดียวเท่านั้นเมื่อเข้าเป็นผู้อยู่ในศาสนาหรือลัทธินั้น

แนวคิดเรื่องความศรัทธาในทางศาสนา

ความศรัทธาทางด้านศาสนา ย่อมสัมพันธ์กับความเชื่อส่วนบุคคล และเกี่ยวข้องกับ การนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ประเด็นความเชื่อมโยงที่กล่าวมานี้ สอดคล้องกับที่ ป.อ. ปยุตโต (2541) วิเคราะห์ว่า ความเชื่อความศรัทธาในสาระที่เกี่ยวข้องกับศาสนา และการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ นับเป็นด้านหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงบุคคลย่อมต้องการให้ความเชื่อมีบทบาท ยึดเหนี่ยวจิตใจ ให้การพึ่งพิงเพื่อความสงบ

สิ่งที่พึงพิจารณาคือ ความศรัทธาต่อการนับถือบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ นับเป็นความเชื่อที่มีบทบาทมาก ต่อการดำรงอยู่ในสังคมหรือชุมชนแต่ละแห่ง เพราะเป็นสนองจิตใจของผู้คนจำนวนมากในท้องถิ่นนั้น

ทั้งนี้ ประเด็นความศรัทธาต่อการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่มีความเชื่อเป็นพื้นฐานที่มานั้น สาระสำคัญข้อนี้คือ เหตุผลที่มองในแง่พุทธศาสนาได้ ดังที่ป.อ. ปยุตโต (2541) วิเคราะห์ให้เห็นว่า ในทางพุทธศาสนาความเชื่อควรต้องมีเรื่องสำคัญที่ประกอบขึ้นจากการมีปัญญา กล่าวได้อีกอย่างว่า การแสดงออกของบุคคลเพราะความเชื่อ ที่สื่อเป็นรูปธรรมโดยการทำพิธีกรรมนั้น ควรจะมีสติไตร่ตรอง ด้วยเหตุผลดังที่กล่าวมานี้ความเชื่อความศรัทธาตามหลักการทางพุทธศาสนาจะมีลักษณะประกอบด้วยกระบวนการ ดังนี้

1. ความศรัทธาเป็นขั้นหนึ่งในกระบวนการที่มีปัญญาเป็นองค์ประกอบ เป็นขั้นต้นที่สุด
2. ความศรัทธาเป็นความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการพยายามคิดอย่างมีเหตุผล หรือมีความหมายสำคัญรองรับความเชื่อ ความศรัทธานั้น
3. ความศรัทธาที่ไม่เลื่อนลอย มีคุณสมบัติอันต่อจิตใจและส่งผลต่อการดำรงชีวิตให้มีคุณค่าขึ้น
4. คุณประโยชน์ของความศรัทธา ก่อให้เกิดลักษณะสำคัญ 2 ประการ ได้แก่
 - 4.1 ความศรัทธาเป็นปัจจัยให้เกิดปิติ คือความยินดีในจิตใจ ที่เชื่อถือต่อคุณค่าบางประการ ซึ่งกระตุ้นให้ดำเนินชีวิตตามแบบแผนอย่างมีความสุขที่เป็นระบบในสังคม

4.2 ความศรัทธาทำให้เกิดวิริยะ คือความเพียรพยายามที่จะปฏิบัติอย่างแน่วแน่ เพื่อเป้าหมายที่กำหนดไว้จนเกิดประโยชน์ต่อชีวิตตนและคนรอบข้าง

การศึกษาพิธีกรรม

ในการวิจัยด้านคติชนวิทยา นับว่าประเด็นเรื่องการศึกษาพิธีกรรมเป็นส่วนหนึ่งที่นักวิชาการต้องพิเคราะห์อย่างถี่ถ้วน การศึกษาพิธีกรรมนั้น มีแนวทางของพิเชฐ สายพันธ์ (2539) ที่ได้กล่าวถึงในงานวิจัยที่ศึกษาพิธีกรรมของคนไทย-ลาว ในประเด็นเฉพาะเรื่องพญานาค ซึ่งเป็นความเชื่อทางวัฒนธรรมของคนอีสานในประเทศไทย แนวทางในการวิเคราะห์พิธีกรรมนั้น พิเชฐ สายพันธ์ (2539) เสนอไว้ว่า

ประการแรก ควรเสนอทั้งความเชื่อความศรัทธา ที่สอดแทรกในพิธีกรรม

ประการที่สอง ควรพิจารณาความหมายขององค์ประกอบต่าง ๆ ในพิธีกรรม

ประการที่สาม ควรพิจารณาความสัมพันธ์ของความเชื่อความศรัทธา และพิธีกรรม ซึ่งเชื่อมโยงกับวิถีคิดกับวิถีชีวิตของคนในพื้นที่แห่งนั้น

นอกจากนี้แล้วเรื่องการสื่อสารตัวตนในพิธีกรรมกับการใช้ชีวิตตามปกติของคนเรา ประเด็น ข้อสำคัญนี้พิเชฐ สายพันธ์ (2539) วิเคราะห์ว่า นี่คือรูปแบบทางอ้อมที่เป็นลักษณะคู่ขนานระหว่างความหมายในวิถีท้องถิ่น ชีวิตประจำวัน กับความนัยเรื่องความเชื่อความศรัทธาจากพิธีกรรม หากพิจารณาอีกด้านอาจมองได้ว่า การแสดงออกในพิธีกรรม สื่อถึงการหาที่พึ่งทางใจ การสันทนาการ และข่มเกี้ยวพันกับเรื่องบรรทัดฐานทางสังคมในชุมชนท้องถิ่นนั้นด้วย

พิธีกรรมที่พบเห็นมีส่วนหนึ่งที่บุคคลแสดงออกในขณะที่ปฏิบัติตนต่อพิธีนั้น เรียกว่า การประกอบพิธีกรรม ทั้งนี้ การจะศึกษาวิเคราะห์เมื่อคนประกอบพิธีกรรม พิเชฐ สายพันธ์ (2539) อภิปรายว่าไม่ควรมองข้ามเรื่องของท่าที การปฏิบัติต่อองค์ประกอบต่าง ๆ ในพิธีกรรม รวมถึงสังเกตการแสดงออกทางความคิดและความเชื่อของบุคคล โดยมีข้อพิจารณา ดังนี้

1. การพิจารณาเรื่องความหมายของวัตถุต่าง ๆ ที่ใช้ประกอบในพิธีกรรมของคำสั่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น รูปปั้น รูปภูษานับถือ ต้องวิเคราะห์ว่า วัตถุเหล่านั้นที่อยู่ในการทำพิธีมีความสำคัญอย่างไร มีบทบาทเพื่ออะไร เป็นการสื่อเจตนาหรือความปรารถนาที่มาจากจิตใจเบื้องต้นในลักษณะไหน

2. การพิจารณาความหมายของท่าที การกระทำที่ปฏิบัติอยู่ในพิธีกรรม ซึ่งอาจจะมีบางส่วนที่แตกต่างจากการกระทำทั่วไปในแบบแผนชีวิตปกติ ควรวิเคราะห์ว่าการแสดงออก ท่าทีหรือการกระทำนั้นมีวัตถุประสงค์อย่างไร สื่อถึงอะไรของผู้ทำพิธีกรรม

3. การพิจารณาแรงกระตุ้นที่ทำให้เกิดกลุ่มบุคคลหมู่ ร่วมทำพิธีกรรมและสืบต่อพิธีกรรมต่อไป หมายถึงการวิเคราะห์กระตุ้นสำคัญที่ผลักดันให้ผู้อื่นร่วมทำพิธีรวมถึงส่งต่อความเชื่อในการทำพิธีจนขยายถึงกลุ่มอื่น ซึ่งจะได้รู้เหตุผล การดำรงอยู่ของพิธีกรรมนั้น

บทบาทหน้าที่ของคติน

การศึกษาในด้านบทบาทหน้าที่ของคติน มีนักวิชาการคนสำคัญคือ วิลเลียม บาสคอม (William Bascom) เป็นผู้สนใจประเด็นดังกล่าว ทั้งนี้การจำแนกและบ่งชี้บทบาทหน้าที่ของคตินนั้น วิลเลียม บาสคอม (อ้างถึงใน ศิราพร ณ ถลาง, 2557) ตั้งข้อสังเกตว่า คตินมีบทบาทหน้าที่ 4 ประการ ได้แก่ 1.อธิบายเหตุผลของการประกอบพิธีกรรม 2.ให้การเรียนรู้ถึงสังคมที่ใช้ประเพณีในการบอกเล่า 3.รักษาบรรทัดฐานด้านพฤติกรรมสังคม 4.เพื่อระบายความคับข้องใจและสร้างความเพลิดเพลิน

ผลข้อวิเคราะห์ของวิลเลียม บาสคอม ข้างต้นนี้ นักวิชาการด้านคตินของไทยคือ ศิราพร ณ ถลาง (2557) ได้ศึกษาในขอบเขตคตินในสังคมไทย พบว่ามีบทบาทหน้าที่ความสำคัญ 4 ประการ ดังนี้ 1.คตินถือเป็นการคลี่คลายความขัดแย้งและเกี่ยวข้องกับกฎสังคม 2. คตินเกี่ยวข้องกับทำให้การศึกษาและขัดเกลาด้านระเบียบทางสังคม 3.คตินมีบทบาทด้านการถ่ายทอดความเชื่อและพิธีกรรม 4.คตินแสดงให้เห็นเอกลักษณ์และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ทั้งนี้ ศิราพร ณ ถลาง (2563) ยังขยายความว่าการศึกษาคตินวิทยาคือการศึกษาคติ ความเชื่อของบุคคลในท้องถิ่นหรือในสังคมแต่ละแห่ง ความรู้ทางด้านคตินเกิดขึ้นเพื่อทำความเข้าใจวิถีคิดและการแสดงออกของบุคคลในท้องถิ่นหรือในชุมชนต่าง ๆ คตินวิทยาเป็นการวิเคราะห์ความเชื่อมโยงทางวัฒนธรรมในชุมชนอันมีผลส่งถึงกันกับคติความเชื่อ ความคิด อารมณ์ความรู้สึกของบุคคลในแต่ละพื้นที่

มุมมองในการพิจารณาบทบาทหน้าที่ทางคตินนั้น ยังอาจขยายความขึ้นได้อีก โดยประเด็นนี้มีผู้เสนอหน้าที่คตินเพิ่มเติม นั่นคือ เกสร ยอดแก้ว (2560 อ้างถึงใน อารี ถาวรเศรษฐ์, 2546) กล่าวถึงหน้าที่และบทบาทของคติน ไว้ว่า “1. ให้ความบันเทิง 2. เป็นกระจกส่องให้เห็นวัฒนธรรม 3. ให้ความศึกษากล่อมเกลา 4. รักษาแบบแผนพฤติกรรมของบุคคล 5. เป็นเครื่องบรรเทาอารมณ์”

ทั้งนี้หากพิจารณาบทบาทหน้าที่คตินในสังคมไทย วิเคราะห์ได้ว่า คติน ซึ่งทำหน้าที่และบทบาทที่ให้ความบันเทิง มักแสดงผ่านเพลง การละเล่น บทขับ แต่หากเป็นบทบาทด้านการสะท้อนวัฒนธรรม จะพบได้ในความเชื่อ ความศรัทธาที่ชาวบ้านในท้องถิ่นสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และหากมอง บทบาทคตินที่กล่อมเกลาบุคคลด้านการสอน ให้เป็นคนปฏิบัติคุณงามความดี จะเห็นในพิธีทางศาสนา นิทานสอนใจ สุภาษิต ส่วนหน้าที่คตินด้านการดำรงบรรทัดฐานสังคม จะพบผ่านจารีตในชีวิตปกติของท้องถิ่นแต่ละแห่ง หรือธรรมเนียมปฏิบัติหลากหลาย อาทิ การรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ การบวชเรียนในทางศาสนา ส่วนบทบาทหน้าที่คตินด้านการเป็นที่พึ่งทางใจ จะพบในพิธีกรรมที่เคารพนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อนึ่ง บทบาทหน้าที่คตินซึ่งอยู่ในวัฒนธรรมของประเพณีไทย จะช่วยสร้างความสันติสุขให้คนในท้องถิ่น

สรุปได้ว่า บทบาทหน้าที่ด้านคติน มีขึ้นเพื่อในภาพรวมจะได้ทำความเข้าใจ และรู้จักวิถีคิดแบบต่าง ๆ ของผู้คนในท้องถิ่น รวมถึงอธิบายปรากฏการณ์หลากหลายแบบที่เกิดขึ้นในชุมชนอย่างมีเหตุผลรองรับ ทั้งด้านลักษณะเฉพาะของชุมชนในแง่ประวัติศาสตร์ ความเชื่อ พิธีกรรม รวมถึงด้านการดำรงไว้ซึ่งการให้ความรู้ การแสดงบรรทัดฐานสำหรับผู้คนในชุมชนและระบบระเบียบต่าง ๆ ในท้องถิ่นนั้น กระทั่งถึงบทบาทหน้าที่อีกประการคือการเป็นที่พึ่งทางใจ ระบายความคับข้องใจ รวมถึง การบรรเทาความขัดแย้ง และการให้ความบันเทิง

ผลการศึกษา

เรื่องเล่าเกี่ยวกับที่มาของพระหมอมและความศรัทธาต่อพระหมอ

1. เรื่องเล่าเกี่ยวกับพุทธคุณของพระหมอที่ผู้คนศรัทธา

การเล่าเรื่องราวในยุคโบราณ ซึ่งแทบจะไม่มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ยืนยัน อีกทั้งมีปาฏิหาริย์เข้ามาเกี่ยวข้อง หรือมีเทพด้วย และในสมัยปัจจุบันเกิดความนับถือ หรือความศรัทธาเรื่องราวดังกล่าว ในทางคติชนเรียกเรื่องเล่าแบบนี้ว่าตำนาน (ศิริพร ณ ถลาง, 2563)

เมื่อพิจารณาเรื่องเล่าเกี่ยวกับพระหมอที่ผู้คนศรัทธานั้น เป็นที่รับรู้กันถึงประวัติของท่านว่า พระหมอมือพระของเมืองจีนยุคโบราณ ที่ช่วยรักษาผู้คนมากมายไม่ว่ายาก หรืออ่อนแอ ด้วยความเมตตาของพระหมอมือเมื่อท่านลาโลกไป ผู้คนก็ศรัทธาจึงมีรูปสลักบูชากันทั่วไป

ทั้งนี้ในจังหวัดปัตตานี เรื่องเล่าของพระหมอมือก็มีการรับรู้และกล่าวถึงกันอย่างกว้างขวาง โดยที่พันธุฤทธิ์ วัฒนายากร (2564, ผู้ให้สัมภาษณ์, 18 กันยายน) อดีตประธานชุมชนหัวตลาด ซึ่งเป็นสถานที่ตามเรื่องเล่าของปัตตานีว่าบริเวณนี้พบรูปสลักพระหมอมือลอยน้ำมา พันธุฤทธิ์ วัฒนายากร รวมถึงชาวปัตตานีอื่น ๆ ที่ศรัทธาต่อเรื่องเล่าพระหมอมือ อย่างเช่น ศรีสุมาลัย สุวรรณมงคล จำเนียร อนุพงษ์ และ นนทวัชร คงเหมาะ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล 2 ตุลาคม 2564) ในฐานะชาวปัตตานี ซึ่งนับถือศรัทธาพระหมอมือ แม้จะต่างเชื้อสายกัน ทั้งคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธ และเป็นผู้ที่มีเชื้อสายจีน ผู้คนเหล่านี้ต่างเล่าถึงพุทธคุณของพระหมอมือที่คนปัตตานีศรัทธาว่า ในเรื่องเล่าโบราณเชื่อว่าเมื่อครั้งที่พระหมอมือมีชีวิตอยู่ ท่านเป็นพระที่มีความเมตตา ช่วยรักษาความป่วยไข้ให้ผู้คนในเมืองจีน ตั้งแต่คนที่ลำบากยากจนกระทั่งถึงอ่อนแอ คนศรัทธาพระหมอมือ เพราะท่านใช้หลักพุทธศาสนาเมตตาช่วยเหลือคนตกทุกข์ได้ยาก ให้หายเจ็บไข้ นี่เป็นพุทธคุณและเมตตาคุณของพระหมอมือที่ผู้คนศรัทธา

จิตใจที่เต็มเปี่ยมด้วยความเมตตาของท่านกับการเคร่งครัดปฏิบัติเป็นพระที่ดั่งงาม ทำให้ท่านพระหมอมือรักษาผู้คนหายเจ็บไข้ได้อย่างปาฏิหาริย์ ชาวจีนจึงศรัทธานับถือท่าน โดยเรียกท่านว่า “พระหมอมือ” ในเรื่องเล่ายังคงกล่าวถึงความเมตตาที่มุ่งมั่นของท่านพระหมอมือว่า ท่านรุดงค์และเดินทางไปรักษาคคนจีนที่เจ็บไข้ได้ป่วยทั่วทุกมณฑล ทำให้ชาวจีนจำนวนมากนับถือพุทธคุณและเมตตาคุณนี้ของท่านว่า พระหมอมือปฏิบัติตามแนวทางพระโพธิสัตว์ที่ช่วยเหลือผู้คนที่ทุกข์ยากให้พ้นทุกข์

ในเรื่องเล่ายังเล่าถึงอีกเหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นพุทธคุณของพระหมอมือ ท่านยอมแลกชีวิตตนเองเพื่อให้คนไข้ได้หายเจ็บป่วย ท่านพระหมอมือทดสอบยารักษาพิษ จนอ่อนแอหายป่วยไข้ แต่ทั้งยา ทั้งพิษที่ท่านทดสอบก็แพร่กระจายเข้าร่างท่าน จนตัวท่านพระหมอมือเป็นสีดำทั้งตัว ท่านพระหมอมือก็ไม่เกรงความตาย ท่านยังมุ่งรักษา จนอ่อนแอหายประชวร อ่อนแอศรัทธาในพุทธคุณและเมตตาคุณของพระหมอมือจึงพระราชทานเสื้อคลุมสีเหลืองลายมังกรกับนกกระเรียนคู่กัน แทนความสูงส่งน่านับถือท่านพระหมอมือเหมือนเทพจากสวรรค์

เรื่องเล่าของพระหมอมือที่เล่าถึงช่วงที่ท่านมีชีวิตอยู่นั้น จะเห็นถึงที่มาของความศรัทธาต่อพระหมอมือว่ามาจากเหตุผลต่อไปนี้ ข้อแรกคือ ผู้คนนับถือความมุ่งมั่นของท่านพระหมอมือที่รุดงค์เดินทางรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยให้คนทั่วแผ่นดินจีน โดยไม่หวงต่อความเหน็ดเหนื่อย

เหตุผลอีกข้อที่เกิดความศรัทธาพระหมอมเพราะผู้คนนับถือเมตตาคุณของท่านที่รักษาคนเจ็บไข้ได้ป่วยอย่างถ้วนทั่ว ไม่มีอคติแบ่งแยกเชื้อชาติ ศาสนา ไม่ว่าชนเผ่าใดในจีน ยาก หรือเสรษฐี ท่านพระหมอก็รักษาเพื่อให้ทุกคนพ้นทุกข์จากความเจ็บป่วย

เหตุผลสำคัญมากอีกอย่างจากเหตุการณ์หนึ่งในเรื่องเล่าพระหมอ ที่ผู้คนศรัทธาท่านก็คือ ความแน่วแนในการปฏิบัติตามอย่างพระโพธิสัตว์ พระหมอยอมแลกชีวิตตนเองเพื่อให้คนไข้หายเจ็บป่วย เหมือนในกรณีที่ท่านรักษาฮ่องเต้ โดยพระหมอตบทั้งยา ทั้งพิษ จนแพร่เข้าร่างท่านเป็นสีดำทั้งตัว พระหมอก็ไม่เกรงความตาย พระหมอมุ่งรักษาชีวิตอื่นยิ่งกว่ารักษาชีวิตตนเอง ผู้คนจึงศรัทธาพระหมอที่ปฏิบัติตามพระโพธิสัตว์ ซึ่งช่วยผู้ทุกข์ยากให้พ้นทุกข์

สรุปได้ว่าเรื่องเล่าเกี่ยวกับพุทธคุณของพระหมอที่ผู้คนปัดตานีศรัทธานั้น สะท้อนแนวคิดบทบาทหน้าที่คติชนในแง่การอธิบายความเชื่อ และที่มาความศรัทธาของคนในชุมชน รวมถึงบทบาท คติชนที่ได้เผยแพร่คตินี้ด้านบรรทัดฐานชาวปัดตานีที่ศรัทธาต่อเรื่องเล่าเกี่ยวกับเมตตาคุณและพุทธคุณของพระหมอ

2. การอัญเชิญรูปสลักพระหมอเพื่อสถิตที่ศาลเจ้าเล่งจูเกียง: เรื่องเล่าถึงความศักดิ์สิทธิ์

มีเรื่องเล่าถึงการได้พบรูปสลักพระหมอ จากการบอกเล่าของวิชา พรพิริยะมงคล (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล 2 18 กันยายน 2564) ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนหัวตลาด ปัดตานี ซึ่งเป็นสถานที่พบรูปสลักพระหมอลอยตามน้ำมา วิชา พรพิริยะมงคล รวมถึงศรีสุมาลัย สุวรรณมงคล จำเนียร อนุพงษ์ และนนทวัชร คงเหมาะ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล 2 ตุลาคม 2564) ในฐานะชาวปัดตานี ซึ่งศรัทธาและทำพิธีกรรมต่อพระหมอ ซึ่งต่างเชื้อสายกัน ทั้งคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธ และเป็นผู้ที่มิเชื่อสายจีน ทั้งหมดนี้เล่าด้วยความศรัทธาต่อพระหมอว่าในอดีตสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จีนทำการค้ากับไทยด้วยการเดินเรือ ครั้งหนึ่งเชื่อว่าเรือสำเภามาจากจีนนั้นล่ม ยุคนั้นชาวจีนที่เดินทางมากับเรือสำเภามักมีรูปสลักพระอยู่ในเรือเพื่อสักการบูชา โดยเฉพาะรูปสลัก “พระโจวซุง” หรือ “พระหมอ” เมื่อเรือสำเภานั้นล่ม รูปสลักไม้จวงหอม “พระโจวซุง” หรือ “พระหมอ” ก็ลอยมาถึงปัดตานี เรื่องเล่าที่บอกต่อกันมีว่าวันหนึ่งที่คลองอานาเนาะซุงา ชายมุสลิมไปทอดแห หาปลา แต่แหของเขานั้นได้ติดองค์ “พระโจวซุง” หรือ “พระหมอ” ขึ้นมา ด้วยเหตุที่เป็นมุสลิมซึ่งไม่มีการนับถือรูปบูชาใดทั้งสิ้น ชายมุสลิมคนนี้จะมองไม่ออกว่าสิ่งที่ติดแหของเขาคือรูปสลักไม้จวงหอมของ “พระโจวซุง” หรือ “พระหมอ” เขาเห็นเป็นเพียงท่อนไม้เท่านั้น จึงใช้ขวานผ่าเพื่อเปลี่ยนเป็นฟืน แต่มีปาฏิหาริย์ว่าเมื่อขวานกระทบรูปสลักไม้จวงหอมสิदानี้ที่เป็นองค์พระหมอก็มีน้ำสีแดงซึมให้เห็น ชายมุสลิมก็แปลกใจอย่างยิ่ง

ความประหลาดใจนี้ทำให้ชายมุสลิมดังกล่าว ได้นำไม้จวงหอมสิदानี้ อันเป็นรูปสลักนี้ไปให้ชาวจีนชกเกียนที่ชุมชนหัวตลาดได้ดู เพื่อจะได้บอกแก่เขาได้ว่านี่คืออะไร และคำตอบก็คือ ไม้จวงหอมสิदानี้ เป็นรูปสลัก “พระโจวซุง” หรือ “พระหมอ” นั่นเอง

ชาวจีนชกเกียนปัดตานีที่ชุมชนหัวตลาดได้ทำพิธีอัญเชิญ “พระโจวซุง” หรือ “พระหมอ” เพื่อไปประทับเป็นประธานที่ศาลเจ้าแป๊ะกง ซึ่งแต่เดิมเป็นที่สักการะแป๊ะกงเจ้าที่กับเทพเจ้ากวนอู ต่อมาได้เรียกชื่อศาลเจ้าแห่งนี้ติดปากในอีกชื่อว่าศาลเจ้าโจวซุงตามชื่อท่านพระหมอที่อัญเชิญมาประทับ และหลังจากนั้นก็ยังได้อัญเชิญรูปสลักเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวมาด้วย

“พระโฆชุง” หรือ “พระหอม” ซึ่งประทับอยู่ที่ศาลเจ้านี้ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจและรวมใจชาวจีน ไม่ใช่เฉพาะชาวจีนฮกเกี้ยนเท่านั้นที่ศรัทธาบูชาท่านเป็นพิเศษ แต่รวมถึงชาวจีนทั่วไปของปัตตานี กับคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธ และผู้ที่อยู่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ใกล้เคียงด้วย ดังที่ที่มีเรื่องเล่ากันว่าในคราวพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประพาสปัตตานี พระองค์เสด็จมาที่ศาลเจ้าโฆชุง หรือศาลเล่งจูเกียงปัจจุบันนี้ เพื่อสักการะพระหอม โดยมีคุณพระจินคณาธิบดี คหบดีเมืองปัตตานีรับเสด็จ พร้อมด้วยชาวจีนทั่วไปของปัตตานี คนไทยที่นับถือศาสนาพุทธ และผู้ที่อยู่ใกล้เคียงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งศรัทธาต่อพระหอมเช่นเดียวกัน ฝ้ารับเสด็จพระองค์ท่าน

ประเด็นการสรุปสำคัญที่วิเคราะห์ได้จากเรื่องเล่าถึงความศักดิ์สิทธิ์ที่อัญเชิญรูปสลักพระหอมเพื่อสถิตที่ศาลเจ้าเล่งจูเกียงนั้น คือการบ่งชี้เป็นนัยถึงบทบาทหน้าที่คติชน ซึ่งเผยให้เห็นลักษณะเฉพาะในท้องถิ่นจังหวัดปัตตานี ด้านที่มาความศรัทธาของคนในชุมชน และเป็นอัตลักษณ์อีกด้านของชาวปัตตานี ที่นับถือพระหอมทั้งผู้ที่เป็นคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธและคนเชื้อสายจีน นอกจากนี้เรื่องเล่าถึงท่านพระหอมยังแสดงบทบาทของคติชนที่ได้ทำหน้าที่สร้างความสุขสงบใจ และเป็นหนึ่งในศูนย์รวมจิตใจคนปัตตานีด้วย

พิธีไหว้พระหอม: ความศรัทธาต่อเมตตาคุณและแสดงความบริสุทธิ์ใจของผู้ทำพิธีบูชา

พิธีกรรมการไหว้บูชาพระหอมนี้ มีผู้อธิบายคือสาทร กาญจนฉิม เหมาะ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 2 ตุลาคม 2564) ในฐานะกรรมการศาลเจ้าและทำหน้าที่ดูแลพิธีกรรม รวมถึงผู้ที่ศรัทธาพระหอมทั้งพุทธคุณและเมตตาคุณของท่าน โดยศรีสุมาลย์ สุวรรณมงคล จำเนียร อนุพงษ์ และ นนทวัชร คงเหมาะ เหมาะ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 2 ตุลาคม 2564) ในฐานะชาวปัตตานี ซึ่งศรัทธาและทำพิธีกรรมต่อพระหอม ซึ่งต่างเชื้อสายกัน ทั้งคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธ และเป็นผู้ที่มีเชื้อสายจีน ทั้งสามคนกล่าวถึงประเด็นสำคัญว่า พิธีไหว้ พระหอมมีรูปแบบที่สืบต่อกันมาตั้งแต่อดีต โดยกลุ่มชาวจีนฮกเกี้ยนในปัตตานี เป็นกลุ่มตั้งต้นเนื่องจากเป็นกลุ่มแรกเริ่มที่อัญเชิญองค์พระหอมมาประทับอยู่ที่ศาลเจ้าเล่งจูเกียงแห่งนี้ กลุ่มชาวจีนฮกเกี้ยนนี้ยังเป็นกลุ่มชาวจีนแรกเริ่มที่ตั้งต้นสักการะบูชาพระหอมด้วยความศรัทธามาตั้งแต่แรกที่อัญเชิญท่านพระหอมเป็นองค์ประธานในศาลเจ้า อีกทั้งยังก่อให้เกิดการพิธีการไหว้สักการะและพิธีบนบานศาลกล่าวด้วย

พิธีการไหว้ครั้งใหญ่เพื่อสักการะบูชาพระหอม

การไหว้ครั้งใหญ่เพื่อสักการะบูชาพระหอมนั้น ศรีสุมาลย์ สุวรรณมงคล จำเนียร อนุพงษ์ และ นนทวัชร คงเหมาะ เหมาะ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 2 ตุลาคม 2564) ในฐานะชาวปัตตานี ซึ่งศรัทธาและทำพิธีกรรมต่อพระหอม ซึ่งต่างเชื้อสายกัน ทั้งคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธ และเป็นผู้ที่มีเชื้อสายจีน ทั้งสามคนกล่าวว่าการไหว้ครั้งใหญ่เพื่อสักการะบูชาพระหอมมีจุดประสงค์ 3 ประการ ได้แก่ 1. แสดงให้พระหอมรับรู้ถึงความศรัทธาอย่างยิ่งของผู้สักการะพระหอม 2. เป็นการแสดงความกตัญญูของผู้ไหว้ที่สำนึกบุญคุณของพระหอมผู้เมตตา 3. ในเขตพื้นที่จังหวัดปัตตานี ผู้ที่ไหว้ครั้งใหญ่แก่พระหอมในวันเกิดท่านนี้ นับเป็นอีกจุดประสงค์หนึ่งที่อยู่ถึงการฝากตัวเป็นลูกหลานของพระหอมด้วย

พิธีการไหว้ครั้งใหญ่เพื่อสักการะบูชาพระหมอในวันเกิดของท่านนั้น จะทำพิธีไหว้ในวันที่ 6 เดือน 1 ตามปฏิทินทางจันทรคติของจีน ซึ่งก็กำหนดขึ้นเพื่อให้พิธีกรรมการไหว้ครั้งนี้ตรงกับวันเกิดของท่านพระหมอ ส่วนเวลาที่ไหว้พระหมอ จะทำพิธีเริ่มไหว้ได้ตั้งแต่ช่วง 9 นาฬิกา ถึงเที่ยงตรงใน ของวันเกิดท่านพระหมอ

เมื่อพิจารณาถึงเครื่องสักการะบูชาในพิธีการไหว้ครั้งใหญ่ เพื่อเคารพต่อพระหมอในวันเกิดของท่านนั้น จะมีเครื่องสักการะบูชาประกอบด้วยของ 6 สิ่งสำคัญ ได้แก่ 1. อาหารเจแห้ง 2. อาหารเจที่เป็นกับข้าวปรุงรส 3. ผลไม้ 4. ดอกไม้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งดอกมะลิ 5. รูปเทียน และ 6. น้ำชา

ความเชื่อความศรัทธาต่ออันยสำคัญของเครื่องไหว้ต่าง ๆ ที่สักการะบูชาพระหมอ

ความเชื่อความศรัทธาต่ออันยสำคัญของเครื่องไหว้ต่าง ๆ ที่สักการะบูชาพระหมอนั้น ศรีสุมาลัย สุวรรณมงคล จำเนียร อนุพงษ์ และ นนทวัชร คงเหมาะ เหมาะ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 2 ตุลาคม 2564) ในฐานะชาวปัตตานี ซึ่งศรัทธาและทำพิธีกรรมต่อพระหมอ ซึ่งต่างเชื้อสายกัน ทั้งคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธ และเป็นผู้ที่มีเชื้อสายจีน ทั้งสามคนกล่าวถึงความเชื่อต่อการไหว้ด้วยเครื่องสักการะต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. **อาหารเจแห้ง** การไหว้อาหารเจแห้งประกอบไปด้วย 5 อย่าง ได้แก่ เห็ดหอม สาหร่ายทะเล ดอกไม้จีน (ถั่งเช่า) ตั้งหูน (หมี่ขาว) เห็ดหูหนู การไหว้อาหารเจแห้งต่อพระหมอมีนัยสำคัญซ่อนเร้นว่า อาหารเจ แทนความบริสุทธิ์ในจิตใจของผู้ไหว้ ไร้ความมัวหมองที่ทำร้ายเบียดเบียนชีวิตอื่น นอกจากนี้ อาหารเจแห้งก็แทนความหมายของเสบียงที่ผู้ไหว้เก็บติดตัวระหว่างเดินทางไปสวรรค์ด้วยความบริสุทธิ์ดีงามที่ปฏิบัติการสักการะบูชาพระหมอด้วยความศรัทธา

2. **อาหารเจที่เป็นกับข้าวปรุงรส** การไหว้อาหารเจที่เป็นกับข้าวปรุงรสก็มีกรไหว้ 5 อย่างโดยไม่จำกัดชนิด มีความนัยว่าการปรุงรสจัดการมาเป็นอาหารเจที่เป็นกับข้าวเพื่อไหว้ สื่อถึงความตั้งใจของผู้ไหว้ที่มุ่งมั่นปฏิบัติความบริสุทธิ์ใจ ไม่เบียดเบียนทำร้ายชีวิตอื่น เป็นกุศลที่เกิดจากความศรัทธาพระหมอ ซึ่งยึดเหนี่ยวจิตใจผู้ไหว้ให้ปฏิบัติดีงาม ทั้งนี้ จำนวน 5 อย่างของอาหารเจที่ไหว้ ทั้งอาหารเจแห้ง อาหารเจที่เป็นกับข้าวปรุงรส มีความนัยว่า 5 แทนความเชื่อมโยงกับธาตุทั้ง 5 ของจีน ธาตุไม้ ธาตุไฟ ธาตุดิน ธาตุทอง และธาตุน้ำ 5 อย่างนี้ก็แทนจิตวิญญาณที่ก่อรูปเป็นคนเราขึ้นมา นั้นหมายถึงอาหารเจทั้ง 5 ก็แทนทั้งจิตใจ ร่างกายในธาตุที่ก่อรูปเป็นตัวตนคนที่สักการะพระหมอ ผู้นั้นก็มีความศรัทธาพระหมอทั้งจิตใจและร่างกายทั้งหมด มุ่งปฏิบัติดีงาม มีความบริสุทธิ์ตามแนวทางพระหมอที่ผู้ไหว้ศรัทธา

3. **ผลไม้** การไหว้ด้วยผลไม้ ประกอบด้วย ส้ม กล้วย สาลี่ ส้มโอ แอปเปิ้ล องุ่น ผลไม้เหล่านี้มีความหมายโดยนัย ดังต่อไปนี้

- 3.1 ความนัยของส้ม คนจีนเรียก “ไต่กิก” สื่อถึงมงคลที่ยิ่งใหญ่ มักไหว้ลงท้ายด้วย 5 เพราะออกเสียง “โหมวโก้ว” แทนความมงคลในชีวิตด้วยโลกธาตุทั้ง 5 ที่ก่อร่างขึ้นเป็นตัวผู้ไหว้ที่ศรัทธาพระหมอ
- 3.2 ความนัยของกล้วย คนจีนเรียก “เซงเจียว” สื่อถึง การสนับสนุน หนุนส่ง ผู้ไหว้มักใช้กล้วยสี่เหลี่ยมไหว้เนื่องด้วยสี่เหลี่ยม คนจีนเรียก “เซ” สื่อถึง ดวงดาวที่หนุนส่งผู้ไหว้ที่ศรัทธาพระหมอ
- 3.3 ความนัยของสาลี่ “ลี่” สื่อถึง ความร่มเย็น ความชื่นใจเกิดต่อผู้ไหว้ที่ศรัทธาพระหมอ
- 3.4 ความนัยของส้มโอ คนจีนเรียก “เอว” สื่อถึง ความอุดมสมบูรณ์ พูนผลแก่ผู้ไหว้ที่ศรัทธาพระหมอ

3.5 ความนัยของแอปเปิล คนจีนเรียก “เพงก้วย” หรือ “เพงอั่ง” สื่อถึง ความสงบ มีสุขต่อผู้ไหว้ที่ ศรัทธาพระหมอ

3.6 ความนัยของงุ่น คนจีนเรียก “ฟูท้อ” สื่อถึงความเฟื่องฟู และความเจริญแก่ผู้ไหว้ที่ศรัทธาพระหมอ

4. ขนม การไหว้ด้วยขนม มักมีขนมต่างๆ ไหว้พระหมอ ดังนี้

4.1 ขนมจันอับ ประกอบด้วยธัญพืช เช่น ถั่ว งา ข้าวพอง ขนมนี้อาศัยถึงความอุดมสมบูรณ์ ชีวิตที่อกเงย ความหวานของขนมแทนความหอมหวาน มีสุขในชีวิต

4.2 ขนมเต่าแดง หรือขนมอังกูแดง ชาวจีนสกเกี้ยน ปัตตานี ไหว้ในวันสมโภชพระหมอ มีนัยถึงความ แข็งแรง สมบูรณ์อายุยืนยาว

4.3 ขนมถั่วพู หรือ ฮวดก้วย มีนัยถึงความเจริญรุ่งเรือง ทำมาค้าขาย มีกำไร เฟื่องฟู

5. ดอกไม้ การไหว้พระหมอมักไหว้ด้วยดอกมะลิ เพื่อแทนความบริสุทธิ์ในจิตใจของผู้ไหว้ ที่ไร้ความ มัวหมอง ไม่คิดทำร้ายเบียดเบียนชีวิตอื่น

6. น้ำชา การไหว้ด้วยน้ำชา มีความนัยว่าผู้ไหว้มีความบริสุทธิ์ในใจ มุ่งปฏิบัติดีงามตามแนวทางพระหมอ จึงได้สักการบูชาพระหมอด้วยจิตใจแห่งความศรัทธาที่บริสุทธิ์ ไสสะอาดเหมือนน้ำชา

ทั้งนี้ ประเด็นต่างๆข้างต้นสรุปและวิเคราะห์ได้ว่าพิธีการไหว้ครั้งใหญ่เพื่อสักการบูชาพระหมอในวันเกิดของท่าน รวมถึงความเชื่อความศรัทธาต่ออัญมณีสำคัญของเครื่องไหว้ต่าง ๆ ที่สักการบูชาพระหมอ การแสดงออก เหล่านี้ของผู้ศรัทธาที่นับถือพระหมอ โดยการร่วมประกอบพิธีกรรมไหว้บูชาและสรรหาเครื่องไหว้ต่าง ๆ ถวายท่าน พระหมอนั้น บ่งชี้เป็นนัยถึงบทบาทหน้าที่คติชน ซึ่งเผยให้เห็นลักษณะเฉพาะในท้องถิ่นจังหวัดปัตตานี ด้าน พฤติกรรมและความเชื่อความศรัทธาของคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธและคนเชื้อสายจีน นอกจากนี้ยังพบว่า การ แสดงออกดังกล่าวทั้งความศรัทธาและการทำพิธีกรรมข้างต้นนั้น สะท้อนบทบาทของคติชนที่ได้ทำหน้าที่สร้าง ความสุขสงบใจ รวมถึงสื่อทางอ้อมให้เห็นบรรทัดฐานด้านรูปแบบการประกอบพิธีกรรมต่อพระหมอในท้องถิ่นแห่งนี้

พิธีบนบานพระหมอและพิธีแก้บน: ความศรัทธาพระหมอที่ช่วยรักษาความเจ็บไข้และประทานบุตรชาย

พระหมอ ซึ่งประทับในศาลเจ้าเล่งจูเกียงนี้ ธาดา คณานุรักษ์ เหมาะ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 25 กันยายน 2564) ผู้เป็นหนึ่งในท่านในตำแหน่งผู้จัดการศาลเจ้าและประธานมูลนิธิเทพปุษุณีสถาน กล่าวถึงพระหมอในศาลเจ้าว่า รูป สลักองค์พระหมอในปัจจุบันประทับอยู่ตรงกลาง ในฐานะพระประธานของศาลเจ้า ท่านมีสถานะพระอรหันต์ตาม ความศรัทธาของผู้คนในท้องถิ่น พระหมอเชื่อกันว่าท่านเป็นพระใหญ่ในศาลเจ้า สิ่งศักดิ์สิทธิ์องค์อื่น ๆ ในศาลเจ้าก็ เป็นเทพ ด้านซ้ายพระหมอ เป็นเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว ด้านขวาพระหมอเป็นเจ้าที่แป๊ะกงในการบูชาพระจีนตามความ ศรัทธานั้น เชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ซึ่งมีความสูงส่งที่สุดนั้น ให้ยึดถือองค์พระตามหลักทางพุทธและทางเต๋า ส่วนองค์เทพก็ นับถือเสริมได้เป็นมงคลแก่ชีวิตผู้ศรัทธา

ในศาลเจ้าเล่งจูเกียง มีผู้คนจำนวนมากเดินทางมาสักการะเพราะศรัทธาพระหมอนั้น ธาดา คณานุรักษ์ เหมาะ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 25 กันยายน 2564) กล่าวถึงประเด็นสำคัญเกี่ยวกับการมีผู้ศรัทธามากมาย ที่มาบนบานและ แก้บนต่อพระหมอ เพื่อขอพึ่งพิงพุทธคุณและเมตตาคุณของท่าน เมื่อผู้คนสมปรารถนาได้รับความกรุณาจากท่าน จึงทำ พิธีแก้บนต่อพระหมอ

1. ความศรัทธาต่อการทำพิธีบนบานศาลกล่าวพระหมอในศาลเจ้า

ผู้คนจำนวนมากที่ศรัทธาพระหมอ ได้ทำพิธีบนบานศาลกล่าวพระหมอในศาลเจ้า เพื่อขอพึ่งพิงพุทธรูปและเมตตาคุณของท่าน โดยศรีสุมาลย์ สุวรรณมงคล จำเนียร อนุพงษ์ และ นนทวัชร คงเหมาะ เหมาะ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 2 ตุลาคม 2564) ในฐานะชาวปัตตานี ซึ่งศรัทธาและทำพิธีกรรมต่อพระหมอ ซึ่งต่างเชื้อสายกัน ทั้งคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธ และเป็นผู้ที่มีเชื้อสายจีน ทั้งสามคนกล่าวถึงการทำพิธีบนบานศาลกล่าวพระหมอในศาลเจ้าว่า พิธีกรรมดังกล่าวมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1.1 การบนบานพระหมอ ขอพึ่งบารมีท่านโปรดช่วยคนเจ็บให้หายป่วยไข้ ในศาลเจ้ามีเชืวมซียาของพระหมอ แสดงความศรัทธาของผู้ที่มาบนบานศาลกล่าวเพื่อบรรเทาความทุกข์ใจที่ป่วยไข้ นี่เป็นพุทธรูปด้านความเมตตาของท่านพระหมอที่ช่วยผู้ป่วยไข้อย่างยากต่าง ๆ เมื่อผู้ศรัทธาพระหมอมานบนบานท่านให้ช่วยรักษาอาการป่วยไข้แล้วก็จะเลี้ยงเชืวมซี นำผลเสี้ยงทายจากเชืวมซีไปร้านยาจีนโบราณเพื่อรับสมุนไพรมานี้เป็นความศรัทธาที่มีตั้งแต่อดีตในท้องถิ่นปัตตานี ผู้ทำพิธีกรรมต่อพระหมอนี้ แม้จะต่างเชื้อสายกัน ทั้งคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธ และผู้ที่มีเชื้อสายจีน แต่ก็ศรัทธาพระหมอเหมือนกัน

เมื่อเลี้ยงเชืวมซีแล้วพวกเขาจะไปรับสมุนไพรมานี้ที่ร้านยาจีนโบราณ ตั้งอยู่ไม่ไกลจากศาลเจ้า เมื่อไปถึงร้านยาหมอจีนจะอ่านใบเชืวมซีและถามประวัติป่วยไข้ของผู้มารับยา และจัดสมุนไพรมานี้เพื่อรักษาอาการเจ็บป่วยจนหาย นี่คือการศรัทธาต่อการทำพิธีบนบานศาลกล่าวพระหมอในศาลเจ้า เพื่อขอพึ่งพิงพุทธรูปและเมตตาคุณของท่านช่วยคนเจ็บป่วย

1.2 การบนบานพระหมอ ขอพึ่งบารมีท่านโปรดประทานลูกชายเพื่อสืบสายตระกูล พระหมอถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีพุทธรูปอีกประการ ซึ่งผู้ศรัทธาจำนวนมากเชื่อว่าท่านจะเมตตาประทานบุตรชายให้เพื่อการสืบตระกูลสำหรับครอบครัวที่ขาดบุตรชาย การบนบานพระหมอดังกล่าวนี้ อาจกล่าวได้ว่าเป็นความคิดความเชื่อสำคัญประการหนึ่งของคนจีนที่ปรารถนาบุตรชายไว้เพื่อสืบต่อวงศ์ตระกูลให้ยืนยาวต่อไป อาจเป็นเพราะท่านพระหมอ มีเรื่องเล่าความศรัทธาดั้งเดิมที่เป็นรากฐานของคนจีน ด้านการช่วยเหลือพวกพี่น้องชาวจีนด้วยกัน ตั้งแต่ที่ท่านช่วยรักษาผู้ป่วยไข้อย่างยากชาวจีนทั้งแผ่นดิน โดยที่ท่านไม่มีอคติ ไม่แบ่งแยกเชื้อชาติ ศาสนา ไม่แบ่งแยกชาติพันธุ์ ชนเผ่าต่าง ๆ ในจีน ท่านพระหมอก็รักษาให้ทั้งหมด ดังนั้นการบนบานท่าน ขอพึ่งท่านพระหมอโปรดประทานลูกชายเพื่อสืบสายตระกูลให้ นั่น เป็นอีกประการที่เกี่ยวข้องกับความคิดความเชื่อดั้งเดิมของคนจีน แสดงให้เห็นว่าท่านพระหมอมิบทบาทตามความศรัทธาที่ท่านเป็นสัญลักษณ์ของเมตตาคุณและพุทธรูปสำหรับผู้ศรัทธาที่มีจิตใจบริสุทธิ์บูชาสักการะท่านพระหมอ

สรุปและวิเคราะห์ได้ว่าความศรัทธาต่อการทำพิธีบนบานศาลกล่าวพระหมอในศาลเจ้า ทั้งในแง่การบนบานพระหมอ ขอพึ่งบารมีท่าน โปรดช่วยคนเจ็บให้หายป่วยไข้ และการบนบานพระหมอ ขอพึ่งบารมีท่านโปรดประทานลูกชายเพื่อสืบสายตระกูล ทั้ง 2 ประเด็นนี้สะท้อนบทบาทหน้าที่ทางคติชนในแง่ที่พระหมอเป็นที่พึ่งทางใจและช่วยระบายความคับข้องใจให้แก่ผู้คนในท้องถิ่นปัตตานี ทั้งผู้ที่ป่วยไข้และผู้ต้องการลูกชายสืบสกุล นอกจากนี้การแสดงออกด้วยการประกอบพิธีกรรมข้างต้นยังบ่งชี้บทบาทคติชนที่รักษาและอธิบายการกำเนิดพิธีกรรม ความเชื่อของคนปัตตานี ที่ถือเป็นอัตลักษณ์อีกด้าน

พิธีแก้บนต่อพระหมอที่ศาลเจ้า: ผู้ศรัทธาพระหมอ ที่มาจากหลายเชื้อชาติ ศาสนา

ผู้ศรัทธาพระหมอนี้ นอกจากเป็นผู้คนในปัตตานี ซึ่งต่างเชื้อสายกัน ทั้งคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธ และผู้ที่มีเชื้อสายจีน ก็ยังมีผู้อยู่นอกจังหวัดปัตตานีด้วย ที่นับถือศรัทธาพระหมอ โดยทำพิธีบนบานและแก้บนต่อท่านชาดา คณานุรักษ์ เหมาะ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 25 กันยายน 2564) กล่าวถึงประเด็นนี้ว่า มีชาวมลายูและสิงคโปร์จำนวนมาก เดินทางด้วยรถตู้หลายคันเพื่อมาสักการะบูชาพระหมอที่ศาลเจ้าเล่งจูเกียง มาไหว้บูชา มาบนบานรวมถึงมาแก้บนท่านพระหมอ แต่ในระยะหลังเนื่องจากมีเหตุการณ์ความไม่สงบตั้งแต่ พ.ศ. 2548 และยังมีสถานการณ์โควิดระบาดตั้งแต่ปี พ.ศ. 2562 เป็นต้นมา ทำให้ชาวต่างชาติลดลงที่เดินทางมาสักการะท่านพระหมอ

ถึงจะมีสถานการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นก็ตาม ปัจจุบันนี้ประชาชนในปัตตานีและจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่อยู่ใกล้เคียง ก็ยังศรัทธาพระหมออย่างมากมาย ยังคงเดินทางมาสักการะท่านพระหมอและบนบานท่าน รวมถึงทำพิธีแก้บนท่านพระหมอ ทั้งนี้พิธีแก้บนต่อพระหมอที่ศาลเจ้านั้น สาทร กาญจนฉิม เหมาะ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล 2 ตุลาคม 2564) ในฐานะกรรมการศาลเจ้าและทำหน้าที่ดูแลพิธีกรรม รวมถึงศรีสุมาลย์ สุวรรณมงคล จำเริญ อนุพงษ์ และนนทวัชร คงเหมาะสม เหมาะ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล 2 ตุลาคม 2564) ในฐานะชาวปัตตานี ซึ่งศรัทธาและทำพิธีกรรมต่อพระหมอ ซึ่งต่างเชื้อสายกัน ทั้งคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธ และเป็นผู้ที่มีเชื้อสายจีน ทั้งสามคนกล่าวถึงการทำให้พิธีแก้บน จากที่ได้ตามปรารถนาเมื่อบนศาลกล่าวพระหมอในศาลเจ้าแล้วว่า พิธีแก้บนนั้นมีประเด็นสำคัญต่อไปนี้

1. **วันเวลาในการทำพิธีแก้บน** การทำพิธีแก้บนต่อพระหมอนั้น หลักการที่แท้จริงแล้วก็ไม่ได้มีการกำหนดบังคับว่าต้องทำวันเวลาใดอย่างตายตัว ขึ้นกับความสะดวกของผู้บนบาน และอีกประการคือขึ้นกับคำอธิษฐานของผู้บนบานว่ารับปากท่านพระหมอจะแก้บนวันเวลาใด อย่างไรก็ตามก็มีความเชื่อกันว่า หากจะให้เหมาะสมนั้น ก็น่าจะแก้บนในงานฉลองสมโภชของศาลเจ้าในพิธีแห่เกี่ยวพระหมอนอกศาลเจ้าเพื่อปิดเป่าความทุกข์ ให้คนในท้องที่ปัตตานี นั่นคือช่วงหลังตรุษจีน 15 วัน นับตามปฏิทินจันทรคติแบบจีน

2. **รูปแบบและขั้นตอนของการประกอบพิธีกรรมที่กระทำต่อพระหมอ** หากบนบานต่อพระหมอแล้วประสบผลตามความปรารถนา ผู้บนบานจะแก้บนตามที่อธิษฐานไว้ แต่ก็มีความเชื่อความศรัทธาต่อธรรมเนียมการแก้บนต่อพระหมอว่า พิธีที่ปฏิบัติต่อท่านเรื่องการแก้บนนั้น ควรแก้บนด้วยการถวายผลไม้ เพราะเชื่อว่าเหมาะสมกับสมณเพศที่ท่านไม่เบียดเบียนชีวิตอื่น จึงไม่เหมาะหากจะถวายอาหารคาวที่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต

ทั้งนี้สำหรับการจตุรพิธกระทานพระหมอ เพื่อบอกกล่าวถึงการแก้บนนั้น ผู้บนบานจตุรพิธ 9 ดอก และนอกจากถวายผลไม้กับน้ำชาแล้วก็มีความเชื่อที่เป็นธรรมเนียมปฏิบัติต่อการถวายของแก้บนต่อท่านพระหมออีกประการคือ การถวายจันอับ จันอับเสมือนขนมสารพัดนึกของคนจีนที่สามารถใช้ได้ในงานหลายประเภทหลายเทศกาล เช่น ใช้ไหว้เจ้า ในงานแต่งงาน ไหว้บรรพชนในเทศกาลต่าง ๆ รวมถึงการถวายสับปะรดเชื่อมซึ่งเสียบไม้วางไว้บนบิดเจียน ทั้งนี้บิดเจียนเปรียบเสมือนเครื่องบายศรีจีน ซึ่งถือว่าเป็นการแสดงความเคารพเป็นอย่างสูงต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งรวมถึงการแสดงความศรัทธาต่อพระหมอที่ได้ทำพิธีบนบานด้วย

การแก้บนอีกประการต่อพระหมอที่นับเป็นความศรัทธาในพื้นที่ และสื่อถึงความเป็นพุทธวัฒนธรรมด้วย กระทั่งการแก้บนแบบนี้ต่อพระหมอนับเป็นธรรมเนียมปฏิบัติกันอย่างแพร่หลาย นั่นคือ การถวายการแสดงงิ้วกับโนราให้ท่าน แม้จะมีความเชื่อบางกระแสว่า การถวายโนรานั้นเพื่อให้เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวในศาลเจ้าเดียวกัน แต่บาง

กระแสนของผู้ศรัทธาก็เชื่อว่าท่านพระหมอ ซึ่งเป็นพระประธานในศาลเจ้าแห่งนี้ ท่านก็รับบนบานให้สำเร็จได้เมื่อมีผู้อธิษฐานต่อท่านในการแก้บนเมื่อได้ตามความปรารถนาว่าจะแสดงโนราฟ่งด้วยการถวายจิว ดังนั้นนี่ถือเป็นลักษณะที่สื่อความเป็นพหุวัฒนธรรมของคนในพื้นที่ปัตตานีที่ศรัทธาพระหมอ อันเป็นความเชื่อทั้งแบบจีนที่ถวายจิว ส่วนคนใต้ในพื้นที่ซึ่งเป็นชาวไทยพุทธก็ถวายโนรา ทั้งจิวและโนราที่ถวายแก้บนให้พระหมอจึงผสมผสานให้เห็นพหุวัฒนธรรมของคนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งศรัทธาพระหมอ ถึงขั้นมีเรื่องเล่าว่าครั้งหนึ่งด้วยความศรัทธาของท่านพระหมอกับเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวในศาลเจ้าแห่งนี้ จึงเห็นการแก้บนท่านด้วยคณะจิวกว่า 300 เจ้าภาพที่แก้บนพร้อมกับการแสดงโนราอีกเป็นร้อย เรื่องเล่าเหล่านี้ย้าถึงความศรัทธาพระหมออย่างยาวนาน รวมถึงแสดงศรัทธาให้เห็นอีกด้านที่เป็นลักษณะพหุวัฒนธรรมในชุมชน

ทั้งนี้ ประเด็นต่าง ๆ ข้างต้นสรุปและวิเคราะห์ได้ว่าพิธีแก้บนต่อพระหมอที่ศาลเจ้า โดยมีผู้ศรัทธาพระหมอที่มาจากหลายเชื้อชาติ ศาสนานั้น ข้อบ่งชี้ที่สื่อเป็นนัยถึงบทบาทหน้าที่คติชน ซึ่งเผยให้เห็นลักษณะเฉพาะในปัตตานีด้านอัตลักษณ์ทางเชื้อสายที่หลายหลากของคนปัตตานี ทั้งคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธ คนเชื้อสายจีน นอกจากนี้บทบาทคติชนยังทำหน้าที่เผยพฤติกรรมและความเชื่อความศรัทธาของคนปัตตานีที่ศรัทธาและทำพิธีกรรมต่อพระหมอ โดยการแก้บนข้างต้นสะท้อนบทบาทคติชนที่เป็นเครื่องฟุ้งฟิงทางใจ

สรุปและอภิปรายผล

ประเด็นการศึกษาเรื่องความศรัทธาและพิธีกรรมต่อพระหมอ ศาลเจ้าเล่งจูเกียง จังหวัดปัตตานี ซึ่งสะท้อนแนวคิดบทบาทหน้าที่คติชนนั้น พบว่า เรื่องเล่าการกำเนิดพระหมอ สะท้อนบทบาทคติชนที่อธิบายความเชื่อ ที่มาความศรัทธาของคนในชุมชน และเป็นอัตลักษณ์อีกด้านของชาวปัตตานี ทั้งนี้ความศรัทธาต่อพระหมอของคนปัตตานีนั้นมาจาก 1) ความศรัทธาในความวิริยะของพระหมอที่ตรึงคัมภีร์รักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยให้ทั่วแผ่นดินจีน โดยท่านไม่หวั่นต่อความเหน็ดเหนื่อย 2) ความศรัทธาในความเมตตาคุณของพระหมอ ที่รักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยให้ถ้วนทั่วทุกคน โดยไม่มีอคติทางเชื้อชาติ ศาสนา ไม่ว่าชนเผ่าใดในจีน ยกจนหรือเศรษฐี ท่านพระหมอก็รักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยให้อย่างเต็มที่เพื่อเป้าหมายเดียวกันคือให้ทุกคนพ้นทุกข์ พ้นความทรมานจากความเจ็บป่วยต่าง ๆ 3) ความศรัทธาในจิตใจที่แน่วแน่และการปฏิบัติอันดีงามตามอย่างพระโพธิสัตว์ของพระหมอ ตามเรื่องเล่าเชิงตำนานที่บอกว่าท่านยอมแลกชีวิตตนเองเพื่อให้คนไข้ได้หายเจ็บป่วย นอกจากนี้ท่านก็ยังทดสอบยารักษาพิษ จนต้องตัดหายป่วยไข้ แต่ทั้งยา ทั้งพิษที่ท่านทดสอบก็แพร่กระจายเข้าร่างท่าน จนตัวท่านพระหมอเป็นสีดำทั้งตัว ท่านพระหมอก็ไม่เกรงความตาย ท่านยังมุ่งรักษาชีวิต

อนึ่งจากเรื่องเล่าการกำเนิดพระหมอข้างต้น วิเคราะห์ได้ว่าสะท้อนบทบาทคติชนในแง่การอธิบายความเชื่อ รวมถึงที่มาความศรัทธาของคนในท้องถิ่น บทบาทหน้าที่คติชนด้านนี้จึงเป็นที่มาของความศรัทธาของคนปัตตานีที่มีต่อพระหมอ แนวคิดเรื่องความศรัทธาเกี่ยวกับด้านศาสนานี้ ป.อ. ปยุตโต (2541) ชี้ว่าบุคคลจะศรัทธาต่อการกระทำที่มีคุณค่า และเป็นแบบอย่างอันดีงามซึ่งเกื้อกูลต่อชีวิต ทั้งนี้เมื่อชาวปัตตานีจำนวนมากศรัทธาจากเรื่องเล่าพระหมอก็ได้อัญเชิญรูปสลักท่านที่ลอยน้ำมาประทับที่ศาลเจ้าต่อไป

ทั้งนี้การได้พิจารณาถึงความศรัทธาต่อพิธีอัญเชิญรูปสลักพระหมอ เพื่อให้ท่านมาประทับที่ศาลเจ้าเล่งจูเกียงนั้น พบว่า การทำพิธีไหว้บูชาพระหมอที่ศาลเจ้าอย่างต่อเนื่องยาวนานถึงปัจจุบันนี้ แสดงถึงบทบาทหน้าที่ คติชนใน

ด้านการบ่งบอกกำเนิดและรูปแบบพิธีกรรมของชุมชน นอกจากนี้การเคารพศรัทธาพระหมอก็ซึบซับทบทวนหน้าที่คติชน เรื่องการเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ และรวมจิตใจคนในท้องถิ่น โดยเฉพาะไม่ใช่เฉพาะชาวจีนฮกเกี้ยนเท่านั้นที่ศรัทธา บูชาท่านเป็นพิเศษ แต่รวมถึงชาวจีนทั่วไปของจังหวัดปัตตานี และยังรวมถึงคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธด้วย นี่ก็ บ่งบอกทบทวนหน้าที่คติชนด้านแสดงอัตลักษณ์เชื้อสายที่หลากหลายของคนปัตตานี โดยมีเรื่องเล่าว่าครั้ง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประพาสปัตตานี พระองค์เสด็จมาที่ศาลเจ้าโจวซุงงเพื่อสักการะพระหมอก็ มีชาวจีนทั่วไปปัตตานีและคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธในท้องถิ่นและมาจากจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่อยู่ใกล้เคียงซึ่ง ศรัทธาต่อพระหมอเช่นเดียวกัน เฝ้ารับเสด็จพระองค์ท่าน

เมื่อวิเคราะห์ถึงพิธีการไหว้บูชาพระหมอนี้ พบว่ามีรูปแบบที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนกระทั่งถึงปัจจุบัน นับว่า นี่คือการแสดงให้เห็นบทบาทหน้าที่ทางคติชนว่าพิธีอันสื่อความศรัทธาในการไหว้บูชาพระหมอบ่งบอกถึง บทบาทคติชนซึ่งได้ทำหน้าที่สร้างบรรทัดฐานแก่ผู้คนทั้งบริเวณชุมชนรอบศาลเจ้า และที่อยู่ทั่วไปในปัตตานี แม้กระทั่งผู้คนจะต่างเชื้อสายกัน ทั้งคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธ และผู้ที่มีเชื้อสายจีน ต่างก็อยู่ร่วมกันอย่างสงบเพราะ ล้วนฝากตัวเป็นลูกหลานพระหมอ การดำรงอยู่ของพิธีกรรมและความศรัทธาต่อพระหมอนี้ชี้การดำรงอยู่ของบรรทัด ฐานการอยู่ร่วมกันของคนหลากหลายเชื้อสาย และชี้ลักษณะสังคมท้องถิ่นปัตตานีที่เป็นแบบพหุวัฒนธรรม ซึ่งมีความ ศรัทธาต่อพระหมอช่วยสร้างความสงบในชุมชนแห่งนี้มาช้านานตั้งแต่อดีต

สรุปและวิเคราะห์โดยอภิปรายได้ว่าพิธีการไหว้เพื่อสักการบูชาพระหมอและความเชื่อเรื่องเครื่องไหว้ที่บูชา พระหมอ สะท้อนบทบาทหน้าที่คติชน ที่ชี้ลักษณะเฉพาะในท้องถิ่นจังหวัดปัตตานี ด้านพฤติกรรมและความเชื่อ ความศรัทธาของคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธและคนไทยเชื้อสายจีน การประกอบพิธีกรรมข้างต้นนั้น แสดงบทบาท หน้าที่คติชนในด้านการบ่งบอกรูปแบบการประกอบพิธีกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของคนในท้องถิ่นปัตตานีต่อพระหมอ

นอกจากนี้พิธีบนบานที่ศาลเจ้าเพื่อขอพึ่งความศักดิ์สิทธิ์และพุทธคุณของพระหมอ ให้ช่วยรักษาอาการเจ็บไข้ นี่คือการแสดงให้เห็นถึงบทบาทคติชนด้านพิธีกรรมซึ่งทำหน้าที่ให้รู้ว่าพระหมอมิฐานะเป็นที่พึ่งพิงทางใจแก่คน ปัตตานี และพิธีแก้บนต่อพระหมอเมื่อผู้บนบานหายป่วยไข้แล้วถวายการแสดงงิ้วหรือโนรานั้น นี่เป็นบทบาทหน้าที่ คติชนในการแสดงถึงอัตลักษณ์ท้องถิ่นปัตตานี ที่เป็นลักษณะสังคมแบบพหุวัฒนธรรม และยังซึบซับทบทวนซึ่งทำ หน้าที่บ่งบอกมาตรฐานทางพฤติกรรมของท้องถิ่นที่คนปัตตานีเมื่อได้ตามปรารถนาจากการบนบานพระหมอแล้วก็มัก แก้บนด้วยงิ้วหรือโนราร่วมกัน ซึ่งเป็นการแสดงเฉพาะท้องถิ่น

การอภิปรายผลเรื่องการศึกษาความศรัทธาและพิธีกรรมต่อพระหมอ ศาลเจ้าเล่งจูเกียง จังหวัดปัตตานี ดังที่ วิเคราะห์ผลการศึกษามาข้างต้นนี้สอดคล้องกับแนวคิดบทบาทหน้าที่คติชนของนักวิชาการทั้งหลาย ดังที่วิลเลียม บาสคอม (อ้างถึงใน ศิราพร ณ ถลาง, 2557) พิจารณาว่าบทบาทหน้าที่คติชนมี 4 ประการ ได้แก่ 1.อธิบายเหตุผลของ การประกอบพิธีกรรม 2. ให้การเรียนรู้ถึงสังคมที่ใช้ประเพณีในการบอกเล่า 3.รักษาบรรทัดฐานด้านพฤติกรรมสังคม 4.เพื่อระบายความคับข้องใจและสร้างความเพลิดเพลิน ทั้งนี้ศิราพร ณ ถลาง (2557) (2563) และรัช ปุณ โนนทก (2528) ยังวิพากษ์อีกว่าคติชนมีบทบาทในด้านการเป็นที่พึ่งทางใจ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ สื่อให้เห็นแบบแผนและ วัฒนธรรม วิถีชีวิตของชุมชน รวมถึงสร้างความสงบในท้องถิ่น และเป็นบรรทัดฐานด้านพฤติกรรม ความเชื่อ ความ ศรัทธาของชุมชนในท้องถิ่นแต่ละแห่งซึ่งมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะ

ควรมีการศึกษาวิจัยเรื่องบทบาทของความศรัทธาและพิธีกรรมต่อพระหมอที่จังหวัดปัตตานี อันส่งผลในแง่อื่น ๆ ต่อชุมชนหรือท้องถิ่น เช่น บทบาทด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนา หรือความเชื่อด้านจิตวิญญาณ บทบาทการรวมกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีน ซึ่งเป็นคนส่วนน้อย ท่ามกลางพื้นที่ของคนมลายูมุสลิมในปัตตานี บทบาทด้านภูมิปัญญาเชิงวัฒนธรรมที่มีการปรับเปลี่ยนจากความเชื่อของจีนแบบดั้งเดิมสู่ความเป็นพหุวัฒนธรรมในพื้นที่ปัตตานี เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- เศสธ ขอดแก้ว. (2560). *อัตลักษณ์ของคนล้าหน้าจากบทเพลงลูกทุ่งคำเมืองที่ขบร้องโดยอบเชยเวียงพิงค์*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- ธวัช ปุณโณทก. (2528). *วัฒนธรรมพื้นบ้าน: คติความเชื่อ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิปาตีเมาะ หะยีหามะและประสิทธิ์ รัตนมณี. (2557). *ศึกษาความสัมพันธ์เพลงกล่อมเด็กมลายูกับสภาพครอบครัวไทยมุสลิมปัจจุบัน*. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ป.อ. ปยุตโต. (2541). *พุทธธรรม*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.
- พิเชษฐ สายพันธ์. (2539). *นาคาคติอีสานลุ่มน้ำโขงวิถีชีวิตทางวัฒนธรรมจากพิธีกรรมร่วมสมัย*. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ภริมา วินิชชาติกุล. (2558). “คติชนวิทยา: ความเชื่อกับสังคมไทย”. *วารสาร มจร. มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์*, 1(1), 31-41.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2532). *พจนานุกรม ศัพท์ปรัชญาอังกฤษ-ไทย*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- ศิริพร ณ ถลาง. (2557). *ทฤษฎีคติชนวิทยา: วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิริพร ณ ถลาง. (2563). *ทฤษฎีคติชนวิทยา: วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อารี ถาวรเศรษฐ์. (2546). *คติชนวิทยา*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- Bascom, W. (1965). *The study of folklore*. New Jersey: Prentice-Hall.

สัมภาษณ์

- จำเนียร อนุพงษ์. (2 ตุลาคม 2564). *สัมภาษณ์*. ชาวปัตตานี เชื้อสายจีน ซึ่งศรัทธาและทำพิธีกรรมต่อพระหมอศาลเจ้าเล่งจูเกียง ตำบลอานาจะรู อำเภอมะนิง จังหวัดปัตตานี.
- ธาดา คณารักษ์. (25 กันยายน 2564). *สัมภาษณ์*. ประธานมูลนิธิเทพปุษนียสถาน ศาลเจ้าเล่งจูเกียงปัตตานี ตำบลอานาจะรู อำเภอมะนิง จังหวัดปัตตานี.
- นนทวัชร์ คงเหมาะ. (2 ตุลาคม 2564). *สัมภาษณ์*. ชาวปัตตานี คนไทยที่นับถือศาสนาพุทธซึ่งศรัทธาและทำพิธีกรรมต่อพระหมอ ศาลเจ้าเล่งจูเกียง ตำบลอานาจะรู อำเภอมะนิง จังหวัดปัตตานี.

พันธ์ฤทธิ วัฒนายากร. (18 กันยายน 2564). **สัมภาษณ์.** ประธานชุมชนหัวตลาด ผู้ดูแลศาลเจ้าเง็กเกียง ปัตตานี
ตำบลอาเนาะรู อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี.

วิชา พรพิริยะมงคล. (18 กันยายน 2564). **สัมภาษณ์.** ชาวบ้านอาวูโศและผู้อุปถัมภ์ศาลเจ้าเง็กเกียง ปัตตานี
ตำบลอาเนาะรู อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี.

ศรีสุมาลัย สุวรรณมงคล. (2 ตุลาคม 2564). **สัมภาษณ์.** ชาวปัตตานี เชื้อสายจีน ช่างศรัทธาและทำพิธีกรรมต่อ
พระหมอ ศาลเจ้าเง็กเกียง ตำบลอาเนาะรู อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี.

สาทร กาญจนчим. (2 ตุลาคม 2564). **สัมภาษณ์.** กรรมการและผู้ดูแลพิธีกรรมในศาลเจ้าเง็กเกียง ปัตตานี
ตำบลอาเนาะรู อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี.

ภาพสะท้อนด้านวิถีชีวิต บทบาทและคุณค่าที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านกะเหรี่ยงแดง
บ้านปู้เต๋อ ตำบลแม่กุ อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก¹

A reflection on the way of life roles and values that appears in the Red Karen folk tales

Ban Puter ,Mae Ku Sub-district, Mae Sot District, Tak Province

ธมน ต๊ะสุ / Thamon Tasu

สุภัทรา บุญปัญญาโรจน์² /Supatra Boonpanyarote

เสาวลักษณ์ อนันตสานต์³ /Sowalak Anantasant

สนั่น รัตนะ⁴ / Sanan Rattana

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง การศึกษาภาพสะท้อนด้านวิถีชีวิตที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านกะเหรี่ยงแดง บ้านปู้เต๋อ ตำบลแม่กุ อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง โดยมีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1) เพื่อรวบรวมนิทานและวิเคราะห์ภาพสะท้อนด้านวิถีชีวิตกะเหรี่ยงแดงบ้านปู้เต๋อ ตำบลแม่กุ อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ที่ยังเล่ากันอยู่ในช่วงปี พ.ศ. 2560-2562 และ 2) เพื่อวิเคราะห์บทบาทและคุณค่าของนิทานพื้นบ้านกะเหรี่ยงแดง บ้านปู้เต๋อ ตำบลแม่กุ อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก จากการศึกษาพบว่า ภาพสะท้อนด้านวิถีชีวิตที่ปรากฏในนิทานแบ่งได้เป็น 5 ด้าน ได้แก่ 1) ภาพสะท้อนด้านชีวิตความเป็นอยู่ มีวิถีชีวิตเรียบง่ายเน้นการพึ่งพาธรรมชาติและสิ่งรอบตัว 2) ภาพสะท้อนด้านคุณธรรมจริยธรรม จะแฝงไปด้วยคุณธรรมที่เป็นค่านิยมพื้นฐานของชาวกะเหรี่ยง 3) ภาพสะท้อนด้านพฤติกรรมที่สังคมไม่ยอมรับ ที่จะนำมาเปรียบเทียบผ่านลักษณะนิสัยของตัวละคร 4) ภาพสะท้อนด้านความเชื่อ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับสิ่งเหนือธรรมชาติ และ 5) ภาพสะท้อนด้านวิธีการควบคุมสังคม

บทบาทของนิทานพื้นบ้านกะเหรี่ยงแดงบ้านปู้เต๋อที่พบ แบ่งออกเป็น 6 ด้าน คือ 1) บทบาทด้านการสร้างความสามัคคี 2) บทบาทด้านการช่วยคลี่คลายอารมณ์เก็บกดและความคับข้องใจของมนุษย์

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง การศึกษาภาพสะท้อนด้านวิถีชีวิตที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านกะเหรี่ยงแดง บ้านปู้เต๋อ ตำบลแม่กุ อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

นักศึกษาลูกศรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Graduate Student, Thai Studies Program, Faculty of Humanities, Ramkhamhaeng University E-mail : warittha.tasu025@gmail.com

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาครุศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง E-mail : supatra.b@rumail.ru.ac.th

³ รองศาสตราจารย์และบรรณาธิการสารานุกรมวรรณคดีไทย ราชบัณฑิตยสภา โทร. 0896678366

⁴ ราชบัณฑิต สาขาจิตรกรรม โทร. 0814558320

* Manuscript received December 27, 2021; revised February 25, 2022 and accepted March 30, 2022

3) บทบาทด้านการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม 4) บทบาทด้านการศึกษา 5) บทบาทด้านความบันเทิง และ 6) บทบาทด้านการอธิบายที่มาของกลุ่มชนและพฤติกรรมของคนในสังคม การศึกษานิทานพื้นบ้านกะเหรี่ยงแดงบ้าน ปู่เต๋อยังทำให้ทราบว่านิทานมีคุณค่าต่อสังคมกะเหรี่ยง ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1) คุณค่าด้านความบันเทิง 2) คุณค่าด้านภูมิปัญญา และ 3) คุณค่าด้านคุณธรรม จริยธรรม จากภาพสะท้อนวิถีชีวิต บทบาทและคุณค่า ที่พบในนิทานพื้นบ้านกะเหรี่ยงแดงบ้านปู่เต๋อย ตำบลแม่กุ อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก พบว่ายังคงมีวิถีชีวิตที่ยังคงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือวิถีชีวิตที่ผูกพันกับป่าและธรรมชาติ แต่เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วกะเหรี่ยงแดงบ้านปู่เต๋อยก็มีการปรับตัวให้รับกับวัฒนธรรมภายนอกหลายด้านทั้งการแต่งกาย การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการทำการเกษตรและการใช้ภาษา เป็นต้น

คำสำคัญ : กะเหรี่ยงแดง , ยางแดง , นิทานพื้นบ้าน

Abstract

This article is part of the thesis on A study of the reflection on the way of life roles and values that appeared in the Red Karen folk tales, Ban Puter, Mae Ku Sub-district, Mae Sot District, Tak Province. Master of Arts Thesis in Thai Studies, Ramkhamhaeng University. This study of the reflection on the way of life appeared in the Red Karen (called Karen Daeng in Thailand) folk tales about Ban Puter Mae Ku Sub- district Mae Sot District ,Tak Thailand. This time, the researcher has two purposes are 1) To collect stories and analyze reflections on the way of life of the Red Karen Ban Puter, Mae Ku Sub- district Mae Sot District, Tak Province, which are still told during the year 2017-2019 and 2) Red Karen folk at Ban Puter Mae Ku Subdistrict Mae Sot District, Tak

Province found that the reflections of the way of life appearing in the story can be divided into 5 areas: 1) The reflection of life that focus and on being dependent the nature and surroundings 2) Reflection on morality and ethics It is hidden by virtue that is the basic values of the Karen. 3) Reflection on behavior that is not accepted by society that will be compared through the character traits. 4) Reflections on beliefs which is related to the supernatural and 5) reflection how to control society.

The role of the Red Karen folk tales, Ban Puter, is divided into 6 areas are 1) the role of unity 2) the role of helping relieve emotional suppression and frustration of human beings 3) the role of moral and ethical instillation 4) Role in education 5) Role in entertainment and 6) Role in explaining the origin of people and the behavior of people in society.

The study of the Red Karen folk tales at Ban Puter also revealed that the tales were of value to the Karen society. It is divided into 3 areas are 1) entertainment value 2) wisdom value and 3) moral and ethical value from a way of life reflection roles and values was found in the Red Karen folk tales, Ban

Puter Mae Ku Sub-district Mae Sot District, Tak Province. It was found that there was still a way of life that retained its own ethnic identity. In particular, it is a way of life that is tied to the forest and nature but when society changed rapidly, Red Karen Ban Puter had adapted to many aspects of the external culture, including dress. The introduction of technology in agriculture and the use of language and etc.

Keywords : Red Karen, Yng daeng, Folk tales

บทนำ

นิทานพื้นบ้านเป็นข้อมูลคติชนที่ปรากฏอยู่ในสังคมทุกแห่งที่มีการสื่อสารกันด้วยภาษา เป็นการเล่าเรื่องราวสืบต่อกันมาโดยใช้ภาษาร้อยแก้ว มีโครงเรื่องง่าย ๆ ไม่ซับซ้อนและไม่รู้ว่าผู้เล่าเรื่องคนแรกคือใคร แต่เมื่อใดที่มีการเล่าผู้เล่ามักจะแทรกประสบการณ์ของตนลงไปด้วย ทำให้เนื้อเรื่องและรายละเอียดเปลี่ยนแปลงไปตามประสบการณ์ของผู้เล่านิทานพื้นบ้านจึงมีบทบาทต่อสังคมในด้านการบันทึกให้ความรู้และปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ด้านการอบรมศึกษาให้ความรู้โดยผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นและยังเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดประเพณีวัฒนธรรม จารีต รวมทั้งข้อห้ามของสังคม ไปยังรุ่นลูกหลาน อีกทั้งยังสะท้อนสังคมในแง่มุมต่าง ๆ ซึ่งอาจแสดงทัศนะผ่านตัวละคร การดำเนินเรื่อง ฉาก หรืออาจแฝงอยู่ในข้อคิดของนิทาน เสาวลักษณ์ อนันตสานต์ (2561) อธิบายเกี่ยวกับจุดประสงค์ของนิทานพื้นบ้านว่าการเล่านิทานมีจุดประสงค์หลักคือการให้ความบันเทิง สร้างความสนุกสนานเพลิดเพลิน อีกทั้งยังบันทึกสภาพสังคมกลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่เล่าสืบต่อกันมา จึงอาจกล่าวได้ว่านิทานพื้นบ้านเป็นผลผลิตทางปัญญาของมนุษย์ที่สืบทอดด้วยการเล่าและการจดบันทึก มีบทบาทในการควบคุมสังคมและอบรมจริยธรรมในคราวเดียวกัน นิทานพื้นบ้านจึงมีคุณค่าและเป็นการสร้างความภาคภูมิใจในการอธิบายการมีตัวตนของกลุ่มชนใดกลุ่มหนึ่งซึ่งช่วยให้คนในสังคมนั้นเกิดความเข้มแข็งอันเกิดจากความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จากข้างต้นผู้วิจัยจึงมองเห็นถึงความสำคัญของนิทานพื้นบ้านที่มีต่อสังคมคือเป็นเครื่องสะท้อนวิถีชีวิตเช่น การประกอบอาชีพ เครื่องมือเครื่องใช้ การแต่งกาย การประกอบพิธีกรรม ความเชื่อและประเพณีต่าง ๆ ที่ถูกสอดแทรกอยู่ในนิทาน นิทานบางเรื่องเปรียบเสมือนหนังสือที่จดบันทึกเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่แม้ไม่ได้กล่าวโดยตรงแต่ผู้อ่านสามารถวิเคราะห์จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในนิทานได้ อีกทั้งนิทานพื้นบ้านเป็นเครื่องมือในการสร้างความรู้สึกร่วมกันอันหนึ่งอันเดียวกัน สร้างความภาคภูมิใจให้คนในท้องถิ่นและถูกนำมาใช้เพิ่มความน่าสนใจในบริบทของการท่องเที่ยวมากขึ้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้จึงเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งในการศึกษานิทานพื้นบ้าน

“กะเหรี่ยงแดง” เป็นหนึ่งในเผ่ากะเหรี่ยงที่มีวิถีชีวิตน่าสนใจ มีวัฒนธรรม ความคิดความเชื่อที่มีอัตลักษณ์ชาวเหนือหรือชาวล้านนาและชาวไทยใหญ่ก็เรียกกะเหรี่ยงพวกนี้ว่ายางแดงด้วย บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ (2545) อธิบายเกี่ยวกับลักษณะและวิถีชีวิตของกะเหรี่ยงแดงไว้ในหนังสือ “ชาวเขาในไทย” ว่าเหตุที่ชาวเหนือและชาวไทยใหญ่เรียกกะเหรี่ยงแดงว่า “ยางแดง” อาจเป็นเพราะชอบสวมชุดสีแดงมากกว่าสีอื่น

กะเหรี่ยงแดงเป็นชาติพันธุ์ที่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม มีพิธีกรรม การแต่งกายรวมไปถึงการเล่านิทานที่แม่จะเป็นเรื่องสั้น ๆ เข้าใจง่าย แต่ก็แฝงปรัชญาที่ลึกซึ้ง มีข้อคิดสอนใจปลูกฝังค่านิยมที่ดีให้แก่ลูกหลาน ดังที่ เสรี อาจสาตี (2506) กล่าวว่า ชาวกะเหรี่ยงทุกเผ่าถือได้ว่าเป็นนักเล่านิทานโดยผู้ใหญ่จะเล่านิทานให้ลูกหลานหรือคนในหมู่บ้านฟังในช่วงว่างเว้นจากงานหรือในช่วงเวลาที่คนในครอบครัวอยู่พร้อมหน้า พวกเขาจะนั่งล้อมวงรอบกองไฟในตอนกลางคืนของฤดูเก็บเกี่ยว ฟังนิทานเพื่อให้หายเหน็ดเหนื่อยจากการทำงาน ดังนั้นการเล่านิทานนอกจากจะสร้างความบันเทิงให้กับผู้ฟังยังช่วยสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงานอีกด้วย ผู้เล่านิทานมักจะเป็นผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านซึ่งมีบทบาทในการถ่ายทอดและปลูกฝังความเชื่อจารีตประเพณีรวมทั้งข้อห้ามของชนเผ่าให้ลูกหลาน โดยใช้นิทานเป็นเครื่องมือ

แม้ว่าปัจจุบันกระแสโลกาภิวัตน์ทำให้โครงสร้างทางเศรษฐกิจ-สังคม และวัฒนธรรมนอกชนเผ่าได้เข้าไปแทรกซึมวิถีชีวิตความเป็นอยู่และได้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมกะเหรี่ยงแดง โดยที่ชาวกะเหรี่ยงแดงได้มีการปรับตัวเพื่อต่อสู้กับวัฒนธรรมภายนอก รวมทั้งเปิดรับวัฒนธรรมใหม่โดยผสมผสานกับความเชื่อเก่าแก่และประเพณีดั้งเดิมของตนทำให้การดำเนินชีวิตของชาวกะเหรี่ยงแดงเปลี่ยนแปลงไปหลายแง่มุมแต่ก็ยังคงความเชื่อสำคัญอันผูกพันกับธรรมชาติเป็นสำคัญ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อรวบรวมนิทานและวิเคราะห์ภาพสะท้อนด้านวิถีชีวิตกะเหรี่ยงแดง บ้านปู่เต๋อ ตำบลแม่กุ อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ที่ยังเล่ากันอยู่ในช่วงปี พ.ศ. 2560-2562
2. เพื่อวิเคราะห์บทบาทและคุณค่าของนิทานพื้นบ้านกะเหรี่ยงแดง บ้านปู่เต๋อ ตำบลแม่กุ อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

กรอบแนวคิด

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยใช้แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษานิทานพื้นบ้านและใช้ทฤษฎีการหน้าที่นิยาม ซึ่งนิทานพื้นบ้านมีความสำคัญในวิถีชีวิตของผู้คน นิทานพื้นบ้านเป็นผลผลิตทางวัฒนธรรมของสังคมที่สะท้อนวิถีชีวิต ค่านิยมวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ ที่สอดแทรกในนิทานแต่ละท้องถิ่นซึ่งมีความแตกต่างกัน ดังนั้นการศึกษานิทานพื้นบ้านจึงมีส่วนสำคัญที่จะช่วยให้เข้าใจวัฒนธรรมของสังคมหรือกลุ่มชนนั้น ๆ จึงมีนักวิชาการหลายแขนงที่ให้ความสนใจศึกษานิทานพื้นบ้านในแต่ละพื้นที่ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงคติความเชื่อ ค่านิยม วัฒนธรรมที่ต่างกันไปตามพื้นที่ที่ปรากฏนิทาน ดังนั้นการศึกษานิทานพื้นบ้านจึงเป็นการศึกษา สังคมนั้นในหลายแง่มุมอาจเป็นด้านวิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรม พิธีกรรม หรือความเชื่อที่มีในสังคม ซึ่งข้อมูลเกี่ยวกับวิถีชีวิตความเชื่อหรือโลกทัศน์ของคนในสังคมที่มองหรือให้คุณค่ากับสิ่งใดสิ่งหนึ่งมักจะแฝงอยู่ในนิทาน อาจเป็นความคิดของตัวละคร นิศัยหรือการกระทำของตัวละครในเรื่อง ฯลฯ นอกจากนี้นิทานพื้นบ้านยังเป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่จะสั่งสอนลูกหลานในการดำเนินชีวิตและสร้างความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของตนเองรวมทั้งปลูกฝังค่านิยม ที่ดีตามที่สังคมต้องการอีกด้วย ดังที่ ศิราพร ณ ถลาง

(2560) ได้อธิบายหน้าที่และบริบทของเรื่องเล่าไว้ว่าเรื่องเล่ามีบทบาทในการสร้างความภูมิใจและอัตลักษณ์ให้เกิดขึ้นในท้องถิ่น มีส่วนช่วยสร้างอัตลักษณ์ให้แก่ท้องถิ่นต่าง ๆ ในบริบทสังคมโลกาภิวัตน์ อีกทั้งเป็นการสะท้อนความรู้สึกเกี่ยวกับกฎระเบียบที่เคร่งครัดในสังคม นิทานจึงทำหน้าที่ระบายความอัดอั้นที่เกิดขึ้นในสังคมอีกด้วย สอดคล้องกับทัศนะของ เสาวลักษณ์ อนันตสานต์ (2561) ที่อธิบายว่านิทานพื้นบ้านมีส่วนช่วยคลี่คลายอารมณ์เก็บกดและความคับข้องใจของมนุษย์ นิทานบางเรื่องเกิดจากความคิดฝันของมนุษย์ที่เปิดเผยความคับข้องใจและความพยายามที่จะหลีกเลี่ยงความกดดันในสังคม เช่น ความกดดันในการดำเนินชีวิต เพศ การเมือง ข้อห้ามในการประพฤติตนบางอย่าง นิทานพื้นบ้านก่อให้เกิดความสามัคคีและความผูกพันระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ ช่วยเสริมสร้างจินตนาการของผู้ฟัง ช่วยปลูกฝังจริยธรรมและรักษายรรทัดฐานของสังคมช่วยให้วัฒนธรรมเข้มแข็งขึ้น ให้ข้อคิดและให้การศึกษาเป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาให้แก่ชนรุ่นหลัง ดังนั้นการศึกษานิทานพื้นบ้านจึงเป็นการศึกษาสังคมโดยรวม นอกจากนี้ยังมีทฤษฎีที่สอดคล้องในเรื่องการศึกษาสังคมผ่านนิทาน คือทฤษฎีของ เอ. อาร์. แรดคลิฟฟ์-บราวน์ A.R. Radcliff-Brown, 1881-1955 อ้างถึงใน ยศ สันตสมบัติ, 2559) ที่มองว่าสังคมประกอบไปด้วยระบบต่าง ๆ แต่ละระบบก็มีหน้าที่แตกต่างกันไปเฉพาะด้านและทุกระบบก็จะทำหน้าที่เพื่อให้สังคมดำเนินไปได้อย่างราบรื่น ความสัมพันธ์ระหว่างระบบต่าง ๆ เรียกว่าโครงสร้างทางสังคม (social structure) และมีสถาบัน (institutions) เป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้าง เช่น ระบบศาสนา จะมีพิธีกรรม ความเชื่อ ฯลฯ ที่จะทำหน้าที่ร่วมกันเพื่อให้ระบบดำเนินไปอย่างราบรื่นเพื่อรักษาความสมดุลของสังคม ดังนั้นการศึกษาโครงสร้างของสังคมจึงดูจากพฤติกรรมต่าง ๆ ว่ามีส่วนช่วยในการสร้างความเป็นปึกแผ่นของสังคมได้อย่างไร เช่น พิธีกรรม ความเชื่อ และเทพนิยาย สิ่งเหล่านี้มีหน้าที่สร้างความรู้สึกร่วมกันอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในสังคม ช่วยสร้างอารมณ์ร่วมและควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคมให้อยู่ในจารีตประเพณี อีกทั้งพิธีกรรมยังมีหน้าที่หลักในการสร้างความสามัคคีของคนในสังคม ดังนั้นการศึกษานิทานพื้นบ้านจึงช่วยให้เราเข้าใจสังคมนั้นมากขึ้นตามไปด้วย

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาภาพสะท้อนด้านวิถีชีวิตที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านกะเหรี่ยงแดงบ้านปู่เต๋อ ตำบลแม่กุ อำเภอมะสออด จังหวัดตาก ผู้วิจัยอ้างอิงแนวคิดทฤษฎีจากเอกสารต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการศึกษาให้เข้าใจความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงแดงมากขึ้น ผู้วิจัยจึงแบ่งแนวคิดทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องออกเป็นประเด็นต่อไปนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับนิทานพื้นบ้าน เสาวลักษณ์ อนันตสานต์ (2561) อธิบายความหมายของนิทานพื้นบ้านไว้ในหนังสือนิทานพื้นบ้านว่า นิทานพื้นบ้านเป็นส่วนหนึ่งของเรื่องเล่าพื้นบ้านซึ่งเป็นผลผลิตจากจินตนาการและสติปัญญาของมนุษย์ จึงเป็นเรื่องราวที่มีเนื้อหาสาระมากและมีรูปแบบที่หลากหลายแตกต่างกัน มีข้อมูลที่เป็นหลักฐานอยู่เป็นจำนวนมาก มีความน่าสนใจที่จะศึกษาในแง่มุมต่าง ๆ เช่นเดียวกับ ธวัช ปุณโณทก (2562 , หน้า 239-240) อธิบายหน้าที่ของนิทานพื้นบ้านไว้ว่านิทานพื้นบ้านมี

หน้าที่ให้ความบันเทิงใจ เป็นจุดประสงค์สำคัญในการสร้างนิทานเพื่อผู้ฟังจะได้ผจญภัยไปกับเนื้อเรื่องมีความสนุกที่ได้เข้าไปสู่ดินแดนอันลึกลับในนิทาน นอกจากนี้นิทานยังมีหน้าที่อธิบายพิธีกรรมและพฤติกรรมของมนุษย์ โดยมีจุดมุ่งหมายให้เกิดความศรัทธาที่ยิ่งขึ้น หรืออธิบายที่มาที่ไปของคนในสังคมที่ได้กระทำร่วมกัน เพื่อรักษาพฤติกรรมของหมู่คณะให้เป็นไปตามแบบแผน นิทานพื้นบ้านให้ความรู้แก่ผู้ฟัง โดยเฉพาะเรื่องจารีตประเพณีของสังคม มีภูมิปัญญาต่าง ๆ ที่สอดแทรกอยู่ในนิทาน เป็นการถ่ายทอดความรู้จากผู้เล่าไปยังผู้ฟัง

2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับชาติพันธุ์กะเหรี่ยง บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ (2545) อธิบายเกี่ยวกับลักษณะและวิถีชีวิตของกะเหรี่ยงแดงไว้ในหนังสือชาวเขาในไทยว่าเหตุที่ชาวเหนือและชาวไทยใหญ่เรียกกะเหรี่ยงแดงว่า “ยางแดง” อาจเป็นเพราะชอบสวมชุดสีแดงมากกว่าสีอื่น สมัย สุทธิธรรม (2541) อธิบายเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยและเครื่องแต่งกายของกะเหรี่ยงไว้ว่าชาวกะเหรี่ยงมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายพึ่งพาและเคารพธรรมชาตินอกจากนี้กะเหรี่ยงนั้นผูกพันกับผีและวิญญาณอย่างแน่นแฟ้น หากใครทำผิดประเพณีผีก็จะโกรธและลงโทษด้วยการเจ็บไข้ได้ป่วยหรือเกิดเหตุร้ายต่าง ๆ เช่น ฝนแล้ง สัตว์เลี้ยงตายและเหตุอื่น ๆ การขอโทษผีหรือขอให้ผียกโทษให้ไม่โกรธเคืองก็ต้องประกอบพิธีกรรมตามประเพณีด้วยการเลี้ยงผี ซึ่งประกอบด้วยเหล้าและอาหาร เช่น แกงไก่ หรือหมูนำมาบวงสรวงเช่น ไหว้ผีและวิญญาณ จากความเชื่อของชาวกะเหรี่ยงจะมีกฎเกณฑ์ข้อห้ามต่าง ๆ ที่กำหนดให้ชาวกะเหรี่ยงทุกคนต้องปฏิบัติร่วมกัน รวมไปถึงบุคคลภายนอกที่จะเข้าไปอยู่ในหมู่บ้านก็ต้องปฏิบัติเช่นเดียวกัน หากฝ่าฝืนจะต้องได้รับโทษอาจถึงขั้นขับไล่ออกจากหมู่บ้าน

วิถีชีวิตของกะเหรี่ยงทั่วไปมักประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีภูมิปัญญาในการทำไร่ปลูกพืชในระบบไร่หมุนเวียนอีกทั้งยังมีมีการจัดการระเบียบของสังคมที่มีแบบแผนชัดเจนและเคารพกฎของสังคมอย่างมาก ประเสริฐ ตรีการศุกร (2543) เสนอวิทยานิพนธ์เรื่องการสืบทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับระบบการทำไร่หมุนเวียนของชุมชนเผ่ากะเหรี่ยง อธิบายว่า กะเหรี่ยงเป็นผู้ที่ยึดมั่นในประเพณีวัฒนธรรมของตนเป็นอย่างดี ถือได้ว่าเป็นการควบคุมภายในสังคมได้เป็นอย่างดี แม้จะเป็นชาวเขาเผ่าที่ใหญ่ที่สุดในภาคเหนือของไทยแต่ไม่ค่อยจะมีปัญหาภายในเผ่าหรือปัญหาที่กระทบต่อสังคมส่วนใหญ่ ที่เป็นเช่นนี้ส่วนหนึ่งอาจจะเนื่องมาจากอิทธิพลของประเพณีวัฒนธรรมที่มีผลสืบเนื่องมาถึงระบบครอบครัวและการรู้ระเบียบสังคม เช่น ประเพณีการแต่งงาน งานศพ และค่านิยมทางสังคมในบางเรื่อง กะเหรี่ยงมีความเป็นอยู่เรียบง่ายอุปนิสัยซื่อสัตย์ ไม่มีการใช้อำนาจกดขี่ซึ่งกันและกันเคารพผู้อาวุโสเคารพต่อกฎของสังคมและเผ่าพันธุ์ ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณี มีศรัทธาเชื่อในผี วิญญาณมีความมั่นคงในเรื่องการแต่งงานไม่อนุญาตให้มีภรรยาหรือสามีหลายคนดังนั้นการหย่าร้างจึงเป็นเรื่องไม่ปกติ

เปรมพร ชันติแก้ว (2544) เสนอวิทยานิพนธ์เรื่องการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์เกี่ยวกับกระบวนการกลายเป็นไทยของชาวกะเหรี่ยงในหมู่บ้านแพะ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยอธิบายว่าชาวกะเหรี่ยงเชื่อว่าวิญญาณเป็นสาเหตุของความเจ็บป่วยหรือความตาย ชาวกะเหรี่ยงเชื่อว่าวิญญาณประเภทนี้เป็นอมตะเมื่อมนุษย์ตายวิญญาณแห่งชีวิตจะเดินทางสู่โลกหลังตาย วิญญาณในโลกหลังความตายสามารถตาย

ในโลกหลังความตายได้และเดินทางไปยังโลกหลังความตายอีกแห่งหนึ่ง แต่ในที่สุดแล้ววิญญาณนี้จะไปเกิดใหม่เป็นมนุษย์ ส่วนวิญญาณอื่น ๆ อาจยังคงอยู่บนโลก

ในด้านการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาชุมชนกะเหรี่ยงเพื่อปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของบริบทสังคมรอบข้าง ชลาลัย นาสวนสุวรรณ (2560) เสนอวิทยานิพนธ์เรื่องการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของชาวกะเหรี่ยงชุมชนคลิตี้ล่างในกระบวนการสร้างรัฐ-ชาติ การพัฒนาไปสู่ความทันสมัยและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ พบว่าลักษณะของชาวกะเหรี่ยงชุมชนคลิตี้ล่าง วิธีการทำมาหากินของชาวกะเหรี่ยงที่ยังคงพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติและอาศัยกฎเกณฑ์ธรรมชาติในการกำหนดการใช้ทรัพยากรในชุมชน ด้วยแนวคิดที่ว่าหากป่าหมดสิ่งมีชีวิตและคนในชุมชนก็จะไม่สามารถอยู่รอดได้ดังนั้นคนจะมีชีวิตอยู่ได้ต้องมีป่า แต่เมื่อชุมชนถูกเปิดให้มีการเข้า-ออกอย่างเสรีทำให้ชาวบ้านมีทางเลือกมากขึ้น และไม่ได้นำพาแค่ผู้คนเข้ามาเท่านั้นแต่ยังมีอาชีพ อาหาร เทคโนโลยีที่เข้ามาเพิ่มตัวเลือกให้ชาวบ้านมีทางเลือกมากขึ้นอีกด้วย ด้วยสถานการณ์การบีบตัวของพื้นที่และเงื่อนไขจากการอนุรักษ์ป่าจึงทำให้สิ่งเหล่านี้กลายเป็นทางเลือกที่ชาวบ้านรับมาปรับเป็นวิถีใหม่ให้การดำเนินชีวิตมีความสะดวกสบายมากขึ้น

ระเบียบวิธีวิจัย

ผู้วิจัยสนใจศึกษาภาพสะท้อนด้านวิถีชีวิตที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านกะเหรี่ยงแดงบ้านปู่เต๋อ ตำบลแม่กุ อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก โดยศึกษาจากแหล่งข้อมูลด้านเอกสาร ได้แก่ เอกสารทางวิชาการ เอกสารพื้นบ้าน และงานวิจัยต่าง ๆ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับนิทานพื้นบ้านรวมถึงศึกษาความเป็นมาวัฒนธรรมประเพณีของชนเผ่ากะเหรี่ยงแดงเพื่อให้เข้าใจและสามารถวิเคราะห์ข้อมูลได้ครบถ้วน นอกจากนี้ผู้วิจัยศึกษาจากแหล่งข้อมูลภาคสนาม ได้แก่ ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตสภาพชุมชน วิถีชีวิตความเชื่อและพิธีกรรมของชาวกะเหรี่ยงแดงในชุมชน ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์คนในพื้นที่ นักวิชาการท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้านและผู้มีความเกี่ยวข้องกับชุมชนที่มีประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมเกี่ยวกับชนเผ่ากะเหรี่ยงแดง

ผู้วิจัยศึกษานิทานพื้นบ้านกะเหรี่ยงแดง บ้านปู่เต๋อ ตำบลแม่กุ อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ซึ่งได้จากการสัมภาษณ์ชาวกะเหรี่ยงบ้านปู่เต๋อ และข้อมูลนิทานที่ยังเล่าในช่วงปี พ.ศ.2560-2562 ผู้ให้ข้อมูลเป็นปราชญ์ชาวบ้านและชาวบ้านทั่วไปที่สามารถสื่อสารภาษาไทยและสามารถเล่านิทานได้ ผู้วิจัยจึงใช้การเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง การรวบรวมนิทานพบว่านิทานทั้งหมดที่พบในหมู่บ้านปู่เต๋อที่ยังคงเล่าอยู่มีเพียง 15 เรื่อง ได้แก่

1. เรื่อง ช้างพูดได้
2. เรื่อง กะเหรี่ยงกินหมาก
3. เรื่อง สมบัติของกะเหรี่ยง
4. เรื่อง กระรอกกับยายแก่
5. เรื่อง ควายกับหนังวัว

6. เรื่อง ไอ้กะต๋ำป่า (ชื่อคนเป็นภาษาถิ่นเหนือ)
7. เรื่อง เทวดาลงมากินดิน
8. เรื่อง คนกั้นข้าว (คนอคอยากข้าว)
9. เรื่อง นางหน่อมื้อเอ
10. เรื่อง คนกลายเป็นช้าง
11. เรื่อง ความสามัคคี
12. เรื่อง ความซื่อสัตย์
13. เรื่อง เด็กกำพร้ากับยายแก่
14. เรื่อง หมาดำ
15. เรื่อง เจ้าพ่อพะวอ

ด้านบทบาทของนิทานพื้นบ้าน ผู้วิจัยสรุปตามหัวข้อดังนี้

1. บทบาทด้านการสร้างความสามัคคี
2. บทบาทด้านการช่วยคลี่คลายอารมณ์เก็บกดและความคับข้องใจของมนุษย์
3. บทบาทด้านการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม
4. บทบาทด้านการศึกษา
5. บทบาทด้านความบันเทิง
6. บทบาทด้านการอธิบายที่มาของกลุ่มชนและพฤติกรรมของคนในสังคม

ด้านคุณค่าของนิทานพื้นบ้าน ผู้วิจัยสรุปตามหัวข้อดังนี้

1. คุณค่าด้านความบันเทิง
2. คุณค่าด้านภูมิปัญญา
3. คุณค่าด้านคุณธรรม จริยธรรม

ผลการวิจัย

หมู่บ้านปู่เต๋อ อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก มีชื่อเรียกภาษากะเหรี่ยงว่า “แบวกา” ซึ่งแปลว่าถิ่นที่อยู่ของกะเหรี่ยงเชื้อสายคะเรนนี่ เป็นหมู่บ้านกะเหรี่ยงที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานบริเวณชายแดนอำเภอแม่สอดเป็นเวลานานกว่า 200 ปี ปู่เต๋อเป็นชื่อหมู่บ้านที่ตั้งตามชื่อของบรรพบุรุษผู้บุกเบิกรุ่นแรก มีชื่อว่า “ปู่เต๋อ” ท่านเป็นกะเหรี่ยงที่ประกอบอาชีพเลี้ยงช้างด้วยความซื่อสัตย์และให้ความเคารพต่อช้างเสมือนคนในครอบครัวตามตำนานกะเหรี่ยงเลี้ยงช้างที่บรรพบุรุษในหมู่บ้านปู่เต๋อเล่าต่อกันมาว่าปู่เต๋อเป็นผู้ก่อตั้งหมู่บ้านและสอนให้ลูกหลานรู้จักวิธีการเลี้ยงช้างที่ถูกต้องตามวิถีปฏิบัติของกะเหรี่ยง จึงเป็นที่มาของความเชื่อที่ว่ากะเหรี่ยงเป็นลูกหลานของช้างมีวิถีชีวิตผูกพันกับช้างและมีได้เห็นว่าช้างเป็นเพียงสัตว์เลี้ยงหากแต่เป็นบรรพบุรุษที่ถูกส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น ช้างจึงเป็นมรดกสำหรับลูกชายมีไว้ทำมาหากินบุกเบิกพื้นที่ไร่นาส่วนที่ดินของพ่อแม่จะยกให้เป็นมรดกของลูกสาว ดังนั้นทุกปีชาวกะเหรี่ยงแดงจึงต้องมีพิธีกรรมการบูชาช้างเพื่อความเป็น

สิริมงคลแก่ชีวิตของตนเองและครอบครัว ความเชื่อเกี่ยวกับช้างและการก่อตั้งหมู่บ้านจึงมีที่มาจากตำนานของบรรพบุรุษกะเหรี่ยงเลี้ยงช้าง อีกหนึ่งตำนานที่กะเหรี่ยงแดงบ้านปูเต้อยังคงเล่าให้ลูกหลานฟังเพื่ออธิบายที่มาของกะเหรี่ยงแดง คือนิทานเรื่อง “คนกลายเป็นช้าง” เล่าต่อกันมาว่า มีเด็กสองพี่น้องอาศัยอยู่กับแม่ในกระท่อม วันหนึ่งแม่ต้องเข้าป่าจึงสั่งลูกทั้งสองคนว่าอย่าเปิดกระบอกไม้ไผ่ที่แขวนอยู่หน้าบ้านเด็ดขาด แต่ด้วยความอยากรู้อยากเห็นของเด็กทั้งสองจึงได้ฝ่าฝืนคำสั่งของแม่ได้เปิดกระบอกไม้ไผ่ขึ้นจึงทำให้มีแมลงวันบินออกมาจากกระบอกไม้ไผ่เข้าไปในจมูกของเด็กทั้งสองจนเกิดอาการคันตามร่างกาย และจนในที่สุดร่างกายก็ได้เปลี่ยนไปกลายเป็นช้างในที่สุด เป็นที่ทราบว่าเหตุใดลูกหลานกะเหรี่ยงแดงจึงต้องเลี้ยงช้างก็เพราะบรรพบุรุษได้กลายเป็นช้าง จากนั้นเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นนิสัยการไม่เชื่อฟังคำสั่งสอนของผู้ใหญ่ได้ฝ่าฝืนและขัดคำสั่งของแม่ที่ได้สั่งห้ามมิให้เปิดกระบอกไม้ไผ่จึงเป็นเหตุให้เด็กทั้งสองคนต้องกลายเป็นช้าง พฤติกรรมการไม่เชื่อฟังและขัดคำสั่งของพ่อแม่เป็นสิ่งที่สังคมกะเหรี่ยงแดงไม่ยอมรับเพราะกะเหรี่ยงแดงจะยึดถือคำสั่งสอนของปู่ย่าตายาย หากผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านมีข้อห้ามมิให้ทำสิ่งใดลูกหลานกะเหรี่ยงก็ต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดไม่ว่าเรื่องนั้นจะเป็นเรื่องเล็กน้อยก็ตาม (ผจญ สุวรรณคำพันธุ์, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 15 พฤษภาคม 2561)

หมู่บ้านปูเต๋อมีลักษณะทางกายภาพเป็นพื้นที่ภูเขาและมีป่าไม้บริเวณเชิงเขาที่อุดมสมบูรณ์ มีแม่น้ำลำธารสาขาย่อยหลายสาขาที่ไหลผ่านหมู่บ้าน เนื่องด้วยสภาพพื้นที่เป็นที่ราบสลับกับพื้นที่ภูเขาจึงเหมาะแก่การทำไร่และยังมีพื้นที่ราบลุ่มเหมาะสำหรับการทำนา แหล่งน้ำที่คนในหมู่บ้านใช้ประโยชน์ในการอุปโภคและบริโภคคือแหล่งน้ำผุดจากใต้ดินที่ชาวบ้านมีการสร้างแท่งกักเก็บไว้หลังสำนักสงฆ์จึงมีน้ำสำหรับบริโภคตลอดปี นอกจากนี้ยังมีน้ำจากห้วยปูเต๋อเป็นน้ำที่ใช้ในเกษตรกรรม ชาวบ้านในหมู่บ้านให้ข้อมูลว่าในอดีตชาวบ้านมีวิธีหาน้ำสำหรับอุปโภคและบริโภคโดยใช้วิธีเดินขึ้นไปตักน้ำบนเขามาใช้ที่บ้านของตนเอง ต่อมาในช่วงปี พ.ศ. 2540 – พ.ศ. 2542 มีการสร้างท่อน้ำเพื่อลำเลียงน้ำจากห้วยปูเต๋อมาใช้ในหมู่บ้านจึงสะดวกสบายมากขึ้น นอกจากนี้ในหมู่บ้านปูเต๋อยังมีท่อน้ำเป็นแหล่งน้ำสำคัญในการใช้อุปโภคบริโภคในหมู่บ้าน ปัจจุบันมีการต่อท่อน้ำห้วยไปใช้ในหมู่บ้านโกช่วยและหมู่บ้านแม่กุทำให้ช่วงฤดูแล้งแหล่งน้ำที่ชาวบ้านใช้ในหมู่บ้านปูมีไม่เพียงพอต่อการเกษตรและการทำนาปี อีกทั้งยังส่งผลกระทบต่ออาชีพการเลี้ยงช้างซึ่งเป็นอาชีพดั้งเดิมของกะเหรี่ยงบ้านปูเต๋อ เนื่องด้วยการเลี้ยงช้างจำเป็นต้องใช้น้ำจำนวนมากยังต้องมีน้ำสำหรับให้ช้างกินและอาบแช่อีกด้วย (ชรินทร์ ราษฎร์อาสา, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 16 พฤษภาคม 2561) นอกจากนี้หมู่บ้านปูเต๋อยังมีพื้นที่ติดต่อกับหมู่บ้านคนไทยถิ่นเหนือและหมู่บ้านกะเหรี่ยงที่อยู่ใกล้เคียงรวมทั้งบริเวณชายแดนแถบนั้นมีชาติพันธุ์ที่หลากหลาย มีการติดต่อค้าขายและปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่องจึงทำให้หมู่บ้านกะเหรี่ยงแดงบ้านปูเต๋อเป็นหมู่บ้านกะเหรี่ยงแดงที่มีความเจริญและมีปฏิสัมพันธ์อันดีกับหมู่บ้านใกล้เคียง ทั้งมีการค้าขายกับคนไทยถิ่นเหนือหรือแม้กระทั่งชนเผ่ากะเหรี่ยงเผ่าม้ง และชาวพม่า มีคนนอกชนเผ่าย้ายเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านกะเหรี่ยงแดงบ้านปูเต๋อ มีการแต่งงานระหว่างคนนอกชนเผ่ากับหญิงสาวชาวกะเหรี่ยงแดงทำให้มีประชากรในหมู่บ้านเพิ่มขึ้น มีการขยายพื้นที่ทำกินและสร้างบ้านเรือนในรูปแบบผสมผสานระหว่างบ้านแบบกะเหรี่ยงดั้งเดิมที่ยกพื้นสูงเพื่อเก็บอุปกรณ์ในการทำ

มาหากินและมีฝูงนางสำหรับเก็บข้าวไว้ในอยู่บริเวณบ้าน ผสมผสานกับการสร้างบ้านเรือนแบบล้านนาและแบบสมัยใหม่ เช่น มีการยกใต้ถุนไม้สูงมากและมักสร้างด้วยปูนซีเมนต์จากเดิมที่สร้างจากไม้ไผ่ แต่จะมีพื้นที่ใช้สอยหน้าบ้านและในบริเวณบ้านที่เรียกว่า “เต็น” ไว้สำหรับรับแขกที่มาเยือนคล้ายกับบ้านแบบล้านนา เปลี่ยนจากหลังคามุงจากเป็นหลังคาสังกะสีหรือกระเบื้อง (ผจญ สุวรรณคำพันธ์, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 5 ธันวาคม 2561)

ผู้วิจัยได้ศึกษานิทานพื้นบ้านกะเหรี่ยงแดงบ้านปู่ต้อ ตำบลแม่กุ อำเภอแม่สอดจังหวัดตาก ปรากฏนิทานที่ยังคงหลงเหลืออยู่จำนวน 15 เรื่อง จึงได้จำแนกประเภทของนิทานตามทฤษฎีของ สติธ ธรรมปัสัน (อ้างถึงใน เสาวลักษณ์ อนันตสานต์ 2561 , หน้า 156-185) ออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่

1) นิทานชีวิต เป็นเรื่องทั่วไปในชีวิตประจำวัน มีเรื่องของความเหนือธรรมชาติ ที่มีลักษณะชักชวนให้ผู้ฟังเกิดความเชื่อถือ มักเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบุคคลธรรมดา เกิดขึ้นในโลกที่แท้จริงไม่ใช่โลกจินตนาการ ตัวละครจะใช้ชีวิตแบบคนทั่วไปเน้นการผจญภัย การแสดงความรู้สึกในใจ เน้นความสามารถ ความอดทน ความเฉลียวฉลาด เขาวนปัญญา และไหวพริบของตัวละคร นิทานที่พบ ได้แก่

นิทานเรื่องสมบัติของกะเหรี่ยง

เมื่อนานมาแล้ว มีกะเหรี่ยงครอบครัวหนึ่งอาศัยอยู่ในบ้านหลังเล็ก ๆ ครอบครัวนี้มีอาชีพทำไร่ทำนา วันหนึ่งพ่อกับแม่เรียกลูกชายมาสั่งเสียว่า “ลูกเอ๊ย พ่อกับแม่แก่มาแล้ว หากวันหนึ่งตายไปให้เจ้าตั้งใจทำอะไรทำอย่างไรให้เกียรติส่นหลังยาว ตื่นเช้ากว่าไก่ขัน กินข้าวแต่พออิ่มแล้วรีบออกไปทำไร่ทำนา” หลังจากที่พ่อแม่เรียกลูกชายมาสั่งเสียไม่นานทั้งสองก็ตายและได้ทิ้งสมบัติไว้ให้ลูกชาย คือ เคียว มีด จอบ เสียม ซ้างหนึ่งตัว และเครื่องมือทำมาหากินอื่น ๆ แต่ไม่มีของมีค่าใดใดทิ้งไว้เลย ลูกชายนึกถึงคำสอนของพ่อแม่เขาจึงขยันทำมาหากิน ทุกวันเขาจะพาช้างเข้าไปหากินในป่าและเดินข้ามภูเขาไปปลูกไร่ไถนาด้วยความขยันทำให้เขาร่ำรวยในที่สุด

(ผู้เล่า : ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1)

นิทานเรื่องคนกินข้าว(คนอดอยากข้าว)

มีครอบครัวหนึ่งฐานะยากจนเพราะพ่อแม่ก็เกียจไม่ไปทำไร่ทำนาจึงทำให้ครอบครัวอดอยาก พ่อแม่สั่งให้ลูกสองคนไปหาปูในทุ่งนาแล้วแบ่งไว้ให้พ่อแม่กินแต่ลูกคนเล็กหิวมากจึงกินปูจนหมด พ่อแม่เห็นกระดองปูที่ลูกทิ้งไว้จึงโกรธทุบตีลูกทั้งสองคนและออกอุบายกันว่าวันจะนำลูกไปปล่อยในป่า วันต่อมาพ่อกับแม่เตรียมข้าวใส่ใบตองตึง เตรียมน้ำใส่กระบอกไม้ไผ่แล้วชวนลูกทั้งสองคนเข้าป่าหลอกว่าให้ไปช่วยกันหาอาหารแล้วทิ้งลูกไว้ในป่า เด็กทั้งสองคนเดินเร่รอนในป่าหลายวัน เทวดาที่เฝ้าดูอยู่นึกสงสารจึงช่วยเด็กสองคนเอาไว้แล้วบอกให้เด็กทั้งสองกลับไปตอบแทนคุณแม่ โดยให้เขว่นกระบอกไม้ไผ่ไว้หน้าบ้านแล้วให้เดินกลับเข้ามาในป่าเหมือนเดิม ถ้าไม่เข้ามาในป่าทองก็จะหายไป เด็กทั้งสองก็ทำตามเมื่อถึง

บ้านพ่อกับแม่เห็นก็เปิดกระบอกลูกไม้ใส่ดูเห็นทองก็ดีใจ รีบตะโกนเรียกให้ลูกกลับบ้านแต่เด็กทั้งสองเดินเข้าป่าไปและไม่กลับออกมาอีกและกลายเป็นลิงเป็นค่างคอยรับใช้ทวดอายุในป่าตลอดไป

(ผู้เล่า : ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5)

นิทานเรื่องนางหน่อมมือเอ

นานมาแล้ว มีผู้หญิงชาวบ้านคนหนึ่งชื่อ “หน่อมมือเอ” มีสามีชื่อ “ซูล้อเล” ทั้งสองคนอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข วันหนึ่งขณะที่สามีของนางเข้าไปในป่ามีงูตัวใหญ่เลื้อยเข้ามากินหมูในคอกหมูร้องเสียงดังนางจึงไปดู เมื่องูตัวนั้นเห็นนางหน่อมมือเอก็จำได้ว่าในชาติที่แล้วเคยเป็นสามีภรรยา กัน จึงลักพานางหน่อมมือเอเข้าไปในถ้ำของตนและเล่าเรื่องทุกอย่างให้ฟังแต่นางหน่อมมือเอไม่เชื่อและไม่สามารถรักใคร่ได้นอกจากสามีของตนงูตัวนั้นจึงบังคับให้นางทอผ้าข้ามวันข้ามคืนเพื่อทรมานนาง ต่อมาสามีของนางรู้ว่านางถูกงูลักพาไปจึงเข้าไปในถ้ำเพื่อช่วยนางหน่อมมือเอแต่งูตัวนั้นไม่ยอมปล่อยนางหน่อมมือเอจนกว่าจะได้ดื่มเลือดของซูล้อเลเขาจึงใช้มีดกรีดที่ข้อมือทำให้เลือดไหลหมดตัวและนอนตายอยู่ปากถ้ำ นางหน่อมมือเอเสียใจมากที่สามีตายจึงกระโดดเข้ากองไฟตายตามสามีของนางไป

(ผู้เล่า : ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7)

นิทานเรื่องความสามัคคี

เมื่อนานมาแล้วมีครอบครัวหนึ่ง มีพ่อและลูกชายอีกสองคนอาศัยอยู่ด้วยกัน วันหนึ่งพ่อได้เรียกลูกชายสองคนมาแล้วสั่งสอนว่าให้ทั้งสองคนรักกันอย่างทะเลาะกัน ให้ช่วยเหลือแบ่งปันกัน คนที่ต้องแบ่งปันให้น้อง คนน้องต้องช่วยเหลือพี่ หลังจากพ่อได้สั่งเสียลูกชายทั้งสองแล้วพ่อก็สิ้นใจ หลังจากพ่อของทั้งสองพี่น้องตายไปก็พบว่าพ่อได้ทิ้งผ้าห่มไว้ให้หนึ่งผืน กับช้างหนึ่งตัว มีดพร้าหนึ่งเล่มและหมูหนึ่งตัว พี่ชายเป็นคนไม่ดี จี้เกียด ไม่ชอบทำงาน เห็นแก่ตัว พี่ชายจึงขอส้างกับผ้าห่ม ส่วนหมูกับมีดให้น้องชายเพราะจะได้ทำมาหากินได้ น้องชายเป็นคนซื่อจึงยอมพี่ชายแต่โดยดี เขายันทำมาหากินจนร่ำรวยในขณะที่พี่จี้เกียดและยากจน เวลาผ่านไปพี่ชายตกยากและสำนึกที่เอาเปรียบน้องจึงมาขอความช่วยเหลือจากน้องชาย น้องชายสงสารพี่จึงช่วยเหลือและอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข

(ผู้เล่า : ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7)

นิทานเรื่องความซื่อสัตย์

ชายแก่มีฐานะคนหนึ่งเขามีช้างหลายเชือก ต่อมาเขาแก่ชราลงจึงให้ลูกจ้างของเขาเป็นผู้ดูแลช้างแทนแต่ลูกจ้างคนนั้นเป็นคนจี้เกียด เห็นว่าชายแก่ไม่มีแรงเดินมาควาตนพาช้างออกไปหากินก็ใช้เงินที่ชายแก่ให้อย่างสบายใจ จากที่พาช้างออกไปหากินทุกวันก็เริ่มพาช้างออกไปหากินน้อยลงจนช้างเริ่มตายไปที่ละตัว เมื่อเขาบอกชายแก่ว่าช้างได้ตายหมดแล้ว ชายแก่ก็เสียใจแล้วบอกลูกจ้างคนนั้นว่าเขาตั้งใจมอบช้างทั้งหมดให้ ลูกจ้างได้ยินเช่นนั้นก็เสียใจร้องไห้แล้วเล่าความจริงทั้งหมดให้ชายแก่ฟังว่าเพราะเขาจี้เกียดไม่

ดูแลช้างจึงทำให้ช้างทั้งหมดตาย ชายแก่ยกโทษให้ลูกจ้างคนนั้นแต่เขาก็ต้องไปรับจ้างเลี้ยงช้างบ้านอื่นและยังคงต้องทนลำบากต่อไป

(ผู้เล่า : ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7)

นิทานเรื่องเด็กกำพร้ากับยายแก่

กาลครั้งหนึ่งมีหมู่บ้านคนกะเหรี่ยงมีแต่ความอดอยาก ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ในหมู่บ้านจึงต้องออกไปหาของป่า หาขุดเผือกมากินแทนข้าว วันหนึ่งมีเด็กเจ็ดคนเข้าไปในป่า ได้พบยายแก่คนหนึ่งกำลังติดอยู่ในกอไผ่ ยายแก่ร้องเรียกให้เด็กทั้งเจ็ดคนช่วยแต่ก็ไม่มีเด็กคนไหนคิดช่วยยายแก่พวกเขาจึงเดินจากไป มีเพียงมีเด็กกำพร้าคนหนึ่งเดินมาเห็นสงสารยายจึงใช้มีดฟันกอไผ่ก่อนนั้น ยายแก่จึงตอบแทนด้วยการให้ข้าวกับเด็กกำพร้าหนึ่งเม็ดและบอกเด็กกำพร้าว่าให้นำไปปลูกหม่นดูแลรดน้ำให้ดีหลังจากนั้นสามวันต้นข้าวจะงอกข้าวเม็ดนี้เมื่อเก็บเกี่ยวข้าวก็จะยิ่งออกรวงจนกินไม่หมด ยายแก่กำชับเด็กกำพร้าว่าในไร่ใกล้หมู่บ้านมีไก่อชราตัวหนึ่ง ให้นำข้าวไปให้ไก่อตัวนั้น เมื่อไปถึงเด็กกำพร้าก็เห็นยายแก่คนนั้นนั่งอยู่ เด็กกำพร้าเห็นว่าข้าวที่ตนนำมามีพอสำหรับแบ่งให้ยายแก่ เขาจึงแกะห่อข้าวและทันใดนั้นยายแก่คนนั้นกลายเป็นนกแล้วบินขึ้นฟ้าไป ต่อมาหมู่บ้านนั้นก็มิมีข้าวกินตลอดปีและก็แจกจ่ายเมล็ดข้าวให้กะเหรี่ยงหมู่บ้านอื่นได้เอาไปปลูกจนมีข้าวกินถึงปัจจุบัน

(ผู้เล่า : ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5)

นิทานเรื่องหมาดำ

มีหมาดำอยู่ตัวหนึ่งออกลูกเป็นเด็กผู้หญิงสามคน หมาดำคอยดูแลลูกอย่างดีอยู่ในถ้ำจนเวลาผ่านไปหลายปี ลูกคนที่หนึ่งได้แต่งงานกับเจ้าเมือง วันหนึ่งแม่หมาไปเยี่ยมลูกสาวคนแรกที่บ้านของเจ้าเมือง แต่ลูกสาวคนแรกก็ไม่ยอมให้แม่เข้าบ้านใช้ไม้ไล่ตีแม่จนแม่หมาต้องเดินจากไป ลูกสาวคนที่สองได้แต่งงานกับเศรษฐีในหมู่บ้าน แม่หมาอยากไปเยี่ยมลูกคนที่สองจึงเดินไปในหมู่บ้านถามหาลูกสาวที่บ้านของเศรษฐี แต่ลูกสาวคนที่สองก็ไม่ยอมให้แม่เข้าบ้าน เอน้ำร้อนสาดไล่แม่จนแม่หมาร้องไห้เสียใจเดินจากไป ลูกสาวคนสุดท้ายได้แต่งงานกับคนเลี้ยงช้างวันหนึ่งแม่หมาคิดถึงลูกจึงไปเยี่ยมลูกคนที่สามที่บ้านคนเลี้ยงช้าง ลูกสาวคนที่สามกับคนเลี้ยงช้างต้อนรับแม่หมาเป็นอย่างดีแม่หมาร้องไห้ด้วยความดีใจที่ลูกสาวไม่ทอดทิ้งตนจึงบอกที่ซ่อนเงินทองไว้ ลูกสาวคนที่สามกับสามีจึงไปขุดเอาเงินทองตามที่แม่หมาบอก ทำให้ทั้งสองคนมีเงินทองร่ำรวยเป็นเศรษฐีในที่สุด

(ผู้เล่า : ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5)

2) ตำนาน เป็นเรื่องเล่าที่เล่าถึงเหตุการณ์ที่เชื่อว่าเคยเกิดขึ้นจริง เป็นบุคคลหรือสถานที่ซึ่งมีความผูกพันอยู่กับท้องถิ่นนั้น เป็นเรื่องที่ถ่ายทอดกันมาในลักษณะของความทรงจำและมีโครงสร้างของเรื่องไม่ซับซ้อน และอาจเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์หรือเหตุการณ์ที่คนใหญ่เชื่อว่าเคยเกิดขึ้นจริง นิทานที่พบ ได้แก่

นิทานเรื่องเจ้าพ่อพะวอ

ในสมัยก่อนที่เขายังมีการสู้รบกัน มีนักรบกะเหรี่ยงผู้เก่งกาจ กล้าหาญ มีฝีมือดี อาสาไปช่วยเจ้าเมืองรบกับพม่า นายทหารคนนี้มีชื่อว่า พะวอ ทหารคนอื่น ๆ จะเรียกเขาว่าเจ้าพ่อพะวอเป็นทหารกะเหรี่ยงที่เก่งมาก ต่อสู้ทุกครั้งก็ได้รับชัยชนะเขาสามารถช่วยเจ้าเมืองปกป้องเมืองไว้ได้หลายครั้ง ต่อมาเจ้าพ่อพะวอเสียชีวิตแต่วิญญาณก็ยังคอยปกป้องลูกหลานกะเหรี่ยงหากจะเกิดเหตุการณ์ไม่ดีหรือน้ำท่วมใหญ่ หรือเกิดภัยพิบัติต่าง ๆ เจ้าพ่อพะวอจะส่งสัญญาณเตือน โดยจะขี้ม๊ากไปรอบหมู่บ้านให้ชาวบ้านได้ยินเสียงขี้ม๊ากว่าวิ่งในตอนดึกหรือบางครั้งก็จะได้ยินเสียงปืนใหญ่เสียงคังสนั่นมาจากภูเขา เมื่อชาวบ้านได้ยินก็รู้ทันทีว่าเป็นสัญญาณที่เจ้าพ่อพะวอเตือนก่อนจะเกิดเหตุร้าย ชาวบ้านก็จะเตรียมข้าวของหนีลงมาจากภูเขา ต่อมาชาวกะเหรี่ยงมักจะบูชาเจ้าพ่อพะวอด้วยหัวหมูและเหล้าขาวเพราะตอนยังมีชีวิตเจ้าพ่อพะวอชอบกินหมูและเหล้าขาว

(ผู้เล่า : ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1)

นิทานเรื่องกะเหรี่ยงกินหมาก

นานมาแล้ว มีนายพรานจากเผ่าต่าง ๆ ทั้งกะเหรี่ยง พม่า และเผ่าอื่น ๆ มาชุมนุมกันเพื่อจะมีการจัดการต่อสู้ว่าเผ่าใดเก่งที่สุดนายพรานทุกเผ่าไม่มีอาวุธที่จะสู้กันจึงตกลงกันว่าให้นายพรานแต่ละเผ่ากินหมากพลูที่ติดตัวมาแล้วท่องคาถาจากนั้นก็ท่องคาถาสู้กัน จะได้ไม่ต้องต่อสู้ ไม่มีใครบาดเจ็บ โดยใช้เวลาสามวันสามคืนจึงรู้ผลแพ้ชนะ เมื่อทุกเผ่าสู้กันแล้วเผ่าที่แพ้ก็ไม่ได้แค่นใจต่อกัน ทุกเผ่าต่างพูดคุยตกลงผูกมิตรและจะช่วยเหลือกัน

(ผู้เล่า : ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1)

3) นิทานอธิบายเหตุ เป็นเรื่องเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ การกำเนิดและลักษณะของสัตว์และพืชต่าง ๆ เน้นความสนุกสนานเพลินเพลินแม้ว่าเรื่องจะเน้นถึงการอธิบายแต่ก็ไม่ได้จริงจัง เพียงแต่เป็นการบอกเล่าว่าทำไมจึงเป็นเช่นนั้น นิทานที่พบ ได้แก่

นิทานเรื่องช้างพูดได้

ในอดีตกาลพระเจ้าสร้างสัตว์ทุกชนิดให้พูดได้ สัตว์กับคนก็พูดสื่อสารกันได้รู้เรื่อง สามารถเข้าอกเข้าใจกันทั้งคนและสัตว์จะให้ความเคารพซึ่งกันและกัน คนกับสัตว์จะพึ่งพาอาศัยกันและจะไม่ทำร้ายกัน ไม่ว่าจะเป็นหมู หมา ไก่ ต่างก็ต้องพึ่งพากันทั้งสี่สัตว์ทุกตัวมีหน้าที่ของตนเอง วันหนึ่งช้างที่ต้องมีหน้าที่ลากซุงทุกวันเริ่มเบื่อหน่ายและบ่นว่าไม่อยากลากซุงจึงไปพูดกับพระเจ้าว่า “ทำไมช้างต้องมีหน้าที่ลากไม้พระเจ้าไม่ให้สัตว์ตัวอื่นลากไม้บ้างข้าเหนื่อย” มนุษย์บังเอิญได้ยินช้างพูดกับพระเจ้าและเห็นว่าช้างต้องทนแบกซุงท่อนใหญ่ที่มีความหนักทุกวันก็นึกสงสารจึงช่วยพูดกับพระเจ้าให้ช้างทำงานน้อยลง แต่ช้างก็ยังบ่นว่าเหนื่อยไม่อยากทำหน้าที่ของตัวเอง” พระเจ้าได้ยินเช่นนั้นก็ไม่พอใจเป็นอย่างมากที่ช้างขี้เกียจไม่พอใจใน

หน้าที่ของตนเองจึงพูดกับช้างว่า “สัตว์ทุกตัวและทุกสิ่งทุกอย่างล้วนมีหน้าที่ของตนเองเจ้าต้องทำหน้าที่ของตนเองให้ดี หากว่าเจ้าไม่พอใจจะลงโทษให้เจ้าไม่สามารถพูดได้เหมือนสัตว์ทั่วไป” พระเจ้าก็ใช้มัดฝาลิ้นของช้างให้พูดไม่ได้เพื่อเป็นการลงโทษช้าง จากนั้นมาช้างจึงพูดไม่ได้และต้องทนแบกลากขงตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

(ผู้เล่า : ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1)

นิทานเรื่องคนกลายเป็นช้าง

กาลครั้งหนึ่งมีเด็กสองพี่น้องอาศัยอยู่กับแม่ในกระท่อม วันหนึ่งแม่ต้องเข้าป่าไปหาอาหารจึงสั่งให้ลูกเฝ้ากระบอกลูกไม้ไผ่ที่แม่แขวนไว้หน้าบ้านและห้ามเปิดดูเด็ดขาด ด้วยความอยากรู้อยากเห็นและซุกซนตามประสาเด็กสองพี่น้องจึงเปิดฝากรบอกลูกไม้ไผ่นั้นดู ทันใดนั้นแมลงวันหลายตัวบินออกมาจากกระบอกลูกไม้ไผ่และบินเข้าไปในจมูกของเด็กทั้งสองนั้นทันที

หลายวันต่อมาสองพี่น้องเริ่มมีอาการคันตามตัวหูเริ่มยาวหัวเริ่มใหญ่ขึ้นและจามไม่หยุดสามวันสามคืนจนจมูกเริ่มยาวขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อแม่กลับมาเห็นก็ตกใจถามว่าทำไมถึงเป็นเช่นนี้ เด็กทั้งสองคนพูดได้ตอบกับแม่ไม่ได้เพราะมีจมูกยาวมาปิดปากเอาไว้เด็กทั้งสองคนเห็นแม่ทำหน้าตกใจก็รีบวิ่งไปที่บ่อน้ำ สระ โกงหน้าคูตัวเองในบ่อเห็นตัวเองก็ตกใจพากันวิ่งเข้าป่าไปและกลายเป็นช้างในที่สุด

(ผู้เล่า : ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5)

4) นิทานปรัมปรา เป็นนิทานที่เล่าเรื่องราวที่เก่าแก่หรือเป็นความเชื่อปรัมปราของมนุษย์ที่ไม่สามารถระบุได้ว่าเกิดขึ้นเมื่อใดแต่มีการเล่าต่อกันมา มีความเกี่ยวข้องผูกพันอย่างใกล้ชิดกับความเชื่อทางศาสนาและการปฏิบัติของผู้คนทั่วไป และอาจมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับตำนานหรือเรื่องอธิบายเหตุ แต่ให้ความสำคัญด้านศาสนาหรือตัวละครที่มีความศักดิ์สิทธิ์ นิทานที่พบ ได้แก่

นิทานเรื่องเทวดาลงมากินดิน

ในอดีตกาลก่อนที่จะมีมนุษย์บนโลก มีเทวดากับนางฟ้าอยู่บนสวรรค์อย่างมีความสุข วันหนึ่งมีฝนตกลงมาบนโลก เมื่อน้ำฝนที่บริสุทธิ์ตกลงมาใส่ดินบนโลกก็มีกลิ่นหอมลอยไปถึงบนสวรรค์ เทวดาและนางฟ้าได้กลิ่นของดินที่ลอยขึ้นไปจึงพากันเหาะลงมาจากสวรรค์ มากินดินยังโลกมนุษย์ จนอึดเหาะกลับสวรรค์ไม่ได้จึงต้องเที่ยวเล่นอยู่บนโลก นานเข้าก็สมสู่กันจนมีลูกมีหลานมากมาย

(ผู้เล่า : ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7)

5) นิทานสัตว์ เป็นเรื่องที่มีสัตว์เป็นตัวเอกของเรื่อง มีความรู้สึกนึกคิด มีพฤติกรรมและคุณสมบัติเช่นเดียวกับมนุษย์ธรรมดา คือ มีความเฉลียวฉลาด ความโง่เขลา ความดี ความชั่ว เนื้อเรื่องเป็นเรื่องเล่าสั้น ๆ ที่เป็นการผจญภัยของสัตว์หรือการกระทำบางอย่างของสัตว์ นิทานสัตว์เป็นเรื่องเล่าเพื่อความบันเทิง มี

จุดประสงค์ในการสั่งสอนศีลธรรมจริยธรรม โดยเปรียบเทียบเหตุการณ์จากตัวละครสัตว์ในเรื่อง นิทานที่พบได้แก่

นิทานเรื่องกระรอกกับยายแก่

นานมาแล้ว มีกระรอกป่าอยู่ตัวหนึ่งเห็นยายแก่เดินเข้าป่ามาหาอาหาร เห็นว่ายายแก่คนนั้นได้อาหารใส่ในตะกร้ามากมาย มีทั้งผัก หน่อไม้ และฟักทอง กระรอกเห็นฟักทองในตะกร้าของยายแก่ก็นึกอยากกินขึ้นมาจึงคิดอุบายว่าแก้งตายเพื่อให้ยายแก่สงสารเมื่อยายแก่เดินผ่านมาเห็นก็นึกสงสารจึงพากระรอกตัวนั้นกลับบ้านด้วย ยายแก่อุ้มกระรอกตัวนั้นใส่ไว้ในตะกร้าแล้วแบกกลับบ้าน เมื่อถึงบ้านยายแก่เปิดตะกร้าดูก็ไม่เห็นกระรอกอยู่แล้วและไม่เห็นฟักทองที่ตนเก็บมาจากในป่าจึงรู้ว่าตนถูกกระรอกตัวนั้นหลอกเสียแล้ว ยายแก่จึงคิดอุบายเอาคืนกระรอกตัวนั้นโดยแก้งทำเป็นช่วยเหลือแล้วขังกระรอกไว้ในตะกร้า กระรอกได้แต่ร้องไห้ด้วยความหิวโหยขอร้องให้ยายปล่อยมันไปและสัญญาว่าจะไม่ทำเช่นนี้อีก ยายแก่จึงสั่งสอนกระรอกไม่ให้เอาเปรียบผู้อื่นต่อไปต้องหากินด้วยตนเองไม่แอบขโมยอาหารของผู้อื่น จากนั้นยายแก่ก็ปล่อยกระรอกตัวนั้นไป

(ผู้เล่า : ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7)

6) เรื่องขำขันหรือมุกตลก เป็นเรื่องเล่าสั้น ๆ ที่มีเนื้อหาขำขันสนุกสนาน มีการแสดงพฤติกรรมอันน่าขำขัน เช่น ความโง่เขลา ความซุ่มซ่าม ขี้หวด ของตัวละคร เรื่องขำขันที่พบเป็นลักษณะของบทสนทนาสั้น ๆ ที่ตัวละครสนทนากันและมีเรื่องล้อเลียนบุคคลต้องห้ามในสังคมที่ไม่สามารถพูดออกมาได้ตรง ๆ มีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมจึงต้องเล่าผ่านนิทานเป็น ปรากฏนิทานที่เป็นเรื่องขำขัน 2 เรื่อง ได้แก่

นิทานเรื่องควายกับหนังวัว

นานมาแล้วในหมู่บ้านแห่งหนึ่งเมื่อหมดฤดูเก็บเกี่ยวผลผลิตในไร่ในนาชาวบ้านเก็บข้าวเสร็จก็จะมานั่งล้อมวงกินเหล้าร้องเพลงกัน มีสหายสองคนนั่งคุยกันในวงกินเหล้าพูดคุยกันอย่างสนุกสนานร้องรำทำเพลงพูดคุยกันอย่างที่เคยทำเป็นประจำ สองคนนี้เป็นเพื่อนรักกันมานานเมื่อเจอกันก็มักจะหยอกล้อกันเสมอ สหายคนที่หนึ่งมีนิสัยชอบโอ้อวดทั้งสองนั่งกินเหล้าจนสหายคนแรกเริ่มเมา จึงถามกับสหายคนที่สองว่า “บ้านของเจ้ามีวัวหรือไม่วัว” สหายคนที่สองจึงตอบว่า “บ้านของข้าไม่มีวัวหรือ” สหายคนแรกจึงโอ้อวดไปว่า “บ้านข้ามีวัวตัวหนึ่ง เขายาวเทียมฟ้า ตัวใหญ่เท่าช้าง” สหายคนที่สองได้ยินดังนั้นจึงพูดกลับไปว่า “พ่อของข้าจะทำกลองบูชาฟ้า หน้ากลองกว้างเทียมฟ้า ” สหายคนแรกได้ยินก็นึกตกใจว่ากลองใบนั้นคงจะใหญ่มากแน่จึงถามว่า “แล้วเจ้าจะหาหนังวัวที่ไหนมาทำหน้ากลอง วัวตัวนั้นต้องตัวใหญ่มากถึงจะเอาหนังมาทำกลองใหญ่ขนาดนั้นได้” สหายคนที่สองนึกอยากตัดนิสัยสหายคนแรกที่ชอบพูดจาโอ้อวด จึงบอกว่า “ก็วัวของเจ้าไปตัวใหญ่พอที่จะทำให้ข้าเอาหนังมาทำหน้ากลองได้เลย”

(ผู้เล่า : ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7)

นิทานเรื่องไอ้กะต๋ำป่า

ณ วัดแห่งหนึ่งมีเด็กวัดชื่อ “กะต๋ำป่า” วันหนึ่งมีชาวบ้านนำปลาอย่างมาถวายพระ พระจึงสั่งกะต๋ำป่าว่าให้นำปลานั้นใส่ในตู้กับข้าวปิดให้มิดชิด เวลาผ่านไปกะต๋ำป่ารู้สึกหิวจึงแอบขโมยกินปลาอย่างครึ่งตัวแล้วเหลืออีกครึ่งตัวไว้เมื่อพระเปิดตู้กับข้าวดูจะฉันทอาหารก็เห็นว่าปลาอย่างหายไปครึ่งหนึ่ง พระจึงโมโหต่อว่ากะต๋ำป่าที่ดูแลปลาอย่างไม่ดีแล้วสั่งว่า “ต่อไปหากเจอแมลงวันที่ไหนให้ตีมันให้ตาย” วันต่อมากะต๋ำป่าเห็นแสงวันเกาะอยู่บนจอมพระจึงคิดเอาคืนพระที่เคยต่อว่าตนจึงใช้ไม้ตีจอมพระจนเบนพระก็โกรธถามว่า “เองดีซ้ำทำไม” กะต๋ำป่าจึงตอบไปว่า “ก็พระบอกว่าเจอแมลงวันที่ไหนให้ตี พระได้แต่โกรธแต่ก็ไม่ได้ลงกะต๋ำป่า

(ผู้เล่า : ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7)

ภาพสะท้อนด้านวิถีชีวิตที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านกะเหรี่ยงแดง

จากการวิเคราะห์ภาพสะท้อนด้านวิถีชีวิตที่พบในนิทานพื้นบ้านกะเหรี่ยงแดง บ้านปู่เต๋อ ตำบลแม่กุ อำเภอแม่สอดจังหวัดตาก พบภาพสะท้อนโดยผู้วิจัยได้แบ่งเป็น 5 ด้าน คือ

1. ภาพสะท้อนด้านชีวิตความเป็นอยู่ กะเหรี่ยงแดงบ้านปู่เต๋อมีวิถีชีวิตโดยทั่วเรียบง่ายพึ่งพาธรรมชาติและสิ่งรอบตัว เป็นชนเผ่าที่ใช้ทรัพยากรที่มีอย่างคุ้มค่าเน้นการพึ่งพาตนเอง มีความผูกพันกับป่าและสายน้ำโดยเห็นได้จากนิทานที่พบหลายเรื่องตัวละครมักจะมี ความเกี่ยวข้องกับป่าทั้งการหาอาหารและการเอาตัวรอดในป่า เป็นต้น มีอาชีพหลักคือการทำไร่ ปลูกข้าว และเลี้ยงสัตว์ เช่น เลี้ยงหมู เลี้ยงช้าง มีเครื่องมือใช้ในการหาเลี้ยงชีพอย่างง่าย ๆ เช่น จอบ มีด พร้า และเสียม มีการทอผ้า ส่วนการปลูกบ้านก็จะปลูกหลังเล็ก ๆ พอยู่สำหรับสมาชิกในครอบครัวและจะมีความรักผูกพันกันในครอบครัวตามคำสั่งสอนของบรรพบุรุษ สามภรรยาที่มีความสัมพันธ์ที่ต่อกัน เช่น นิทานเรื่อง “สมบัติของกะเหรี่ยง” ที่มีกรกล่าวถึงการทำไร่ทำนาและมีเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น เกียว มีด จอบ เสียม และยังสะท้อนวิถีชีวิตการเลี้ยงช้างในนิทานและยังสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตด้านความเป็นอยู่และการประกอบอาชีพของกะเหรี่ยงที่ส่วนใหญ่จะทำอาชีพเกษตรกรรม ทำไร่ ทำนา ปลูกพืชผักอย่างง่าย ๆ ในครัวเรือน จึงปรากฏเครื่องมือเครื่องใช้ที่เกี่ยวข้องกับการทำเกษตรกรรม ส่วนพื้นที่ในการทำไร่ทำนาจะไกลออกไปจากหมู่บ้าน ดังนั้นเมื่อจะต้องทำไร่ทำนากะเหรี่ยงแดงจะต้องเดินทางไปไกลจากหมู่บ้านซึ่งในนิทานก็สะท้อนให้เห็นว่าตัวละครจะต้องเดินข้ามภูเขาไกลออกไป และยังสะท้อนให้เห็นว่ากะเหรี่ยงแดงจะเชื่อฟังคำสั่งสอนของพ่อแม่บรรพบุรุษอย่างเคร่งครัด ให้ความสำคัญกับเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำมาหากินเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ยังมีภาพสะท้อนที่เกี่ยวกับการกินหมากที่ปรากฏในนิทานและปฏิบัติสืบต่อกันมาในหมู่บ้านกะเหรี่ยงแดงบ้านปู่เต๋อจนถึงปัจจุบัน ในเรื่อง “กะเหรี่ยงกินหมาก” สะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมการกินหมากของกะเหรี่ยงแดงบ้านปู่เต๋อที่ยังปรากฏอยู่จนถึงปัจจุบัน กะเหรี่ยงแดงบ้านปู่เต๋อแทบทุกบ้านจะมีเชี่ยนหมากที่ทำขึ้นเองอย่างง่าย ๆ ไว้สำหรับใส่หมากพลู ปูนขาวหรือปูนแดงตามความชอบของผู้ที่รับประทาน กะเหรี่ยงแดงจะต้อนรับแขกที่มาเยือนด้วยหมากพลู ในนิทานมีการใช้หมากและพลูเป็นตัวแทนสัญลักษณ์ของความศักดิ์สิทธิ์และเป็นสื่อของ

อำนาจเหนือธรรมชาติ คือ การใช้คาถาอาคม กะเหรียงแดง โดยเฉพาะนายพรานหรือผู้ที่ต้องเข้าป่าล่าสัตว์ จะต้องร่ำเรียนวิชาเพื่อป้องกันตัว วัฒนธรรมการกินหมากยังคงตกทอดมาถึงปัจจุบันนี้

2. ภาพสะท้อนด้านคุณธรรมจริยธรรม นิทานที่พบส่วนใหญ่จะแฝงไปด้วยคุณธรรมที่เป็นค่านิยมพื้นฐานของชาวกะเหรียง เช่น ความกตัญญู ความมีเมตตา การมีน้ำใจเอื้ออาทรต่อกัน เช่น ในนิทานเรื่อง “คนกั้นข้าว (คนออกอยากข้าว)” ตอนที่เทวดาได้มอบทองคำใส่ในกระบอกไม้ไผ่ให้เด็กทั้งสองนำไปให้พ่อ กับแม่ สะท้อนให้เห็นเรื่องความกตัญญูต่อพ่อแม่แม้ว่าจะทุบตีและคิดทิ้งลูกไว้ในป่า แต่ก็ถือว่าเป็นผู้ให้กำเนิดลูกต้องตอบแทนพระคุณ กะเหรียงแดงยึดถือเรื่องความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณอย่างมาก นิทานอีกเรื่อง ที่สะท้อนคุณธรรมด้านความกตัญญู คือ นิทานเรื่อง “หมาดำ” ความกตัญญูของลูกคนที่สามแม้ว่าจะได้แต่งงานกับคนเลี้ยงช้างไม่ได้ร่ำรวยเหมือนพี่สาวอีกสองคน แต่ลูกคนที่สามเป็นคนดีมีความกตัญญูเมื่อแม่ไปเยี่ยมที่บ้านก็ต้อนรับเป็นอย่างดี ไม่ทอดทิ้งแม่ของตน แม่จึงบอกที่ซ่อนเงินทองเอาไว้ให้ลูกคนที่สามไปขุดเอาเงินในที่สุดลูกคนที่สามก็ร่ำรวยมีเงินทองมากมายกลายเป็นเศรษฐีในที่สุด จากตอนจบของนิทานเรื่องนี้จึงแฝงข้อคิดเตือนใจว่าผู้ที่มีความกตัญญูย่อมได้รับแต่สิ่งที่ดี นอกจากนี้ยังมีนิทานเรื่อง “เด็กกำพร้ากับยายแก่” ที่สะท้อนให้เห็นคุณธรรมจริยธรรมในสังคม คือ การทำความดี การช่วยเหลือผู้ที่ได้รับความลำบากจะได้รับสิ่งตอบแทนที่ดี เช่น ในตอนที่เด็กกำพร้าช่วยยายแก่ออกมาจากกอไผ่ เมื่อช่วยยายแก่ออกมาแล้วก็ได้รับการตอบแทนเป็นเมล็ดข้าวที่ยายแก่มอบให้ เมื่อนำไปปลูกเขาก็มีข้าวกินมากมายจนต้องนำไปแบ่งให้ชาวบ้าน นอกจากนี้กะเหรียงยังปลูกฝังคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์ การเชื่อฟังผู้ใหญ่ ความขยันหมั่นเพียร และคามรับผิดชอบหน้าที่ การไม่ใช้ความรุนแรง เพื่อสั่งสอนลูกหลานโดยแฝงแง่คิดในนิทาน เช่น นิทานเรื่อง “ความซื่อสัตย์” ในตอนที่กะเหรียงเลี้ยงช้างก็เกี้ยวไปนำช้างออกไปหากิน ใช้เงินค่าจ้างของชายแก่ที่เป็นเจ้าของช้างจนหมด สุดท้ายเขาก็ไม่ได้รับมรดกจากชายแก่ที่ตั้งใจจะยกช้างให้เขาเพราะเขาไม่ซื่อสัตย์ นิทานที่สะท้อนคุณธรรมด้านความขยันหมั่นเพียรและการเชื่อฟังผู้ใหญ่เช่น นิทานเรื่อง “สมบัติของกะเหรียง” ผู้เป็นน้องที่เชื่อฟังคำสั่งสอนของพ่อ ขยันทำมาหากินจนในที่สุดก็ร่ำรวย

3. ภาพสะท้อนด้านพฤติกรรมที่สังคมไม่ยอมรับ จากการศึกษา นิทานพื้นบ้านกะเหรียงแดงบ้านปูเต๋อ ตำบลแม่กุ อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก พบว่าภาพสะท้อนด้านพฤติกรรมที่สังคมไม่ยอมรับ จะมีการนำมาเปรียบเทียบผ่านลักษณะนิสัยของตัวละคร เพื่อให้เห็นชัดเจนยิ่งขึ้นว่าตัวละครฝ่ายดีย่อมได้รับผลที่ดี เช่น ในนิทานเรื่อง “ความสามัคคี” พี่ชายเป็นคนใจเกี้ยวและเห็นแก่ตัวเลือกแต่ของที่ตนคิดว่าเป็นประโยชน์ โดยที่ได้นึกถึงคำสอนของพ่อที่ให้พี่น้องแบ่งปันกัน แต่ท้ายที่สุดพี่ชายก็อดอยากเพราะไม่ออกไปทำมาหากิน ตรงกันข้ามกับน้องชายที่มีความขยันหมั่นเพียรจนสามารถเลี้ยงดูตนเองร่ำรวย มีเงินทองมากมายแต่เขาก็ไม่ทิ้งพี่ชายแต่กลับช่วยเหลือยามที่พี่ลำบาก นิทานเรื่องนี้ สะท้อนให้เห็นพฤติกรรมที่สังคมไม่ยอมรับ คือ ความใจเกี้ยวและความเห็นแก่ตัว นิทานที่แสดงให้เห็นถึงผลของการกระทำที่ตัวละครที่ไม่เชื่อฟังและฝ่าฝืนคำสั่งของผู้ใหญ่ จึงทำให้เกิดเรื่องร้ายตามมา ดังเช่นนิทานเรื่อง “คนกลายเป็นช้าง” ตอนที่แม่สั่งให้ลูกดูแลบ้านและห้ามเปิดกระบอกไม้ไผ่ที่แขวนไว้เด็ดขาด แต่เมื่อลูกไม่เชื่อฟังอยากรู้อยากเห็นซัดคำสั่งของแม่จึงทำ

ให้แมลงวันที่อยู่บนนั้นบินเข้าไปในจุมกจนจามไม่หยุดและกลายเป็นช้างในที่สุด นอกจากนี้ยังมีนิทานที่สะท้อนเรื่องการโกหกหลอกลวง การลัทธิโคม เช่น นิทานเรื่อง “กระรอกกับยายแก่” ตอนที่กระรอกที่ใช้อุบายหลอกลายแก่เพื่อให้ได้กินฟักทองจึงหลอกลายแก่ว่าตนบาดเจ็บ เมื่อยายแก่สงสารพามันไปรักษา มันกลับไม่สำนึกความไม่รู้จักพอ อยากจะกินฟักทองอีกจึงคิดจะหลอกลายแก่อีกครั้ง จนในที่สุดยายแก่จึงสั่งสอนด้วยการขังมันไว้ในตะกร้าการที่ยายแก่ขังกระรอกตัวนั้นไว้เป็นการลงโทษให้รู้สำนึก สะท้อนให้เห็นว่าในสังคมกะเหรี่ยงเมื่อทำผิดก็ต้องได้รับบทลงโทษ สังคมของชาวกะเหรี่ยงแดงเป็นสังคมที่ต่างคนต่างต้องทำหน้าที่ของตนเอง ต้องพอใจในสิ่งที่ตนเองมีชาวกะเหรี่ยงจะไม่เลิกงานไม่เกียจงาน ดังนั้นการกระทำใดที่แสดงออกถึงการไม่พอใจในงานของตนเอง ปฏิเสธหน้าที่ที่ย่อมได้รับการลงโทษเช่นเดียวกัน ดังในนิทานเรื่อง “ช้างพูดได้” เมื่อพระเจ้ากำหนดให้ช้างทำหน้าที่ลากซุง แต่ช้างไม่ยอมปฏิบัติตามหน้าที่ของตนจึงต้องได้รับบทลงโทษ ด้วยการถูกตัดลิ้นทำให้ช้างพูดไม่ได้อีกต่อไป จากภาพสะท้อนด้านนี้จะเห็นว่าแม้เป็นเรื่องเล็กน้อยแต่หากไม่เชื่อฟังหรือขัดคำสั่งของผู้ที่อาวุโสกว่าก็อาจเกิดเรื่องไม่ได้ตามมา

พฤติกรรมที่สะท้อนให้เห็นอย่างเด่นชัดในนิทานกะเหรี่ยงแดงบ้านปูเตือ คือ ด้านความโหดร้าย ก้าวร้าวรุนแรง การใช้กำลัง การฆ่า เช่น ในนิทานเรื่อง “นางหน่อมมือเอ” ตอนที่งูใหญ่ไม่ยอมปล่อยนางหน่อมมือเอออกมาจากถ้ำจึงบอกสามีของนางว่าหากจะให้ปล่อยต้องได้คัมภีร์ของเขาเสียก่อน การที่งูใหญ่พูดเช่นนี้เสมือนเป็นการบังคับให้ชูหล่อเลต้องแลกชีวิตเพื่อให้นางหน่อมมือเอได้ออกมาสะท้อนให้เห็นการใช้ความรุนแรงคือการฆ่าเอาชีวิตและการได้คัมภีร์ของอีกฝ่ายเป็นการย้าเตือนว่าตนเป็นผู้ชนะเป็นผู้ที่อยู่เหนือกว่าศัตรูอย่างแท้จริง ในนิทานเรื่อง “หมาดำ” สะท้อนพฤติกรรมที่ก้าวร้าวใช้กำลัง ออกตัญญูกับผู้มีพระคุณ คือ ตอนที่ลูกของหมาดำทุบตี ทำร้ายแม่ของตนเองในนิทานเรื่อง “คนกินข้าว (คนอดอยาก)” สะท้อนพฤติกรรมโหดร้ายของพ่อแม่ที่ทิ้งขว้างลูก ทุบตีลูกเพราะโกรธที่ลูกกินปูที่หามาได้ทั้งหมดในตอนท้ายเรื่องลูกทั้งสองกลับไปหาพ่อแม่เพื่อมอบทองคำให้ พ่อกับแม่เสียใจกับการกระทำของตนแต่ก็สายเกินไปที่จะเรียกให้ลูกกลับมาเพราะลูกทั้งสองคนมีสำลือดูหูไว้จึงไม่ได้ยินเสียงของพ่อแม่ เป็นเสมือนการลงโทษของเทวดาที่พ่อกับแม่ต้องยอมรับการกระทำของตนเองต้องสูญเสียลูกทั้งสองคนไป

4. ภาพสะท้อนด้านความเชื่อ ส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น พระเจ้า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทวดา เวทมนตร์คาถา การเวียนว่ายตายเกิด และการกำเนิดมนุษย์ซึ่งเป็นการเชื่อที่มีอยู่ในสังคมกะเหรี่ยงแดงบ้านปูเตือที่ปรากฏอยู่ในรูปแบบของพิธีกรรม การบูชาผีบรรพบุรุษ พิธีมัดมือช้าง พิธีบูชาผีนา ผีป่า สอดคล้องกับ บุญช่วย ศรีสวัสดิ (2551) ได้อธิบายเกี่ยวกับความเชื่อของชาวกะเหรี่ยงแดงว่า กะเหรี่ยงแดงมีความเชื่อเรื่องผีและวิญญาณเป็นความเชื่อพื้นฐานที่กำหนดค่านิยมและพฤติกรรมชาวกะเหรี่ยงในชุมชน ชาวกะเหรี่ยงแดงนับถือศาสนาผีถือว่าทุกสิ่งทุกอย่างมีผีเฝ้าดูแลอยู่ ความเชื่อเหล่านี้มีส่วนในการกำหนดพฤติกรรม ค่านิยม รวมถึงข้อห้ามต่าง ๆ ในหมู่บ้าน ซึ่งชาวกะเหรี่ยงแดงจะต้องเชื่อฟังและทำตาม เช่น ความเชื่อเรื่องเทวดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในป่า เป็นสิ่งที่กำหนดว่าก่อนที่กะเหรี่ยงจะเข้าป่าต้องขอขมาบอกกล่าวผีป่าเสียก่อน หรือแม้กระทั่งค่านิยมของคนที่มีคาถาอาคมก็จะได้รับยกย่องให้เป็นผู้นำในการทำพิธีสำคัญต่าง ๆ โดยกะเหรี่ยงแดงจะเรียกว่า “อาจารย์” นิทานที่สะท้อนความเชื่อเรื่องพระเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น นิทาน

เรื่อง “ช่างพูดได้” นิทานเรื่อง “คนกั้นข้าว(คนอดอยากข้าว)” และนิทานเรื่อง “เจ้าพ่อพะวอ” ในนิทานเรื่อง ช่างพูดได้สะท้อนความเชื่อเรื่องพระเจ้าในตอนที่มีมนุษย์ได้ไปขอร้องพระเจ้าให้ช่างทำงานน้อยลง ตามความเชื่อของกะเหรี่ยงแดงพระเจ้าหมายถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปกป้องดูแลป่า เป็นผู้สรรค์สร้างชีวิตของมนุษย์และสัตว์ เป็นผู้ที่กำหนดชะตาและหน้าที่ของสรรพสิ่ง ภาพสะท้อนด้านความเชื่อที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านกะเหรี่ยงบ้านปูเต๋อมีทั้งความเชื่อเรื่อง พระเจ้า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เวทมนตร์คาถา การเวียนว่ายตายเกิด และการกำเนิดมนุษย์ เป็นความเชื่อที่ยังคงมีอยู่ในหมู่บ้านกะเหรี่ยงแดงบ้านปูเต๋อ ความเชื่อเหล่านี้จะเป็นหนึ่งในการกำหนดพฤติกรรม ค่านิยมรวมถึงข้อห้ามต่าง ๆ ในหมู่บ้านซึ่งชาวกะเหรี่ยงแดงจะต้องเชื่อฟังและทำตาม เช่น ความเชื่อเรื่องเทวดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นสิ่งที่กำหนดว่าก่อนที่กะเหรี่ยงจะเข้าป่า ต้องขอขมาออกกล่าว ผีป่าเสียก่อน หรือแม้กระทั่งค่านิยมของคนที่มีคาถาอาคมก็จะได้รับยกย่องให้เป็นผู้ดำเนินการทำพิธีสำคัญต่าง ๆ

5. ภาพสะท้อนด้านวิธีการควบคุมสังคม จากการศึกษานิทานพื้นบ้านกะเหรี่ยงแดงบ้านปูเต๋อ พบว่า ในนิทานมักจะจบลงด้วยการทำให้เห็นว่าตัวละครที่ทำความดีจะได้รับสิ่งตอบแทนที่ดี แต่จะไม่เน้นวิธีการลงโทษที่รุนแรงและเห็นภาพชัดเจนมากนัก มีนิทานเพียงไม่กี่เรื่องที่สะท้อนวิธีการลงโทษด้วยการใช้ความรุนแรง เช่น นิทานเรื่อง “ช่างพูดได้” ตอนที่พระเจ้าลงโทษช่างด้วยการผ่าลิ้นเพราะช่างไม่ยอมทำหน้าที่ของตนเอง ในนิทานเรื่องนี้ผู้ที่ควบคุมสังคมให้ปฏิบัติตามแนวทางคือพระเจ้า ซึ่งเป็นผู้ที่มีอำนาจเหนือมนุษย์สามารถชี้ชะตา กำหนดการกระทำของมนุษย์และสัตว์ได้ แต่ในนิทานเรื่องอื่นพบว่าวิธีการควบคุมสังคมจะเป็นการลงโทษที่ไม่รุนแรงแต่เป็นการสั่งสอนเพื่อให้หลบจำและไม่ทำผิดซ้ำอีก เช่น นิทานเรื่อง “กระรอกกับยายแก่” ในตอนที่ยายจับกระรอกขังไว้ในตะกร้าเพื่อสั่งสอนให้สำนึกผิดและไม่ขโมยกินผลไม้ของผู้อื่นอีก การลงโทษดังกล่าวก็เพื่อแสดงให้เห็นว่าการทำในสิ่งที่ไม่ดี การหลอกลวง ลักขโมย เป็นสิ่งที่สังคมไม่ยอมรับ เป็นการกระทำที่ฝ่าฝืนข้อปฏิบัติของสังคมที่ทำร่วมกัน ผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามก็จะได้รับบทลงโทษ ภาพสะท้อนด้านวิธีการควบคุมสังคมดังกล่าวสะท้อนให้เห็นนิสัยของกะเหรี่ยงที่ไม่นิยมความรุนแรงแต่หากจะต้องลงโทษผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามกฎของสังคมก็มักใช้วิธีการอย่างระมัดระวังไม่ได้ต้องการให้ถึงชีวิตเพียงแต่เป็นการตักเตือนให้หลบจำ

จากการวิเคราะห์ภาพสะท้อนด้านวิถีชีวิตที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านกะเหรี่ยงแดงบ้านปูเต๋อ ตำบลแม่กุ อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก พบว่ามีภาพสะท้อนทั้งหมด 5 ด้าน ซึ่งปรากฏในนิทานแต่ละเรื่องมีความคล้ายคลึงกันในแง่ของด้านวิถีชีวิต เน้นการเล่าเรื่องชีวิตความเป็นอยู่ การทำมาหากิน เครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันของกะเหรี่ยง รวมทั้งยังเน้นการอบรมสั่งสอนลูกหลานในเรื่องการมีคุณธรรม ความกตัญญู ความขยันหมั่นเพียร ความมีเมตตา ฯลฯ ซึ่งเป็นค่านิยมที่กะเหรี่ยงแดงยึดถือปฏิบัติอยู่แล้วในสังคม

บทบาทของนิทานพื้นบ้านกะเหรี่ยงแดง

นิทานพื้นบ้าน เป็นผลผลิตทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของคนในสังคม สะท้อนให้เห็นภูมิหลังทางชาติพันธุ์ ประเพณี วัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ และวิถีชีวิตของสังคมนั้น ๆ ทั้งยังมีส่วนสำคัญที่ช่วยให้

เข้าใจข้อมูลประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ ผ่าน โครงเรื่อง ตัวละคร หรือเนื้อหาส่วนใดส่วนหนึ่งในนิทาน นิทานมีหน้าที่หลายประการ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดของ เสาวลักษณ์ อนันตสานต์ (2561) มาใช้ในการวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของนิทานพื้นบ้านกะเหรี่ยงแควที่พบจำนวน 15 เรื่อง สรุปดังนี้

1. บทบาทด้านการสร้างความสามัคคี ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในครอบครัวและสังคม การที่มีบางสิ่งบางอย่างร่วมกันจะทำให้มีความรู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกันและมีแนวโน้มที่จะยึดมั่นในธรรมเนียมประเพณีแบบเดียวกัน เช่น นิทานเรื่อง “กะเหรี่ยงกินหมาก” นายพรานทุกเผ่าที่มารวมกันเพื่อต่อสู้ลี้หนีหมากพลูดัดตัวมาด้วย หมากพลู เป็นเสมือนสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมว่านายพรานทุกเผ่าล้วนมีความเหมือนกัน จากนิทานเรื่องนี้ทำให้กะเหรี่ยงแควมีความรู้สึกที่กะเหรี่ยงเผ่าอื่น ๆ ต่างก็มีที่มาเดียวกันจึงเป็นเสมือนพี่น้องกัน และนิทานเรื่อง “ความสามัคคี” ที่มีบทบาทในการสร้างความสามัคคี ความปรองดองระหว่างพี่น้อง คนในครอบครัว ดังในนิทานที่พ่อสั่งเสียลูกทั้งสองคนก่อนที่จะตายว่าให้คนในครอบครัวรักใคร่ปรองดอง พี่น้องต้องรักและสามัคคีกันต้องคอยช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ดังนั้นการฟังนิทานนอกจากการได้รับความบันเทิงแล้วยังช่วยสร้างความสามัคคี ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในสังคมอีกด้วย

2. บทบาทด้านการช่วยคลี่คลายอารมณ์เก็บกดและความคับข้องใจของมนุษย์ นิทานบางเรื่องเกิดจากความคับข้องใจ ความกดดันที่ได้รับในสังคม มนุษย์จึงมีความพยายามที่จะหลีกเลี่ยงความกดดันนั้นเพื่อให้ผ่อนคลายจากความเก็บกดที่ได้รับหรือความต้องการพูดในบางอย่างที่สังคมไม่ยอมรับ ไม่สามารถพูดได้อย่างตรงไปตรงมา ดังนั้นนิทานจึงเป็นการแสดงออกอย่างหนึ่งที่จะช่วยคลี่คลายความเก็บกดทางสังคมได้ เช่น การพูดถึงบุคคลที่ต้องห้าม สังคมไม่สามารถวิพากษ์วิจารณ์ได้ จะเห็นได้จากนิทานเรื่อง “ไอ้กะดำป่า” เป็นการพูดถึงการกระทำของพระภิกษุสงฆ์ที่ยังไม่ละความความ โกรธ ยังมีความโมโห ต่อว่ากะดำป่าที่ไม่เฝ้าปลาย่างให้ดี เนื้อเรื่องแม้จะเป็นเรื่องในทำนองตลกขบขันแต่ก็สะท้อนให้เห็นว่ามีการพูดถึงการกระทำที่ไม่เหมาะสมของพระภิกษุ ซึ่งเป็นเรื่องที่สังคมไม่สามารถพูดออกมาตรง ๆ ได้

3. บทบาทด้านการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม นิทานหลายเรื่องมีเนื้อเรื่องหรืออุปนิสัยของตัวละครที่ช่วยปลูกฝังคุณธรรมและเสริมสร้างจริยธรรมให้กับผู้ฟัง ซึ่งจะปรากฏในเรื่องแบบที่ตัวละครเอกเป็นคนดี ความขยันหมั่นเพียร ความกตัญญู มีเมตตา ช่วยเหลือสัตว์หรือคนชรา เช่น นิทานเรื่อง “เด็กกำพร้ากับยายแก่” ที่ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในสังคมคือการทำความดีช่วยเหลือผู้ที่ได้รับความลำบาก ดังในนิทานตอนที่เด็กกำพร้าช่วยยายแก่ออกมาจากกอไผ่ เมื่อช่วยยายแก่ออกมาแล้วยายแก่ก็มอบเมล็ดข้าวให้เป็นการตอบแทน นิทานเรื่อง “หมาดำ” ปลูกฝังคุณธรรมด้านความกตัญญู ดังที่ลูกคนที่สามเป็นคนดีมีความกตัญญูเมื่อแม่ไปเยี่ยมที่บ้านก็ต้อนรับเป็นอย่างดี ไม่ทอดทิ้งแม่ของตน แม่จึงบอกที่ซ่อนเงินทองจนในที่สุดลูกคนที่สามก็ร่ำรวยมีเงินทองมากมายกลายเป็นเศรษฐีในที่สุด นิทานที่มีตัวละครเป็นคนดี มีเนื้อหาสอดแทรกคุณธรรม ตอนจบมักจะจบลงด้วยตัวละครที่เป็นคนดีจะได้รับผลตอบแทนที่ดีเสมอ

4. บทบาทด้านการศึกษา นิทานมักจะบอกเล่าเรื่องราวการดำเนินชีวิตของมนุษย์ การทำมาหากิน การใช้เครื่องมือต่าง ๆ เพื่อประกอบอาชีพ การเอาตัวรอดด้วยวิธีการต่าง ๆ การเล่าเรื่องราวหรือนิทานก็เป็น

วิธีการอย่างหนึ่งที่จะใช้อบรมสั่งสอนเด็ก ๆ ให้ซึมซับวิธีการดำเนินชีวิต ช่วยสั่งสอนศีลธรรมจรรยา บางเรื่องให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมาย เช่น การทอผ้า ในนิทานเรื่อง “นางหน่อมือเอ” บางเรื่องให้ความรู้เกี่ยวกับพืชผลไม้ป่า เช่น นิทานเรื่อง “คนกลายเป็นช้าง” ที่ตัวละครจะออกไปขุดเผือก ขุดมัน นิทานเรื่อง “กระรอกกับยายแก่” ตอนที่ยายเข้าป่าแล้วได้หน่อไม้ มะม่วง พักทอง ซึ่งล้วนเป็นอาหารที่หาได้ในป่า เป็นต้น

5. บทบาทด้านความบันเทิง การเล่านิทานมีจุดประสงค์หลักคือ เพื่อให้ความบันเทิง ในยุคนุชย์ยังไม่มียุโรปหรือสื่อที่จะให้ความบันเทิงจึงอาศัยการเล่าเรื่องเป็นการสร้างความสนุกสนานเพลิดเพลินอีกทั้งนิทานยังเป็นเครื่องมือที่บันทึกสภาพสังคม ความเป็นไปของชุมชนกลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่เล่าสืบต่อกันมา ในนิทานก็มักจะแฝงเรื่องราวการดำเนินชีวิตของตัวละครที่ให้แง่คิดสอนใจด้วย นิทานกะเหรี่ยงแควมักจะถูกนำมาเล่าในช่วงเวลาว่างช่วงหลังการทำงานหรือว่างจากการทำงาน ปู่ ย่า ตา ยาย มักจะเล่านิทานให้ลูกหลานฟังเพื่อสร้างความสนุกสนานผ่อนคลาย นิทานที่นิยมเล่าโดยทั่วไปคือนิทานมุขตลก เช่น นิทานเรื่อง “ควายกับหนังวัว” เนื้อเรื่องจะเป็นลักษณะของการพูดคุย อวดโอ้ของตัวละคร ในวิถีชีวิตของกะเหรี่ยงแควมักจะมีการเล่าเรื่องหรือพูดคุยมุขตลกในวงเหล้า งานรื่นเริงหรือแม้แต่หลังการทำงานในฤดูเก็บเกี่ยวที่ชาวกะเหรี่ยงจะมาล้อมวงดื่มเหล้าร้องรำทำเพลงกันอย่างสนุกสนานเป็นเรื่องปกติของกะเหรี่ยงแคว ดังนั้นการเล่านิทานนอกจากจะเพื่อสร้างความบันเทิงแล้วยังได้อบรมสั่งสอนลูกหลานไปในคราวเดียวกันอีกด้วย

6. บทบาทด้านการอธิบายที่มาของกลุ่มชนและพฤติกรรมของคนในสังคม นิทานส่วนใหญ่จะมีการอธิบายที่มาที่ไปของสิ่งต่าง ๆ ว่าเกิดขึ้นมาได้อย่างไร อธิบายความเป็นมาของบุคคล โดยส่วนใหญ่จะเป็นนิทานประเภทตำนาน ซึ่งพบในนิทานพื้นบ้านกะเหรี่ยงแควบ้านปู่เต๋อ คือ นิทานเรื่อง “เจ้าพ่อพะว” เป็นการกล่าวถึงเรื่องราวของเจ้าพ่อพะวซึ่งเป็นบรรพบุรุษของกะเหรี่ยงแควผู้มีความเก่งกล้าสามารถมีความกล้าหาญ เชี่ยวชาญในการต่อสู้ ลูกหลานกะเหรี่ยงจึงเคารพและมีความเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ต่อเจ้าพ่อพะวอย่างมาก มีการทำพิธีบวงสรวงเจ้าพ่อพะวทุกปี นอกจากนี้ยังมีการอธิบายถึงที่มาของช้างตามความเชื่อกะเหรี่ยงในนิทานเรื่อง “คนกลายเป็นช้าง” ที่อธิบายว่าช้างก็เคยเป็นมนุษย์มาก่อน ทั้งนี้มีนิทานหลายเรื่องที่พบว่ามีตัวละครที่เป็นช้างปรากฏอยู่ในเรื่องด้วย ดังนั้นจึงอธิบายได้ว่ากะเหรี่ยงแควมีความเกี่ยวข้องกับและผูกพันกับช้างมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

คุณค่าของนิทานพื้นบ้านกะเหรี่ยงแคว

จากการวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของนิทาน ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่านิทานกับสังคมมีส่วนที่กลมกลืนกันอย่างแยกไม่ออก กล่าวคือนิทานเป็นส่วนหนึ่งของสังคมโดยมีบทบาทในการช่วยให้สังคมดำเนินไปอย่างราบรื่นด้วยการบ่มเพาะความคิดความเชื่อที่ถ่ายทอดผ่านการเล่านิทาน การแฝงแง่คิดผ่านการเปรียบเทียบพฤติกรรมและความคิดของตัวละคร เมื่อผู้ฟังนึกคิดตามที่ซึมซับเอาแนวคิดและสารที่ผู้เล่าอยากให้ผู้ฟังได้รับ นั่นคือการถ่ายทอดภูมิปัญญาและค่านิยมที่สังคมนั้นยึดถือไว้เพื่อให้คนรุ่นหลังได้ปฏิบัติตาม ดังนั้นนิทานเป็นสิ่งที่จะช่วยทำให้สังคมดำเนินไปอย่างปกติสุข บรอนิสลอส มาลินอสกี (Bronislaw Malinowski, 1884-1942) และ แรคคิลฟ์-บราวน์ (A.R. Radcliff-Brown, 1881-1955) (อ้างถึงใน ยศ สันตสมบัติ

2559) ใคืออธิบายแนวคิดเกี่ยวกับเชิงการหน้าที่นิยามว่าสังคมนั้นประกอบไปด้วยระบบต่าง ๆ เช่น ระบบครอบครัว ศาสนา เศรษฐกิจ การเมือง และอื่น ๆ อีกมากมายซึ่งล้วนแล้วแต่ทำหน้าที่ต่างกันแต่ก็มีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือทำหน้าที่เพื่อให้สังคมดำเนินไปได้อย่างราบรื่น แต่ละระบบก็มีความสัมพันธ์กัน เช่นเดียวกับนิทานพื้นบ้านที่ปรากฏในหมู่บ้านกะเหรี่ยงแดงบ้านปูเต๋อ แม้จะหลงเหลือเพียง 15 เรื่อง แต่ทุกเรื่องล้วนมีบทบาทหน้าที่และมีคุณค่าต่อสังคมกะเหรี่ยงอย่างมาก นิทานพื้นบ้านก็มีความสัมพันธ์กับระบบต่าง ๆ ในสังคมกะเหรี่ยง กล่าวคือ 1) มีความสัมพันธ์กับระบบครอบครัว มีส่วนในการสร้างความอบอุ่นใกล้ชิดให้แก่สมาชิกในครอบครัวรวมถึงสร้างสัมพันธ์อันดีให้กับคนในชุมชน และ 2) มีความสัมพันธ์กับระบบศาสนา โดยมีพิธีกรรมและประเพณีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อของกะเหรี่ยงหลายอย่าง เช่น พิธีมัดมือช้างหรือเรียกอีกอย่างว่าคำหัวช้าง พิธีเลี้ยงผีไร่ผีนา และที่สำคัญคือความเชื่อเรื่องช้างอันเป็นความเชื่อที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมที่เป็นแบบแผนของคนในหมู่บ้านกะเหรี่ยงแดงบ้านปูเต๋อ มีแนวปฏิบัติในการเลี้ยงช้างกลายเป็นกฎข้อห้ามต่าง ๆ ซึ่งช่วยควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชนให้อยู่ในครรลองได้เป็นอย่างดี ดังนั้นนิทานพื้นบ้านจึงสะท้อนสังคมกะเหรี่ยงแทบทุกด้านและยังมีบทบาทหลายด้านในการกลมเกลียวสังคมให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน อีกทั้งนิทานพื้นบ้านกะเหรี่ยงมีคุณค่าต่อสังคมกะเหรี่ยงอย่างมากในหลายด้านด้วยกัน ซึ่งคุณค่าของนิทานพื้นบ้านจะเป็นการกำหนดบรรทัดฐานและค่านิยมในสังคมกะเหรี่ยง ที่จะสร้างความเป็นระเบียบและควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคมได้ ซึ่งพบว่าคุณค่าของนิทานพื้นบ้านกะเหรี่ยงแดงบ้านปูเต๋อมีทั้งหมด 3 ด้าน ดังนี้

1. คุณค่าด้านความบันเทิง นิทานส่วนใหญ่มีจุดประสงค์หลักคือการสร้างความบันเทิงให้แก่คนในสังคม นิทานมักจะถูกนำมาเล่าในเวลาว่างที่ต้องการความผ่อนคลาย ความสนุกสนาน เช่น เวลาว่าง ในงานหรือเทศกาลต่าง ๆ หรือแม้แต่ในการล้อมวงดื่มเหล้าที่จะเห็นมากในสังคมกะเหรี่ยงแดง นิทานที่นิยมนำมาเล่ามักจะเป็นเรื่องสั้น ๆ มีเนื้อหาสนุกสนาน มีตัวละครที่มีนิสัยน่าขบขัน หรือมีการกระทำที่สังคมไม่ยอมรับจึงต้องนำมาเล่าผ่านนิทาน เช่น นิทานเรื่อง “ควายกับหนังวัว” และนิทานเรื่อง “ไอ้กะดำป่า” หรืออาจเป็นนิทานที่มีเนื้อเรื่องน่าตื่นเต้น มีการใช้คาถาอาคมต่อสู้กัน เช่น นิทานเรื่อง “กะเหรี่ยงกินหมาก” เป็นต้น

2. คุณค่าด้านภูมิปัญญา นิทานเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมและยังเป็นการถ่ายทอดเรื่องราวภูมิปัญญาของคนรุ่นก่อน ว่ามีแนวคิดวิธีการดำเนินชีวิตอย่างไรดังนั้นก็เห็นได้ว่าในนิทานมักจะมีการเล่าถึงการดำเนินชีวิต การทำมาหากิน เครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ การทำนา การเลี้ยงช้าง การทอผ้าและการปลูกข้าว ยกตัวอย่างในเรื่อง “ยายแก่กับเด็กกำพร้า” ในตอนที่ยายแก่ตอบแทนเด็กกำพร้าด้วยการมอบเมล็ดข้าวให้เขาเปรียบเสมือนการอธิบายที่มาของการปลูกข้าวว่ามีที่มาอย่างไร ทั้งยังมีนัยสำคัญให้ชาวกะเหรี่ยงรู้จักคุณค่าของข้าวที่ได้มาอย่างยากลำบาก ดังนั้นนิทานจึงมีคุณค่าในด้านการถ่ายทอดภูมิปัญญาให้แก่คนรุ่นหลังเพื่อให้เข้าใจความเป็นมาและสามารถดำเนินตามวิถีชีวิตหรือปรับเปลี่ยนไปตามสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปได้

3. คุณค่าด้านคุณธรรม จริยธรรม นิทานเป็นการแสดงออกความคิด ความเชื่อ ค่านิยมของคนในสังคมผ่านเรื่องราวและตัวละครในนิทานอันจะแสดงให้เห็นว่าการปฏิบัติตามสิ่งใดถูกต้องตามครรลองคลอง

กรรม การทำในสิ่งที่สังคมยอมรับว่าถูกต้องนั้นย่อมได้รับผลตอบแทนที่ดี ซึ่งจะเห็นได้จากตอนจบของนิทานหลายเรื่องที่ว่าตัวละครเป็นคนดี มีเมตตา ปฏิบัติตามค่านิยมของสังคม ก็จะได้รับสิ่งตอบแทนที่ดี มีเงินทอง มีความสุข เช่น นิทานเรื่อง “เด็กกำพร้ากับยายแก่” ในตอนที่เด็กกำพร้าสงสารยายที่ต้องติดอยู่ในกอไผ่ จึงช่วยยายไว้ในส่วนองยายแก่ก็ตอบแทนเขาด้วยการให้เมล็ดข้าวเช่นกัน และนิทานเรื่อง “หมาดำ” ที่ปลูกฝังคุณธรรมเรื่องความกตัญญู โดยปรากฏคุณธรรมข้อนี้ผ่านนิสัยของตัวละครในเรื่องคือลูกสาวคนสุดท้ายที่ไม่ทอดทิ้งแม่แม่ว่าจะแต่งงานกับคนเลี้ยงช้าง ไม่ได้มีฐานะร่ำรวยอย่างที่สาวอีกสองคนแต่ก็ดูแลแม่เป็นอย่างดี เป็นต้น

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษานิทานพื้นบ้านกะเหรี่ยงแดงบ้านปูเต๋อ ตำบลแม่กุ อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ในแง่ของภาพท่อนด้านวิถีชีวิต บทบาทและคุณค่าของนิทาน พบว่าภาพสะท้อนด้านวิถีชีวิตส่วนใหญ่ยังคงมีวิถีชีวิตที่ยังคงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือวิถีชีวิตที่ผูกพันกับป่าและธรรมชาติจะเห็นได้จากนิทานหลายเรื่องซึ่งตัวละครจะต้องมีส่วนเข้าไปพึ่งพาอาศัยทรัพยากรในป่าเพื่อดำรงชีวิต ดังนั้นวิถีชีวิตของกะเหรี่ยงจึงจะให้ความเคารพต่อธรรมชาติเนื่องจากมีพื้นฐานความเชื่อที่ว่าธรรมชาติเป็นผู้สรรค์สร้างทุกชีวิต มนุษย์จะต้องพึ่งพาธรรมชาติด้วยความเคารพ อีกทั้งยังคงอัตลักษณ์ทางด้านวัฒนธรรมหลายอย่างที่ไม่นอกจากจะปรากฏอยู่ในนิทานแล้ว ยังมีการปฏิบัติสืบต่อกันมาอยู่จนถึงปัจจุบันคือการทอผ้าที่เรียกว่าการใช้ “กี่เอว” โดยใช้กี่ทอผ้ามัดคับเอวของผู้ทอผู้ถือคันไ่ว้กันเสาบ้านการทอผ้าวิธีนี้นับว่าเป็นวัฒนธรรมการทอผ้าที่มีเอกลักษณ์และมีให้เห็นอยู่ในหมู่บ้านปูเต๋อน้อยลง เนื่องจากปัจจุบันมีการรับวัฒนธรรมการแต่งกายจากภายนอกการสวมใส่ชุดแบบกะเหรี่ยงหรือที่เรียกว่าชุดเฒ่าจึงน้อยลงตามไปด้วย ชาวบ้านโดยเฉพาะวัยหนุ่มสาวจะสวมใส่ในวันที่มีพิธีสำคัญหรือวันปีใหม่เท่านั้น จึงทำให้การทอผ้าแบบกี่เอวเพื่อสวมใส่ลดน้อยลงแต่เปลี่ยนเป็นการทอแบบสำเร็จรูปโดยใช้เครื่องจักรซึ่งหมู่บ้านมีโรงงานขนาดเล็กที่ทอผ้าเพื่อส่งออกขายไปยังตลาดภายนอกชุมชน ด้านการประกอบอาชีพส่วนใหญ่ก็ยังคงเป็นอาชีพเกษตรกรรม การทำนา ปลูกข้าวโพด และปลูกอ้อยแต่เน้นเป็นการทำเกษตรเพื่อการส่งออกเนื่องจากมีโรงงานมารับซื้อผลผลิตจากชาวกะเหรี่ยงจึงทำให้ต้องทำเกษตรอย่างต่อเนื่องเกิดปัญหาขาดแคลนน้ำในการทำการเกษตร เครื่องมือเครื่องใช้ที่พบในนิทานก็จะเห็นตามบ้านเรือนของกะเหรี่ยงแดงที่มักจะนำข้าวของเครื่องใช้ เช่น จอบ เสียม อุปกรณ์ในการเลี้ยงช้างมาเก็บไว้ใต้ถุนบ้าน นอกจากนี้ยังนิยมเลี้ยงหมูและไก่ไว้ใต้ถุนบ้านหรือบางบ้านก็อาจทำเล้าหมูไว้ในบริเวณบ้าน นอกจากนี้ในนิทานที่พบมักจะมีตัวละครที่เป็นช่างอยู่หลายเรื่อง สะท้อนให้เห็นถึงความผูกพันระหว่างกะเหรี่ยงแดงกับช้างที่มีอยู่ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และยังคงมีกะเหรี่ยงแดงบางบ้านที่ยังคงเลี้ยงไว้อยู่แต่จำนวนของช้างลดลงไปมากเนื่องจากปัญหาการขาดแคลนอาหารและน้ำ ชาวกะเหรี่ยงแดงบ้านปูเต๋อจึงต้องนำช้างไปเลี้ยงไว้ที่อำเภอใกล้เคียงที่มีอาหารและน้ำเพียงพอ

กะเหรี่ยงบ้านปูเต๋อมีปฏิสัมพันธ์กับสังคมภายนอกมีความเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ทางด้านวัฒนธรรมระหว่างคนกะเหรี่ยงกับชาติพันธุ์อื่น ๆ ที่อยู่โดยรอบ เช่น คนไทยถิ่นเหนือ พม่า และกะเหรี่ยงเผ่าอื่น ๆ

ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมนี้เองที่มีความกลมกลืนไปกับวิถีชีวิตซึ่งสะท้อนผ่านตำนานและนิทานหลายเรื่อง เช่น วัฒนธรรมการกินหมาก ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านกะเหรี่ยงแดงบ้านปู่เต๋อเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าในวัฒนธรรมกะเหรี่ยงมีการกินหมากเช่นเดียวกันกับชาวพม่าและคนไทยบางกลุ่มที่ในปัจจุบันนี้ก็ยังคงมีวัฒนธรรมการกินหมากอยู่ อีกทั้งปัจจุบันมีชาวพม่าอพยพเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านปู่เต๋อหลายครัวเรือน บ้างก็มารับจ้าง บ้างก็แต่งงานกับกะเหรี่ยงแดงในหมู่บ้านหรือบางคนก็มาบวชพระจำพรรษาอยู่ที่วัดบ้านปู่เต๋อจนเป็นเคารพบูชาของชาวบ้าน แม้ว่าประชากรในหมู่บ้านปัจจุบันจะมีความแตกต่างทางวัฒนธรรม ความแตกต่างทางด้านสังคมและศาสนาอยู่บ้างซึ่งจากแต่เดิมชาวกะเหรี่ยงปู่เต๋อจะนับถือผี วิญญาณบรรพบุรุษ และเคารพธรรมชาติ แต่เมื่อมีกระแสวัฒนธรรมที่ลัทธิไหลเข้ามาในบ้านปู่เต๋อและชาวบ้านก็เปิดรับวัฒนธรรมจากภายนอกมากขึ้น จึงทำให้มีชาวบ้านนับถือศาสนาอื่น ๆ มากขึ้นไปด้วย มีทั้งผู้ที่นับถือ พุทธ ผี และศาสนาคริสต์ แต่ก็สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขไม่มีความขัดแย้ง ความแตกต่างทางด้านภาษาและการแต่งกายก็มีให้เห็นอยู่มากในหมู่บ้าน มีชาวไทยถิ่นเหนือที่เรียกตนเองว่าคนเมืองในหมู่บ้านรอบข้างได้เข้าไปมีปฏิสัมพันธ์ทางการเมืองท้องถิ่น การแต่งงานกับสาวชาวกะเหรี่ยงหรือแม้กระทั่งด้านการศึกษาที่ลูกหลานชาวกะเหรี่ยงไปศึกษาต่อในอำเภอเมืองก็ตามล้วนเป็นปัจจัยที่ทำให้มีความหลากหลายดังกล่าว ผู้วิจัยได้ศึกษาภูมิหลังของกะเหรี่ยงแดงบ้านปู่เต๋อผ่านตำนานและนิทานพื้นบ้านพบว่า ในวิถีชีวิตกะเหรี่ยงแดงยังคงยึดถือจารีตและวิถีปฏิบัติดั้งเดิมพบภาพสะท้อนด้านความเชื่อในนิทานส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น การเคารพวิญญาณบรรพบุรุษจากการประกอบพิธีเลี้ยงผีปู่ย่า ความเชื่อเรื่อง พระเจ้า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เวทมนตร์คาถาการเวียนว่ายตายเกิด และความเชื่อที่พบในนิทานหลายเรื่องคือความเชื่อเรื่องซ้าง โดยเชื่อว่าซ้างเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตกะเหรี่ยงแดงซึ่งก็เป็นสิ่งที่ทำให้กะเหรี่ยงบ้านปู่เต๋อยึดเอาหลักการเลี้ยงซ้างเป็นส่วนหนึ่งในการกำหนดค่านิยม ข้อห้ามต่าง ๆ เช่น การไม่พูดโกหก การซื่อสัตย์ การไม่ผิดลูกเมียผู้อื่นเพราะหากผิดข้อห้ามดังกล่าวซ้างก็จะล้มป่วย หลักความเชื่อนี้เองที่เป็นเสมือนกฎเกณฑ์ของกะเหรี่ยงที่ยึดปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบันและเป็นเครื่องมือในการควบคุมสังคมกะเหรี่ยงซึ่งจะปรากฏตัวละครที่เป็นซ้างในนิทานหลาย เรื่อง เช่น ในนิทานเรื่อง “ซ้างพูดได้” ตัวละครในเรื่องเป็นซ้างที่สามารถพูดและมีความคิดเช่นเดียวกับมนุษย์ นิทานเรื่อง “คนกลายเป็นซ้าง” ตัวละครเป็นมนุษย์แต่ก็มีเหตุที่สุดท้ายต้องกลายเป็นซ้างเพราะไม่เชื่อฟังคำเตือนของแม่เป็นเสมือนการอธิบายโลกทัศน์ของกะเหรี่ยงแดงบ้านปู่เต๋อที่มีต่อซ้าง พวกเขาให้ความสำคัญต่อซ้างเสมือนคนในครอบครัวเพราะส่วนหนึ่งพวกเขาเชื่อว่าซ้างก็คือมนุษย์ นิทานเรื่อง “ความซื่อสัตย์” ปรากฏตัวละครกะเหรี่ยงที่ทำอาชีพเลี้ยงซ้างซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวกะเหรี่ยงแดงบ้านปู่เต๋อในปัจจุบันที่ยังคงมีกะเหรี่ยงบางครอบครัวทำอาชีพเลี้ยงซ้างอยู่แม้จะเบาบางลงจากเดิมมากแต่ก็ยังมีพิธีมัดมือซ้างที่ยังคงสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ภาพสะท้อนที่พบในนิทานด้านคุณธรรมจริยธรรม เช่น ความกตัญญู ความมีเมตตา การมีน้ำใจเอื้ออาทรต่อกันถูกสอดแทรกอยู่ในนิทานแทบทุกเรื่อง เช่น นิทานที่เน้นความกตัญญูอย่างนิทานเรื่อง “หมาดำ” เป็นการสอนให้ลูกมีความกตัญญูต่อพ่อแม่ไม่ทอดทิ้งพ่อแม่และท้ายที่สุดผู้ที่มีความกตัญญูก็จะได้ดี ในขณะที่ผู้ที่ไม่ทอดทิ้งแม่ก็จะมิแต่ความทุกข์ไม่ประสบความสำเร็จในชีวิต การปลูกฝังเรื่องความขยันหมั่นเพียรและความรับผิดชอบต่อ

หน้าที่ของตนเอง เช่น นิทานเรื่อง “ความซื่อสัตย์” คุณธรรมข้อนี้ถูกสอดแทรกเข้าไปในเรื่องโดยผ่านการกระทำของตัวละครในตอนที่จะเหรียญข้างขึ้นก็เลยไปนำข้างออกไปหากิน ใช้เงินค่าจ้างของชายแก่ที่เป็นเจ้าของข้างจนหมด สุดท้ายเขาก็ไม่ได้รับมรดกจากชายแก่ที่ตั้งใจจะยกข้างให้เขาเพราะเขาไม่ซื่อสัตย์ต่อชายเจ้าของข้างตั้งแต่แรก จากนิทานหลายเรื่องที่พบสะท้อนให้เห็นว่าชาวกะเหรี่ยงเป็นชาติพันธุ์ที่ชอบความเรียบง่ายชอบอยู่อย่างสงบ สังคมกะเหรี่ยงเป็นสังคมที่มีวัฒนธรรมเหนียวแน่นส่วนสำคัญที่ทำให้กะเหรี่ยงอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบ ไม่มีความรุนแรงเป็นสังคมที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกันก็เพราะชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเป็นชาติพันธุ์ที่เชื่อฟังคำสอนของบรรพบุรุษ ยึดมั่นในจารีตข้อห้ามของตนอย่างเคร่งครัด ผู้วิจัยพบภาพสะท้อนในนิทานด้านพฤติกรรมที่สังคมไม่ยอมรับและวิธีการควบคุมสังคมของชาวกะเหรี่ยงโดยพวกเขาจะมุ่งเน้นให้คนในสังคมเกิดจิตสำนึกที่ดีโดยผ่านการปลูกฝัง การอบรมสั่งสอนลูกหลานกะเหรี่ยงผ่านการเล่านิทานซึ่งนิทานก็เป็นเครื่องมือสำคัญในการช่วยให้เกิดค่านิยมที่ดีในสังคม ดังนั้นการกระทำใดที่สังคมไม่ยอมรับตัวละครนั้นก็จะได้รับการลงโทษแต่มักเป็นการลงโทษเพื่อให้รู้สึกสำนึกไม่ได้ต้องการลงโทษให้ถึงแก่ชีวิตหรืออาจไม่ได้รับสิ่งที่ดี ต้องตกทุกข์ได้ยาก มีแต่ความลำบากยากจน เป็นต้น เช่น นิทานเรื่อง “ความสามัคคี” พี่ชายเป็นคน ซื่อสัตย์และเห็นแก่ตัวเลือกแต่ของที่ตนคิดว่าเป็นประโยชน์โดยที่ได้นึกถึงคำสอนของพ่อที่ให้พี่น้องแบ่งปันกันแต่ท้ายที่สุดพี่ชายก็อดอยากเพราะ ไม่ออกไปทำมาหากิน ตรงกันข้ามกับน้องชายที่มีความขยันหมั่นเพียรจนสามารถเลี้ยงดูตนเองได้อย่างสุขสบาย แต่กระนั้นเขาก็ไม่ทิ้งพี่ชายแต่กลับช่วยเหลือยามที่พี่ลำบาก นิทานเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นพฤติกรรมที่สังคมไม่ยอมรับ คือความซื่อสัตย์และความเห็นแก่ตัว ส่วนวิธีการลงโทษพบในนิทานเรื่อง “ข้างพูดได้” ตอนที่พระเจ้าลงโทษข้างด้วยการฆ่ามันเพราะข้างไม่ยอมทำหน้าที่ของตนเอง ในนิทานเรื่อง “กระรอกกับยายแก่” ในตอนที่ยายแก่ขังกระรอกไว้ในตะกร้าเพื่อสั่งสอนให้หลานจำ

ในด้านบทบาทและคุณค่าของนิทานพื้นบ้านกะเหรี่ยงแดงพบว่านิทานพื้นบ้านกะเหรี่ยงแดงมีบทบาทต่อสังคม กะเหรี่ยงแดงบ้านปู่เต๋อ ดังนี้ ด้านแรกคือ บทบาทด้านการสร้างความสามัคคี ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในครอบครัวและสังคม นิทานที่พบเนื้อหารอธิบายถึงที่มาของวัฒนธรรมบางอย่างที่ยังคงหลงเหลืออยู่หรือแม้กระทั่งเล่าเรื่องความสัมพันธ์ในครอบครัวอาจมีทั้งครอบครัวที่รักใคร่ปรองดองเช่น “นิทานเรื่องความสามัคคี” มีบทบาทในการสร้างความสามัคคีความปรองดองระหว่างพี่น้องมีการช่วยเหลือกันในตอนท้าย หรือการอธิบายการมีวัฒนธรรมบางอย่างร่วมกันทำให้เกิดความรู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกัน เช่น “นิทานเรื่องกะเหรี่ยงกินหมาก” นายพรานทุกเผ่าที่มาวมกันเพื่อต่อสู้ลี้วามีหมากพลูติดตัวมาด้วย หมากพลูเป็นเสมือนสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมว่านายพรานทุกเผ่าล้วนมีความเหมือนกัน บทบาทของสามภรรยาที่สะท้อนผ่านนิทานเรื่อง “นางหน่อมือเอ” เป็นการอธิบายบทบาทของภรรยาที่รักมั่นในสามีเพียงคนเดียว มีหน้าที่ดูแลบ้านเรือนหาอาหารให้สามี ด้านสามีก็เป็นผู้เลี้ยงดูภรรยาออกไปทำงานหาของป่า ในตอนท้ายเรื่องเป็นการย้ำเตือนว่าสามีและภรรยาจะต้องมีความมั่นคงและซื่อสัตย์ต่อกันในตอนจบของเรื่องนางหน่อมือเอกระโดดเข้ากองไฟตามสามีของตนไป

ด้านที่สอง บทบาทด้านการช่วยคลี่คลายอารมณ์เก็บกดและความคับข้องใจของมนุษย์ นิทานที่พบมีเพียงเรื่องเดียวเท่านั้นที่มีเนื้อหาในการช่วยคลี่คลายความคับข้องใจหรือความต้องการพูดในบางอย่างที่ตั้งคมไม่ยอมรับ ไม่สามารถพูดได้อย่างตรงไปตรงมา จึงต้องเล่าผ่านนิทาน เช่น การพูดถึงบุคคลที่ต้องห้ามตั้งคมไม่สามารถวิพากษ์วิจารณ์ได้อย่างพระสงฆ์ในนิทานเรื่อง “ไอ้กะดำป่า” เป็นการพูดถึงการกระทำของพระภิกษุสงฆ์ ที่ยังไม่ละความ ความโกรธ ยังมีความโมโหต่อว่ากะดำป่าที่ไม่เฝ้าปลาย่างให้ดีเนื้อเรื่องแม้จะเป็นเรื่องในทำนองตลกขบขันแต่ก็สะท้อนให้เห็นว่ามีการพูดถึงการกระทำที่ไม่เหมาะสมของพระภิกษุ ซึ่งเป็นเรื่องที่สังคมไม่สามารถพูดออกมาตรง ๆ ได้จึงต้องเล่าผ่านนิทานเพื่อระบายความอัดอั้นใจ

ด้านที่สาม บทบาทด้านการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม นิทานแทบทุกเรื่องที่พบมักจะแฝงคุณธรรมและเสริมสร้างจริยธรรมให้กับผู้ฟังโดยเฉพาะนิทานประเภทนิทานชีวิต นิทานปรัมปราและนิทานสัตว์ ซึ่งจะปรากฏในเรื่องแบบที่ตัวละครเอกที่เป็นคนดี ความขยันหมั่นเพียร ความกตัญญูมีเมตตา เช่น นิทานเรื่อง “เด็กกำพร้ากับยายแก่” ที่ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในสังคมคือการทำความดีช่วยเหลือผู้ที่ได้รับความลำบากปรากฏในเรื่องตอนที่เด็กกำพร้าช่วยยายแก่ออกมาจากกอไผ่ นิทานเรื่อง “หมาดำ” ปลูกฝังคุณธรรมด้านความกตัญญูการไม่ทอดทิ้งแม่ของตน ตอนจบแม่จึงบอกที่ซ่อนเงินทองจนในที่สุดลูกที่มีความกตัญญูก็ร่ำรวยมีเงินทองมากมาย

ด้านที่สี่ บทบาทด้านการศึกษา นิทานพื้นบ้านกะเหรี่ยงแควมักจะบอกเล่าเรื่องราวการดำเนินชีวิตของกะเหรี่ยงแควมต่าง ๆ ไป ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการทำมาหากิน การใช้เครื่องมือ ต่าง ๆ เพื่อประกอบอาชีพ เครื่องมือเครื่องใช้ที่ปรากฏในนิทานก็ยังคงปรากฏในชีวิตประจำวันของชาวกะเหรี่ยงแควบ้านปู่เดือนในทุกวันนี้ ส่วนใหญ่เป็นเครื่องมือเกี่ยวกับการเพาะปลูก เช่น จอบ เสียม มีดพร้า มีการใช้กระบอกลำไยในการบรรจุน้ำเป็นภาชนะที่ทำได้ง่ายในชุมชน การเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ของบรรพบุรุษที่ได้ทำอาชีพเลี้ยงชาวหรือการปลูกข้าวก็เป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่จะใช้อบรมสั่งสอนเด็ก ๆ ให้ซึมซับวิธีการดำเนินให้ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญา เช่น ภูมิปัญญาการทอผ้าในนิทานเรื่อง “นางหน่อมือเอ” บางเรื่องให้ความรู้เกี่ยวกับพืชผลไม้ป่า เช่น นิทานเรื่อง “คนกลายเป็นช้าง” ในตอนที่ตัวละครออกไปขุดเผือกขุดมัน เป็นต้น

ด้านที่ห้า บทบาทด้านความบันเทิง นิทานกะเหรี่ยงแควมักจะถูกนำมาเล่าในช่วงเวลาว่างช่วงหลังการทำงานหรือว่างจากการทำงาน ปู่ ย่า ตา ยาย มักจะเล่านิทานให้ลูกหลานฟังเพื่อสร้างความสนุกสนานผ่อนคลาย ในวิถีชีวิตของกะเหรี่ยงแควมจะมีการเล่าเรื่องหรือพูดคุยมุขตลกในวงเหล้า ในงานรื่นเริงหรือแม้แต่หลังการทำงานในฤดูเก็บเกี่ยวที่ชาวกะเหรี่ยงจะมาล้อมวงดื่มเหล้าร้องรำทำเพลงกันอย่างสนุกสนาน ดังนั้นการเล่านิทานจึงมีจุดประสงค์เพื่อสร้างความบันเทิงแม้เนื้อหานิทานบางเรื่องจะเป็นเรื่องที่น่าขบขันให้เกิดความน่าสงสัยเกิดความเห็นใจตัวละคร เช่น นิทานเรื่อง “นางหน่อมือเอ” เพราะตอนจบของเรื่องจบแบบโศกนาฏกรรมคือนางหน่อมือเอกระโดดลงไปกองไฟตายตามสามีของนางแต่ก็มีเรื่องลักษณะนี้เพียงส่วนน้อยเท่านั้น เพราะส่วนใหญ่นิทานที่นิยมเล่าโดยทั่วไปคือ นิทานชีวิตและมุขตลก เช่น นิทานเรื่อง ควายกับหนังวัว เนื้อเรื่องจะเป็นลักษณะของการพูดคุย อวดโอ้ของตัวละคร นิทานเรื่องคนกลายเป็นช้าง ที่เล่าเกี่ยวกับเด็กที่อยาก رؤอยากเห็นไม้เข็งพั้งแม่จนท้ายที่สุดเขาได้กลายเป็นช้างอยู่ในป่า เนื้อเรื่องของนิทานส่วน

ใหญ่ดำเนิน ไปเรียบง่าย ไม่ซับซ้อนแต่จะมีจุดคลี่คลายตอนท้ายเรื่องคือตัวละครที่เป็นคนดีก็จะได้รับสิ่งตอบแทนที่ดี เป็นต้น

ด้านที่หก บทบาทด้านการอธิบายที่มาของกลุ่มชนและพฤติกรรมของคนในสังคม ผู้วิจัยพบว่า นิทานพื้นบ้านกะเหรี่ยงแดงบ้านปูเต๋อที่ช่วยอธิบายที่มาและการบูชาบรรพบุรุษชาวกะเหรี่ยงที่เป็นที่เคารพบูชา คือ นิทานเรื่อง “เจ้าพ่อพระวอ” เป็นการกล่าวถึงวีรกรรมของเจ้าพ่อพระวอซึ่งเป็นบรรพบุรุษของกะเหรี่ยงแดงผู้มีความเก่งกล้าสามารถ มีความกล้าหาญ เชี่ยวชาญในการต่อสู้ ลูกหลานกะเหรี่ยงจึงเคารพและมีความเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ต่อเจ้าพ่อพระวออย่างมาก มีการทำพิธีบวงสรวงเจ้าพ่อพระวอทุกปีและยังมีส่วนในการสร้างอัตลักษณ์ของกะเหรี่ยงในพื้นที่ให้มีความรู้สึกเป็นพี่น้อง มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ช่วยสร้างเรื่องราวเพิ่มคุณค่าของชุมชนในบริบทของการท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังมีการอธิบายถึงที่มาของช้างตามความเชื่อกะเหรี่ยงในนิทานเรื่อง “คนกลายเป็นช้าง” ที่อธิบายว่าช้างก็เคยเป็นมนุษย์มาก่อน จึงเป็นการอธิบายนัยของการให้ความสำคัญต่อช้างทั้งด้านการประกอบอาชีพเลี้ยงช้างและการมีพิธีมัดมือช้างทุกปีซึ่งยังคงสืบทอดมาถึงปัจจุบัน

การศึกษานิทานพื้นบ้านกะเหรี่ยงแดงบ้านปูเต๋อ นอกจากจะเห็นภาพสะท้อนด้านวิถีชีวิตของชาวบ้านผ่านนิทานหลากหลายแง่มุม ยังได้เห็นว่านิทานนั้นมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการกล่อมเกลาคคนในสังคมให้อยู่ในระเบียบแบบแผนที่สังคมนั้นต้องการ ซึ่งจากประเด็นภาพสะท้อนด้านวิถีชีวิตและบทบาทดังกล่าวที่ผู้วิจัยได้อธิบายข้างต้น จึงสรุปได้ว่านิทานพื้นบ้านกะเหรี่ยงแดงมีคุณค่าต่อสังคมกะเหรี่ยงแดงอย่างมากซึ่งภาพสะท้อนและบทบาทที่พบมีความสัมพันธ์สอดคล้องกับสภาพสังคมในหมู่บ้านกะเหรี่ยงแดงบ้านปูเต๋อ ผู้วิจัยจึงได้สรุปเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

1. คุณค่าด้านความบันเทิง จุดประสงค์หลักของการเล่านิทานคือเพื่อความบันเทิง ในสังคมบางช่วงเวลาต้องการความผ่อนคลายนิทานจึงเป็นเครื่องมือหนึ่งในการสร้างความรื่นรมย์บันเทิงใจให้แก่คนในสังคม โดยทั่วไปชาวบ้านมักเล่าในนิทานเพื่อกลุ่มลูกหลานและเล่าในเวลาว่าง เช่น หลังการทำงานหรือในช่วงเย็นที่ครอบครัวได้มีโอกาสนั่งพูดคุยกัน นิทานที่นิยมนำมาเล่ามักจะเป็นเรื่องสั้น ๆ มีเนื้อหาสนุกสนานผู้ฟังมีส่วนร่วมได้เอาใจช่วยและมีความรู้สึกร่วมกับตัวละคร อาจมีตัวละครที่มีนิสัยน่าขบขัน หรือมีการกระทำที่สังคมไม่ยอมรับ เช่น ชอบโกหก ลักขโมย จี้เกียจ ฯลฯ หรืออาจเป็นการกระทำของคนที่ไม่สามารถพูดออกมาได้ตรง ๆ จึงต้องนำมาเล่าผ่านนิทาน เช่น นิทานเรื่องไอ้กะดำป่า ที่กล่าวถึงพฤติกรรมที่ไม่สำรวมของพระสงฆ์ นิทานเรื่องควายกับหนังวัว เป็นนิทานมุขตลก ไม่ซับซ้อน เป็นการสนทนาของตัวละครที่อวดโอ้อวดกัน หรืออาจเป็นนิทานที่มีเนื้อเรื่องชวนให้ติดตามเพราะสงสารตัวละคร เช่น นิทานเรื่องคนกินข้าว ที่สองพี่น้องถูกพ่อแม่นำไปทิ้งไว้กลางป่า เป็นต้น

2. คุณค่าด้านภูมิปัญญา นิทานเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมและยังเป็นการถ่ายทอดเรื่องราวภูมิปัญญาของคนรุ่นก่อน ว่ามีแนวคิดวิธีการดำเนินชีวิตอย่างไรดังนั้นจะเห็นว่าในนิทานมักจะมีการเล่าถึงการดำเนินชีวิต การทำมาหากิน เครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ การทำนา การเลี้ยงช้าง และการทอผ้าที่ยังคงมีอยู่ในหมู่บ้านกะเหรี่ยงแดงบ้านปูเต๋อ ผู้หญิงกะเหรี่ยงแดงส่วนใหญ่จะต้องทอผ้าได้ ผู้หญิงกะเหรี่ยง

จะมีชุดผ้าทอ ทรงกระสอบยาวคลุมเข่า ประดับด้วยลูกเดือยและลูกปัดสีต่าง ๆ เรียกว่า ชุด “เมฆา” ในปัจจุบันมีการแต่งกายของกะเหรี่ยงบ้านปูเต๋อมีการปรับเปลี่ยนไปตามวัฒนธรรมภายนอกและเพื่อความสะดวกในการทำงาน ผู้หญิงวัยรุ่นจะใส่เสื้อทรงกระบอกตามแบบของกะเหรี่ยงกับกางเกงยีนส์ ผู้ชายก็จะไม่นุ่งโสร่งแต่จะนุ่งกางเกงเพื่อความคล่องตัว ผู้หญิงจะแต่งชุดเมฆาในวันสำคัญ เช่น วันปีใหม่ งานแต่งงาน หรืองานมงคลต่าง ๆ เท่านั้น ดังนั้นนิทานจึงมีคุณค่าในด้านการถ่ายทอดภูมิปัญญาให้แก่คนรุ่นหลังเพื่อให้เข้าใจความเป็นมาและสามารถดำเนินตามวิถีชีวิตหรือปรับเปลี่ยนไปตามสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปได้

3. คุณค่าด้านคุณธรรม จริยธรรม นิทานเป็นการแสดงออกความคิด ความเชื่อ ค่านิยมของคนในสังคมผ่านเรื่องราวและตัวละครในนิทานอันจะแสดงให้เห็นว่าการปฏิบัติตามสิ่งที่ถูกต้องตามครรลองคลองธรรม การทำในสิ่งที่สังคมยอมรับว่าถูกต้องนั้นย่อมได้รับผลตอบแทนที่ซึ่งจะเห็นได้จากตอนจบของนิทานหลายเรื่องที่ตัวละครเป็นคนดี มีเมตตา ปฏิบัติตามค่านิยมของสังคมก็จะได้รับสิ่งตอบแทนที่ดี มีเงินทอง มีความสุข เช่น นิทานเรื่อง “เด็กกำพร้ากับยายแก่” และนิทานเรื่อง “หมาดำ” ที่ปลูกฝังคุณธรรมเรื่องความกตัญญู ความขยันหมั่นเพียร สะท้อนผ่านนิสัยตัวละครในนิทานเรื่องสมบัติของกะเหรี่ยง เป็นต้น การปลูกฝังค่านิยมและความเชื่อที่กล่าวมาข้างต้น ถูกถ่ายทอดผ่านสถาบันที่เล็กที่สุดคือครอบครัว การปฏิบัติที่พ่อแม่จะทำเป็นแบบอย่างให้ลูกในนิทานเห็น ได้จากการสั่งสอนของพ่อแม่ที่มักสอนให้ลูกมีความขยันหมั่นเพียร อีกทั้งการปฏิบัติตามข้อห้าม จารีตต่าง ๆ อย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อห้ามเกี่ยวกับการรบกวนสงวนตัวการให้ความสำคัญแก่ลูกสาวที่เห็นได้จากการจัดสรรพื้นที่ภายในบ้านให้ลูกสาวนอนด้านในสุดเพื่อเป็นการปกป้องลูกสาวจากอันตรายต่าง ๆ ซึ่งบ้านกะเหรี่ยงแดงบ้านปูเต๋อยังคงมีธรรมเนียมปฏิบัติเช่นนี้อยู่ทุกบ้าน วัฒนธรรมที่ได้กล่าวมาข้างต้นยังคงอยู่เป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของชาวกะเหรี่ยงแดงบ้านปูเต๋อจนถึงปัจจุบัน

จากนิทานที่พบในหมู่บ้านกะเหรี่ยงแดงบ้านปูเต๋อ ได้สะท้อนวิถีชีวิตของกะเหรี่ยงแดงบ้านปูเต๋อผ่านตัวละครผ่านการดำเนินเรื่อง การถ่ายทอดทางวัฒนธรรมผ่านเรื่องเล่าสู่การรับรู้ในสังคมจึงทำให้กะเหรี่ยงมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมีพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่เชื่อมต่อกันได้อย่างกลมกลืน ความสัมพันธ์ระหว่างนิทานพื้นบ้านกับวิถีชีวิตของชาวบ้านสามารถมองเห็นได้จากภาพสะท้อนที่ปรากฏในนิทานและวิเคราะห์ร่วมกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนที่ปัจจุบันกะเหรี่ยงแดงบ้านปูเต๋อมีการปรับตัวให้รับกับวัฒนธรรมภายนอกหลายด้านที่เห็นอย่างชัดเจนคือด้านการแต่งกาย การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการทำการเกษตรและใช้ในชีวิตประจำวันมากขึ้น ในแง่ของภาษาและนิทานพื้นบ้านก็พบว่ามีการรับเอาวัฒนธรรมของคนไทยถิ่นเหนือเข้ามาปรับกับวัฒนธรรมตนเอง เนื่องด้วยมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกะเหรี่ยงแดงบ้านปูเต๋อกับคนไทยถิ่นเหนือในหมู่บ้านใกล้เคียง มีการติดต่อค้าขาย การเข้าร่วมประเพณีของหมู่บ้าน ฯลฯ เช่น การนำนิทานของคนไทยถิ่นเหนือ เรื่อง “กะดำป่าคำตู่” มาปรับเปลี่ยนและเล่าในบริบทที่ตนเองเข้าใจ ด้านภาษาก็พบว่าปัจจุบันชาวกะเหรี่ยงแดงบ้านปูเต๋อมีการพูดภาษาถิ่นเหนือได้แทบทุกคน ในด้านความเชื่อของกะเหรี่ยงแดงยังคงมีความเชื่อเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติ เทวดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ดังที่ปรากฏในนิทานหลายเรื่อง เช่น ช้างพูดได้ คนกินข้าว (คนออกอยากข้าว) เทวดาลงมากินดิน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีความเชื่อ

เกี่ยวกับช่างซึ่งกะเหรี่ยงที่ทำอาชีพเลี้ยงช้างมักจะต้องทำพิธีมัดมือช่าง ชาวกะเหรี่ยงถือว่าเป็นการขอบคุณช่างที่ช่างช่วยทำงานและจะทำให้ช่างมีความสุขที่ดี ความเชื่อดังกล่าวเป็นสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมและค่านิยมบางประการของกะเหรี่ยงแถบบ้านปูเต๋อ เช่น ผู้ที่เลี้ยงช้างจะต้องมีเมตตาครองตนอยู่ในศีลธรรมอันดีช่างจึงจะเติบโตและแข็งแรง หากช่างเจ็บป่วยหมายถึงเจ้าของช่างปฏิบัติผิดจารีตหรือข้อห้ามของหมู่บ้านจะต้องทำพิธีขอขมา ดังนั้นแม้ว่าสังคมภายนอกจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรก็ตามกะเหรี่ยงแถบบ้านปูเต๋อก็ยังสามารถปรับตัวรับกับกระแสความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมโดยที่ยังคงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเองไว้ได้อย่างกลมกลืนอีกทั้งเรื่องเล่าหรือตำนานในท้องถิ่นยังถูกนำมาเป็นจุดเด่นและสร้างอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์เพื่ออธิบายที่มาของกลุ่มชน อธิบายประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน การเล่าถึงตำนานวีรบุรุษหรือบุคคลสำคัญ ฯลฯ ถูกนำมาใช้ในบริบทของการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนมากขึ้นด้วย

ข้อเสนอแนะ

ควรศึกษาเปรียบเทียบนิทานพื้นบ้านกะเหรี่ยงแดงกับนิทานพื้นบ้านกะเหรี่ยงชนเผ่าอื่น เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์หรือความแตกต่างทางวัฒนธรรม

เอกสารอ้างอิง

- ชลาลัย นาสวนสุวรรณ. (2560). การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของชาวกะเหรี่ยงชุมชนคลิตี้ล่างในกระบวนการสร้างรัฐ-ชาติ การพัฒนาไปสู่ความทันสมัยและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ .
- ธวัช ปุณโณทก . (2562). *วิเคราะห์วรรณกรรมท้องถิ่นเชิงเปรียบเทียบ* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง. บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. (2545). *ชาวเขาในไทย*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน
- ประเสริฐ ตรีการศุภกร. (2543). *การสืบทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับระบบการทำไร่หมุนเวียนของชุมชนเผ่ากะเหรี่ยง*. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เปรมพร ชันติแก้ว. (2544). *การศึกษาเชิงประวัติศาสตร์เกี่ยวกับกระบวนการกลายเป็นไทยของชาวกะเหรี่ยงในหมู่บ้านแพะ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ยศ สันตสมบัติ. (2559). *มนุษย์กับวัฒนธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศิริพร ณ ถลาง. (2560). “เล่าเรื่อง เรื่องเล่า”. ใน *เรื่องเล่าพื้นบ้านไทยในโลกที่เปลี่ยนแปลง* (หนังสือรวมบทความวิจัยจากชุดโครงการวิจัย คติชนสร้างสรรค์: พลวัตและการนาคติชนไปใช้ในสังคมไทยร่วมสมัย) (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- สมัย สุทธิธรรม. (2541). *สารคดีชีวิตของชนกลุ่มน้อยบนดอยสูง(กะเหรี่ยง)*. กรุงเทพฯ: 2020 เวิลด์ มิเดีย.

เสรี อาจสาถิ. (2506). *15 เฝ้าในไทย จากคำหรับเก่า*. พระนคร: พิทยาคาร.

เสาวลัถษณั อนันตสานต์. (2561). *นิทานพื้นบ้าน* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

รายนามผู้ให้ข้อมูล

1. ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1 เพศชาย อายุ 60 ปี ชาวกะเหรี่ยง เจ้าของโรงสี หมู่บ้านปู้เตื้อ ตำบลแม่กู อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2561 และ 5 ธันวาคม 2561.
2. ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2 เพศหญิง อายุ 34 ปี ชาวกะเหรี่ยง หมู่บ้านปู้เตื้อ ตำบลแม่กู อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2561
3. ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3 เพศชาย ผู้ใหญ่บ้านปู้เตื้อ 4 ตำบลแม่กู อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2561
4. ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4 เพศหญิง อายุ 51 ปี ชาวกะเหรี่ยง หมู่บ้านปู้เตื้อ ตำบลแม่กู อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2561
5. ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5 เพศชาย อายุ 81 ปี ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่บ้านปู้เตื้อ 4 ตำบลแม่กู อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2561
6. ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 6 อายุ 29 ปี เพศชาย พนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลแม่กู อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2562
7. ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7 เพศหญิง อายุ 85 ปี อดีตหมอคำแยประจำหมู่บ้านปู้เตื้อ ตำบลแม่กูอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม 2561

ปัญหาสังคมและพหุนิยมทางศาสนาในนวนิยายอเมริกันร่วมสมัยชุด *เบรกฟาสต์ วิท บุคดา*
ของ โรแลนด์ เมร์ลุโล¹

Social Problems and Religious Pluralism in Roland Merullo's *Breakfast with Buddha Series*

เรื่อตรี สิริปกรณ์ จันทร์²

Sub.Lt. Sirapakorn Chanthorn

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ศึกษานวนิยายอเมริกันร่วมสมัยชุด *เบรกฟาสต์ วิท บุคดา* ของ โรแลนด์ เมร์ลุโล ผู้วิจัยเสนอว่าผู้ประพันธ์เน้นการนำเสนอทางออกของปัญหาสังคมอเมริกันร่วมสมัยด้วยการใช้มุมมองแบบ พหุศาสนาในการทำความเข้าใจปัญหาและช่วยเยียวยาจิตใจ โดยเล่าเรื่องผ่านประสบการณ์ของตัวละครเอก ซึ่งเป็นชายชาวอเมริกันวัยกลางคนผู้กำลังเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงในชีวิตอันเนื่องมาจากปัญหาภายใน ครอบครัวและปัญหาสังคม โดยที่เขามีเหตุจำเป็นให้ต้องร่วมเดินทางบนรถยนต์ร่วมกับพระชาวทิเบต การเดินทางนี้ทำให้ตัวละครเอกได้เรียนรู้ประสบการณ์ชีวิตและทำความเข้าใจกับปัญหาส่วนตัวและสังคมผ่าน มุมมองแบบพหุนิยมทางศาสนา ผู้ประพันธ์สร้างความสัมพันธ์ของตัวละครที่มีแนวคิดและความเชื่อ แตกต่างกันสองแบบ แต่เกิดการถกเถียงและแลกเปลี่ยนมุมมองในขณะที่เดินทางร่วมกัน จนในที่สุดเขา สามารถยอมรับพระทิเบตเป็นคนในครอบครัวได้อย่างสนิทใจเมื่อโวลยาแต่งงานกับน้องสาวของเขา การเล่า เรื่องดังกล่าวนี้จึงอาจเป็นแนวทางที่ผู้ประพันธ์สร้างขึ้นเพื่อสนับสนุนให้เกิดขันติธรรมและความปรองดอง ทางศาสนาในสังคมร่วมสมัย

คำสำคัญ: นวนิยายอเมริกันร่วมสมัย, ปัญหาสังคมอเมริกัน, พหุนิยมทางศาสนา

Abstract

This article examines Roland Merullo's application of religious pluralism in dealing with social problems in his *Breakfast with Buddha Series*. I argue that the author focuses on presenting solutions of contemporary American social problems by using religious pluralism to understand problems and heal the mind. In these series, the author narrates the story through the protagonist's experiences. He is an American middle-age man who is confronting with changes in life due to family problems and social problems. The protagonist has to go on a road trip with a Tibetan monk. This travel guides the protagonist

¹ บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “ปัญหาสังคมและพหุนิยมทางศาสนาในนวนิยายอเมริกันร่วมสมัย”

² นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย Email: bird.sirapakorn@gmail.com

* Manuscript received December 3, 2021; revised February 28, 2022 and accepted March 30, 2022

to learn life experiences and to understand his personal problems and social problems through religious pluralism's perspective. The author creates the relationship of two characters who has differences in thoughts and beliefs. They, however, discuss and exchange perspectives while traveling together until the protagonist eventually accepts the Tibetan monk into his family trustfully when Volya marries his sister. These could be interpreted that the author may wish to support toleration and compromise in religion in contemporary society.

Keywords: contemporary American novel, American social problems, religious pluralism

บทนำ

โดยทั่วไปแล้ว ‘ศาสนา’ มักมีความหมายถึง หลักธรรม คำสั่งสอน อันเป็นระบบความเชื่อและความนับถือบูชาที่มนุษย์ใช้ยึดเหนี่ยวเป็นที่พึ่งทางจิตใจเพื่อให้มีหลักการดำเนินชีวิตไปในทางที่ถูกที่ควร และสามารถควบคุมพฤติกรรมของปัจเจกมิให้หลงประพฤติไปในทางที่มีชอบ แต่ในเชิงสังคมวิทยาแล้ว ศาสนามีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อสังคมมนุษย์ เนื่องจากเป็นตัวแปรในการกำหนดความสัมพันธ์ วิถีความเป็นอยู่ และความคิดของผู้คนในสังคม ดังที่เมอร์ดิท บี แม็กไกวร์ (Meredith B. McGuire) ศาสตราจารย์ด้านสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาชาวอเมริกันได้กล่าวไว้ว่า

“ศาสนาเป็นหนึ่งในสิ่งที่มีพลัง สร้างความรู้สึกที่ลึกซึ้ง และมีอำนาจชักจูงในสังคมมนุษย์ เป็นสิ่งที่สร้างกรอบให้กับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและบุคคล มีอิทธิพลต่อครอบครัว ชุมชน เศรษฐกิจ และการเมือง ความเชื่อทางศาสนาได้ขับเคลื่อนการกระทำของมนุษย์ โดยแต่ละกลุ่มความเชื่อทางศาสนาต่างก็มีการแสดงออกทางศาสนาเป็นของตนเอง ศาสนาจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อชีวิตในสังคม และขอบเขตของสังคมก็คือส่วนที่สำคัญส่วนหนึ่งของศาสนา” (McGuire, 2002, p. 1)

จากข้อความที่ยกมานี้ แม็กไกวร์ชี้ให้เห็นว่าศาสนามีความผูกพันกับความเป็นไปของมนุษย์และสังคม อิทธิพลของศาสนาจึงมีทั้งในทางบวกและทางลบ กล่าวคือ สามารถทำให้คนในสังคมเกิดความรู้สึกปรองดองเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (sense of belongingness) และสามารถให้ศาสนาเป็นเครื่องแก้ไขปัญหาในสังคมได้ เช่น การยกบาปบุญคุณโทษมาโน้มน้าวใจไม่ให้นักทำผิด หรือการใช้ความเชื่อทางศาสนาเป็นกฎหมายในบางประเทศ เป็นต้น หากในอีกด้านหนึ่ง การตีความ ความเข้าใจเกี่ยวกับคำสั่งสอน และความเชื่อทางศาสนาที่ต่างกันอย่างหนึ่งอาจเป็นปัจจัยทำให้เกิดความขัดแย้งในสังคมได้เช่นกัน ดังเช่นความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย ความขัดแย้งระหว่างชาวมุสลิมในกลุ่มประเทศตะวันออกกลาง หรือเหตุการณ์วินาศกรรม 9/11 ในมหานครนิวยอร์กของประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นต้น

สหรัฐอเมริกาเป็นประเทศหนึ่งที่น่าอกจากจะมีความหลากหลายทางเชื้อชาติของประชากรแล้ว ความเชื่อทางศาสนาก็มีอยู่มากมายอีกด้วย โดยประชากรส่วนใหญ่ของประเทศเป็นผู้นับถือศาสนาคริสต์ทั้งนิกายโปรเตสแตนต์ (Protestant) และนิกายโรมันคาทอลิก (Roman Catholic) ซึ่งมีจุดเริ่มต้นจากการเผยแพร่คริสต์ศาสนาในช่วงบุกเบิกประเทศของกลุ่มพิลกริม (Pilgrim) จนกระทั่งในภายหลังสหรัฐอเมริกาได้กลายเป็นประเทศที่ได้รับการขนานนามว่าเป็น “ดินแดนแห่งเสรีภาพ” (land of freedom) มีคนจำนวนมากจากหลากหลายพื้นที่ทุกมุมโลกที่พากันอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานเป็นพลเมืองอเมริกัน ผู้คนเหล่านี้ได้พาเอาวัฒนธรรม ศาสนา และความเชื่อดั้งเดิมของตน เช่น ศาสนาอิสลาม ศาสนาพุทธ ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ฯลฯ เข้ามาผสมผสานกับความเป็นอยู่ใหม่ในประเทศนี้ด้วย

ด้วยเหตุนี้ สังคมอเมริกันซึ่งดูเหมือนว่ามีเสรีภาพในการใช้ชีวิตจึงมีบรรยากาศที่เอื้อต่อการเข้ามาของทุกวัฒนธรรม ด้วยเหตุนี้จึงมีศาสนาและนิกายใหม่ ๆ เกิดขึ้นในประเทศมากมาย จนสามารถกล่าวได้ว่า สังคมอเมริกันในยุคปัจจุบันเป็นสังคมที่มีความเชื่อทางศาสนาอันหลากหลาย (multi-faith society) เพราะนอกจากจะมีทั้งศาสนาซึ่งเป็นที่ยอมรับและรู้จักกันคืออย่างศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม ศาสนาพุทธ ศาสนายูดาห์แล้ว ตั้งแต่ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 จนถึงปัจจุบันในคริสต์ศตวรรษที่ 21 ยังมีแนวความเชื่อทางจิตวิญญาณ (spirituality) ที่ชาวอเมริกันให้ความสนใจเป็นอย่างมาก โดยนับตั้งแต่กลางศตวรรษที่ 19 คำว่า ‘จิตวิญญาณ’ ได้ถูกนำมาใช้ในการจำแนกความเชื่อของผู้ที่นับถือ ‘ศาสนา’ กับผู้ที่มีความเชื่อในองค์รวมของปัจเจก ทั้งทางความคิด (mind) ร่างกาย (body) และจิตวิญญาณ (spirit) ในการเข้าถึงสัจธรรมที่ยิ่งใหญ่ (the great truth) ของจักรวาล โดยความเชื่อทางจิตวิญญาณนี้จัดเป็นความเชื่อทางเลือกที่นำทางใจมากกว่า (a preferable alternative) (Woodhead, 2016, p. 326)

จากความหลากหลายของศาสนาในศตวรรษที่ 20 นี้เองที่ก่อให้เกิดทฤษฎีและแนวคิดทางศาสนาที่น่าสนใจมากมาย โดยหนึ่งในแนวคิดที่ได้รับการยอมรับในวงกว้างคือแนวคิดพหุนิยมทางศาสนา (religious pluralism) นักคิดคนสำคัญของแนวคิดนี้ได้แก่ จอห์น ฮิก (John Hick) นักปรัชญาชาวอังกฤษ ผู้เสนอว่าทุกศาสนาสามารถเข้าถึงสัจธรรมได้อย่างเท่าเทียมกัน การเข้าถึงสัจธรรมหรือความจริงนั้นมิได้ถูกจำกัดอยู่เฉพาะในศาสนาใดศาสนาหนึ่ง เนื่องจากความจริงของแต่ละศาสนามีหลายภาวะ และทุกภาวะต่างก็เป็นความจริงแยกเช่นกัน เช่น นิพพานในศาสนาพุทธ การเข้าถึงพระเจ้าในศาสนาคริสต์และอิสลาม เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ทุกศาสนาจึงควรได้รับการยอมรับว่ามีฐานะที่เท่าเทียมกันในแง่ของความจริงและการเข้าถึงพระเจ้า

ในสหรัฐอเมริกาและตะวันตกนั้นแนวคิดพหุนิยมทางศาสนาเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับแนวคิดยุคใหม่ (New Age) อันเป็นกระแสความเคลื่อนไหวที่พัฒนามาจากความเชื่อทางศาสนาในระหว่างปี 1970 – 1980 โดยเป็นการหยิบยกแนวความคิดและวิถีปฏิบัติของความเชื่อในหลากหลายศาสนาและวัฒนธรรมของตะวันตกและตะวันออกมาผสมผสานกันแล้วหลอมรวมเป็นความเชื่อใหม่ขึ้นมา จนเกิดเป็นความเชื่อและแนวคิดที่มีลักษณะเฉพาะตัวด้วยการให้ความสำคัญในเรื่องของปัจเจกและศักยภาพ (individual self and its potential) ความเป็นสิ่งสากล (universalism) และการมองโลกในแง่ดีและความก้าวหน้าเชิงวิวัฒนาการ

(optimism and evolutionary progressivism) เช่น การให้ความสนใจในกิจกรรมอย่างโยคะ, สุนทรบำบัด (Aromatherapy), เรกิบำบัด เป็นต้น

ท่ามกลางบริบทดังกล่าว การเล่าเรื่องของวรรณกรรมทางศาสนาจำนวนมากในยุคศตวรรษที่ 20 – 21 มีการนำเสนอความหลากหลายทางศาสนาและความเชื่อมากขึ้น โดยไม่จำเพาะว่าการเข้าถึงสัจธรรมนั้นเป็นเรื่องของศาสนาใดศาสนาหนึ่ง มีนวนิยายและเรื่องเล่าเชิงพหุศาสนาหลายเรื่องที่ได้รับการนิยมนและเป็นที่ยอมรับกันดี เช่น *The Alchemist* (1988) ของ เปาโล กูเอลดู (Paulo Coelho), *The Celestine Prophecy* (1993) ของ เจมส์ เรดฟิลด์ (James Redfield), *Life of Pi* (2001) ของ ยานน์ มาร์เทล (Yann Martel) และ *Eat, Pray, Love* (2006) ของ เอลิซาเบธ กิลเบิร์ต (Elizabeth Gilbert) เป็นต้น นวนิยายและเรื่องเล่าเหล่านี้จะมีแก่นเรื่อง (theme) ที่ว่าด้วยการรับรู้และความเข้าใจในความคิด ร่างกาย และจิตวิญญาณของแต่ละคนกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ธรรมชาติ และจักรวาล โดยมีพื้นฐานมาจากความเชื่อทางศาสนาอันหลากหลาย

นวนิยายอเมริกันร่วมสมัยชุด *เบรกฟาสต์ วิท บุดดา (Breakfast with Buddha)* เป็นวรรณกรรมที่น่าสนใจในกลุ่มนี้ โดยมีแก่นเรื่องที่ว่าด้วยการเติบโตทางจิตวิญญาณของแต่ละคนผ่านการตระหนักทางความคิดด้วยมุมมองแบบพหุนิยมทางศาสนา นวนิยายชุดนี้ถูกแต่งขึ้นโดย โรแลนด์ เมรุลโล (Roland Merullo) ซึ่งเป็นนักเขียนชาวอเมริกัน เกิดที่เมืองบอสตัน รัฐแมสซาชูเซตส์ในปี ค.ศ. 1953 เขาเรียนจบปริญญาตรีและปริญญาโททางด้านภาษารัสเซียและวรรณคดีจากมหาวิทยาลัยบราวน์ (Brown University, Rhode Island) เมรุลโลเคยทำงานให้กับสหภาพโซเวียตในหน่วยงานสารสนเทศสหรัฐอเมริกา หรือ United States Information Agency และเป็นอาจารย์สอนด้านการเขียนสร้างสรรค์ (creative writing) ให้กับวิทยาลัยเบนนิงตัน (Bennington College) และวิทยาลัยแอมเฮิร์สต์ (Amherst College) ผลงานนวนิยายเรื่องแรกของเขา *Leaving Losapas* ถูกเขียนขึ้นในปี ค.ศ. 1991 หลังจากนั้นก็มีผลงานเรื่องอื่น ๆ ตามมาจนถึงปัจจุบันทั้งนวนิยาย ความเรียง บันทึกความทรงจำ และเรื่องสั้น นอกจากนี้เมรุลโลยังได้รับรางวัล Massachusetts Book Award และนวนิยายเรื่อง *Breakfast with Buddha* ก็ได้รับการเสนอชื่อเข้าชิงรางวัล International IMPAC Dublin Literary Award สามารถสร้างชื่อเสียงให้กับเขาจนมีนวนิยายอีก 2 เรื่องในชุด คือ *Lunch with Buddha* และ *Dinner with Buddha* ตามมา งานเขียนของเมรุลโลได้รับการยอมรับว่ามีจุดเด่นที่การนำเสนอแนวคิดทางจิตวิญญาณ (spirituality) ในบริบทสังคมอเมริกันร่วมสมัย สอดแทรกอารมณ์ขันผ่านฉากการเดินทางในสถานที่ต่าง ๆ โดยมีใช้การสอนจนผู้อ่านรู้สึกว่าคุณกษัตริย์ นวนิยายของเขาจึงได้รับความนิยมและช่วยเปิดมุมมองให้ผู้อ่านได้มองโลกและชีวิตในแง่มุมใหม่

สำหรับนวนิยายชุด *เบรกฟาสต์ วิท บุดดา* ประกอบไปด้วยนวนิยาย 3 เรื่อง คือ *Breakfast with Buddha* (2007), *Lunch with Buddha* (2012) และ *Dinner with Buddha* (2015) เมรุลโลนำเสนอนวนิยายชุดนี้ผ่านมุมมองบุรุษที่ 1 ของตัวละครเอกคือ อีตโต ริงลิง ชายอเมริกันวัย 44 ปี ผู้นับถือศาสนาคริสต์และมีเหตุให้ต้องร่วมเดินทางบนถนน (road trip) ไปกับ โวลยา รินโปเช พระชาวทิเบต

การเดินทางบนท้องถนนร่วมกันในนวนิยายทั้ง 3 เรื่อง ได้ค่อย ๆ เปลี่ยนอ็อตโตจากเดิมที่สภาพจิตใจของเขาสิ้นคลอนเมื่อสูญเสียบุคคลในครอบครัวและต้องการหาคำตอบถึงการมีอยู่ของชีวิต ไปเป็นผู้ที่ยอมรับการสูญเสียและสามารถทำความเข้าใจกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชีวิตได้ ผู้ประพันธ์ดำเนินเรื่องผ่านบทสนทนาและวิวาทะของตัวละครเอกทั้งคู่ซึ่งมีความเชื่อและแนวคิดคนละแบบ และยังนำเสนอการทำความเข้าใจกับปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมอเมริกันร่วมสมัยโดยใช้มุมมองแนวคิดแบบพหุนิยมทางศาสนาในการให้คำตอบ ทำให้ตัวละครอ็อตโตเกิดการเข้าใจ การยอมรับ และการเรียนรู้ที่จะใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุข นอกจากนี้อ็อตโตยังเกิดการยอมรับในตัวของตัวเอง โวลยาซึ่งเขามีอคติมาตั้งแต่เริ่มต้นการเดินทาง โวลยาได้กลายเป็น ‘ครู’ และ ‘เพื่อนรัก’ ผู้ช่วยเปิดมุมมองการมองโลกแบบใหม่ให้กับเขาในท้ายที่สุด

นวนิยายชุด *เบรกฟาสต์ วิท บุคคา* เป็นเรื่องเล่าผ่านสายตาของอ็อตโต ซึ่งเดินทางจากบ้านของ เซซีเลีย น้องสาวที่รัฐนิวเจอร์ซีย์ไปยังรัฐนอร์ทดาโกตาเพื่อจัดการเรื่องมรดกที่ดินของครอบครัวภายหลังจากที่พ่อและแม่ของเขาเสียชีวิตลงด้วยอุบัติเหตุทางรถยนต์ เซซีเลียตั้งใจจะมอบที่ดินในส่วนของเธอให้โวลยาซึ่งเป็นคนรักสร้างเป็นศูนย์ปฏิบัติธรรม จึงฝากพี่ชายให้โวลยาเดินทางไปกับเขาแทนตนเอง เหตุการณ์ใน *ลันซ์ วิท บุคคา* เกิดขึ้นในเวลา 6 ปีต่อมา อ็อตโตและโวลยาได้เดินทางร่วมกันอีกครั้งจากรัฐวอชิงตันไปยังรัฐนอร์ทดาโกตา หลังการโปรยถ้ำกระดูกของ จีนนี่ ภรรยาของอ็อตโตที่ทะเลสาบในเมืองซีแอตเทิล และใน *ดินเนอร์ วิท บุคคา* เล่าถึงการเดินทางของอ็อตโตและโวลยาในอีก 2 ปีถัดมาจากรัฐนอร์ทดาโกตาไปที่รัฐเนวาดาเพื่อร่วมค้นหา ‘บางสิ่ง’ ที่เชื่อว่าจะเป็นคำตอบให้กับอนาคตของ เชลซา ลูกสาววัย 6 ขวบของโวลยา และเซซีเลียซึ่งเชื่อว่าเป็นเด็กที่มีความพิเศษและเป็นผู้นำทางศาสนากลับชาติมาเกิด

ผู้ประพันธ์นำเสนอโวลยาให้เป็นภาพตรงข้ามกับอ็อตโต กล่าวคืออ็อตโตเป็นชายอเมริกันผิวขาว ในขณะที่โวลยาเป็นพระลามะชาวเอเชีย แต่งกายด้วยการห่มจีวร อ็อตโตมีความใจร้อนและหงุดหงิดง่ายหากทุกอย่างไม่เป็นไปตามที่ตั้งใจไว้ แต่โวลยาเป็นผู้มีอารมณ์ขันและมองทุกอย่างในแง่บวก สนุกไปกับการเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ ของอเมริกาตามที่อ็อตโตพาไป ทั้งคู่จึงเป็นเหมือนคู่ตรงข้ามที่ต่างก็มีบทบาทช่วยเติมเต็มกันและกันเฉกเช่นเดียวกับหยินและหยาง นอกจากนี้โวลยายังเกิดและเติบโตที่ประเทศรัสเซีย เนื่องจากพ่อของเขาเป็นพระชาวทิเบตที่ถูกจับกุมอยู่ที่ไซบีเรียเพราะปัญหาทางศาสนา รัสเซียเป็นประเทศหนึ่งที่มีปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองกับอเมริกา การนำเสนอให้ตัวละคร โวลยาที่มีที่มาจากรัสเซียจึงอาจเป็นความพยายามของผู้ประพันธ์ที่จะลดทอนความขัดแย้งระหว่างประเทศที่เกิดขึ้นและนำเสนอว่าทุกความคิดต่างสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติหากแต่ละฝ่ายรับฟังซึ่งกันและกัน และเปิดใจยอมรับอีกฝ่ายโดยไม่ใช้อคติ

ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่านวนิยายชุด *เบรกฟาสต์ วิท บุคคา* มีการวิพากษ์และนำเสนอปัญหาสังคมอเมริกันร่วมสมัยทั้งของปัจเจกและสังคมโดยรวมผ่านแนวคิดพหุนิยมทางศาสนาได้อย่างน่าสนใจ โดยผู้ประพันธ์ได้ดำเนินเรื่องผ่านตัวละครหลัก 2 คนที่มีวิถีความเชื่อทางศาสนาแตกต่างกัน แต่ต้องมาเดินทางและใช้ชีวิตร่วมกัน แม้จะเกิดความขัดแย้งทางความคิด แต่ทั้งคู่ก็สามารถปรับตัวและยอมรับความแตกต่างทางความเชื่อนั้นได้ในท้ายที่สุด นอกจากนี้นวนิยายยังเผยให้เห็นบริบทของสังคมอเมริกันร่วมสมัยผ่านการเดินทางและ

เหตุการณ์ที่ตัวละครได้ประสบ ผู้ประพันธ์นำแนวคิดพหุนิยมทางศาสนามาใช้ในการทำความเข้าใจกับปัญหาสังคมและเยียวยาปัญหาภายในจิตใจของตัวละคร นอกจากนี้นวนิยายที่ดำเนินเรื่องผ่านแนวคิดแบบพหุนิยมทางศาสนานั้นอาจยังไม่เป็นที่รู้จักมากนักในเมืองไทย ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะนำมาวิเคราะห์ในบทความนี้

การเดินทาง : การเติบโตทางจิตวิญญาณ

การดำเนินเรื่องที่ปรากฏในวรรณกรรมทางศาสนาและจิตวิญญาณส่วนมากมักเกิดขึ้นเมื่อตัวละครเอกได้รับเสียงเรียกบางอย่างให้ออกไปผจญภัย (call for adventure) ก่อนที่จะออกเดินทางไปเรียนรู้โลกภายนอก และกลับสู่โลกปัจจุบันของตนอีกครั้งด้วยการเป็นคนใหม่ ตัวละครเอกจะมีการเติบโตทางจิตวิญญาณจากการเดินทางที่เกิดขึ้นในเรื่อง ในนวนิยายที่มีแนวคิดพหุนิยมทางศาสนา ตัวละครเอกอาจมีความเชื่อหรือไม่มีความเชื่อในศาสนาใดศาสนาหนึ่ง แต่เมื่อได้เดินทางออกไปพบมนุษย์และสังคมอื่นที่มีแนวคิดทางศาสนาต่างกัน ตัวละครจึงเกิดการเรียนรู้ว่ากระบวนการเข้าถึงความจริงของจักรวาลนั้นมีความหลากหลาย และสามารถยอมรับความแตกต่างทางความเชื่อในศาสนาอื่นได้ นวนิยายในกลุ่มนี้ซึ่งเป็นที่รู้จักกันคืออย่าง *The Alchemist* และ *Life of Pi* เองก็ดำเนินเรื่องตามขนบนี้เช่นกัน ซานติอาโก เด็กหนุ่มใน *The Alchemist* เดินทางจากประเทศสเปนสู่ประเทศอียิปต์เพื่อตามหาขุมทรัพย์ที่ถูกฝังไว้ใต้พีระมิด หรือ พาย พาเทล ใน *Life of Pi* ก็ออกเดินทางจากบ้านไปติดอยู่บนเรือกลางมหาสมุทรกับสัตว์ต่าง ๆ ตัวละครเอกทั้งสองได้พบเหตุการณ์ที่ทำให้ให้ผู้อ่านเห็นถึงการเติบโตทางจิตวิญญาณในระหว่างการเดินทางของตน

นวนิยายชุด *เบรกฟาสต์ วิท บุคคา* ก็มีการดำเนินเรื่องโดยใช้การเดินทางเป็นกรอบเช่นกัน ผู้ประพันธ์ได้พาออตโตออกเดินทางไปบนท้องถนนร่วมกับพระชาวทิเบต โดยสาเหตุหรือเสียงเรียกให้ออกเดินทางในการออกเดินทางแต่ละครั้งก็เนื่องมาจากความสูญเสียหรือเมื่อชีวิตตกอยู่ในห้วงวิกฤต ทั้งความโศกเศร้าในการจากไปด้วยอุบัติเหตุของพ่อและแม่ใน *เบรกฟาสต์ วิท บุคคา* ดังที่ออตโตกล่าวกับผู้อ่านในต้นเรื่องว่า “ผมคิดว่าสภาวะของจิตใจของผมตอนนี้พร้อมแล้วสำหรับการเดินทางการผจญภัยอันแสนวิเศษ” [I suppose, such a state of mind left me perfectly primed for my extraordinary adventure. (Merullo, 2008, p. 5)] หรือที่ออตโตได้กล่าวไว้เมื่อเขาสูญเสียภรรยาด้วยโรคร้ายใน *ลันซ์ วิท บุคคา* ว่า “เซซีเลียแนะนำว่า ภายหลังจากที่เราจัดการพิธีกระดูกของจินนี่เรียบร้อยแล้ว เธอคิดว่าการเดินทางครั้งนี้ น่าจะเป็นเรื่องที่ดีสำหรับผม” [Celia suggested that, once we'd gone through the ceremony of distributing Jeannie's ashes,...this trip, she figured,...would be nice for me. (Merullo, 2012, p. 8)] และใน *ดินเนอร์ วิท บุคคา* ก็เช่นกัน ออตโตเกิดความรู้สึกถึงความว่างเปล่าหลังจากออกจากงานและใช้ชีวิตเพียงลำพังในบ้าน ทำให้นาตาชา ซึ่งเป็นลูกสาวของเขาจะยื่นคะขอมให้ออตโตออกเดินทางสู่โลกภายนอก “พ่อจะรู้สึกหดหู่ถ้าอยู่แต่ในบ้านไม่เห็นหรือจะว่าทุกอย่างกำลังชี้ให้พ่อเดินไปสู่เส้นทางที่แตกต่างออกไป” [...You're depressed in the house. Can't you see, Dad? Everything's pointing you toward something else, a different route.” (Merullo, 2016, p. 17)] จากตัวอย่างทั้งสามนี้แสดงให้เห็นว่าตัวละครเริ่มมีการตั้งคำถามต่อตนเองและถูกผลักดันจาก

คนรอบข้างให้ออกเดินทางสู่โลกภายนอก ซึ่งท้ายที่สุดแล้วอ็อตโต ได้มีการเติบโตทางจิตวิญญาณเพิ่มขึ้นจากการเดินทางในทุก ๆ ครั้ง ดังนั้นการเดินทางจึงถือเป็นการเยียวยาจิตใจของเขาในอีกทางหนึ่ง และในขณะที่เดียวกันด้วยกลวิธีการนำเสนอของผู้ประพันธ์ที่เล่าผ่านมุมมองและความคิดของอ็อตโต ผู้อ่านนวนิยายก็จะรู้สึกเสมือน ได้เรียนรู้และเติบโตทางจิตวิญญาณ ไปพร้อม ๆ กับเขาเช่นกัน

อ็อตโต รังลิง : ภาพแทนของชาวอเมริกันร่วมสมัย

อ็อตโตเป็นภาพแทนของการมีชีวิตตาม ‘ความฝันแบบอเมริกัน’ (American Dream) ที่ชาวอเมริกันใฝ่ฝันถึง กล่าวคือการมีครอบครัว ที่อยู่อาศัย และการทำงานที่มั่นคง ในนวนิยายชุดนี้ ผู้ประพันธ์เปิดเรื่องด้วยการให้อ็อตโตกล่าวถึงตนเองกับผู้อ่านว่าเขาเป็น “ผู้ชายธรรมดา เป็นสามีที่ดี เป็นพ่อที่ดี หน้าตาปานกลาง มีส่วนสูงปานกลาง มีความเชื่อทางการเมืองที่ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด และมีชีวิตอยู่ในส่วนบนของชาวอเมริกันชนชั้นกลาง” [...Mr. Ordinary---good husband, good father, average looking, average height, middle-of-the-road politics, upper part of the American middle class. (Merullo, 2008, p. 1)] เขาใช้ชีวิตอยู่อย่างเรียบง่ายกับครอบครัวเล็ก ๆ ที่บ้านชานเมืองนิวยอร์ก ครอบครัวของเขาประกอบไปด้วย จินนี่ ภรรยา ทำอาชีพเป็นช่างภาพอิสระให้กับพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ลูกสาววัย 16 ปี แอนโทนี ลูกชายวัย 14 ปี อยู่ในวัยเรียน และสุนัขอีก 1 ตัวชื่อ แจสเปอร์ อ็อตโตสร้างฐานะขึ้นมาจากการประกอบอาชีพเป็นบรรณาธิการให้กับสำนักพิมพ์ที่ผลิตหนังสือเกี่ยวกับอาหาร เขาประสบความสำเร็จทั้งการมีหน้าที่การงานที่มั่นคง มีบ้าน มีรายได้ และมีครอบครัวที่อบอุ่น ชีวิตดำเนินไปอย่างราบรื่นอย่างที่ควรจะเป็น ปมขัดแย้งเริ่มต้นขึ้นเมื่ออ็อตโตต้องเผชิญกับความสูญเสีย เมื่อพ่อและแม่ของเขาเสียชีวิตด้วยอุบัติเหตุทางรถยนต์บนถนนไฮเวย์ที่เกิดจากคนเมาแล้วขับ ความสูญเสียที่เกิดขึ้นอย่างกะทันหันทำให้อ็อตโตมีความรู้สึกกว้างเปล่าภายหลังงานศพของพ่อและแม่อย่างไม่ทันตั้งตัว และความรู้สึกนี้เองนำไปสู่การตั้งคำถามเรื่องความหมายของชีวิตว่า

อะไรคือความหมายของสิ่งเหล่านี้ มันอาจจะฟังดูเป็นคำถามที่หยาบ ๆ เกินไป แต่มันต้องมีความหมายของบางสิ่งซ่อนอยู่ ทั้งการดิ้นรนและความรุนแรง ทั้งความยินดีและความทุกข์ ทั้งความยุ่งยากทั้งหมดนี้ -- - พาดหัวข่าวฉบับพิมพ์ บทสนทนานับแสน อีเมล การประชุม การคืนภาษี คำรับรอง ใบเสร็จ ประกาศความเป็นส่วนตัว โฆษณาไวอากรา โทรศัพท์ให้ร่วมบริจาค วงจรการเลือกตั้ง ข่าวสงครามในทุก ๆ วัน การต้องเจอกับอารมณ์ของจินนี่ อารมณ์ของพ่อแม่ อารมณ์ของลูก ๆ การแข่งฟุตบอล ใบเสร็จช่างประปา ตัวละครในโซเชียล การเปลี่ยนถ่ายน้ำมัน การเฝ้าพิศศพ งานแต่งงาน การรดน้ำสวนดอกไม้ --- ทั้งหมดนี้ทำให้ผมเริ่มตั้งคำถามกับตัวเองว่ามันจะพาเราไปที่ไหนกัน? รถบิวอิคที่ถูกชนบนถนนไฮเวย์อย่างนั้นหรือ? แล้วหลังจากนั้นล่ะ? ไปสวรรค์ชั้นไหนหรือ?

What's the point of all this? Would be putting the question too crudely, but it was something along those lines. All this striving and aggravation, all these joys and miseries, all this busyness, all this stuff -- a thousand headlines, a hundred thousand conversations, e-mails, meetings, tax returns, warranties, bills, privacy notices, ads for Viagra, calls for donations, election cycles, war in the news everyday, ... Jeannie's moods, my moods, the kids' moods, soccer tournaments, plumbers' bills, sit-com characters, oil changes, wakes, weddings, watering the flowerbeds --- all of this, I started to ask myself, leads exactly where? To a smashed-up Buick on a country highway? And then what? Paradise? (Merullo, 2008, p. 4)

ความรู้สึกภายในจิตใจของอ็อตโตที่ผู้ประพันธ์นำเสนอดังกล่าวได้เผยให้เห็นภาพหนึ่งของชาวอเมริกันชนชั้นกลางในสังคมร่วมสมัย ที่ต้องเผชิญกับความรับผิดชอบในหน้าที่การงาน ครอบครัว การบริหารจัดการค่าใช้จ่ายและเวลาให้เหมาะสม จนอาจสะสมเป็นความเครียดและเกิดความเบื่อหน่ายให้เริ่มต้องการแสวงหาคำตอบให้กับชีวิตในแบบอุดมคติที่ตนยังไม่รู้จัก

ในยามที่อ็อตโตโหยหาเพื่อนร่วมทางทั้งในการเดินทางทางจิตวิญญาณและการเดินทางในชีวิตจริง อ็อตโตมองว่าความแตกต่างทางด้านศาสนามีข้ออุปสรรคอะไรสัก และด้วยเหตุนี้เองที่นำพาอ็อตโตไปสู่บทเรียนในการพยายามปรับตัวและปล่อยวางอัตตาของตนเองและเรียนรู้แก่นแท้ทางจิตวิญญาณจากโวลยาเมื่อภรรยาและลูก ๆ ปฏิเสธที่จะเดินทางไปจัดการเรื่องมรดกที่ดินของพ่อแม่ที่รัฐนอร์ท คาโรไลนาที่เขาอ็อตโตจึงได้แต่หวังว่าการเดินทางโดยรถยนต์ไปกับเซซิลียผู้เป็นน้องสาวคงไม่แยเกินไปกว่านี้ เขาไม่ได้สนิทกับเซซิลียนักเนื่องจากมองว่าน้องสาวมีรูปแบบการใช้ชีวิตที่แตกต่างออกไป อ็อตโตเป็นชาวคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ ในขณะที่เซซิลียมีอาชีพเป็นนักพยากรณ์ โชคชะตาผ่านไพ่ทาโรและลายมือ เธอเชื่อในเรื่องของชาติภพและการเติบโตทางจิตวิญญาณ แต่แล้วเซซิลียก็ไม่สามารถเดินทางไปกับเขาได้โดยให้เหตุผลว่าเธอติดน้ดลูกค้าคนสำคัญ พร้อมกับฝากให้อ็อตโตพาโวลยา ริน โปเช พระหนุ่มชาวทิเบตซึ่งเป็นคนรักของเธอร่วมเดินทางไปกับเขาเพื่อให้โวลยาได้เปิดหูเปิดตาจากการเดินทางข้ามรัฐ ทั้งนี้เธอตั้งใจจะมอบที่ดินในส่วนแบ่งของเธอให้กับโวลยาเพื่อสร้างเป็นศูนย์ปฏิบัติธรรม อ็อตโตจำต้องให้โวลยาไปกับเขาทั้งที่ไม่พอใจนัก

แต่แล้วอคติของเขามิ่ต่อโวลยาที่เริ่มหายไปเมื่อทั้งคู่เริ่มเรียนรู้กันและกันผ่านการเดินทาง ในทุก ๆ เช้าเมื่อทั้งคู่รับประทานอาหารร่วมกัน โวลยาจะเปิดโอกาสให้เขาได้ซักถามทุกข้อสงสัย “อาตมาเป็นผู้รู้ อาตมารู้ในสิ่งที่โยมไม่รู้ โยมควรจะถาม ในทุก ๆ เช้าเมื่อรับประทานอาหาร อาตมาจะให้โยมถามหนึ่งคำถาม” [“I am guru. I know other things than you. You should ask. Every morning at breakfast I let you

ask one question.” (Merullo, 2008, p. 77)] แม้กระทั่งในเวลาหลายปีต่อมาเมื่ออ็อตโตสูญเสียเงินนี้ผู้เป็นภรรยาจากโรคร้าย ลูกสาวและลูกชายของเขาเริ่มออกจากบ้านไปมีชีวิตเป็นของตัวเอง อ็อตโตก็ยังรู้สึกถึงความว่างเปล่าในชีวิต แต่โวลยาก็จะช่วยสอนวิธีการคิดในการมองโลกใหม่ให้กับปัญหาส่วนตัวของเขาในทุกครั้งที่ทั้งคู่มีโอกาสร่วมเดินทางด้วยกัน อีกทั้งยังได้สอนการทำสมาธิและการฝึกโยคะ อ็อตโตจึงยิ่งมองโวลยาด้วยความรักและนับถือมากขึ้น

การที่ผู้ประพันธ์ใช้มุมมองการเล่าแบบบุรุษที่ 1 ในนวนิยายชุดนี้นับเป็นข้อดีที่ทำให้ผู้อ่านได้รับรู้ถึงสภาพจิตใจของอ็อตโตซึ่งเป็นผู้เล่าเรื่องอย่างใกล้ชิด ผู้อ่านได้เติบโตทางความคิดไปพร้อม ๆ กับตัวละครอ็อตโต ซึ่งในตอนแรกเกิดความสับสนคลอนแคลนและอ่อนแอทางด้านจิตใจ แต่เมื่อได้รับคำแนะนำในการมองโลกด้วยแนวคิดแบบพหุนิยมทางศาสนาจากโวลยา ทำให้อ็อตโตเกิดการทำความเข้าใจกับปัญหา ยอมรับและก้าวผ่านปมที่ติดค้างอยู่ในใจของเขาได้ในที่สุด

โวลยา รินโปเช: ภาพแทนของแนวคิดพหุนิยมทางศาสนา

โวลยา รินโปเช เป็นพระนักบวชชาวทิเบตซึ่งลี้ภัยมาจากไชบีเรีย ประเทศรัสเซีย ซึ่งใน Oxford Dictionary ได้ให้ความหมายของคำว่า ‘รินโปเช’ (Rinpoche) ไว้ว่าเป็นตำแหน่ง (title) ของครูหรือผู้นำนักบวชของพระทิเบต [(A religious teacher held in high regard among Tibetan Buddhists (often used as an honorific title).)] โดยก่อนหน้าจะเจอกับอ็อตโต โวลยาเป็นพระที่มีชื่อเสียงอยู่แล้ว เขามีศูนย์ปฏิบัติธรรม 4 แห่งในยุโรป มีหนังสือตีพิมพ์รวมเล่ม ในระหว่างการเดินทาง อ็อตโตต้องพาโวลยาไปส่งยังสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งเขาได้รับเชิญให้ไปสอน เมื่อถูกอ็อตโตถามว่านับถือศาสนาใด โวลยาได้ตอบว่าเขาไม่ได้นับถือศาสนาใดศาสนาหนึ่ง แต่เป็นทุกความเชื่อและทุกศาสนา โดยอ็อตโตได้ถามว่า

“คุณคงจะเป็นคล้าย ๆ กับครูในศาสนาเซนหรือชาวพุทธ”

“ไม่ใช่คนที่นับถือศาสนาใดศาสนาหนึ่งหรอก” โวลยาตอบ

“ไม่ใช่ชาวพุทธหรือคริสต คุณไม่ได้เป็นสาวกที่เชื่อตามคำสอน

ของพระพุทธองค์หรือ”

“พระพุทธองค์ท่านไม่ได้ต้องการสาวกหรอก”

“เข้าใจแล้ว แต่ที่แน่ ๆ คุณก็ไม่ใช่ชาวคริสต์”

“ใช่สิ อาตมาเป็นชาวคริสต์”

“ชาวคริสต์นิกายไหนล่ะครับ โปรเตสแตนต์หรือ หรือคุณจะเป็นโรมันคาทอลิก”

“โปรเตสแตนต์” โวลยาตอบผมพร้อมกับรอยยิ้มเล็ก ๆ ในวินาทีถัดมา เขาก็พูดว่า “คาทอลิก ทุกศาสนานั้นแหละ อินดูก็ด้วย เป็นทั้งหมดที่นับถือฮินดู เป็นมุสลิม ซูฟี อาตมาก็เป็นซูฟี”

“But you’re some kind of Zen master, a Buddhist at least.”

“Not any -ist.”

“Not Buddhist? Not a follower of his teachings?”

“He doesn’t want the followers for his teaching.”

“All right. But surely you’re not a Christian.”

“Of course. Christian.”

“What kind of Christian then? Protestant? You’re not Catholic, are you?”

“Protestant,” he said, with his small smile. And then, a second later, “Catholic. All the -ists. All the -arians. Hindu, too. All the Hindus. Muslim. Sufi. I’m Sufi.”

ในบทสนทนาที่ยกมานี้แสดงให้เห็นว่าโวลยาเป็นตัวละครที่มีความเชื่อทางพหุนิยมทางศาสนาอย่างชัดเจน ถึงแม้ลักษณะภายนอกของเขาจะเป็นที่เข้าใจว่าเขาเป็นพระทิเบต ซึ่งมีความเชื่อเป็นนิกายหนึ่งในศาสนาพุทธ หากตัวละครกลับให้นิยามความเป็นตัวเองว่าเขาเป็นผู้ที่มีความเชื่อในทุกศาสนา โดยมีได้จำกัดหรือตีกรอบทางความเชื่อของตน อันแสดงให้เห็นว่าการเข้าถึงสัจธรรมหรือความจริงนั้นสามารถกระทำได้ไม่ว่าจะเป็นศาสนาใดก็ตาม

โวลยาและอ็อตโตมักมีความคิดเห็นและการมองโลกคนละแบบ ทำให้ทั้งคู่เกิดการถกปัญหา ร่วมกันอยู่เสมอ ผู้ประพันธ์นำเสนอสถานการณ์ที่เป็นวิวาทะของตัวละครที่มีแนวคิดและความเชื่อในสังคมสองแบบเช่นในวันแรกที่พบกัน อ็อตโตรีบร้อนที่จะเดินทางไปที่ถึงจุดหมายโดยเร็วที่สุดจึงเลือกขึ้นทางด่วนไฮเวย์ แต่โวลยากลับบอกให้อ็อตโตลงจากทางด่วนแล้วใช้เส้นทางธรรมดา จนในที่สุดก็มีอุบัติเหตุเกิดขึ้นบนทางด่วนทำให้ทั้งคู่ต้องติดอยู่บนถนนหลายชั่วโมง โวลยากล่าวว่า “ทางด่วนมิใช่จะไปได้เร็ว” [“Fast road not so fast here.” (Merullo, 2008, p. 47)] ทำให้อ็อตโตเริ่มทบทวนคิดได้ถึงความจริงและการด่วนตัดสินใจของตนเอง นอกจากนี้โวลยายังได้เตือนสติของอ็อตโตเมื่อทั้งคู่พักรับประทานอาหารระหว่างทางโดยสมมติให้น้ำในแก้วที่ใสสะอาดคือจิตใจที่บริสุทธิ์ แล้วโปรยฝุ่นลงไปใแก้ว จากนั้นใช้ช้อนคนเพื่อเทียบกับอารมณ์ในแง่ลบต่าง ๆ ดังนั้นจึงอยู่ที่ตัวของเราเองว่าจะเลือกรับสิ่งไหนเข้ามา จากเหตุการณ์นี้ทำให้อ็อตโตหันมาฟังคำแนะนำของโวลยามากขึ้น หรือการที่อ็อตโตปฏิเสธที่จะเชื่อในเรื่องการมองโลกด้วยจิตวิญญาณและพหุนิยมทางศาสนาเหมือนโวลยาและเซซิเลีย โวลยาก็ไม่รีบร้อนที่จะขัดแย้งความเชื่อนั้นให้กับอ็อตโต หากแต่ค่อย ๆ แนะนำวิธีคิดแบบใหม่ซึ่งไม่จำกัดว่าเป็นแนวคิดของศาสนาใดศาสนาหนึ่ง และยังสอนให้อ็อตโตรู้จักการทำสมาธิ จนกระทั่งอ็อตโตเอ่ยว่า “ผมรู้สึกดีที่ได้นั่งทำสมาธิกับเขา มันเหมือนได้เพิ่มขอบเขตการทำสมาธิอันโดดเด่นของผม ได้ทำให้มันถูกต้อง ราวกับได้นอนอยู่ใต้วงานในวันที่แดดร้อนจัด แทนที่จะเป็นการเชื่อมกันด้วยสมอง แต่กลับมีบางอย่างเกิดขึ้น เป็นการเชื่อมต่อทางใจต่อใจ

จิตวิญญาณต่อจิตวิญญาณ” [“It was good to sit with him. It always added a dimension to my solitary meditation, justifying them in some way, if that makes any sense. It was like lying in the shade on a hot day. Instead of a brain-to-brain connection there was something else going on, heart to heart, maybe. Spirit to spirit.” (Merullo, 2008, p. 105)] ความรู้สึกดีที่เกิดจากการทำสมาธินี้ทำให้้ออตโตค่อย ๆ เปิดใจให้กับโวลยาและปรับการมองโลกของตัวเองด้วยมุมมองใหม่ ดังที่เขาพูดว่า “ผมคิดอยู่เสมอว่าชีวิตของผมเปลี่ยนไปมากแค่ไหนหลังจากที่รินโปเช่ได้เข้ามา ผมทำในสิ่งที่ไม่เคยทำมาก่อน และมุมมองที่มีต่อโลกของผมก็เปลี่ยนไปด้วย” [“I thought about how much my life had changed since Rinpoche appeared in it. The things I did now that I never would have done before meeting him. The very different angle from which I looked at the world.” (Merullo, 2008, p. 340)] จึงกล่าวได้ว่าการยอมรับในตัวตนและความหลากหลายของความเชื่อทางศาสนาที่ตัวละครมีต่อกันจะช่วยลดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้

ปัญหาสังคมอเมริกันร่วมสมัย

เมรุโลเสนอปัญหาในสังคมอเมริกันร่วมสมัยในนวนิยายชุด *เบรกฟาสต์ วิท บุคดา* ทั้ง 3 เล่ม โดยเป็นการให้ตัวละครอ็อตโตถูกคิดถึงประเด็นต่าง ๆ ในสังคมที่เขาพบเจอตลอดการเดินทาง เช่น ปัญหาการใช้ความรุนแรงจนก่อให้เกิดสงครามระหว่างประเทศขึ้น ผู้ประพันธ์ได้กล่าวถึงประเด็นนี้เมื่ออ็อตโตได้อ่านข่าวสงครามและความขัดแย้งทางการเมืองจากหนังสือพิมพ์ตอนเช้า “ผมหยิบหนังสือพิมพ์ *ยูเอสเอ ทูเดย์* ขึ้นเพื่ออ่านข่าวเรื่องอิสราเอลวางระเบิดสิ่งก่อสร้างของเลบานอน และการคาดคะเนความเป็นไปของคิวบาหลังการเสียชีวิตของฟีเดลและความขัดแย้งรุนแรงที่เรากำลังเผชิญ” [“I picked up my copy of *USA Today* and was reading about Israel’s bombing of Lebanon’s infrastructure and speculation about Cuba after Fidel and the big heat wave we were driving through.” (Merullo, 2008, p. 75)] ผู้ประพันธ์ได้เผยให้เห็นความขัดแย้งระหว่างเลบานอนและอิสราเอลที่มีต้นทางมาจากความขัดแย้งทางความเชื่อทางศาสนา จนก่อให้เกิดสงครามทางทหาร สร้างความเสียหายและเกิดผลกระทบเป็นวงกว้างของสภาพสังคมและเศรษฐกิจ รวมถึงสภาพจิตใจของผู้คนในสังคมเช่นเดียวกัน ความปรองดองและการยอมรับความแตกต่างทางศาสนาจึงอาจเป็นทางออกที่ดีสำหรับทุกฝ่าย ดังที่นวนิยายได้สร้างให้เห็นความเข้าใจกันดีระหว่างอ็อตโตและโวลยาในตอนท้ายเรื่อง

ปัญหาความยากจนของชุมชนในอเมริกาถูกนำมากล่าวถึงในนวนิยายด้วยเช่นกัน เช่นในตอนนี้อ็อตโตและโวลยาเดินทางไปกับสภาพความยากจนของประชากรในเมืองเล็ก ๆ ที่โวลยาได้รับเชิญให้ไปพูด อ็อตโตได้บรรยายสภาพของคนที่เขาพบไว้ว่า “...มีคนยืนเรียงกันสองแถวซึ่งมองเห็นแต่ความยากจนบนตัวพวกเขา ไม่ว่าจะเป็เสื้อฝ้ายราคาถูก ใบหน้าไม่มีรอยยิ้ม ลักษณะท่าทางและการแสดงออกที่บอกถึงความยากลำบาก ความเจ็บปวด และความหนักหนาที่เผชิญในแต่ละวัน” [“...two rows of people with the unmistakable mark of poverty on them---cheap clothing, no smiles, an aspect to their posture and expressions that spoke of a hardness, a kind of pain, a weight they lugged through the days.” (Merullo,

2008, p. 104)] โดยที่คนส่วนใหญ่มักเข้าใจว่าอเมริกาเป็นประเทศที่เจริญแล้ว ประชากรมีชีวิต มีสวัสดิการ และเป็นอยู่ที่ดี แต่ผู้ประพันธ์ได้เผยให้เห็นถึงชุมชนในชนบทของอเมริกาที่ยังต้องค้นหาเลี้ยงชีพไม่ต่างกับประเทศอื่น ๆ ในโลก ดังนั้นการเร่งพัฒนาคุณภาพชีวิต จึงถือเป็นประเด็นหนึ่งที่คนในสังคมต้องร่วมมือและให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

นวนิยายยังได้กล่าวถึงประเด็นการเหยียดเพศในอเมริกา เมื่อทั้งอ็อตโตและโวลยาถูกเข้าใจผิดจากแขกคนอื่น ๆ ว่าเป็นคูรักรันระหว่างที่พักที่โรงแรม โดยอ็อตโตได้เล่าถึงเหตุการณ์นี้ว่า “วินชมองไปที่ภรรยาของเขาแล้วพูดว่า ‘รักร่วมเพศถือเป็นบาปอย่างมหันต์’ เขาพูดกับผมด้วยน้ำเสียงที่เศร้าที่สุด มาร์ตีพยักหน้า ผู้ชายอีกสองคนในโต๊ะถัดไปมองมาที่เราอย่างรวดเร็ว” [“Winch looked at his wife. ‘Homosexuality is a grievous sin,’ he said to me in the most somber of tones. Marty was nodding. Two men at the next table glanced over.” (Merullo, 2012, p. 96)] ฉากนี้ได้เผยให้เห็นการไม่ยอมรับความแตกต่างทางเพศและเชื่อว่าเพศที่สามเป็นสิ่งที่เป็นการบาปในศาสนา ทั้งนี้ การไม่ยอมรับดังกล่าวได้ถูกพูดถึงต่อหน้าตัวละครโดยมิได้รักษามารยาททางสังคม ซึ่งการไม่ยอมรับกันแบบนี้ได้นำไปสู่ความขัดแย้งมากมาย ทั้งการทำร้ายร่างกาย และการจำกัดสิทธิของกลุ่มเพศที่สามในสังคม

ซึ่งในแต่ละประเด็นดังกล่าว ทั้งอ็อตโตและโวลยามีการจะแลกเปลี่ยนมุมมองของกันและกันถึงแม้ว่าน้ำเสียงของอ็อตโตในบางครั้งอาจมีความสับสนหวงจากปัญหาส่วนตัวที่รุมเร้าอยู่ แต่ท้ายที่สุดแล้วโวลยาจะเป็นผู้สอนให้อ็อตโตมองสถานการณ์ความขัดแย้งและปัญหาที่เกิดขึ้นในแง่ดีเสมอด้วยมุมมองพหุนิยมทางศาสนาของเขา และการกำหนดจิตใจให้ปล่อยวางด้วยการทำสมาธิและโยคะ เขาได้บอกอ็อตโตว่า “จงใช้ชีวิตให้ดี ช่วยเหลือผู้อื่น ทำสมาธิ มีชีวิตที่ดีไปอีก ทำสมาธิเพิ่มขึ้น แล้วจะไม่เจ็บปวด ไม่เจ็บปวด ไม่เจ็บปวด” [“Live a good life. Help people. Meditate. Live another good life. Meditate some more. Don’t hurt. Don’t hurt. Don’t hurt.” (Merullo, 2008, p. 218)] จากคำพูดนี้ชี้ให้เห็นว่า การปล่อยวางความขัดแย้งและใช้ชีวิตให้มีความสุข มีเมตตาและช่วยเหลือผู้อื่น คือสิ่งที่จะทำให้คนสังคมใช้ชีวิตอยู่ได้ด้วยมีความสุข

การนำเสนอประเด็นต่าง ๆ ดังกล่าวจึงอาจเป็นความพยายามของผู้ประพันธ์ที่จะหาทางออกให้กับสังคมอเมริกันร่วมสมัยซึ่งกำลังตกอยู่ในภาวะสั่นคลอนทางจิตใจจากความรู้สึกไม่ปลอดภัย (insecure) ในสภาพสังคม โดยเป็นการพยายามทำความเข้าใจกับปัญหาด้วยแนวคิดพหุนิยมทางศาสนาผ่านตัวละครโวลยา เช่นที่เซซีเลียได้บอกกับอ็อตโตพี่ชายของเธอว่า “ช่วยพารินโปเช่ไปเซไปกับพี่และโซวีให้เขาเห็นอเมริกาหน่อย ให้เขาได้รู้จักอเมริกามากขึ้น ประเทศนี้กำลังต้องการความช่วยเหลือ ฉันหมายถึงความช่วยเหลือทางจิตวิญญาณ” [“Just please take Rinpoche out there with you and show him America, get him used to America. The country needs help, spiritual help.” (Merullo, 2008, p. 38)] ดังนั้นการเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ ในอเมริกาของอ็อตโตร่วมกับโวลยา ในอีกนัยหนึ่งจึงเหมือนการนำแนวคิดพหุนิยมทางศาสนาไปใช้ในการเยียวยาความวิตกกังวลจากปัญหาต่าง ๆ ที่ตัวละครกำลังเผชิญอยู่เพื่อนำมาซึ่งความรู้สึกถึงความสงบในจิตใจ (sense of calmness)

บทสรุป

นวนิยายชุด *เบรกฟาสต์ วิท บุดดา* ได้นำเสนอทางออกของปัญหาสังคมอเมริกันร่วมสมัยด้วยการใช้มุมมองแบบพหุศาสนาในการทำความเข้าใจปัญหาและช่วยเยียวยาจิตใจตัวละคร นอกจากนี้ยังมีการใช้หลักธรรมจากหลากหลายศาสนาในการทำความเข้าใจปัญหาของสังคมและตัวละคร ผู้ประพันธ์สร้างความสัมพันธ์ของตัวละครเอกที่มีมุมมองและแนวคิดในสังคมแตกต่างกันสองแบบ แต่ต้องมาใช้ชีวิตและเดินทางร่วมกัน จากคนแปลกหน้ากลายเป็นคนในครอบครัว การนำเสนอดังกล่าวจึงเป็นอาจแนวทางที่ผู้ประพันธ์สร้างขึ้นเพื่อสนับสนุนให้เกิดขันติธรรมและความปรองดองทางศาสนาในสังคมร่วมสมัย

เอกสารอ้างอิง

- ชเนศ อภรณ์สุวรรณ. (2547). *บาดแผลอเมริกา: สงครามกับเสรีภาพในประวัติศาสตร์สหรัฐอเมริกา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- สนิท ตั้งทวี. (2527). *วรรณคดีและวรรณกรรมศาสนา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- สมถาร พรมทา. (2546). *มนุษย์กับศาสนา*. กรุงเทพฯ: ศยาม.
- Merullo, R. (2008). *Breakfast with Buddha*. North Carolina: Algonquin Books of Chapel Hill.
- Merullo, R. (2016). *Dinner with Buddha*. North Carolina: Algonquin Books of Chapel Hill.
- Merullo, R. (2012). *Lunch with Buddha*. Massachusetts: AJAR Contemporaries.
- Woodhead, L. et al. (2016). *Religions in the modern world: Traditions and transformations*. New York, USA: Routledge.
- McGuire, M. B. (2002.) *Religion, the social context*. California, USA: Wadsworth Thomson Learning.

**„Wir Bananen: Außen gelb, innen weiß“ – Strategien der Selbstermächtigung
vietdeutscher Identität im „Podcast Rice and Shine“**
**“We Bananas: Yellow Outside, White Inside“ - Empowerment Strategies of
Vietgerman Identity in the Podcast “Rice and Shine”**

Nawadee Charoensuk¹ und Felix Pülm²

Abstract

Diese Arbeit untersucht die Darstellung und Herstellung von vietdeutscher Identität. Dabei stehen vor allem die Ausdrucksformen, Probleme bei der Identitätsfindung sowie Strategien der Selbstermächtigung und Empowerment im Fokus. Der Podcast „Rice and Shine“ dient dabei als Forschungsgegenstand, um die dort vorkommenden transnationalen Identitätskonstruktionen zu analysieren. Die Ergebnisse zeigen, dass es sich bei vietdeutscher Identität um ein komplexes, fluides Konstrukt handelt, das individuell unterschiedlich und wandelbar ist. Laut der Podcast-Analyse konstituiert sich vietdeutsche Identität vor allem aus den vier Ausdrucksformen: Sprache, Kommunikationsverhalten, konfuzianische Werte und Essen. Gleichzeitig wurden auch Probleme bei der Identitätsfindung deutlich. Vielen Protagonist:innen fiel es schwer, das eigene Ich zu erkennen. Sie schilderten sowohl Probleme bei der vietnamesischen Identitätsfindung, als auch bei der Auslebung der deutschen Identität. Jedoch zeigt der Podcast auch Ansätze zur Lösung solcher Schwierigkeiten auf. Diese Strategien umfassen selbstermächtigende Maßnahmen wie Selbstreflexion, Vernetzung und kulturelle und mediale Projekte. Zudem kann Empowerment von außen wie das vietdeutsche Netzwerk oder deutsche Ersatzverwandte bei der Identitätsfindung hilfreich sein.

Keywords: Vietdeutsche Identität, Podcast, Empowerment

Abstract

This study investigates the representation and creation of Viet-German identity. The main focuses of the analysis are the forms of expression, problems finding identity, strategies of self-empowerment and external empowerment. The podcast “Rice and Shine” serves as a research specimen in order to analyse transnational identity

¹ Department of German, Faculty of Arts, Silpakorn University, Email: ch.nawadee@gmail.com.

² Department of German, Faculty of Arts, Silpakorn University, Email: f.puelm@gmail.com.

* Manuscript received December 19, 2021; revised March 23, 2022 and accepted April 28, 2022

constructions. The results show that Viet-German identity is a complex, fluid construct, which is individual and changeable. According to the podcast analysis, Viet-German identity is primarily made up of four forms of expression: language, communicative behavior, Confucian values and food. At the same time, it turns out that such finding of identity is also fraught with problems. Many of the protagonists had difficulties recognizing who they were. They described problems both in defining their Vietnamese and German identity. However, the podcast shows approaches to solve such difficulties. These strategies include self-empowering measures such as self-reflection, networking, and cultural and media projects. In addition, external empowerment, such as the Vietnamese network, and “Ersatzverwandte” the German non-blood relatives, can be helpful in finding one's identity.

Keywords: Viet-German identity, podcast, empowerment

1 Einleitung

„[...]Ich wusste einfach nicht, was bin ich, warum, Deutsch oder Vietnamesisch, oder beides, oder nichts davon [...].“ (Podcast Rice & Shine, 2018)

Wer oder wie oder was ich bin, sind Fragestellungen, mit denen sich Millionen von Menschen auf der ganzen Welt beschäftigen. Die Herstellung und Vergewisserung der eigenen Identität ist ein urmenschlicher Drang, ein tiefes Bedürfnis eines jeden Individuums. Für Menschen, die in mehreren kulturellen Kontexten aufwachsen, wie die Person in dem oben erwähnten Zitat, sind solche Fragen noch existenzieller und gleichzeitig umso schwieriger zu beantworten.

Fragen rund um Identität spielen heutzutage in gesellschaftspolitischen Debatten eine zentrale Rolle und sind oft Gegenstand von Kontroversen. Allerdings wird im Diskurs häufig von geschlossenen Identitäten ausgegangen, die aufgrund von äußeren Merkmalen konstruiert werden. Solche hegemonialen Vorstellungen von Identität entsprechen nicht der Realität und marginalisieren Menschen mit multiplen Identitätszugehörigkeiten. Auf diese Weise werden Personen ausgeschlossen, die sich beispielsweise in Bezug auf Herkunft, Kultur oder Geschlecht von normierenden Identitätskonstruktionen unterscheiden oder sich verschiedenen Gruppen zugleich zugehörig fühlen (TKI, 2010).

Eine besondere bikulturelle Gruppe, die auch im Mittelpunkt dieser Arbeit steht, stellen Vietdeutsche³ dar. Sie sind eine der größten deutsch-asiatischen Bevölkerungsgruppen und ihre Migrationsgeschichte geht bis in die 1950er Jahre zurück (Ha, 2020, S. 31). Vor allem die in Deutschland geborene Generation ist dabei in einem multiplen Identitätskontext aufgewachsen. Sie wurde einerseits durch die Erziehung, Werte und Vorstellungen ihrer vietnamesischen Eltern geprägt, andererseits verfügt sie aufgrund ihrer Sozialisation in der deutschen Gesellschaft über Blickpunkte und Merkmale, die sie von ihren Eltern oder ihrer vietnamesischen Familie klar unterscheiden (Müller, 2017, S. 5).

Die Identitätsbestimmung von Vietdeutschen ist jedoch oft von Fremdzuschreibungen geprägt. Sie werden von Teilen der Mehrheitsgesellschaft als fremd und asiatisch gelesen und infolgedessen anhand fester Bilder und stereotypen Vorstellungen fremdbestimmt und ausgegrenzt. Dies drückt sich in Medien genauso wie im Alltag oder in politischen Debatten aus. Solcherart Stereotype umfassen Formen von Kriminalisierung, Sexualisierung und exotisierten Vorstellungen von familiären Strukturen und kulturellen Praktiken (Suda/Mayer/Nguyen, 2020), beinhalten aber auch positiv aufgeladene Vorurteile, wie das der Vietdeutschen als Musterschüler, anhand dessen sie gegenüber anderen Migrantengruppen abgegrenzt werden (Shooman, 2012). Diesen oft rassistisch verwurzelten Fremdbestimmungen stehen Akte der Selbstermächtigung gegenüber, im Rahmen derer Vietdeutsche bewusst und aktiv ihre eigene Identität entdecken und erschaffen. Dies zeigt sich auf sprachlicher Ebene in Selbstbeschreibungen wie Vietdeutsche, vietnamesische Deutsche oder Deutsch-Vietnames:innen, aber auch in akademischer, gesellschaftlicher und künstlerischer Form, in Publikation, Theaterstücken, Medien und zivilgesellschaftlichen Projekten (Ha, 2020, S. 33-34). Dabei sind es vor allem junge, in Deutschland sozialisierte Vietdeutsche, die auf die Spurensuche ihrer eigenen Identität gehen und sich dabei diskursive und identitätsstiftende Räume erschaffen. Sie nutzen die Auswirkungen globaler Mobilität und moderner Kommunikationstechnologie, um althergebrachte Denkmuster von Zugehörigkeit und Identität zu hinterfragen und zu überwinden (Müller, 2017, S. 5).

Eine Ausdrucksform der Selbstermächtigung von Identität, die in dieser Arbeit näher betrachtet werden soll, ist der mit dem Civis-Medienpreis ausgezeichnete (Fischer,

³ In dieser Arbeit wird der Begriff Vietdeutsche als Bezeichnung von Menschen verwendet, die in Deutschland leben, aber gleichzeitig auch vietnamesische Wurzeln haben. Dieser Begriff wird auch in dem Podcast „Rice and Shine“ benutzt.

2021) Podcast „Rice and Shine“. Dieser wird seit dem Jahr 2018 von den beiden Journalistinnen Vanessa Vu und Minh Thu Tran produziert und erzählt Geschichten der vietnamesischen Diaspora.

Ziel dieser Arbeit ist es, ausgewählte Folgen dieses Podcast in Bezug auf Selbstermächtigung vietdeutscher Identität hin zu untersuchen und dabei folgende Fragen zu beantworten:

1. Welche Identitäten und Selbstbeschreibungen von Vietdeutschen werden in dem Podcast beschrieben?
2. Welche Probleme der Identitätsfindung von Vietdeutschen werden dargestellt?
3. Welche Strategien von Selbstermächtigung und Empowerment werden in dem Podcast deutlich?

Der Podcast „Rice and Shine“ wurde als Datenquelle dieser Arbeit ausgewählt, da er reale Geschichten aus der vietdeutschen Community enthält und als eine öffentliche Plattform des Austausches von Erfahrungen und Meinungen fungiert. Somit bietet dieser Untersuchungsgegenstand gegenüber inszenierten Darstellungsformen wie Hörspielen, Filmen oder Serien den Vorteil, unmittelbarer und möglicherweise authentischer zu sein. Zudem handelt es sich bei Podcasts um ein vergleichbar junges Medium, das sich in Deutschland derzeit großer Beliebtheit erfreut. Podcasts schaffen neue diskursive Räume der politisch-medialen Kommunikation (Lührmann, 2019), versprechen großes Potenzial in Bezug auf Wissensvermittlung (Leander, 2020) und kommen auch als didaktisches Medium, beispielsweise im Fremdsprachenunterricht, verstärkt zum Einsatz (Storck, 2012; Walter, 2020).

2 Theoretische Grundlagen und Forschungsstand

In diesem Kapitel soll zunächst eine theoretische Basis gelegt werden, auf der dann im Folgenden aufgebaut wird. Hierzu werden zentrale Begriffe erläutert wie Identität, Transnationalität, Selbstermächtigung und Empowerment, deren Verständnis für das weitere Fortschreiten der Arbeit entscheidend ist. Zudem werden einige grundlegende bisherige Forschungen vorgestellt.

2.1 Individuelle, kollektive und transnationale Identitätskonstruktionen

Der Begriff Identität umschreibt ein komplexes, fluides und dynamisches Konstrukt, welches die kulturelle, geschlechtliche, religiöse, ästhetische und mentale Zugehörigkeit und Verortung von Menschen beschreibt. Identitäten sind individuell höchst unterschiedlich, situativ geprägt, wandel- und verhandelbar (Keupp et al., 2002). Eine

besondere Rolle bei der Herstellung von Identität kommt der Sprache zu. Identität ist dabei als das Produkt einer darstellerischen und performativen Handlung zu verstehen. Menschen konstruieren sich ihre Identität, indem sie Geschichten über sich selbst erzählen. Auf diese Weise verknüpfen die Erzählenden ihr eigenes Ich an bestimmte Eigenschaften, Zuschreibungen und Handlungen und vollführen dabei Selbstdarstellung und Selbstherstellung zugleich (Lucius-Hoene/Deppermann, 2004).

Individuelle und kollektive Identität

In einer weiteren Differenzierung können individuelle und kollektive Identität voneinander unterschieden werden. Individuen erschaffen sich aus verschiedenen bestehenden Vorlagen ein Bild von sich selbst und prägen so ihre eigene Identität. Die Identitätsbildung kann somit als persönlichkeitsbildende Selbstorganisation bezeichnet werden. In diesem Sinne werden Identitäten durch die Verbindung zwischen äußeren Einflüssen wie Kultur oder Gesellschaft und inneren Prozessen, Haltungen und Überzeugungen geprägt (Müller, 2017, S. 18). Ähnlich wie die individuelle ist auch die kollektive Identität ein wandelbares und schwer zu fassendes Konstrukt. Kollektive Identität bezeichnet eine gewisse innere Homogenität der Angehörigen einer Bevölkerungsgruppe, mit der die Gruppenmitglieder sich von Außenstehenden unterscheiden können. Dabei basiert kollektive Identität weniger auf biologisch-physiognomischen Merkmalen, sondern vielmehr auf Aspekten wie Kultur, Sprache, Religion, Geschichte, Ethnie oder sozialem Milieu (Bergmans, 2020).

Transnationale Identität

Homogene, statische und vereinfachte Vorstellungen von Identität greifen ihren komplexen Charakter genauso wenig wie auf Nationalstaaten begrenzte Vorstellungen. Vor allem im Kontext von Migration werden multiple Identitätskonstruktionen begünstigt. Durch die Wahrung von kulturellen, linguistischen oder religiösen Wurzeln kann es zu Mehrfachzugehörigkeiten kommen (Müller, 2017, S. 16). Um solche Formen von Identitäten beschreiben zu können, wird auf den Begriff Transnationalität zurückgegriffen. Kuhlmann erläutert diesen Begriff als die Lebenswirklichkeiten, Erfahrungswelten und Identitätsbeziehungen von Migrant:innen, die sich aus ihren sozialen, wirtschaftlichen, religiösen, politischen und ethnischen Beziehungen in Herkunftsland und Aufenthaltsland ergeben (Kuhlmann, 2014, S. 12-14). Eine sprachliche Ausdrucksform transnationaler Identität stellt der Begriff „Bindestrich-Deutsche“ dar, der sich in Bezeichnungen wie Deutsch-Vietnames:innen zeigt. Er verdeutlicht die multiple Identität von Menschen, ohne ihre Zugehörigkeit zur deutschen Gesellschaft in Frage zu stellen, was bei anderen, oft synonym verwendeten

Begriffen, wie „ausländische Mitbürger“ oder „Mitbürger mit Migrationshintergrund“ der Fall ist (Scheer, 2014, S. 19).

Eng mit einer transnationalen Perspektive verbunden ist der Begriff Diaspora, der vor allem seit den 1960er Jahren in der Politik- und Kulturwissenschaft gebräuchlich ist. Diaspora meint einerseits die zerstreute Existenz religiöser, nationaler, kultureller oder ethnischer Gemeinschaften in der Fremde, andererseits kann aber auch die Gemeinschaft selbst mit Diaspora bezeichnet werden. Vor allem aus transnationaler Perspektive wird Diaspora als ein Netzwerk verschiedener Gemeinschaften gleichen Ursprungs außerhalb des Heimatlandes verstanden (Kuhlmann, 2014, S. 12-14). Wenn in dieser Arbeit also von vietnamesischer Diaspora in Deutschland gesprochen wird, so verstehen wir darunter die in Deutschland lebenden Vietdeutschen, die, oder deren Vorfahren aus Vietnam nach Deutschland eingewandert sind. Sie leben in Deutschland und sind in die dortigen politischen und gesellschaftlichen Kontexte eingebunden. Sie unterhalten aber auch soziale und kulturelle Beziehungen zu Vietnam und sind zudem im Kontext der weltweiten vietnamesischen Diaspora zu sehen.

Selbstermächtigung und Empowerment

Da es sich bei Identitäten, wie bereits ausgeführt, nicht um feststehende unveränderliche Konzepte, sondern um wandelbare Konstrukte handelt, können diese auch bewusst geprägt, verändert und angeeignet werden. Demzufolge sind unter Selbstermächtigung von Identität Strategien gemeint, mit denen sich Individuen aber auch Gruppen von Menschen emanzipatorisch und selbstbestimmt ihre eigene Identität erarbeiten oder aneignen können (Brubaker/Cooper, 2000; Anthias, 2002). Diese Strategien können sehr mannigfaltiger Natur sein. So können Reisen, Sprachen, oder Begegnungen mit anderen Menschen, Literatur, Kunst und Kultur zur Selbstfindung der Identität beitragen.

Damit eng verbunden ist der aus dem Englischen stammende Begriff Empowerment, jedoch bezieht sich dieser noch mehr auf eine Unterstützung von außen, eine Hilfe zur Selbsthilfe. Das Konzept kommt dabei ursprünglich aus dem Bereich der Bürgerrechtsbewegung und der Neuen Sozialen Bewegungen der USA und wurde in der Psychologie und der Sozialen Arbeit übernommen. Darüber hinaus hat Empowerment auch Einzug in feministische, antirassistische und Gender-Diskurse gefunden (Herringer, 2014, S. 39-40). Empowerment richtet sich dabei vor allem an durch Herrschaftsverhältnisse (Rassismus, Klassismus, Sexismus, Heteronormativität) benachteiligte Individuen und Gruppen. Diese erhalten durch Empowerment eine mutmachende Unterstützung, um Handlungsoptionen zu erkennen, sich ihrer eigenen

Fähigkeiten bewusst zu werden und diese Impulse zu einer selbstbestimmten Lebensführung und einer Stärkung der eigenen Identität zu nutzen (Nassir-Shahnian, 2013, S. 16-25).

2.2 Bisherige Forschungsarbeiten

Die bisherigen Untersuchungen zur vietnamesischen Diaspora in Deutschland sind überschaubar, dennoch wurden bereits grundlegende Forschungen unternommen, auf deren Erkenntnissen diese Arbeit aufbaut und die hier in Kürze vorgestellt werden.

Hervorzuheben ist der äußerst umfassende und grundlegende Sammelband: „Asiatische Deutsche: Vietnamesische Diaspora and Beyond“, herausgegeben vom Berliner Kultur- und Politikwissenschaftler Kien Nghi Ha (2012). Basierend auf Erkenntnissen und Begriffen der Cultural und Postcolonial Studies wird hier ein sehr genauer und viele Facetten beleuchtender Blick auf vietnamesisches Leben in Deutschland gerichtet. Dabei wird auf die in Medien und Gesellschaft bestehenden Vorstellungsbilder genauso eingegangen wie auf Formen der deutsch-vietnamesischen Selbstorganisation und Selbstbeschreibung. Bösch und Kleinschmidt wiederum blicken in ihrem Text (2017) vor allem aus historischer Perspektive auf die vietnamesische Diaspora. Dabei zeigen sie auf, dass unterschiedliche Migrations- und Integrationserfahrungen bis heute nachwirken. Eine sehr genaue Analyse der sozioökonomischen Beschaffenheit der vietnamesischen Diaspora in Deutschland bietet zudem eine von der Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) herausgegebene Studie (Schaland 2015).

Daneben bestehen zusätzlich noch mehrere Fallstudien zur vietnamesischen Diaspora an bestimmten Orten. Max Müller beschäftigt sich in seiner Arbeit (2017) mit Identitätsdiskursen von Vietnames:innen in Berlin und konnte verschiedene Erkenntnisse über transnationale Kindheit, das Aufwachsen in Deutschland und das Gefühl der Mehrfachzugehörigkeit gewinnen. Ulrike Stepan fokussiert sich in ihrer Magisterarbeit (2000) auf die Situation von vietdeutschen Jugendlichen aus Rostock, ihre Lebenslage und Identitätsbeschreibung.

Bevor der Blick auf den Podcast selbst gerichtet wird, soll zunächst die vietnamesische Diaspora in Deutschland vorgestellt und ihre Migrationsgeschichte in Kürze skizziert werden.

3 Die vietnamesische Diaspora in Deutschland

Heutzutage umfasst die vietnamesische Diaspora in Deutschland laut dem statistischen Bundesamt (2019) etwa 185.000 Menschen. Damit ist es die zweitgrößte Diaspora-Gemeinde in Europa (nach Frankreich) und die achtgrößte weltweit (die größte lebt in den USA). Berlin stellt in Deutschland den Mittelpunkt vietnamesischen Lebens dar,

weitere Zentren sind Großstädte wie München, Leipzig oder Hamburg (Bösch/Kleinschmidt, 2017, S. 6-8). Das Đông-Xuân-Center im ostberliner Stadtteil Berlin-Lichtenberg ist ein zentraler kultureller und wirtschaftlicher Treffpunkt, die Pagode Viên Giác in Hannover ist ein Zentrum vietnamesisch-buddhistischer Kultur (Dinh, 2019, S. 11-12). Zudem bestehen ein breites Netzwerk an informellen Strukturen sowie mehr als 130 offizielle Vereine und Institutionen zu Kulturaustausch, Bildung und Erziehung (Schaland/Schmiz, 2017).

Gleichwohl kann bei der vietnamesischen Diaspora-Gemeinde in Deutschland nicht von einer homogenen, in sich geschlossenen Gruppe, ausgegangen werden. Vielmehr ist auch diese Gemeinschaft äußerst divers in Bezug auf sozioökonomische, kulturelle und religiöse Aspekte (Schaland, 2015, S. 15-17). Diese Diversität basiert auf vielen verschiedenen Faktoren wie den Wurzeln in Nord- oder Südvietnam, den unterschiedlichen Migrationserfahrungen sowie der Sozialisation in Ost- und Westdeutschland (Bösch/Kleinschmidt, 2017, S. 8-9).

Die vietnamesische Migration nach Deutschland begann in den 1950er Jahren und hatte ihre Hochphase in den 1970er und 80er Jahren. Entscheidende Triebkräfte waren die Konfliktsituation des Kalten Krieges, der Ausgang des Vietnamkrieges, aber auch die engen Beziehungen der beiden sozialistischen Staaten DDR und Vietnam (Bösch/Kleinschmidt, 2017, S. 3-4). In einer groben Klassifizierung können die vietnamesischen Migrant:innen, die bis 1989 nach Deutschland kamen, in zwei Gruppen eingeteilt werden. Eine große Gruppe machten die sogenannten „Boatpeople“ aus, die als Geflüchtete von Südvietnam nach Westdeutschland gelangten und deren Bezeichnung sich von ihrem Fluchtweg über das Südchinesische Meer ableitet. Aufgrund des endenden Vietnamkriegs und damit verbundenen gewalttätigen Übergriffen und Folgekonflikten flüchteten von 1975 bis in die Mitte der 80er Jahre mehr als eine Millionen Südvietnames:innen (Ha, 2020, S. 30). Die mediale Berichterstattung über das Leid der Geflüchteten und zivilgesellschaftliche Kampagnen erhöhten den politischen Druck und führten dazu, dass die BRD beinahe 40.000 Vietnames:innen aufnahm. Ihre Integration in die westdeutsche Gesellschaft wurde durch umfassende Eingliederungsmaßnahmen politisch stark gefördert (Bösch/Kleinschmidt, 2017, S. 4-5). Die zweite zahlenmäßig bedeutend große Gruppe stellen die nordvietnamesischen Vertragsarbeiter:innen dar, die auf der Grundlage von Vertragsarbeiterabkommen von der DDR angeworben wurden, um damit den massiven Arbeitskräftemangel zu kompensieren (Dinh, 2019, S. 10). Auf diese Weise kamen bis zu 70.000 Vietnames:innen in die DDR, von denen die deutliche Mehrheit ungelernete

Arbeiter:innen waren. Anders als die BRD beabsichtigte die DDR nicht, diese nachhaltig in die Gesellschaft zu integrieren. Schwangere vietnamesische Frauen mussten beispielsweise die DDR verlassen, Kontakte zwischen den Vertragsarbeiter:innen und der DDR-Gesellschaft wurden nicht gefördert (Ha, 2020, S. 32). Auch nach 1990 kamen weiter Vietnames:innen nach Deutschland, etwa als Asylsuchende, als Studierende oder aus beruflichen Gründen, mit wiederum eigenen Migrationshintergründen und Lebensrealitäten (Schaland, 2015, S. 11-13).

Obwohl Vietdeutsche als vergleichsweise gut integrierte Migrantengruppe gelten, waren und sind sie rassistischer Diskriminierung ausgesetzt. Dieses umfasst alltagsrassistische Äußerungen und Handlungen, aber auch rassistisch motivierte Gewalt. Infolge der Corona-Pandemie kam es im Jahr 2020 zu massiven Anfeindungen und Übergriffen gegenüber asiatisch gelesenen Menschen (Suda/Mayer/Nguyen, 2020). Antiasiatischer Rassismus ist aber kein neues Phänomen. In der Vergangenheit gab es immer wieder Vorfälle, die auch explizit gegen Vietdeutsche gerichtet waren. 1980 verübten Rechtsextreme einen Mordanschlag auf ein Flüchtlingsheim in Hamburg, bei dem zwei vietdeutsche Männer zu Tode kamen (Vu/Oppel, 2021). In den 90er Jahren kam es zu zahlreichen rassistischen Anschlägen und Pogromen, unter denen die Ausschreitungen von Rostock-Lichtenhagen die bekanntesten Vorfälle sind (Ha, 2012, S. 33).

4 Daten und Methoden

Der Podcast „Rice and Shine“ besteht seit Februar 2018 und ist ein Gemeinschaftsprojekt der Journalistinnen Minh Thu Tran und Vanessa Vu. In ihren monatlich erscheinenden Folgen sprechen und diskutieren die beiden manchmal zu zweit, häufig mit Gästen, über Lebensrealitäten und Perspektiven der vietnamesischen Diaspora in Deutschland. Darüber hinaus binden sie auch ihre Hörer:innen in den Podcast mit ein und schildern ihre Geschichten, Erfahrungen und Fragen. Ziel der beiden Moderatorinnen ist es, der in Medien zumeist wenig repräsentierten vietdeutschen Community eine Stimme zu geben und dabei gleichzeitig auch auf die Spurensuche der eigenen Identität zu gehen (Mokosch, 2019). In den ersten drei Jahren seiner Existenz wurde der Podcast von Tran und Vu komplett selbständig produziert und dabei lediglich durch Spenden finanziert. Im Mai 2021 gaben die beiden auf ihrer Webseite bekannt, dass der Podcast ab Juni 2021 als Koproduktion zwischen ZEIT ONLINE und WDR COSMO erscheint (riceandshine.podigee.io, 2021). Diese Arbeit verwendet ausgewählte Folgen des Podcast „Rice and Shine“ als Daten, um auf der Grundlage dieser autobiographisch-narrativen Texte, die vietdeutsche Identität zu untersuchen. Alle Folgen wurden transkribiert und anschließend auf Basis

der drei Forschungsfragen untersucht. Dabei wurden jeweils Kriterien entwickelt, die die dargestellten Narrationen in Bezug auf Ausdrucksformen von Identität, Probleme bei der Identitätsfindung sowie Strategien der Selbstermächtigung und Empowerment analysieren.

Aus dem Fundus der bisher bestehenden 43 Folgen (Stand Mai 2021) wurden dreizehn Episoden für die Analyse dieser Arbeit selektiert. Ihre Auswahl begründet sich vor allem daraus, dass sie sich am stärksten mit dem Thema Identität auseinandersetzen. Die Folgen stammen aus dem Zeitraum Februar 2018 bis Oktober 2020. In neun der dreizehn Folgen sprechen die Moderatorinnen mit Gästen aus unterschiedlichen Lebensbereichen und Themengebieten. Darunter befinden sich zwei Bloggerinnen (Yenhan alias Naekub und Alice M. Huynh) eine Kung-Fu-Trainerin (Mai Duong Kieu), ein Theaterregisseur (Dan Thy Nguyen), eine Songwriterin und Sängerin (Phạm Thùy My aka Tuimi), eine Stand-Up-Comedian (Mai My), ein Gastronom (The Duc Ngo) und Maria Denise Nguyen, die vom Aufwachsen als Halbvietnamesin berichtet.

Die folgende Tabelle bietet eine Übersicht zu den ausgewählten Episoden:

Nr.	Folgenreihe und Titel	Gast	Datum	Länge
1	1. Frohes Hundejahr!	-	Feb. 2018	32 Min.
2	2. Warum sind wir so K.L.U.K.?	-	Mär. 2018	29 Min.
3	3. Wir Bananen: Außen gelb, innen weiß	Yenhan alias Naekubi	Apr. 2018	30 Min.
4	6. Armut und Aufstieg	-	Jul. 2018	30 Min.
5	8. Schweinebauch	Alice M. Huynh	Sep. 2018	34 Min.
6	9. Badass Mai	Mai Duong Kieu	Okt. 2018	32 Min.
7	12. Deutsche Ersatzverwandte	-	Jan. 2019	32 Min.
8	14. Yellowfacing	Dan Thy Nguyen	Mär. 2019	37 Min.
9	25. Tuimi	Phạm Thùy My aka Tuimi	Jan. 2020	27 Min.
10	32. Vietdeutsche Comedy feat. Mai My	Mai My	Apr. 2020	43 Min.
11	36. Stargastronom The Duc Ngo	The Duc Ngo	Jul. 2020	31 Min.
12	38. „Con Lai“ 1: Aufwachsen als Halbviet	Maria Denise Nguyen	Sep. 2020	29 Min.
13	39. „Con Lai“ 2: Stimmen aus der Halbviet Community	Maria Denise Nguyen	Okt. 2020	34 Min.

Tab. 1 Informationen zu den analysierten Podcast-Folgen

5 Vietdeutsche Identität im Podcast „Rice and Shine“

Aufbauend auf den bisher zusammengetragenen Erkenntnissen wird in diesem Kapitel nun der Inhalt des Podcasts selbst in den Blick genommen und in Bezug auf die drei Forschungsfragen analysiert. Dementsprechend wird den vorkommenden Identitäten und Selbstbeschreibungen, den Problemen der Identitätsfindung sowie den Strategien von Selbstermächtigung und Formen von Empowerment nachgeforscht.

5.1 Selbstbeschreibungen vietdeutscher Identität

Das Nachspüren, Entdecken und Vergewissern der eigenen Identität ist ein Kernthema des Podcasts, das sich wie ein roter Faden durch viele Folgen zieht. Im Gespräch miteinander, aber auch im Austausch mit Gästen, gehen die Moderatorinnen der Verortung ihrer eigenen Identität nach. Anhand zahlreicher anekdotisch-biographischer Beispiele definieren sie so sukzessive, inwiefern sie sich als Deutsch, Vietnamesisch oder in anderer Weise selbst sehen. Sie beschreiben, wie sich ihre persönliche Identität für sie ausdrückt und wann und in welchen Situationen sie ihre Identität am stärksten spüren.

Das Ziel dieses ersten Analyseschrittes ist es, die im Podcast zahlreich vorkommenden Selbstbeschreibungen von Identität zu erfassen. Zu diesem Zweck wurden vier Ausdrucksformen von Identität herausgearbeitet und kategorisiert. Dabei handelt es sich um: Sprache, Kommunikationsgewohnheiten, konfuzianische Werte und Essen. Im Folgenden werden die vier Ausdrucksformen definiert und genauer beschrieben.

Sprache

Wie bereits gezeigt wurde, ist Sprache ein entscheidender Faktor bei der Herstellung von Identität. Über das Sprechen der gleichen Sprache entstehen Gefühle der Gemeinschaft und Zusammengehörigkeit. Auch die Protagonist:innen im Podcast „Rice and Shine“ beschreiben Sprache als elementar, beim Erkennen des eigenen Ichs.

- (1) *„Wenn ich mit ihr Vietnamesisch geredet habe [...], dann habe ich irgendwie ganz komisch auch mehr liebevolle Assoziation mit meiner Mama gehabt. Ich hab wirklich meine Wurzeln gespürt.“* (Vietdeutsche Comedy feat. Mai My, 2020)
- (2) *„Das ist für mich jetzt sozusagen meine erste Ausdrucksform, um mich mit der vietnamesischen Identität einfach irgendwie näher und wohler zu fühlen.“* („Con Lai“ 1: Aufwachsen als Halbviet, 2020)

Die Sprecher:innen beschreiben, dass sie ihre vietnamesische Identität spüren, wenn sie Vietnamesisch verwenden. Je häufiger sie die Sprache benutzen, desto näher kommen sie ihrer vietnamesischen Identität. Auf diese Weise fungiert die vietnamesische Sprache für sie wie ein Schlüssel, mit dem sie den Zugang zum vietnamesischen Teil von sich selbst erhalten.

Gleichzeitig erwähnen andere Protagonist:innen, die in ihrer Kindheit und Jugend wenig oder gar kein Vietnamesisch gesprochen haben, dass ihnen dadurch ein wichtiger Teil ihrer Persönlichkeit gefehlt habe. Eine Hörerin Namens Kim schildert beispielsweise:

- (3) *„Ich bin eigentlich größtenteils bei meiner Mutter aufgewachsen und habe deswegen auch kaum Vietnamesisch gelernt. Das ist eine Sache, worunter ich sehr leide, weil ich dadurch nicht so sehr mich mit Vietnam identifiziere.“* („Con Lai“ 1: Aufwachsen als Halbviet, 2020)

Diese Erfahrung teilen auch einige der anderen Protagonist:innen des Podcasts. Sie bedauern, nicht ausreichend Vietnamesisch sprechen zu können, weil ihnen dadurch eine Möglichkeit entgeht, ihren Wurzeln und ihrer Identität nachzuspüren.

Kommunikationsverhalten

Eng verbunden mit Sprache ist auch das Kommunikationsverhalten von Menschen. Damit sind hier nonverbale Kommunikationsformen, wie Körpersprache, Mimiken und Gestiken, aber auch Äußerungen, Handlungen und Reaktionen gemeint. Wie in dem Podcast zu sehen ist, beeinflusst nicht nur die Sprache die Selbstbeschreibung und Identität, sondern auch das Kommunikationsverhalten.

- (4) *„Wenn ich zum Beispiel mit jemanden anderes zu tun habe im Ausland, dann empfinde ich mich eher noch als Deutsch, weil da noch ein paar andere Aspekte da hinzukommen. Also zum Beispiel Körpersprache oder Mimik und Gestik. Das lässt sich kaum verbergen.“* (Wir Bananen: Außen gelb, innen weiß, 2018)
- (5) *„Wenn es zum Beispiel darum geht, [...], um diese Direktheit, dann finde ich es auch besser, Deutsche zu sein.“* (Wir Bananen: Außen gelb, innen weiß, 2018)

Wie die beiden Zitate verdeutlichen, drückt sich durch das Kommunikationsverhalten der Sprecher:innen vor allem die deutsche Facette ihrer Identität aus. Die Protagonist:innen des Podcast sind in Deutschland aufgewachsen und sozialisiert, Deutsch ist ihre Muttersprache, weshalb sie ein deutsches Kommunikationsverhalten verinnerlicht haben. Interessanterweise scheint die Vergewisserung dieses deutschen Teils ihrer Identität durch Fremdwahrnehmungen verstärkt zu werden. Wie Zitat (4) verdeutlicht, empfindet die Sprecherin sich und ihr Kommunikationsverhalten vor allem im Ausland, durch die Augen anderer, als Deutsch. Zudem empfindet die Sprecherin aus Zitat (5) die „deutsche Direktheit“ ihres Kommunikationsverhalten als etwas Positives.

Konfuzianische Werte

Neben Sprache und Kommunikationsverhalten wurden auch konfuzianische Werte als entscheidende Ausdrucksform der vietdeutschen Identität ausgemacht. Darunter sind Elemente der konfuzianisch-buddhistischen Ethik zu verstehen, wie Fürsorge und Gehorsamkeit gegenüber den Eltern, der Respekt von jüngeren gegenüber älteren Gesellschaftsmitgliedern sowie der besonders hohe Stellenwert von Bildung. Obgleich

sowohl die Moderatorinnen als auch die Gäste des Podcasts in der deutschen Gesellschaft sozialisiert wurden, haben auch konfuzianische Werte sie geprägt.

Viele Protagonist:innen des Podcasts erwähnen das tief verwurzelte Gefühl, gegenüber ihren Eltern verpflichtet zu sein. Sie wollen ihren Eltern Wohlbefinden ermöglichen und ihnen ihren Erfolg widmen. Beispielsweise schilderte die Songwriterin und Sängerin Tuimi, dass sie ihr Abi gemacht, Wirtschaft studiert und Erfolg in ihrem Beruf erreicht habe, hauptsächlich, um ihre Eltern stolz zu machen und ihnen etwas zurückgeben zu können (Tuimi, 2020). The Duc Ngo, Besitzer von 14 vietnamesischen Restaurants in Berlin und Frankfurt, erwähnte im Podcast, dass er seiner Mutter eines seiner Restaurant widmen wollte, weshalb dort an einer Wand das Bild seiner Eltern aufgehängt worden sei (Stargastronom The Duc Ngo, 2020).

Neben der Gehorsamkeit und Dankbarkeit gegenüber den Eltern wird auch der hohe Stellenwert von Bildung im Podcast thematisiert. In der Folge „Warum sind wir so K.L.U.K.“ (2018) schildern beide Moderatorinnen, dass ihre eigenen Schulleistungen einen hohen Stellenwert in ihren Elternhäusern einnahmen. Außerschulische Aktivitäten wurden von den Eltern negativ betrachtet, da sie die Kinder vom Lernen abhalten könnten, bei schlechteren Noten wurden sie beschimpft und bestraft. Beide berichten, dass sie die hohen Erwartungshaltungen ihrer Eltern zwar als Ansporn für immer bessere Leistungen empfunden, dass sie gleichzeitig aber auch unter dem hohen Druck gelitten hätten (Warum sind wir so K.L.U.K.?, 2018).

Essen

Als letzte Ausdrucksform der vietdeutschen Identität wurde der Aspekt Essen ausgemacht, der von den Protagonisten in zahlreichen Folgen thematisiert wird. Dabei schildern sie, wie stark sie sich über das Essen identifizieren und mit ihren vietnamesischen Wurzeln verbunden fühlen. Interessanterweise zeigen die Protagonist:innen dabei jedoch auch einen Konflikt auf. Einerseits ernähren sie sich größtenteils vegetarisch, andererseits spielen Fleisch, Fisch und Meeresfrüchte nach wie vor eine große Rolle in der Küche Vietnams.

(6) *„Ich bin noch nicht voll vegetarisch, weil sonst könnte ich nicht Nước Mắm essen, also Fischsauce. Also das ist so ein Zugeständnis was ich mache. Auf Nước Mắm kann ich nicht verzichten. Das ist sozusagen ein Teil meiner DNA geworden.“* (Wir Bananen: Außen gelb, innen weiß, 2018)

(7) *„Das war irgendwie wie so eine Beleidigung für sie. So, du isst mein Essen nicht, du lehnt meine Kultur und meine Geschichte und meine Fähigkeit noch letztenendes ab.“* (Schweinebauch, 2018)

Obwohl die Sprecherin (6) sich vegetarisch ernährt, kann sie sich nicht davon lösen, weiter Fischsauce zu konsumieren. In Zitat (7) erzählt die Moderatorin Vanessa, dass es ihr schwerfällt, sich vegetarisch zu ernähren und ganz auf Fleisch zu verzichten, weil es

sie sehr stark mit ihrer Kultur und ihren Eltern verbindet. Ihre Mutter fühlte sich abgelehnt und persönlich beleidigt, weil ihre Tochter ihre Fleischgerichte nicht mehr essen wollte. Die tiefe Verbundenheit mit der Esskultur Vietnams wiegt für die Protagonist:innen schwerer als ihre ethischen Überzeugungen, auf Fleisch und Fisch zu verzichten.

Dieser erste Schritt der Untersuchung konnte aufzeigen, dass die viet-deutsche Identität komplexer und äußerst heterogener Natur ist. Entscheidende Ausdrucksformen dieser multiplen und transnationalen Identitätskonstruktion sind dabei die Faktoren, Sprache, Kommunikationsverhalten, konfuzianische Werte und Essen. Diese vier Ausdrucksformen beschreiben die Protagonist:innen des Podcasts als besonders einflussreich und prägend. Allerdings wurde auch deutlich, dass Identität sehr subjektiv und wandelbar angelegt ist. Sozialisation und veränderte Lebensbedingungen beeinflussen die Ausformung von Identität genauso wie subjektive Handlungen und Entscheidungen.

5.2 Probleme der Identitätsfindung

Nachdem die Ausdrucksformen der vietdeutschen Identität beschrieben wurden, wendet sich dieser Abschnitt nun den Problemen der Identitätsfindung zu. Diese werden in drei Kategorien unterteilt. Probleme der: Ich-Findung, vietnamesischen Identitätsfindung und deutschen Identitätsfindung.

Probleme der Ich-Findung

Aufgrund ihres bikulturellen Hintergrunds fällt es vielen Vietdeutschen allgemein oft schwer, sich selbst zu finden und ihre Identität zu erkennen. Sie sehen sich weder als deutsch, noch als eindeutig vietnamesisch und sitzen auf diese Weise zwischen zwei Identitätsstühlen.

(8) *„Ich glaub, das ist eben das Schwierige mit diesen Bindestrich-Identitäten, dass du dich wesentlich schlechter abgrenzen kannst, weil noch gar nicht klar ist, wer du eigentlich bist.“* (Wir Bananen: Außen gelb, innen weiß, 2018)

(9) *„Ehrlich gesagt habe ich heute noch bisschen Struggle, meine Identität in den beiden Welten zu finden.“* („Con Lai“ 2: Stimmen aus der Halbviet Community, 2020)

Viele Vietdeutsche kennen zwar ihr Wurzeln, können sich mit diesen aber nicht identifizieren und finden keinen Zugang zu ihrem vietdeutschen Ich. Beispielsweise gab die Gästin Yenhan an, dass ihre Wurzeln zwar in Vietnam lägen, aber, dass sie sich damit nie identifizieren konnte (Wir Bananen: Außen gelb, innen weiß, 2020). Bemerkenswert ist auch die Aussage von einer Hörerin des Podcasts, die in der 39. Folge äußerte, dass sie eine starke Verbundenheit zu ihren Wurzeln habe, sich aber trotzdem nicht richtig zugehörig fühle („Con Lai“ 2: Stimmen aus der Halbviet Community, 2020). Diese Probleme der Verortung führen dazu, dass sich diese

Menschen zu keiner der vorhandenen Identitätswelten zugehörig fühlen. Sie wissen nicht, wer sie eigentlich sind, und wie sie sich selbst beschreiben können.

Probleme der vietnamesischen Identitätsfindung

Eng mit der allgemeinen Ich-Suche verbunden, sind die Probleme bei der vietnamesischen Identitätsfindung. Damit ist gemeint, dass es vielen in Deutschland aufgewachsenen Vietdeutschen schwerfällt, die vietnamesische Seite ihrer Identität zu erkennen. In dem Podcast werden zwei Faktoren deutlich, die das Problem verursachen können. Der erste Faktor ist dabei der Wohnort. In der ersten und dritten Folge erwähnten die Protagonist:innen, dass sie beide in relativ kleinen Ortschaften aufgewachsen sind, in denen es keine vietnamesische Vernetzung gab. Aus diesem Grund fühlten sie sich isoliert und allein. Diese fehlende Anbindung an ein vietnamesisches Netzwerk führte dazu, dass sie wenig vietnamesische Kultur in sich aufnehmen konnten und diese ihnen fremd blieb. Zweitens erwähnten nahezu alle Protagonist:innen, dass sie in Deutschland Erfahrungen mit Rassismus gemacht haben. Die beiden Moderatorinnen schildern beispielsweise, dass sie sowohl in ihrer Kindheit, als auch in der Gegenwart regelmäßig mit rassistischen Äußerungen und Verhalten konfrontiert worden seien. Solche Ereignisse führten dazu, dass sie ihre vietnamesische Abstammung versteckt haben, um nicht als fremd aufzufallen und um sich vor Diskriminierung und Gewalt zu schützen. Dieser Selbstverteidigungsreflex verhinderte schließlich die Existenz oder weitere Ausprägung ihrer vietnamesischen Identität („Con Lai" 2: Stimmen aus der Halbviet Community, 2020).

Probleme der deutschen Identitätsfindung

Ein weiteres Problem der Identitätsfindung der Vietdeutschen ist der fehlende Bezug zur deutschen Kultur. Vor allem in ihrer Kindheit fehlte einigen der Protagonist:innen eine stärkere Einbindung in die deutsche Gesellschaft. Viele von ihnen entstammen der zweiten Migrantengeneration, weshalb sie in ihrem Elternhaus in erster Linie vietnamesische Kultur absorbiert haben, beispielsweise in Bezug auf Esskultur.

(10) „Ich habe lange nicht verstanden und ich bin immer noch recht unsicher, was westliche Essgewohnheiten und Tischmanieren anbelangt, weil wir zu Hause natürlich schmatzen und rülpsen, wie es uns passt.“ (Frohes Hundejahr!, 2018)

Obschon in Deutschland aufgewachsen, blieb bei vielen Protagonist:innen des Podcasts lange Zeit ein Gefühl der Fremdheit und des Außenseitertums bestehen. Ihnen fehlte das Zugehörigkeitsgefühl zu Deutschland und letztendlich die deutsche Selbstbeschreibung ihrer Identität.

5.3 Selbstermächtigung und Empowerment

Wie im vorherigen Abschnitt gezeigt wurde, fällt es vielen vietdeutschen Menschen schwer, ihre eigene Identität zu erkennen und auszuleben. In diesem abschließenden Teil der Untersuchung werden die im Podcast erwähnten Strategien vorgestellt, mit Hilfe derer vietdeutsche Identität hergestellt und gestärkt werden kann. Bei diesen Strategien handelt es sich um: Eigeninitiative, Empowerment durch das vietnamesische Netzwerk und Empowerment durch das deutsche Netzwerk.

Eigeninitiative

Eine erste Strategie der Selbstermächtigung von Identität stellt die Eigeninitiative dar. Viele Protagonist:innen des Podcasts schildern, dass sie selbst konkrete Maßnahmen ergriffen haben, um sich ihre Identität anzueignen. Dabei haben viele zunächst damit begonnen, Fragen zu stellen und diese dann sukzessive für sich selbst beantwortet. Unter Zuhilfenahme von Fragen wie: *Wer bin ich? Was gehört alles zu mir? Gehöre ich irgendwie dazu?* haben sie damit begonnen, ihr eigenes Ich zu erforschen. Diese Dialektik des Fragens und Antwortens resultierte in einer verstärkten Auseinandersetzung und einem tieferen Bewusstsein für sich selbst. Das Zitat (11) von Maria Denise Nguyen, die in Folge 38 und 39 zu Gast war, verdeutlicht dabei, dass es bei der Suche nach Identität vor allem darum gehen soll, mutig zu sein und eigene Wege einzuschlagen.

(11) „Deswegen glaube ich, dass wir mutig sein sollten, unsere eigene Identität zu finden. Und ich glaub es geht sozusagen nicht mehr so sehr darum, okay ich bin jetzt Deutsch oder ich bin Vietnamesisch, oder ich kann weder das eine noch das andere sein, sondern dass wir sozusagen ruhig die dritte Identität für uns schaffen [...]. („Con Lai“ 2: Stimmen aus der Halbviet Community, 2020)

Die Strategie der Eigeninitiative geht aber über innere Prozesse hinaus und umfasst ebenso ganz konkrete Handlungen. So beschreibt Gästin Yenhan in Folge drei, dass sie selbst über das Internet auf Entdeckungsreise gegangen sei und dort viel über Identität und sich selbst gelernt habe. Vor allem die Asian-American Community habe sie dabei inspiriert und bestärkt (Wir Bananen: Außen gelb, innen weiß, 2018). Die Gästin Nguyen berichtete, dass sie und viele andere Vietdeutsche aus ihrem Umfeld einen Vietnamesisch-Sprachkurs belegt hätten, weil sie Sehnsucht nach ihren Wurzeln verspürten. Auf diese Weise konnten sie nicht nur die Sprache weiter lernen, sondern auch ihren vietdeutschen Freundeskreis erweitern („Con Lai“ 2: Stimmen aus der Halbviet Community, 2020).

Darüber hinaus wird in der Folge „Yellowfacing“ das Theaterprojekt „Sonnenblumenhaus“ vorgestellt, in dem es um die rassistischen Vorfälle von Rostock-

Lichtenhagen geht. Der Regisseur des Stücks Dan Thy Nguyen erklärte, dass genau solche Projekte vietdeutsche Menschen dazu ermächtigen würden, ihre eigene Geschichte zu entdecken und zu erzählen. Nicht zuletzt stellt auch der Podcast „Rice and Shine“ selbst ein solches eigeninitiatives Projekt dar. Die Moderatorinnen erforschen ihre eigene vietdeutsche Identität und ermutigen ihre Gäste und ihre Hörerschaft, es ihnen gleich zu tun. Sie leisten auf diese Weise eine wichtige Form der Unterstützung bei der Suche nach Identität.

Empowerment durch vietnamesisches Netzwerk

Wie schon in 5.2 zu sehen war, haben einige Vietdeutsche ein Problem mit der Identitätsfindung ihrer vietnamesischen Seite, weshalb in diesem Abschnitt die Form des Empowerments durch vietnamesische Akteure betrachtet werden soll.

Die Bloggerin Naekubi schilderte in der dritten Folge, dass sie sich nicht wirklich Vietnamesisch fühlen konnte, daher haben sie und ihre Eltern häufig die vietnamesische katholische Gemeinde in Nürnberg besucht. Diese Vernetzung mit anderen Mitgliedern der vietdeutschen Diaspora war für sie sehr wichtig. Auf diese Weise konnte sie andere Vietdeutsche und ihre Kultur kennenlernen (Wir Bananen: Außen gelb, innen weiß, 2018). Ähnliche Erfahrungen beschreiben auch andere Protagonist:innen des Podcasts. Das vietdeutsche Netzwerk in Deutschland half ihnen dabei, das eigene Vietnamesischsein entdecken zu können und sich mit diesem Teil ihrer Identität wohler zu fühlen.

(12) „*Sie (vietnamesische Kellnerin) hat uns auch so ein bisschen bemuttert und sowas. Ja, braucht ihr noch was zu trinken? Voll schön, so ein bisschen [...] zu Hause.*“ (Schweinebauch, 2018)

(13) „*Einmal wurde ich sogar von der Straße rein gerufen [...]. Ich bin dann rein und sie haben mich dann wirklich einfach zum Abendessen eingeladen [...]. Ich hatte auf einmal so ein Familienabendessen. So völlig zufällig random auf der Straße.*“ (Schweinebauch, 2018)

Interessanterweise handelt es sich bei diesem Netzwerk nicht immer um formelle Kontakte von offiziellen Stellen. Wie die Beispiele zeigen, fungiert dieses vietnamesische Empowerment-Netzwerk auch sehr informell und spontan. Einander unbekannte Menschen knüpfen Kontakt und helfen sich gegenseitig, weil sie sich als Teil der vietdeutschen Diaspora erkennen. Diese Art des Empowerments bietet ihnen Wertschätzung, Geborgenheit und Hilfe, was sich stark unterstützend auf ihre Identitätsfindung auswirkt.

Empowerment durch deutsches Netzwerk

Neben dem geschilderten vietnamesischen Empowerment-Netzwerk erwähnen die Protagonist:innen des Podcasts auch, dass sie ebenso von deutscher Seite Unterstützung und Ermutigung erfahren haben. Die beiden Moderatorinnen beschreiben, dass in ihrer

beider Leben so genannte deutsche Ersatzverwandte eine wichtige Rolle eingenommen haben und dass sie dieses Phänomen auch von anderen Vietdeutschen kennen. So kümmern sich diese Leute um sie wie Verwandte, ohne mit ihnen blutsverwandt zu sein. Sie unterstützen Vietdeutsche beim Leben in der deutschen Gesellschaft und prägen somit auch deren Identitätsfindung. In den Folgen sechs und zwölf erläutern Min Thu und Vanessa, dass die Ersatzverwandten ihnen zahlreiche Codes der deutschen Gesellschaft beigebracht haben. Darunter waren Gewohnheiten und Freizeitaktivitäten, wie Sonntagskuchen und Spaziergehen, Etiketten wie Tischmanieren oder Traditionen bei Feiertagen wie beispielsweise Weihnachten.

(14) „Ich hab solche Sachen schon auch von meinen deutschen Verwandten gelernt [...]. Die hatten ein Reihenhaus und einen Garten mit dem Teich und einem Kirschbaum. Das war auch bei denen, dass ich das erste Mal Dinner for One angeschaut habe oder Aschenbrödel und so. Also solche deutschen Sachen, die niemand anders versteht.“ (Deutsche Ersatzverwandte, 2019)

(15) „Deswegen waren diese deutschen Verwandten auch total wichtig. Die waren eigentlich das soziale Netz in der ersten Zeit, die uns aufgefangen haben. Das geht von ganz basic Dingen wie Kinderkleidung, teilweise Kindernahrung, Babynahrung, Windeln und so weiter, die vorbeigebracht wurden. Oder wenn irgendwas passiert ist, hat dann dieses Netzwerk eben reagiert und gesagt: guck mal hier kannst du hingehen, das können wir dir geben und so weiter. Deswegen waren diese Menschen auch super wichtig für unsere Eltern auch.“ (Deutsche Ersatzverwandte, 2019)

Die beiden Zitate verdeutlichen die vielschichtige Funktion der Ersatzverwandten. Sie haben den Vietdeutschen nicht nur materiell geholfen und sie bei bürokratischen Angelegenheiten unterstützt, vielmehr haben sie ihnen durch ihre Zuneigung ein Gefühl der Geborgenheit und Verbundenheit vermittelt. Darüber hinaus haben sie ihnen einen wichtigen Einblick in das deutsche Alltagsleben erlaubt und somit auch den deutschen Teil ihrer Identität gestärkt.

Im Podcast „Rice and Shine“ werden somit zwei Strategien zur Stärkung von Identität offenbart. Zum einen obliegt es den Akteuren selbst, durch Eigeninitiative wie Selbstreflexion, Handlungen und Projekten, sich ihre eigene Identität zu erarbeiten. Zum anderen sind dabei aber auch Formen des Empowerments von großer Bedeutung, um die Bildung von Identität zu ermöglichen und zu unterstützen.

5 Fazit

Bei vietdeutscher Identität handelt es sich, wie bei transnationalen Identitätskonstruktionen üblich, um ein komplexes, fluides Konstrukt, das individuell unterschiedlich und wandelbar ist. Sie setzt sich aus verschiedenen bestehenden Identitätsangeboten zusammen, kann persönlich angeeignet und geprägt werden. In den Gesprächen und Diskussionen des Podcasts kristallisierten sich die Ausdrucksformen Sprache, Kommunikationsverhalten, konfuzianische Werte und Essen heraus, die

maßgeblich für die Beschreibung der vietdeutschen Identität sind. Aufbauend auf diesen Parametern schaffen sich die Protagonist:innen ihre eigene Identität.

Die Analyse des Podcast hat weiterhin ergeben, dass solch multiple Identitätskonstruktionen durchaus auch mit Problemen behaftet sind. Vielen der Protagonist:innen fiel es schwer, die persönliche Identität zu entdecken und das eigene Ich zu erkennen. Sie schilderten sowohl Probleme bei der vietnamesischen Identitätsfindung, als auch bei der Auslebung der deutschen Identität. Die fehlende Anbindung an ein vietdeutsches Netzwerk führte bei einigen zu einem Gefühl der Isolation. Zudem versteckten sie ihre vietnamesische Seite aufgrund von alltagsrassistischen Erfahrungen und aus Furcht vor Diskriminierung. Auf der anderen Seite hatten sie auch Probleme damit, sich in der deutschen Kultur zurecht zu finden und deutsche Gepflogenheiten und Etiketten wie Tischmanieren zu verstehen.

Zur Lösung dieser Probleme der Identitätsfindung werden im Podcast verschiedene Strategien erläutert. Von besonderer Bedeutung ist dabei die Selbstermächtigung von Identität. Die Protagonist:innen haben in Eigeninitiative verschiedene Maßnahmen ergriffen, um sich ihre eigene vietdeutsche Identität zu erschließen. Dieses umfasst beispielsweise Selbstreflexion, Vernetzung, konkrete Handlungen (Sprachkurse) aber auch kulturelle und mediale Projekte, um die Narrative und Darstellungen über vietdeutsches Leben selbst bestimmen und prägen zu können. Weiterhin wird im Podcast verdeutlicht, dass auch Empowerment von außen bei der Identitätsfindung hilfreich sein kann. Das formelle und informelle vietdeutsche Netzwerk verlieh ihnen ein Gefühl der Verbundenheit und des Dazugehörens, die deutschen Ersatzverwandten halfen den Protagonist:innen bei der Orientierung in der deutschen Gesellschaft und hierdurch bei der Ausprägung ihrer deutschen Identität.

Der Podcast Rice and Shine erfüllt bei der Herstellung von vietdeutscher Identität eine interessante Doppelfunktion. Einerseits dient er den Protagonist:innen dazu, über die Schilderung und den Austausch von autobiographischen Anekdoten und Erfahrungen, die eigene Identität zu erforschen und zu festigen. Andererseits kommt dem Podcast jedoch für seine Hörerschaft auch eine bedeutende Empowerment-Rolle zu. Sie erhalten anhand des Podcasts zahlreiche Anregungen und Beispiele, wie andere Vietdeutsche sich ihre eigene Identität hergestellt haben. Diese identitären Reiseberichte der Protagonist:innen können den Hörer:innen als ein Art Wegbeschreibung dienen, um die eigene Identitätswelt zu erkunden.

Die vorliegende Untersuchung konnte lediglich ein Schlaglicht auf die Identitätskonstruktionen der vietdeutschen Diaspora werfen. Aufbauend auf diesen

Erkenntnissen könnten weitere Untersuchungen folgen. Dabei könnten weitere Medien in den Fokus genommen werden, aber auch andere deutsch-asiatische Communities als Vergleichsgruppe herangezogen werden.

Literaturverzeichnis

Literatur

- Anthias, F. (2002). "Where do I Belong? Narrating Collective Identity and Translocational Positionality". *Ethnicities* 2(4), 491-514.
- Bergmans, B. (2020). *Die Identität der deutschsprachigen Belgier*. Berlin: Logos.
- Bösch, F. und Kleinschmidt, J. (2017). *Gespaltene Community: Integration und Engagement von Vietnames*innen in Deutschland*. Berlin: ZIVIZ-Zivilgesellschaft in Zahlen.
- Brubaker, R. und Cooper, F. (2000). „Beyond Identity”. *Theory and Society* 29(1), 1-47.
- Dinh, D. (2019). „Zur Vielfalt der vietnamesischen Diaspora in Deutschland”. In: M. S. Kim (Hrsg.) *Lebenslagen von alt werdenden und älteren asiatischen Migrant*innen. Eine Pilotstudie zur gesundheitsbezogenen Lebensqualität und zu Altersbildern der alt werdenden und älteren asiatischen Migrant*innen aus Japan, Korea und Vietnam in Berlin*. Berlin: Fritz-Thyssen-Stiftung, 10–12.
- Fischer, S. (2021). *Mehr ist mehr*. Retrieved from <https://www.sueddeutsche.de/medien/civis-podcast-rice-and-shine-vanessa-vu-minh-thu-tran-1.5301213>.
- Ha, K. N. (Hrsg.) (2012). *Asiatische Deutsche: Vietnamesische Diaspora and Beyond*. Berlin/Hamburg: Assoziation.
- Ha, N. (2020): „Vietdeutschland und die Realität der Migration im vereinten Deutschland“. *Aus Politik und Zeitgeschichte*. 70(28-29), 30-34.
- Herringer, N. (2014). „Empowerment-Landkarte”. *Aus Politik und Zeitgeschichte*. 64 (13-14), 39-46.
- Internetseite Podcast „Rice and Shine” (2021). Retrieved from <https://riceandshine.podigee.io/>.
- Keupp, H. et al. (2002). *Identitätskonstruktionen. Das Patchwork der Identitäten in der Spätmoderne*. Hamburg: Rowohlt.
- Kuhlmann, J. (2014). „Exil, Diaspora, Transmigration”. *Aus Politik und Zeitgeschichte* (42), 9-15.
- Leander, L. (2020). „Wissenschaft im Gespräch. Wissensvermittlung und -aushandlung in Podcasts”. *kommunikation@gesellschaft*, 21(2).

- Lucius-Hoene, G. und Deppermann, A. (2004). „Narrative Identität und Positionierung”. *Gesprächsforschung - Online-Zeitschrift zur verbalen Interaktion*, 5(1), 166-183.
- Lührmann, K. (2019). *Podcasts als Raum politisch-medialer Kommunikation*. Marburg: Tectum.
- Nassir-Shahnian, N. (2013). „Dekolonisierung und Empowerment”. In: Heinrich-Böll-Stiftung (Hrsg.) *Empowerment*, Berlin, 16–25.
- Mokosch, T. (2019). „Außen gelb, innen weiß”. In: *Fluter*. Retrieved from <https://www.fluter.de/rice-and-shine-podcast>.
- Müller, M. (2017). *Die vietnamesische Diaspora in Berlin – transnationale Identitätskonstruktion im Spannungsfeld zwischen Việt kiều und Bindestrich-Deutscher*. Göttingen: Institute for Social and Cultural Anthropology.
- Schaland, A.-J. (2015). *Die vietnamesische Diaspora in Deutschland*. Bonn: Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit.
- Schaland, A.-J. und Schmiz, A. (2017). *Die Heterogenität der vietnamesischen Diaspora in Deutschland und ihre transnationalen Bezüge*. Retrieved from <https://www.bpb.de/gesellschaft/migration/kurzdossiers/256400/vietnamesische-diaspora>.
- Scheer, M. (Hrsg.) 2014. *Bindestrich-Deutsche? Mehrfachzugehörigkeit und Beheimatungspraktiken im Alltag*. Tübingen: Tübinger Vereinigung für Volkskunde.
- Stepan, U. (2000). *Einstellungen und Erwartungen vietnamesischer Jugendlicher an Dien Hong, einen deutsch-vietnamesischen Verein in Rostock und seinen Jugendtreff*. Magisterarbeit an der Philosophischen Fakultät Institut für Allgemeine und Sozialpädagogik, Universität Rostock.
- Shooman, Y. (2012). „Vom äußeren Feind zum Anderen im Inneren. Antimuslimischer Rassismus im Kontext europäischer Migrationsgesellschaften”. In: Kien Nghi Ha (Hrsg.) *Asiatische Deutsche: Vietnamesische Diaspora and Beyond* (pp. 305-320). Berlin/Hamburg: Assoziation.
- Statistisches Bundesamt (2019). *Bevölkerung und Erwerbstätigkeit Bevölkerung mit Migrationshintergrund. Ergebnisse des Mikrozensus 2018*.
- Stork, A. (2012). „Podcasts im Fremdsprachenunterricht – ein Überblick”. *Informationen Deutsch als Fremdsprache*, 39(1), 3-16.
- Suda, K, Mayer, S. J. und Nguyen, C. (2020). „Antiasiatischer Rassismus in Deutschland”. *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 70(42-44), 39-44.

- TKI (TKI Tiroler Kulturinitiativen/IG Kultur Tirol) (2010). *Uneinheitlich und Instabil. TKI-Reader zu differenten Identitäten*. Innsbruck: TKI.
- Vu, V. und Oppel, M. (2021). *Podcast „Rice and Shine“ über rechte Gewalt. Die Vorgänger des NSU*. Retrieved from https://www.deutschlandfunkkultur.de/podcast-rice-and-shine-ueber-rechte-gewalt-die-vorgaenger.2156.de.html?dram:article_id=496375.
- Walter, D. (2020). „Authentisches Lehrmaterial: Entwicklung von Podcasts zum Selbststudium für Deutschlernende“. *kommunikation@gesellschaft*, 21(2).

Analysierte Podcastfolgen

- „Armut und Aufstieg“ (2018). *Rice and Shine. Podcast*. [18.01.2021].
- „Badass Mai“ (2018). *Rice and Shine. Podcast*. [20.01.2021].
- „Con Lai" 1: Aufwachsen als Halbviet“ (2020). *Rice and Shine. Podcast*. [26.01.2021].
- „Con Lai" 2: Stimmen aus der Halbviet Community“ (2020). *Rice and Shine. Podcast*. [27.01.2021].
- „Deutsche Ersatzverwandte“ (2019). *Rice and Shine. Podcast*. [21.01.2021].
- „Frohes Hundejahr!“ (2018). *Rice and Shine. Podcast*. [15.01.2021].
- „Schweinebauch“ (2018). *Rice and Shine. Podcast*. [19.01.2021].
- „Stargastronom The Duc Ngo“ (2020). *Rice and Shine. Podcast*. [25.01.2021].
- „Tuimi“ (2020). *Rice and Shine. Podcast*. [23.01.2021].
- „Vietdeutsche Comedy feat. Mai My“ (2020). *Rice and Shine. Podcast*. [24.01.2021].
- „Warum sind wir so K.L.U.K.?“ (2018). *Rice and Shine. Podcast*. [16.01.2021].
- „Wir Bananen: Außen gelb, innen weiß“ (2018). *Rice and Shine. Podcast*. [17.01.2021].
- „Yellowfacing“ (2019). *Rice and Shine. Podcast*. [22.01.2021].

Corona-Sprüche: Ein Unterrichtsmodell im Deutschunterricht für Fortgeschrittene

Corona sayings: A teaching model in German lessons for advanced learners

ประภาวดี กุศลรอด¹

Prapawadee Kusolrod

Abstract

Heutzutage beherrscht Corona Krankheitsverlauf unsere Welt. Zu der gigantischen Wirkung der Krankheit sind zahlreiche Sprüche im Internet endlos zu finden. Auf den ersten Blick scheinen die im Internet zu lesenden Corona Sprüche Fließbandprodukte zu sein. Sie sind kompliziert und verweisen auf eine grundsätzlich ernste Situation. Dieser Glaube ist unter Lehrenden verbreitet. Bei näherer Betrachtung zeigt sich zwar ein komplexer, aber motivierender Lerngegenstand für den Deutschunterricht. Alltagssituationen in reduzierter, einprägsamer Äußerung und manchmal Verzerrung, verkürzt auf eine Darstellung oder Zeichnung, bieten eine arrangierte Heiterkeit im Unterricht und vor allem ein interessantes Material, an dem Deutschlernende den Prinzipien und Konsequenzen eines Bild-Text-Verbundes entdecken können. Ziel dieser Arbeit ist es, zu zeigen, wie ausgewählte Corona-Sprüche aus dem Internet im Deutschunterricht für Fortgeschrittene didaktisch und methodisch umgesetzt werden können. In dem vorgestellten Unterrichtsmodell wird der Zugang zu verschiedenen Corona-Sprüchen systematisch und abwechslungsreich ermöglicht.

Schlüsselwörter: Corona-Sprüche, Unterrichtsmodell im Deutschunterricht, Lerngegenstand für den Deutschunterricht

Abstract

Nowadays Corona disease course dominates our world. Numerous sayings about the gigantic effect of the disease can be found endlessly on the Internet. At first glance, the Corona sayings that can be read on the Internet seem to be assembly line products. They are complicated and point to a fundamentally serious situation. This belief is common among teachers. A closer look reveals a complex but motivating learning subject for German lessons. Everyday situations in reduced, memorable expression and sometimes

¹ ภาควิชาภาษาตะวันตก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

German Section, Department of Western Languages, Faculty of Humanities, Ramkhamhaeng University

Email: kusolrod@yahoo.com

* Manuscript received December 15, 2021; revised February 4, 2022 and accepted March 22, 2022

distorted, shortened to a representation or drawing, offer an arranged cheerfulness in the classroom and, above all, interesting material with which German learners can discover the principles and consequences of an image-text combination. The aim of this work is to show how selected Corona sayings from the Internet can be implemented didactically and methodically in German lessons for advanced learners. In the teaching model presented, access to various Corona sayings is made possible in a systematic and varied way.

Keywords: Corona sayings, teaching model in German lessons, Learning object for German lessons

1. Herkunft und Bedeutung

Spruch wurde bereits im Mittelhochdeutschen verwendet. Er ist eine vom Vers sprechen abgeleitete Substantivbildung. Spruch taucht in diesem Zusammenhang als Wortbestandteil in zahlreichen Zusammensetzungen (Funkspruch, Wahlspruch (Motto), Zauberspruch) auf (Spruch, 2021d). Er bezieht sich u.a. als Gesprochenes auf die gesprochene Sprache. Im Duden versteht man unter Spruch einen „kurzen, einprägsamen, oft literarisch gereimten Satz, der eine Lebensregel, eine Lebensweisheit enthält“ (Spruch, 2021a). Spruch kann auch „das Wesentliche kurz und treffend ausdrückende, vorher zurechtgelegte, häufig in der gleichen Formulierung mehrmals (monoton) hervorgebrachte Äußerung, die oft ein Anliegen beinhaltet,“ bedeuten (Spruch 2021c, siehe dazu Spruch, 2021b). Einfach gesagt: Alles, was wir sind, entsteht aus unseren Gedanken. Damit formen wir Sprüche für unsere Welt. Sprüche zeigen daher nicht nur amüsante, sondern auch wertvolle Menschengedanken.

Seit 2019 erscheint endlos Corona-Sprüche im Internet. Sie erzählen über diese Krankheit und darüber, wie Menschen damit umgehen sollen. Angst, Panik, Sorge, Umstellung und neue Regelung im Alltag werden oft satirisch, ironisch und ernsthaft thematisiert. Die Warnung vor der Gefahr und Schutzmaßnahmen gegen die tödliche Erkrankung werden besonders hervorgehoben. Oft macht man anhand der Sprüche lustig über das Verhalten der Menschen im neuen Normalleben. Besonders sagt uns die Verbindung von Text und Bild viel über Gefühle und Gedanken der Sprucherfinder. Sie ist hochinteressant, kreativ, spielerisch, scherzhaft und zugleich bedenklich. Nun stellt sich die Grundsatzfrage, wie man Corona-Sprüche didaktisch aufwerfen kann.

2. Didaktische Überlegungen

Corona Sprüche bieten für Deutschlernende aller Klassenstufen eine altersangemessene Textsorte und bilden aufgrund ihrer Erzählstruktur und des realisierten Text-Bild-Verbundes einen durchaus guten

Lerngegenstand. Dieser Verbund offeriert Möglichkeiten zu produktionsorientierten Arbeitsformen. Das reicht von einem Textteil bis zur Anfertigung einer Geschichte. Dabei werden Deutschlernende Schritt für Schritt zu einem Verständnis geführt. Dabei sollen sie sich sprachlich neue Bereiche der Zielsprache und Kultur erschließen. Wichtige Lernphasen sind in Anlehnung an Bimmel, Kast, Neuner (2003, S. 56):

Phase 1 Einstieg ins Thema

Phase 2 Präsentation

Phase 3 Semantisierung

Phase 4 Üben

Phase 5 Vertiefung

Dabei sind die folgenden Gesichtspunkte zu berücksichtigen: Ziele und Dauer des Unterrichts, Lerngruppe, Sozialformen sowie Medien.

Ziel des Unterrichts ist es, dass die thailändischen Deutschlernenden

1. Corona Sprüche kennen lernen und sie aus gelerntem Wortschatz und Strukturen mündlich sowie schriftlich erstellen können.
2. darüber mündlich und schriftlich berichten und diskutieren können.

Dauer des Unterrichts: circa 2 Stunden

Lerngruppe: Fortgeschrittene

Sozialformen: Einzelarbeit, Partnerarbeit, Gruppenarbeit, Plenum

Medien: Bilder, Tafel, Arbeitsblätter, Kärtchen, powerpoint

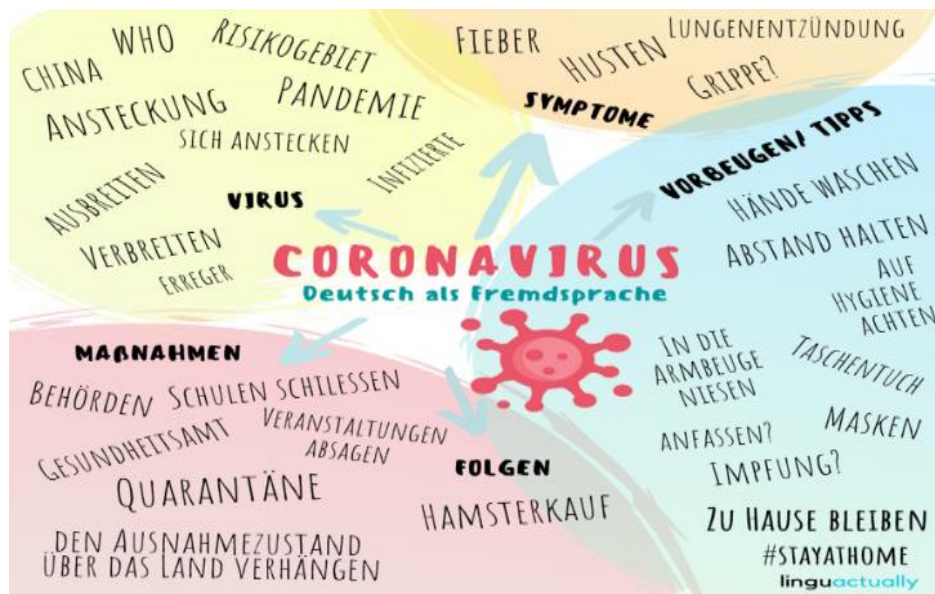
Um zu verdeutlichen, wie man konkret im Deutschunterricht vorgehen kann, werden im Folgenden Lernphasen für Unterrichtseinheiten erläutert (siehe dazu: Hosch/Machcaire 1991, S. 23ff):

Phase 1: Zum Einstieg ins Thema (Einzel, Plenum)

Zum Einstieg können die Lernenden Informationen über die Corona-Krankheit anhand eines Assoziogramms und eines Bildes sammeln, die mündlich beschrieben werden.

Danach kann der Lehrende den Lernenden mehr Information geben wie z. B.

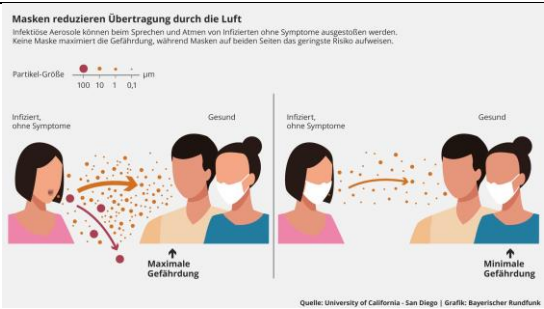

(<https://www.linguactually.com/coronavirus-wortschatz-assoziogramm/> 2021)

Der Lehrende kann in dieser Phase Ideen von den Lernenden sammeln, indem er den Wortschatz auf Kärtchen schreibt, die er verteilt. Dann bringen Lernende sie an die Tafel und sortieren, was zusammenpasst. Der Lehrende klärt danach den wichtigen Wortschatz mit Hilfe von powerpoint auf. Am besten zeigt er zugleich die Bilder, damit Lernende alles besser verstehen, z.B.

<p>Pandemie = sich weit ausbreitende, ganze Landstriche, Länder erfassende Seuche; Epidemie großen Ausmaßes</p>	 <p>(https://www.google.de/search?q=pandemie&tbm=isch&ved 2021)</p>
<p>Symptom = Anzeichen einer Krankheit; für eine Krankheit charakteristische Erscheinungen</p>	 <p>(https://www.google.de/search?q=symptom+covid+Anzeichen+von+Krankheit+com ik&tbm 2021)</p>
<p>Quarantäne = vorübergehende Isolierung von Personen, Tieren, die ...</p>	 <p>(https://www.google.de/search?q=Quarant%C3%A4ne&tbm=isch&ved 2021)</p>
<p>Abstrichzentrum = öffentliche Einrichtung zur Durchführung ambulanter Tests auf eine Infektion mit dem entsprechenden Krankheitserreger während einer Epidemie Beispiele: Corona - Tests werden nur in den</p>	 <p>(https://www.ostsee-zeitung.de/Vorpommern/Usedom/Vorpommern-Greifswald-Abstrichzentren-ueber-Ostern-geoeffnet 2021)</p>

<p>Abstrichzentren und nach ärztlicher Überweisung gemacht</p>	
<p>Spuckschutzschei be = Ein Spuckschutz sorgt für mehr Hygiene in jedem Geschäft oder Ladenlokal. Gerade im Bereich Lebensmittel ist die Warenpräsentatio n unter Einhaltung hygienischer Richtlinien unverzichtbar. Aus diesem Grund werden in der Gastronomie, Bäckereien und Backshops überall Thekenaufsätze aus hochwertigem Acrylglas oder Plexiglas eingesetzt. Die Thekenaufsätze</p>	<div data-bbox="619 479 1217 1093" data-label="Image"> </div> <p>(https://www.wiemann-lehrmittel.de/shop/schulmbel-ausstattung/brobedarf/hygiene-produkte/spuckschutz 2021)</p>

<p>fungieren als Tröpfchenschutz, Niesschutz oder Hustenschutz</p>	
<p>Infizierte = Erkrankte</p>	 <p>(https://www.google.de/search?q=infizierte+im+krankenhaus&tbm=2021)</p>
<p>Übertragung = Ansteckung, weitergeben an</p>	 <p>(https://www.tfa-dostmann.de/corona-virus-temperatur-luftfeuchtigkeit/2021)</p>
<p>Impfstoff = Serum, zum Impfen bestimmte Flüssigkeit, Lymphe</p>	 <p>(https://www.google.de/search?q=%5Bbertragung++impfstoff&tbm2021)</p>
<p>Risikopatient = Patient, der aufgrund erblicher oder früherer Krankheiten besonders gefährdet ist</p>	 <p>(https://www.google.de/search?q=risikopatient&tbm=isch&ved=2021)</p>

Phase 2: Präsentation (Leseverständnis) (Einzel- oder Partnerarbeit)

In dieser Phase wird ein für die Lernenden neuer Text präsentiert. Er hat die Funktion, neue sprachliche Mittel auf interessante Weise anzubieten. Vor allem gilt er als Grundlage für die Entwicklung der Schreib- und Sprechfertigkeit. Im Folgenden lässt der Lehrende Lernende Sprüche lesen und unbekannte Wörter unterstreichen. Der Lehrende kann seinen Lernenden Arbeitsblätter verteilen, auf denen Texte und eine Übung vorhanden sind.

Sehen Sie sich die Bilder an. Lesen Sie die Sprüche. Was verstehen Sie unter den Sprüchen? Welche Aussage passt zu welchem Spruch?

1

2020:
Das Jahr, in dem
meine Hände mehr Alkohol
abbekommen als meine Leber.
www.MadeMyDay.com

Früher:
Mein Haus, mein
Auto, mein Boot

Heute:
Mein Sagrotan,
mein Klopapier

2

3

Liebe Einbrecher,
schönen Urlaub.
Wir sind jetzt alle
zu Hause.

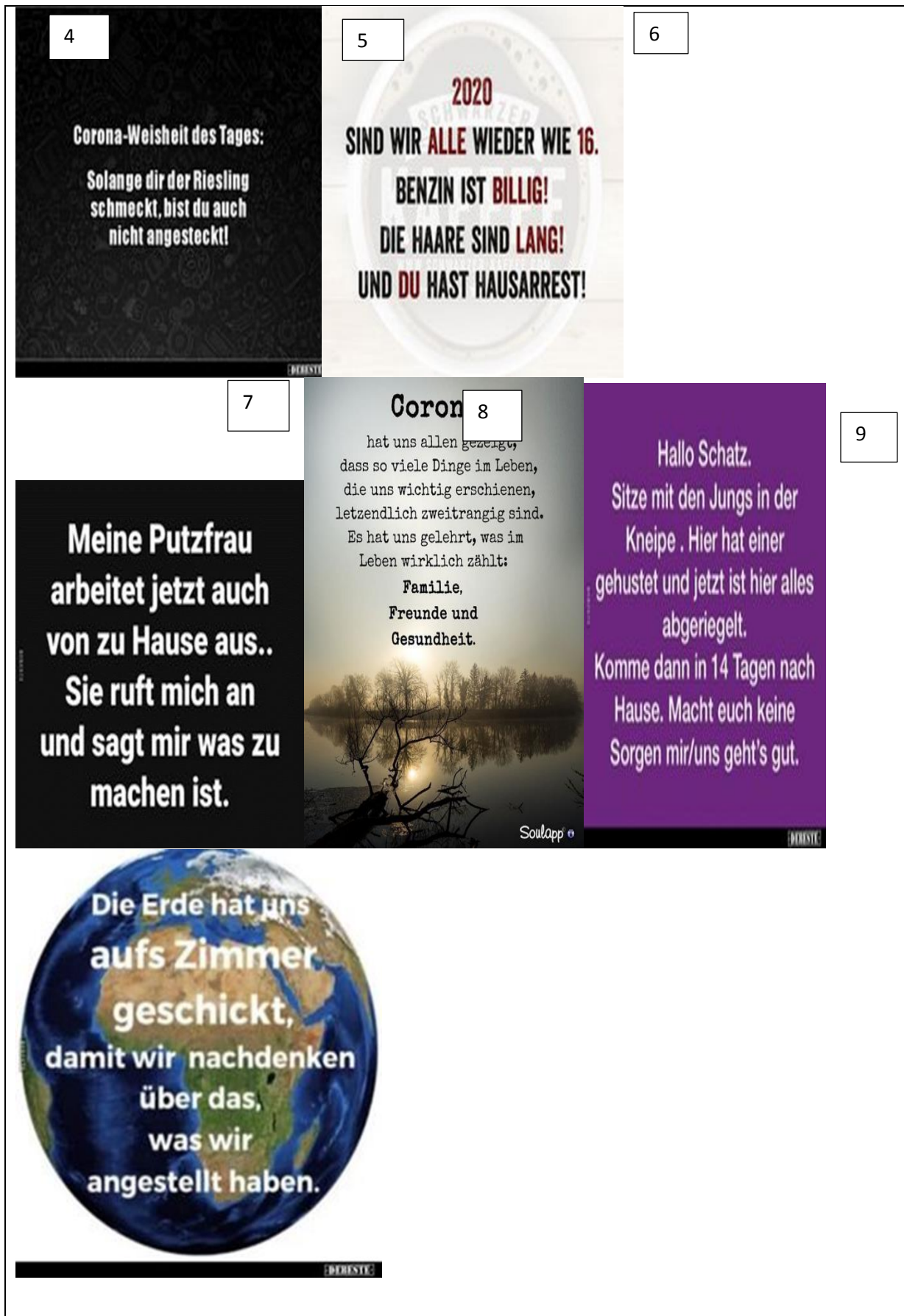

Bild	Text
	Meine Hände erhält mehr Alkohol als mein Leber.
	Seit der Coronakrise gibt es keine Chance mehr für Räuber, weil alle ihr Haus nicht verlassen dürfen. Sie müssen Pause machen.
	Du bist noch gesund, solange alles dir schmeckt.
	Ich weiß nicht über die Arbeit im Haushalt. Meine Raumpflegerin arbeitet aber jetzt zu Haus. Daher muss ich auf sie hören, was sie mir befiehlt. Nun muss ich putzen, kochen und spülen.
	Der Sprit ist nicht teuer. Aber alle, egal wie alt sie sind, können sowieso nicht ausfahren oder zum Frisörsalon gehen.
	Corona bringt alle Familienmitglieder und Freunde zusammen. Dazu kommt, dass man auf einmal sich mehr um seine eigene Gesundheit kümmert.
	Wenn man weiß, dass man sich mit Corona angesteckt hat, muss man schon in die Quarantäne.
	Was ich jetzt benötige, sind nicht mehr Unterkunft oder Statussymbol, sondern Desinfektionsprodukt, Toilettenpapier und Essen (die Nudeln).
	Das Naturgesetz zwingt uns, zum Nachdenken über das, was man mit der Welt getan hat.

Falls die Lernenden unbekanntes Wortschatz nicht kennen, sollte der Lehrende ihnen helfen und einige Wörter erklären wie folgt:

etwas abbekommen = bekommen, erben

der Einbrecher = Räuber, Dieb

der Riesling = aus den Trauben des Rieslings (a) hergestellter feiner, fruchtiger Weißwein

der Hausarrest = Strafe, bei der dem Bestraften verboten ist, das Haus zu verlassen

Sagrotan = Desinfektion, Händedesinfektionsmittel

erscheinen = sichtbar, wahrnehmbar werden; sich zeigen

zweitrangig = weniger wichtig

nachdenken über etwas = überlegen

etwas anstellen = anrichten

abriegeln = abschließen

keine Sorge machen = unbesorgt sein, ruhig schlafen können

Als Kontrolle lässt der Lehrende die Lernenden allein oder im Plenum die Zuordnungsübung lesen und zusammen korrigieren.

Phase 3: Semantisierung (Partnerarbeit)

Nach der Präsentation wissen die Lernenden, worum es im Text geht. Weil die Texte neu sind, können sie vielleicht nicht alles verstehen. Diese Phase handelt von neuen Wörtern und Strukturen. Daher sollte die Bedeutung von unbekanntem Wörtern ermittelt werden.

Im Folgenden geht es um eine Übung zum Wortschatz. Aus den Sprüchen vertiefen sich die Lernenden in den Wortschatz, vor allem lernen sie Komposita zu erkennen und einzuüben. Auf der Wort- und Satzebene handelt es sich davon, Wörter zu erkennen und aus dem Kontext zu erschließen.

Übung 1: Bilden Sie die folgenden zusammengesetzten Wörter. Was bedeuten sie?

Beispiel: Corona-Krise = Die Corona-Krankheit ist ein großes Infektionsproblem, das lebensgefährlich ist und das man nicht einfach lösen kann.

Corona + Frisur, Krankheit, Viren, Virus, ... _____
Putz+ Frau, Mittel, ... _____
Haus+ Arrest, Frau, ... _____
Distanz+ Schlange, ... _____
Ellenbogen+ Gruß, _____
Impf+Stoff, ... _____
Risiko+ Patient, ... _____
Ausnahme+ Zustand, ... _____
Gesicht+ Masken, Schutz+ Masken, ... _____
Gesundheit(s)+Amt, ... _____
Hamster+ Kauf, ... _____
Klo+ Papier, Toilette (n)+ Papier, ... _____
Infektion+(s) Gel, ... _____

Als Kontrolle korrigiert der Lehrende die Antworten der Lernende, bevor sie ihre Ergebnisse vor der Klasse laut vorlesen.

Übung 2: Was bedeuten die folgenden Anglizismen? Erklären Sie sie anhand eines Beispiels.

Beispiel: Lockdown = Ausgangssperre. Man muss nur zu Hause bleiben. Man darf nicht aus dem Haus gehen.

Lockdown, Home-office, New normal, Distance-Learning, Corona-Pandemie, Online

Google classroom, Online-Shopping

Phase 4: Üben (Einzel- oder Partnerarbeit)

In dieser Phase lernen die Lernenden, die neuen sprachlichen Mittel, die in der Phase 3 präsentiert wurden selbst zu verwenden. Als Kontrolle korrigiert der Lehrende die Antworten der Lernenden. Danach lesen sie ihre korrigierten Sätze laut vor.

Übung 1: Bilden Sie aus Übung 1 (Phase 3) Sätze mit Ihren eigenen Wörtern.

Beispiel: Im Moment herrscht Corona-Pandemie weltweit. Es ist schwierig, aus der Corona-Krise zu entkommen, weil die Corona-Krankheit sich schon überall verbreitet. Es gibt auch nicht genug Impfstoff.

Als Kontrolle lesen die Lernenden ihre Ideen laut vor. Der Lehrende lässt sie freisprechen und korrigiert die Fehler.

Phase 5: Vertiefung (Diskussionen) (Einzel- oder Gruppenarbeit)

In dieser Phase wird der erarbeitete Lerngegenstand eingeübt, auch in einem anderen Kontext angewendet. Es geht dabei um die Initiierung von anregenden Denkprozessen und um die Befähigung der Lernenden zur Einnahme einer begründeten Position (Mündigkeit). Anders gesagt: Diese Phase entfaltet Diskursivität im Ringen um die Sache (vgl. Leisen 2015: 15). Schließlich sollten die Lernenden üben, ihre Meinungen zu dem gelernten Thema zu äußern und darüber zu diskutieren. Folgende Fragestellungen sind typische Übungen für die Vertiefung sowie den Transfer.

Übung 1: Mündliche Präsentation

1. Wählen Sie einen Spruch im Internet, der Ihnen am besten gefällt. Erzählen Sie, warum er Ihnen am besten gefällt.
2. Was kann man von den Sprüchen als versteckte Information erfahren in Bezug auf familiäre, gesellschaftliche, wirtschaftliche, kulturelle Aspekte? Hat die Corona-Krankheit eine Wirkung auf die Deutschen? Welche?
3. Wie ist es in Thailand? Gibt es ähnliche Sprüche? Erklären Sie, was gleich oder anders ist.
4. Schreiben Sie Corona-Sprüche, zeigen Sie sie in der Klasse und erzählen Sie darüber.

5. Was ist eigentlich „Spruch“?
6. Was ist Vorteil oder Nachteil von Corona-Krankheit?

In dieser Phase gibt der Lehrende den Lernenden Zeit, in der Gruppe über die Aufgaben nachzudenken. In Form von z.B. mind mapping oder Stichwörtern sollten die Lernenden Informationen sammeln. Sie sollen auch überlegen, wie sie ihre Meinung äußern mit Hilfe von

Redemitteln zur Meinungsäußerung wie z.B.

In den Beispielsätzen orientieren wir uns am Thema Umweltschutz:

Ich bin der Meinung, dass... – Ich bin der Meinung, dass man Kindern schon früh den Umweltschutz näherbringen sollte.

Meiner Meinung nach [Verb] ... – Meiner Meinung nach ist die Vermeidung von Abfällen ein wichtiger Teil des Umweltschutzes.

Ich bin mir sicher, dass... – Ich bin mir sicher, dass das Umweltbewusstsein auch in anderen Ländern zunehmen wird.

Ich bin davon überzeugt, dass... – Ich bin davon überzeugt, dass wir alle mehr Fahrrad fahren sollten.

Ich glaube, dass... – Ich glaube, dass man mehr Produkte aus seiner Region kaufen sollte.

Ich finde, dass... – Ich finde, dass man seinen Müll nicht einfach auf die Straße werfen sollte.

Ich denke, dass... – Ich denke, dass Umweltbewusstsein und Umweltschutz in der heutigen Zeit ganz normal sind.

(Redemittel für Diskussionen: Meinung äußern 2021)

Übung 2: (Einzel-Partner oder Gruppenarbeit)

Corona-Sprüche mit Bildern im Internet können schneller Informationen über bestimmte Sachverhalte oder Situationen vermitteln. Die Funktion der Information ist, um es mit Karl Bühler (1999) auszudrücken mit der Darstellungsfunktion eng verbunden. Informative Bilder (Bild und Text) sind verständlicher, weil sie die Verständlichkeit des Lesers fördern, denn Wörter und Ausdrücke alleine kostengroße Mühe zu lesen und zu verstehen. (vgl. Vladu 2009, S. 106). Bilder sagen uns viel ohne Wörter).

Übung 3: Weitere Übung zum Verständnis von Bild mit Text

1. Sehen Sie sich das Bild an. Was denken Sie darüber? Diskutieren Sie in der Gruppe.

(<https://www.google.de/search?q=spruche+covid&tbm 2021>)

2. Lesen Sie den folgenden Spruch. Was denken Sie, was passiert? Schreiben Sie einen Text daraus.

(<https://www.google.de/search?q=spruche+covid&tbm 2021>)

Beispiel: Die ganze Welt wird von der Corona-Krankheit betroffen. Man hat eine schwere Zeit. In Amerika....

3. Berichten Sie über Ihren Alltag in der Corona-Zeit.
4. Wie ist die Corona-Krankheit in Thailand und in Ihren Nachbarländern?
5. Gibt es Vorteil und Nachteil von der Corona-Krankheit?
6. Recherchieren Sie im Internet. Berichten Sie über die Corona-Krankheit weltweit.

Auf diese Art und Weise entsteht aufgrund der unterschiedlichen Übungs- und Sozialformen nicht nur das selbstständige Lernen, sondern lernen die Lernenden zu denken und miteinander zu diskutieren. Darüber hinaus ermöglichen diese Übungs- und Sozialformen individualisierten Unterricht, in dem der einzelne Lernende stärker zu seinem Recht kommt. Gleichzeitig bietet die nunmehr akzeptierte Unterschiedlichkeit der Lernenden und ihrer Lernvoraussetzungen große Chancen. Das Lernen mit und voneinander unterstützt die „Starken“ so gleich wie die „Schwachen.“ Auch leistungsstarke Lernende können von langsamen Lernenden profitieren, nicht nur, indem sie selbst helfen und erklären, sondern auch indem sie ihren eigenen Horizont durch andere Weltanschauung, Fragen und Fähigkeit erweitern.

3. Zusammenfassung

Zusammenfassend kann gesagt werden, dass viele Corona-Sprüche aus dem Internet uns in unserem sprachlichen Alltag präsent und aktuell sind. Sie bieten eine Vielzahl von abwechslungsreichen und optimale Einsatzmöglichkeiten im Unterricht. Wissenswert sind sie auch für Lernende, weil sie in vielfältiger Weise aus dem Alltag berichten und bereichern unseren Unterricht auf verschiedene Weise. Sie können als Schreib- und Sprechanlässe dienen und die Lernenden zu Kreativität und Fantasie anregen. Text und Bild können Ereignisse hervorragend darstellen und dokumentieren. Zudem können Corona-Sprüche die Möglichkeit eröffnen, Details wahrzunehmen.

Meiner Meinung nach lassen sich Corona-Sprüchen als neuer Lernstoff sehr gut durch den interkulturellen Fokus uns auch durch den reflektierten Sprachvergleich behandeln. Sie fördern Lehr- und Lernpotential und dienen zugleich als Beitrag zur Erweiterung des sprach- und kulturwissenschaftlichen Horizonts der Lernenden. Dieser Beitrag beinhaltet einige Überlegungen, dass die Vermittlung der Corona- iSprüche in der deutschen Sprache im Unterricht in Thailand für zukünftige Deutschlehrende nützlich sein kann, weil sie verschiedene kommunikative Sprachmittel bieten. Die Lernenden könnten damit ihren Wortschatz bereichern und in Intertkulturen bewandert sein. Dieses “Wissen und Können“, die Lernende im Unterricht gewonnen haben, kann man später als Deutschlehrer und Kulturerzieher vermitteln.

Literaturverzeichnis

- Bimmel, Peter/Kast, Bernd/Neuner, Gerd.** (2003). Deutschunterricht planen. Arbeit mit Lehrwerkektionen. München: Langenscheidt.
- Bühler, Karl.** (1999). Sprachtheorie. Die Darstellungsfunktion der Sprache. Stuttgart: Lucius&Lucius.
- Hosch, Wolfram/Machcaire, Dominique.** (1991). Landeskunde mit Bildern. Wahrnehmungspsychologische und methodische Fragen bis der Entwicklung eines Deutschlandbildes durch Bilder. In: Fremdsprache Deutsch, H. 5. „Das Bild im Unterricht“. S. 20-27.
- Leisen, Josef.** (2015). Lernumgebung und Lernschritte durch Moderation steuern, in: Pädagogik 11/2015, S. 14-17.
- Redemittel für Diskussionen: Meinung äußern.** (2021, 08. 26.). abgerufen von <https://deutschtraining.org/redemittel-fuer-diskussionen-meinung-aeussern/>
- Spruch.** (2021a, 08, 08.). Abgerufen von <https://www.duden.de>
- Spruch.** (2021b, 07. 14.). Abgerufen von <https://www.wortbedeutung.info/Spruch/>
- Spruch.** (2021c, 08, 12.). Abgerufen von www.openthesaurus.de
- Spruch.** (2021d, 08, 21.). Abgerufen von <https://www.dwds.de/wb/Spruch>
- Vladu, Daniela-Elena.** (2009). Die Rolle der Bilder im DaF-Unterricht auf Grundschulniveau Neue Didaktik 1, S. 103-110.

Zur Untersuchung der Semantischen Rollen im Deutschen und im Thailändischen

An investigation into semantic roles in German and Thai

Prakorn Sathirapathya¹

Abstract

Die semantischen Rollen basieren auf dem Konzept der „language universals“, die nach der Auffassung von Fillmore jeder Sprache zugrundeliegen. Die „language universals“ äußern sich in der Tiefenstruktur natürlicher Sprachen. Daraus leitet Fillmore die semantischen Rollen ab, die er in die Kategorien *Agentive*, *Instrumental*, *Dative*, *Factitive*, *Locative* und *Objective* unterscheidet. In späteren Publikationen baut Fillmore diese Kategorien aus. So umfasst sein etwas weiter entwickeltes Modell die semantischen Rollen *Agent*, *Experiencer*, *Instrumental*, *Source*, *Goal*, *Locative*, *Object*, *Time* und *Beneficative*. In der Forschungsliteratur herrscht kein Konsens über die Anzahl der semantischen Rollen. Zu dieser Fragestellung will die vorliegende Untersuchung einen Beitrag leisten. Zugrundegelegt wird der prototypische Ansatz. Aus der Untersuchung geht hervor, dass das Agens und das Patiens am häufigsten in den Korpusdaten realisiert werden, sich die Abgrenzung der semantischen Rollen nicht etablieren lässt, da sich der Propositionsinhalt und das semantische Frame des Satzes je nach Situationswissen und Handlungserfahrung stetig verändern.

Schlüsselwörter: Semantische Rollen, Handlungsketten, Prototypentheorie, Kognitive Prozesse, Zeroanaphora

Abstract

The semantic roles are based on the concept of language universals, that according to the Fillmore's conception, underlie every language. The language universals exist in the deep structure of natural languages. From that concept, Fillmore derives the semantic roles in these following categories: agentive, instrumental, dative, factitive, locative and objective. In the subsequent Publication, Fillmore develops these categories. So, his subsequent developed model contains the following semantic roles: agent, experiencer, instrumental, source, goal, locative, object, time and beneficative. In the research literatures,

¹ Graduate Student, German as a Foreign Language Program, Faculty of Humanities, Ramkhamhaeng University

E-mail : psathirapathya@yahoo.com

* Manuscript received December 11, 2021; revised March 22, 2022 and accepted April 28, 2022

there is no consensus on the amount of the semantic roles. The current study wants to provide a contribution to this question. The prototype theory is used in this study. The results of the study show that *das Agens* role and *das Patiens* role are most commonly implemented in the corpus data. Furthermore, the differentiation of the semantic roles can not be established, because the propositional content and the frame semantic of the sentences change constantly depending on situational knowledge and action-oriented experience.

Keywords: semantic roles, action-chains, prototype theory, cognitive processes, zero anaphora

Theoretische Grundlage der semantischen Rollen

Ein morphosyntaktischer Kasus kann inhaltlich unterschiedlich ausgedrückt und dementsprechend durch verschiedene semantische Rollen realisiert werden. Deshalb gibt es keine Eins-zu-eins-Zuordnung zwischen Kasusformen und semantischen Rollen. Dies erklärt Fillmore folgendermaßen:

A surface case system may be related to the set of underlying cases in a variety of ways. Two deep cases may be represented in the same way in the surface structure, as when D and O direct objects are both represented with the accusative case in many languages (where the determining factor may be occurrence immediately after the verb at some stage of derivation). A and D may be represented by the same overt form (Fillmore 2003, S. 57).

Ähnlich argumentiert Welke (1988, S. 164): „Eine Kasusfunktion kann durch unterschiedliche Kasusformen realisiert werden, und eine Kasusform kann (in unterschiedlichen Distributionen) unterschiedliche Funktionen haben“. Dabei bestimmt der Kontext den Inhalt, z.B.

- (1) a. Man (Ag) kocht eine Suppe (Pat).
b. Eine Suppe (Pat) kocht.

Die Bedeutung des Verbs bestimmt die Bedeutung des Satzes. Im Beispiel (1a) ist *kochen* ein transitives Verb, d.h. ein Verb, „das einen Nominativ (das Subjekt) und einen Akkusativ (das direkte Objekt) regiert“ (Eisenberg³ 2006, S. 59). Das Subjekt führt die intentionale Handlung *kochen* aus, die sich auf das Objekt richtet. Mit anderen Worten: Das Subjekt wirkt sich auf das Objekt aus. Im Beispiel

(1a) verursacht *man kochen*. Das Objekt *eine Suppe* ist betroffen von *man*. Die Phrase *man* fungiert als Agens, *eine Suppe* als Patiens.

Im Beispiel (1b) dagegen ist *kochen* ein intransitives Verb. Intransitive Verben umfassen alle diejenigen Verben: „die kein Akkusativobjekt bei sich haben können“ (Hentschel/Weydt ³1994, S. 65). Hinzu kommt, dass *kochen* ein Vorgangsverb ist. Vorgangsverben bezeichnen nach Hentschel (³1994, S.33): „einen Vorgang, einen Prozess, der sich an einem Subjekt vollzieht, und nicht eine selbständige Handlung“. Der Vorgang *kochen* läuft schrittweise ab und wird vom belebten Verursacher herbeigeführt. Die Phrase *eine Suppe* wird fortdauernd gekocht. Aus diesem Grund wird auch dem Subjekt *eine Suppe* eine Patiens-Rolle zugesprochen (vgl. Welke 1988, S. 181ff.).

Diese Beispiele zeigen, dass dasselbe Verb je nach Kontext eine unterschiedliche Bedeutung haben kann. Daher schreibt Faulhaber (2011, S. 83) zu Recht: „Different senses of one and the same verb often have different valency properties“.

Das Konzept der semantischen Rollen gründet sich in der vorliegenden Arbeit darauf, dass die semantischen Rollen Prototypen sind. Die Prototypentheorie geht davon aus:

dass Wortbedeutungen weder durch Merkmalangabe erschöpfend (exhaustiv) noch präzise durch Angabe (im strengen logischen Sinne), „notwendiger“ bzw. „wesentlicher“ Merkmale erfasst werden [können], sondern dass sich Sprecher einer Sprache sog. Stereotypen (Putnam 1979, S. 67 ff.) bzw. Prototypen (Rosch 1977, S. 20 ff.) bilden, welche eine prototypische Vorstellung von typischen Vertretern derjenigen Klasse von Objekten beinhalten, auf die das Wort Bezug nimmt. (Busse 2009, S. 49)

Die Prototypentheorie beruft nach der Auffassung von Löbner (2002, S. 178ff.) auf folgenden Annahmen:

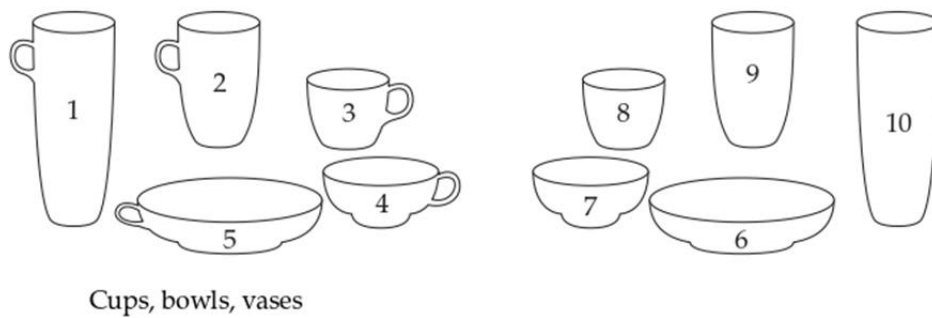
- „graded structure. The members of a category are not of equal status.
- Prototypes are best examples. There are prototypical members that are consistently considered the best examples of the category.
- no set of necessary conditions. Category membership is not a matter of a fixed set of necessary conditions. The prototype of a category may be defined by properties absent with less typical examples.

- family resemblance. Category members are connected by family resemblance.
- Prototypes are reference points. Prototypes serve as reference points for categorization.

Category membership is a matter of similarity to the prototype.

- graded membership. Category membership is a matter of degree.
- fuzzy boundaries. Categories have fuzzy boundaries.“

Dies illustriert die folgende Abbildung.

1:

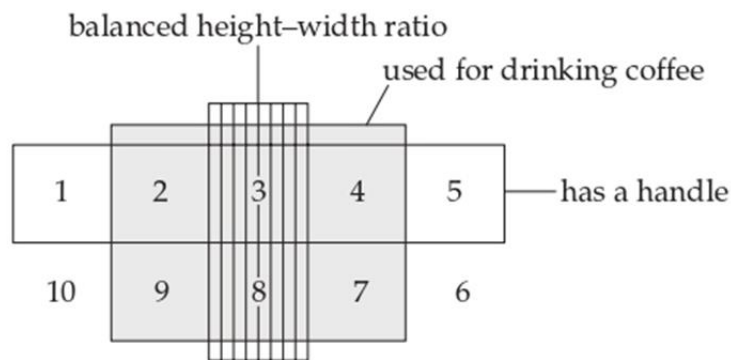

Abb.

Family resemblance and the distribution of cup features

Prototypen-Diagramm für die Kategorie Gefäß (Löbner 2002, S. 177f.)

Im Folgenden werden die semantischen Rollen unter der Berücksichtigung ihrer Prototypikalität dargestellt. Die Untersuchung ist empirisch angelegt. (siehe auf Seite 32ff. in vorliegender Arbeit).

Die semantischen Rollen im Einzelnen

Agens

Die Agens-Rolle ist einerseits im Standardfall eine Ausführende, die den Akt des Verbs ausdrückt (vgl. Eisenberg³ 2006, S. 76). Andererseits werden Basic level-Merkmale des Agens prototypischerweise dadurch angereichert, dass das agenshaftige Basisprädikat des Ausdrucks rekurrent in dem häufigsten Maße konzeptualisiert wird. Dem prototypischen Agensbegriff werden die folgenden Kern-Merkmale der Agenshaftigkeit zugeschrieben: Kausalität, Intentionalität, Initiator, Kontrolle, Perzeption, Bewegungsträger und Besitzer (vgl. Primus 2012, S. 17ff.). lassen sich im Hinblick auf den Faktor „belebt“ die folgenden Agenshaftigkeiten hervorheben:

- volitionale Initiatoren der Handlung (vgl. Kearns 2011, S. 207)
- selbsttätige kontrollfähige Handlung (vgl. ebd.)
- verantwortliche Handlung (vgl. ebd.)
- aktive Perzeption oder Sentimentalität (vgl. ebd.)
- selbstinduzierte Bewegung (vgl. Primus 2012, S. 26).

Im Standardfall ist der Faktor „belebt“ ein starker Indikator für die Agensselektion. Beim Faktor „unbelebt“ führt das Agens aus:

- die Kausation, die zum Geschehnis und zur Zustandsveränderung führt (vgl. Kearns 2011, S. 207)
- die aktive physische mobile Entität zu getroffenen Entitäten (vgl. ebd.).

Der Faktor „unbelebt“ ist dagegen ein schwacher Indikator für die Agensselektion. Bei den Faktoren „belebt-unbelebt“ führt das Agens aus:

- die physisch-psychische Ursache der Handlung (vgl. ebd.).
- den Besitzgegenstand (vgl. Eisenberg³ 2006, S. 78).
- die Figur vom Figur-Grund-Schema, die sich auf das Subjekt des Satzes bezieht. Aus der Sinneswahrnehmung und dem Interessenschwerpunkt unterscheidet das Gehirn die Figur (Wichtiges) vom Grund (Unwichtigem). Davon schreibt Schmid (2007, S. 131): „subjects are regarded as Figure entities in

the relational configurations encoded by simple clauses.“. Ferner fügt er hinzu: „According to Fillmore, the case hierarchy is Agent> Instrument>Patient. This means that if the setup of an event includes an Agent as a participant, it will be the unmarked choice for the subject constituent“ (ebd., S. 131f.). Die Position der Figur wird dem Agens zugeschrieben, denn es erscheint häufig im Subjekt des Satzes und wird schnell im Gewirr des semantischen Frame kogniziert.

Im Anschluss an die Konzeptualisierung der Handlungskette (*Action-chain*) führt das Agens die Initiation der Kraftübertragung auf den Akt und die mentale Interaktion des Psychoverbs aus. Beim Perzeptionsverb spielt ein Erstaktant darum einen Experiencer (vgl. Primus 2012, S. 25ff.). Das Perzeption-Merkmal wird dem Agens zugeschrieben. Der Experiencer wird unter dem Agens subsumiert, denn das kausative Merkmal und das perzeptive Merkmal des Experiencers sind agenshaftig. Dafür beschreibt Primus: „Der Gegenstand ist agentivisch, insoweit er den psychischen Zustand des Experiencers verursacht, während der Experiencer sich durch Sentience oder durch eine ähnliche agentivische Komponente auszeichnet“ (2012, S. 40f.).

Die kognitive Kategorienleistung der Agens-Rolle unterliegt dem Maß des prototypischen Merkmals der Agenshaftigkeit. Das Agens dient zum Bezugspunkt für Gedächtnisleistung und ist am vorkommenshäufigsten, am deutlichsten und am informationsreichsten.

Patiens

Die Patiens-Rolle ist im Standardfall ein Objektiv, auf das sich die Handlung des Verbs richtet. Die Handlung des Agens wirkt auf den Zustand des Patiens. Subtypen des Patiens sind zudem ein Effiziertes und ein Affiziertes (vgl. Eisenberg ³2006, S. 76). Ein effiziert-affiziertes Objektiv liegt vor, wenn es durch die Handlung verändert oder hervorgebracht wird (vgl. ebd.), z.B.

(2) „Karl strickt einen Topflappen“ (ebd.).

Das Substantiv *Topflappen* charakterisiert das Patiens, denn *Topflappen* lässt sich in den hervorgebrachten Zustand übergehen. Andererseits wird das Basic level-Merkmal des Patiens prototypischerweise dadurch angereichert, dass das patienshaftige Basisprädikat des Ausdrucks rekurrent in dem Maße konzeptualisiert wird.

Dem prototypischen Patiensbegriff können die folgenden Kern-Merkmale der Patienshaftigkeit² zukommen: Übergang, Betroffenes, Bewegtes, Wahrgenommenes, Besessenes, Zielgerichtetes, Zustandsträger und Vorgangsträger. Die folgenden Patienshaftigkeiten lassen sich bei einem veränderbaren Faktor hervorheben:

-,P undergoes change of state to an endpoint in the event; total change of state“ (Kearns 2011, S. 208)

-,P undergoes change of state in the event, not necessarily to an endpoint. P shows affectedness: P is affected to altered in some way by an event or state“ (ebd.)

-,P undergoes movement to a stated endpoint location“ (ebd.).

Im Standardfall sind veränderbare Faktoren darum starke Indikatoren für die Patiensselektion. Bei unveränderbaren Faktoren ist das Patiens:

- sowohl stationär als auch zielgerichtet betroffen (vgl. ebd.)

- für sowohl die Kontrolle als auch die Kausalität der Situation verloren (vgl. ebd.)

- inkremental betroffen beim physischen Faktor durch den telisch-atelischen Aspekt des Vorgangsverbs oder des Auxiliarverbs (vgl. Eisenberg 2006, S. 82f.).

- inkremental betroffen beim psychischen Faktor über die Emotion und die mentale Interaktion, d.h. Stimulus. Am Stimulus fällt das Wahrgenommene vom Patiens auf, obwohl er die Perzeption des Agens verursacht (vgl. Primus 2012, S. 39f.).

Im Standardfall sind unveränderbar-inkrementale Faktoren dagegen schwache Indikatoren für die Patiensselektion. Im Anschluss an die Handlungskette (*Action-chain*) wird das Patiens als die Ereignisfolge des Akts konzeptualisiert. Beim mentalen Interaktionsverb spielt ein Zweitaktant einen Stimulus. Der Stimulus verursacht zum einen die Einstellung des psychischen Erstaktanten. Zum anderen ist der Stimulus betroffen von dem Perzeptionsakt des Experiencers. Er kontrolliert nicht den aktiven Perzeptionsakt der Situation. Auf dieser Basis lässt sich die Eigenschaft des Stimulus mit dem Merkmal des Patiens gleichstellen. Er kann ein Wahrnehmer und ein Wahrgenommenes sein. So ist die klare

² Schlobinski definiert am „Gegenpol von Agens wird die Kasusrolle Patiens als negatives Agens [aufgefasst].“ (Schlobinski 2003, S. 71)

Attributenaufzählung des Stimulus umstritten (vgl. Primus 2012, S. 39ff.), denn das Merkmal des Stimulus ist nämlich agens-patiensähnlich, d.h. schlecht identifizierbar.

Meines Erachtens wird die genannte Zugehörigkeitseigenschaft des Stimulus aufgewiesen. Patienshaftigkeitsgrade sind höher als Agenshaftigkeitsgrade im Konzept des Rezipienten. Das Stimulus-Merkmal wird dem Patiens zugeschrieben und unterstellt. Denn die höhere Patienshaftigkeit weist den Status des Stimulus auf.

Rezipient

Die Rezipient-Rolle ist im Standardfall der hybride Charakter der Agenshaftigkeit und der Patienshaftigkeit. Der Rezipient erscheint im Akt des Entitätswechsels und des Informationstransfers (vgl. Primus 2012, S. 44f.). Der Rezipient ist Benefikativ, Empfänger und Adressat, denn er ist ein Betroffener von dem Bekommen oder dem Verlieren des Agens (vgl. Eisenberg³ 2006, S. 76). Die Verben des Besitzwechsels und des Informationstransfers sind mit dem Drittaktanten als Rezipienten valenzgebunden. Der Rezipient charakterisiert den Vorbesitzer, den Verlierer, den Nehmer, den Nachbesitzer und den Geber (vgl. Primus 2012, S. 44ff.). Seine Repräsentation klingt häufig in dem ditransitiven Verbrämen und dem Situationskontext des Transfers. Seine Charaktere machen zudem einen Ko-Aktanten beim Transfer aus. Am Transfer müssen ein Ko-Aktant einen Aktanten beteiligen. Dann kann der Transfer entweder gelingen oder misslingen.

Basisprädikate im Situationskontext des Transfers können Basisrollen an ihren Aktanten vergeben, z.B. ein Ko-Agens, ein Ko-Patiens und ein Zweitaktant der Involviertheit können mithin dem Rezipienten zugeschrieben werden (vgl. Primus 2012, S. 52ff.). Zudem schreibt Primus, dass der Rezipient Gemeinsamkeiten mit dem Agens-Patiensmerkmal teilt: „Als Besitzer oder Experiencer hat [Rezipient] eine agentivische Komponente, seine Zustandsveränderung und kausale Affiziertheit hingegen weisen ihn als patiensähnlich aus.“ (Primus 2012, S. 45).

In Hinsicht auf die Handlungskette (Action-chain) kontrolliert das Agens zwar die Handlung, die sich indirekt auf den Rezipienten richtet. Aber der Rezipient nimmt nicht die Patiens-Rolle ein, obwohl er vom Handeln betroffen ist wie das Patiens. Die Handlung des Agens wirkt direkt auf den Zustand des Patiens mitsamt dem Akt des Rezipienten. Die Repräsentativität des Aktanten weist das Besitz-Merkmal vom Agens und das betroffene Merkmal vom Patiens auf. Die Repräsentativität der Agens-Patienshaftigkeit von einem Exemplar ist schwächer als die der Agens-Patienshaftigkeit von anderem Exemplar (vgl. ebd. S. 50). Merkmale machen den Rezipient-Status weniger typisch als echtes Agens und Patiens aus. Dies unterscheidet den Rezipienten vom Agens und vom Patiens.

Instrumental

Die Instrumental-Rolle bezeichnet die Kraft, die Person oder das Objekt zusammen mit kausativem Anteil der Handlung am Agens. Mit dem Instrumental können die Handlung, das Ereignis und die Situation zustande kommen (vgl. Eisenberg ³2006, S. 46). Dem Instrumental kommt ein Ko-Aktant mit dem Agens zur Mitwirkung der Handlung zu: „Ein Instrument ist ein Begleiter des Agens, weil [Instrument] als Mitverursacher und Mitaffizierender an der Situation beteiligt ist“ (Primus 2012, S. 73). Am Merkmal des Instrumentals fallen die Eigenenergie, die Ursache und die Kontrolle des Agens gleich kategorienpezifisch auf.

Lokativ

Die Lokativ-Rolle ist der Ort der Handlung und des Ereignisses, die vom Verb bezeichnet werden (vgl. Eisenberg ³2006, S. 76). Der Lokativ ist stationärbezogen in Hinsicht auf Bewegung und Ereignis. Dies unterscheidet den Lokativ von dem Direktiv.

Direktiv

Die Direktiv-Rolle ist die Hin-Herrichtung auf den Ort, die vom Verb bezeichnet wird. Sie drückt Quelle und Ziel aus (vgl. Eisenberg ³2006, S. 76). Der Direktiv ist mobilbezogen in Hinsicht auf Bewegung und Ereignis. Dies unterscheidet den Direktiv von dem Lokativ.

Temporativ

Die Temporativ-Rolle ist der Zeitpunkt der Handlung und die Situationstypen des Ereignisses. Der Temporativ ist teilweise valenznotwendig, um den zeitbezogenen Basisinhalt des Satzes zu bilden.

Modal

Die Modal-Rolle ist die Art und Weise der Handlung. Der Modal drückt den Grad, die Abtönung, das Einschätzen und die Abneigung im Sinn des haltenden Basisinhaltes des Satzes aus.

Kausativ

Die Kausativ-Rolle ist der Grund der Handlung. Der Kausativ ist von verbalen Prädikaten valenzfrei, um den kausalen Basisinhalt des selbstständigen Satzes oder der Satzsequenz zu bilden.

Final

Die Final-Rolle ist die Absicht der Handlung. Der Final ist von verbalen Prädikaten valenzfrei. Der Final wird im Satz konzeptualisiert, um den absichtlichen Basisinhalt der Struktur zu bilden.

Komitativ

Die Komitativ-Rolle ist der Ko-Aktant beim Agens, ähnlich wie der Instrument. Im Standardfall wird mithilfe des Merkmals unbeabsichtigt-unbelebt der Kasus Instrument von dem Komitativ unterschieden. So beteiligt sich der belebt-willentliche Komitativ an dem Akt des Agens. Er überträgt Kraft auf die Wirkung des Patiens mitsamt dem Agens.

Prozentsätze zu der semantischen Rollen

Im Vergleich mit dem Anteil der semantischen Rollen werden die Gesamthäufigkeitszahl und die Einzelfrequenzzahl im Prozentsatz ausgerechnet. Die Prozentsätze der Vorkommenshäufigkeit lassen sich parallel in den folgenden Tabellen darstellen:

Verteilung der semantischen Rollen im Korpus

Tabelle 1

%	Ag	Pat	Rez	I	L
Deutsch	29.47	31.04	1.77	3.54	6.88
Thailändisch	31.04	31.24	3.54	2.16	3.73
%	D	Tem	M	K	Kom
Deutsch	2.95	9.23	17.98	1.19	2.95
Thailändisch	1.96	6.68	20.43	2.55	0.59
%	F				
Deutsch	4.32				
Thailändisch	2.95				

Diese Tabellen geben einen Überblick über die elf semantischen Rollenrepräsentationen in den Korpusdaten. Das Phänomen der semantischen Rollen ist prinzipiell messbar, zumal die

Verbklassifikation die Schlüsse auf Art und Zahl des Aktanten zulässt (vgl. Eisenberg ³2006, S. 60ff.). Auf das semantische Frame des verbalen Kerns vererben sich prototypischerweise die morphosyntaktischen Verbrahmen (Transitivität, Intransitivität, Ditransitivität, Auxiliar und Psyche), die die semantischen Rollen um sich scharen können.

Zusammenfassung der Ergebnisse

Im Folgenden werden die wichtigen Ergebnisse der vorliegenden Arbeit zusammenfassend dargestellt. Im Fokus der Darstellung stehen Gemeinsamkeiten und Unterschiede. Im Anschluss daran wird ein Ausblick auf mögliche zukünftige Forschungsfelder gegeben.

Zur Darstellung der Quellen werden, wie schon gesagt, die Abkürzung DS für Deutsch und TS für Thailändisch rechts daneben stehenden Ziffern verwendet, die auf den Textbeleg verweisen, z.B. DS1 weist auf das erste deutsche Satzbeispiel hin. Alle Wörter in runden Klammern stehen für Ellipsen in deutschen Sätzen. Ähnliches gilt für die thailändischen Belege. TS1 weist auf das erste thailändische Satzbeispiel hin. Zur Darstellung des thailändischen Tons werden hoch gestellte Nummern verwendet, um auf die fünf Töne hinzuweisen. Alle Wörter in runden Klammern stehen für die Zeroanaphora³ im Thailändischen. Die thailändischen Satzbeispiele wurden von Noradej Peamwaiprib und Michael K. Kehnscherper ins Deutsche übersetzt.

Gemeinsamkeiten:

Kernklassen der semantischen Rollen

Agens

DS1 „Ihren Mann Gerhard drückt die Welle durch die Fensterscheibe ins Zimmer.“			
Ihren Mann Gerhard	drückt	die Welle	durch die Fensterscheibe ins Zimmer
Patiens	Bewegung	Agens	Direktiv

DS1 wird aus Der Spiegel (2005), Seite 96 entnommen. Die Abbildung 1 visualisiert die Ursache des BEWEGEN-Frames:

³ Zeroanaphora bezeichnet laut des thailändischen Lexikons der Sprachwissenschaft vom *Office of the Royal Society* Wörter, die im Satz ausgelassen werden. Aber diese Wörter können rekonstruiert werden (vgl. 2017, S. 481).

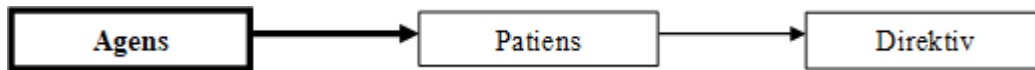

Abb. 1: Agens in DS1

Wie schon oben angedeutet, dass die Phrase *die Welle* die Bewegung ausführt. Denn *die Welle* wird als eine eigenkraftiger Bewegungsträger und eine aktive physische mobile Entität mitverstanden. Diese Handlungskette des Agens ist somit unidirektional gerichtet.

Satzbeispiel	TS1 „แล้ว (ไอยรา) กดท้ายทอยอีกฝ่ายให้โน้มลงมาใกล้ๆ“			
Transkript ⁴	lɛw ³	ajara	kot ¹	thaj ² -tho:j ²
Ausdrucksseite	Und	(Ayra)	drücken	am Hinterkopf
Inhaltsseite	Additional	Agens	Bewegung	Patient
Übersetzung	Und (Ayra) drückte sie am Hinterkopf nahe zu sich.			

ʔi:k-fa:j ¹	ha ² -no:m ² -loŋ-ma:-kan ² -kan ²
sie	nahe zu sich
Patient	Direktiv

TS1 wird aus อัญชรีย์ น้อยนิยม (2551) in TNC entnommen. In Abbildung 2 manifestiert sich die Ursache der DRÜCKEN-Handlungskette:

Abb. 2: Agens in TS1

Im Thailändischen und im Deutschen wird die Bewegung ähnlich konzeptualisiert, die ein belebter selbsttätiger kontrollfähiger Handlungsträger ausführt. Ein semantisches Frame eines Bewegens definiert das Agens, das Patiens und den Direktiv, die mit diesem Verb assoziiert werden.

⁴ In lateinischem Transkript werden die thailändischen Satzbeispiele nach dem System กาญจนานาคสกุล (2551) transkribiert.

DS1 und TS1 tragen das prototypische Agens-Merkmal nämlich, den Initiator der Handlungskette, die Kausalität, die Kontrolle, die Perzeption, den Besitz und den Bewegungsträger, die das semantische Frame des transitiven Verbs impliziert.

Patiens

DS3 „Um ein leichtes Doppelkinn auf Fotos verschwinden zu lassen,
Um ein leichtes Doppelkinn auf Fotos verschwinden zu lassen,
Final

drücken Sie beim Posieren die Zunge flach an den Gaumen.“					
drücken	Sie	beim Posieren	die Zunge	flach	an den Gaumen
Bewegung	Agens	Konditional	Patiens	Modal	Direktiv

DS3 wird aus NEWS (2017), Seite 67 entnommen. In Abbildung 3 zeigt sich die Betroffenheit der Bewegung in bestimmte Richtung:

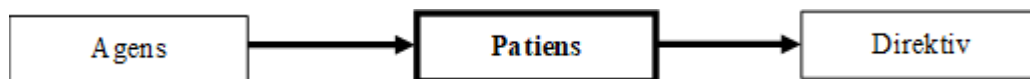

Abb. 3: Patiens in DS3

Eine Grundvorstellung der Handlungskette dabei ist, dass das Verb *drücken* als Wirkung eines Beweger auf ein Bewegtes aufgefasst werden. Die Phrase *die Zunge* trifft auf einen Betroffenen zu, der schnell als das Patiens betrachtet wird.

TS3 „(เหยยหรงจี้) กดไปหน้างามเนบพระอูระ“			
ji ² hroŋ ⁴ ci ¹	kot ²	pa-na. ² -ŋa:m	ne:p-phra ³ ʔu ¹ ra ³
Yia Rong Jee	drücken	sein schönes Gesicht	an die Brust
Agens	Bewegung	Patiens	Direktiv
Yia Rong Jee drückte sein schönes Gesicht an die Brust.			

TS3 wird aus อังฉิดา สุนทรศิริบุญญา (2551) in TNC entnommen. In Abbildung 4 zeigt sich die Betroffenheit der Bewegung in bestimmte Herrichtung:

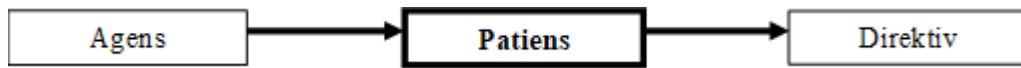

Abb. 4:

Patiens in TS3

Eine konzeptuelle Struktur der Handlungskette zeigt ein semantisches Frame eines thailändischen Verbs *drücken*. Im semantischen Frame werden semantische Rollen bzw. Frame-Elemente ähnlich strukturiert. Denn Verbbedeutungen beziehen sich auf dieselbe Ausführungshandlung.

DS3 und TS3 tragen das prototypische Patiens-Merkmal, nämlich die Folge der Handlungskette, das Betroffene, das Wahrgenomme, das Bewegte und das Besessene des prototypischen Patiens, die das semantische Frame des transitiv-intransitiven Verbs impliziert.

Randklassen der semantische Rollen

DS1, 3, 7, 18 und TS1, 3, 8, 18 stellen die weniger typischen semantischen Rollen (Rezipient, Komitativ, Temporativ, Modal usw.) dar, die in das semantische Frame eingebettet sind, um den Umstand des Kontexts zu kognizieren, z.B.

Rezipient

DS7 „Aber sie nehmen ihnen die Freiheit.“				
aber	sie	nehmen	ihnen	die Freiheit
Konzessiv	Agens	Besitzwechsel	Rezipient	Patiens

DS7 wird aus Der Spiegel (2015), Seite 20 entnommen. In Abbildung 5 zeigt sich die unintentionelle Involviertheit des Verlusts:

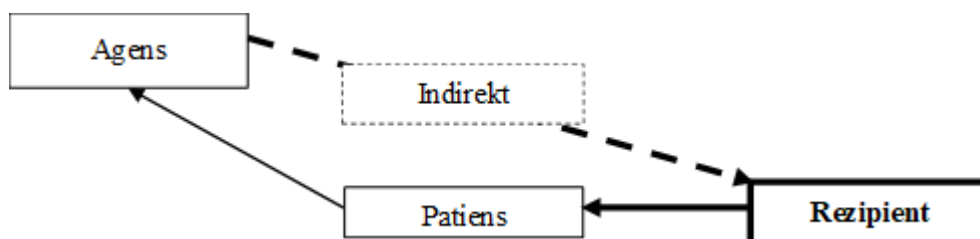

Abb. 5: Rezipienten in DS7

Wie schon oben angedeutet, dass die Pronomen *ihnen* zum Verlufter zählt. Denn das Verb *nehmen* bezieht sich auf einen Besitzwechsel, in dem *ihnen* einen Nachbesitzer charakterisiert. Die Pronomen *ihnen* besaß die Phrase *die Freiheit*. Die Pronomen *ihnen* ist indirekt betroffen vom *nehmen*.

TS8 „(กษัตริย์) ก็เอา (ทรัพย์สินสมบัติ) มาจากราษฎรเพราะวิธีทำนาบนหลังคนนั่นเอง“			
ka ¹ sat ¹	kw ¹ -ʔaw	sap-som ⁴ bat ¹	ma: ² -ca:k ¹ -ra:t ² don
(Monarch)	nehmen	(Eigentum)	(von) Untertanen
Agens	Besitzwechsel	Patiens	Rezipient
(der Monarch) nimmt den Untertanen (das Eigentum) durch Ausbeutung.			

phoʔ		wi ³ thi ² -tha-na: ² -bon-lan-kon-nan ² -ʔe:ŋ
durch	Ausbeutung	
Kausativ		

TS8 wird aus เศรษฐกิจ อารมณ์สุวรรณ (2555) in TNC entnommen. Die Abbildung 6 impliziert die unintentionale Involviertheit des Verlusts:

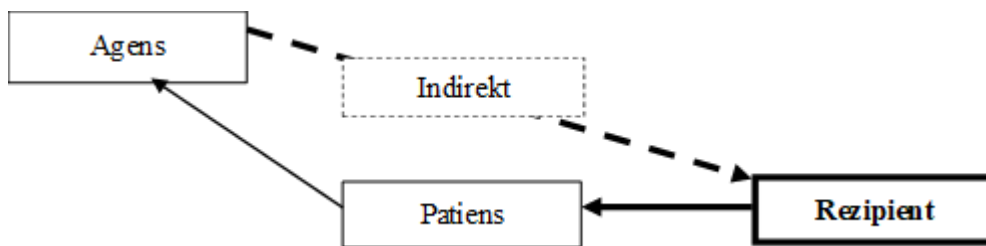

Abb. 6: Rezipienten in TS8

Eine Handlungskette eines Besitzwechsels wird ähnlich im Thailändischen und im Deutschen perspektiviert. Die Phrase *(von) Untertanen* wird im semantischen Frame des Verbs *nehmen* unbeabsichtigt involviert. Das Agens wendet Gewalt an, um das Patiens zu nehmen, das die Phrase *(von) Untertanen* verliert.

DS7 und TS8 stellen weniger typische Rezipient-Rolle dar, die die hybride Eigenschaft der Agens-Patienshaftigkeit ausmacht. Das semantische Frame des ditransitiven Verbs bestimmt das spezifische Prädikat des Rezipienten.

Komitativ

DS18 „Auf diesem Gebiet soll die EU auch stärker			
Auf diesem Gebiet	soll	die EU	auch stärker
Lokativ	Modalität	Agens	Modal

mit dem USA und Russland zusammenarbeiten.“	
mit dem USA und Russland	zusammenarbeiten
Komitativ	Kontrolle / Ursache / Mitwirkung

DS18 wird aus Berliner Morgenpost (2002), Seite 7 entnommen. In Abbildung 7 manifestiert sich die Mitwirkung der Szenerelate:

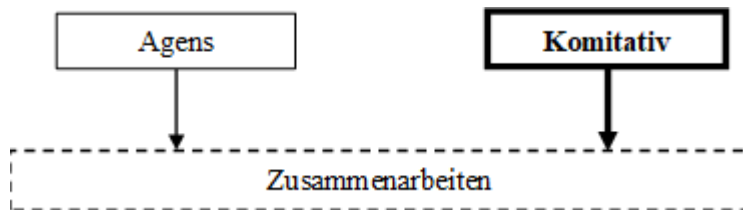

Abb. 7: Komitativ in DS18

Eine Grundvorstellung der Handlungskette dabei ist, dass die Phrase *die EU* und die Phrase *mit dem USA und Russland* eine Handlung ausführen. Die Phrase *mit dem USA und Russland* beteiligt sich an dem Zusammenarbeiten des Agens.

TS18 „เด็กวัยรุ่นที่เคยถูกทดสอบและมีความอดทน ควบคุมความ		
dek ¹ -waj-run ²	thi: ² -khɤ:j-thu:k ¹ -thot ³ so:p ¹ -leʔ ³ - mi:-khwa:m-ʔot ¹ -thon	khuap ² -khum-khwa:m-ʔja:k ² - khɔ:ŋ ⁴ -ton-da ²
Jugendliche,	die getestet wurden und geduldig waren,	ihr eigenes Verlangen zu kontrollieren,
Agens	Relativum des Agens	
Jugendliche, die getestet wurden und geduldig waren, ihr eigenes Verlangen zu		

อยากของคนที่ได้ จนกระทั่งได้กินขนมสองชิ้น [...] ร่วมกิจกรรมกับคนอื่นได้ดี				
con-kra ¹ than ² -da ² -kin-ka ¹ nom-sə: ⁴ -chin ³	ruam ²	kit ¹ ca ² kam	kap ¹ -khon- ʔu:n ¹	da ² -di:
bis zwei Süßigkeiten gegessen haben	teilnehmen	Aktivitäten	mit anderen Menschen	gut
Temporativ	Mitwirkung	Patiens	Komitativ	Modal
kontrollieren, bis (sie) zwei Süßigkeiten gegessen haben, [...] können gut an Aktivitäten mit anderen Menschen teilnehmen.				

TS18 wird aus ชัยวัฒน์ คุประตกุล (2556) in TNC entnommen. In Abbildung 8 zeigt sich die gleichgesetzte Mitwirkung des sozialen Aktes:

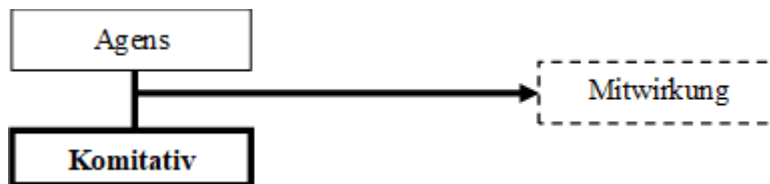

Abb. 8: Komitativ in TS18

Das Basisprädikat des Verbs *teilnehmen* wird als Mitwirkung mitverstanden, die in thailändischen Verbrähen und in deutschen Verbrähen ähnlich eingebettet ist. Deshalb wird die Phrase *mit anderen Menschen* dem Komitativ zugeschrieben.

DS18 und TS18 stellen den Ko-Aktanten des Komitativs mitsamt dem Agens dar. Die Kausalität des Komitativs lässt sich mit dem kausalen Proto-Merkmal des Agens gleichstellen. Das eigenkräftige Merkmal des Komitativs lässt sich mit dem eigenkräftigen Proto-Merkmal des Agens konzeptualisieren.

Direktiv

Im Diagramm wird die Direktiv-Rolle in DS1 und TS1 dargestellt. DS1 wird aus Der Spiegel (2005), Seite 96 entnommen. TS1 wird aus อัญชรีย์ น้อยนิยม (2551) in TNC entnommen. In Abbildung 9 zeigt sich die mobilbezogene Hinrichtung der Bewegung:

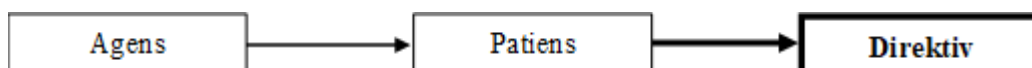
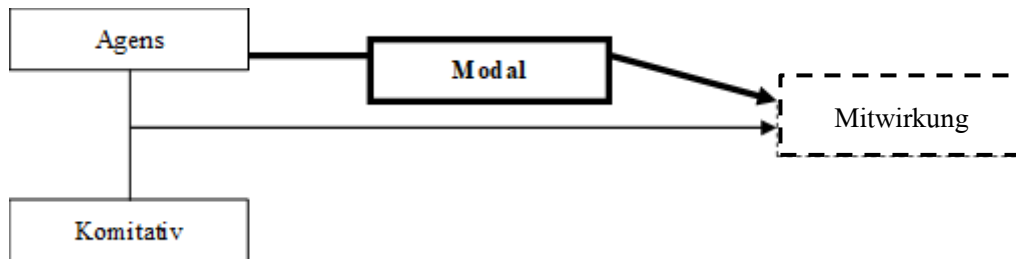
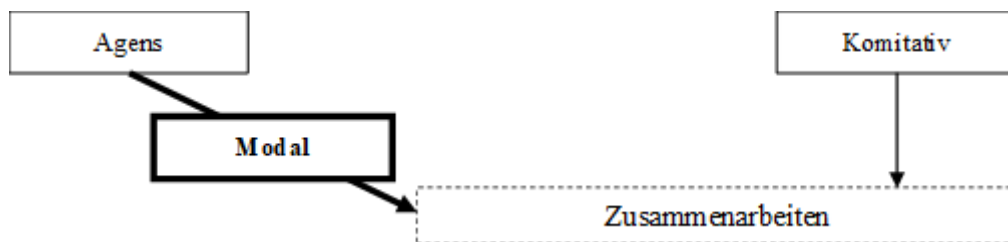

Abb. 9: Direktiv in DS1 und in TS1

Dem Direktiv werden die Phrasen *nahe zu sich* im thailändischen Satzbeispiel und *durch die Fensterscheibe ins Zimmer* im deutschen Satzbeispiel zugewiesen. Denn die Phrasen sind mobilbezogen in Hinsicht auf Bewegung, die ein Basisprädikat ist, um die Direktive-rolle zu selegieren.

Modal

Im Diagramm wird die Modal-Rolle in DS18 und in TS18 dargestellt. In Abbildung 10 manifestiert sich die Modifizierung der stärkeren Mitwirkung des Agens. In Abbildung 11 manifestiert sich die Einschätzung der guten Zusammenarbeit des Agens. Die Selektion und die Einordnung des Modals teilen Gemeinsamkeiten im Deutschen und im Thailändischen:

Abb. 10: Modal in TS18**Abb. 11:** Modal in DS18

Als Modal oder Angabenrolle werden die Phrasen *auch stärker* im deutschen Satzbeispiel und *gut* im thailändischen Satzbeispiel interpretiert. Die Einschätzung wird häufig je nach Kommunikationsgespräch ausgedrückt. Die Modal-Rolle ist zwar häufig aber valenzfrei im semantischen Valenzrahmen oder im semantischen Frame gebunden.

In Bezug auf den Prototyp des Agens und Patiens gibt es Ähnlichkeit zwischen Deutsch und Thailändisch. Agens und Patiens dienen dem Referenzpunkt des Kategorienverarbeitens. Die

Auftretensfrequenz des Agens und des Patiens verbinden sich mit dem Interessenschwerpunkt des Sprachbenutzers als Subjekt (vgl. Sathirapathya 2020, S. 17f.). Die Auftretensfrequenz der semantischen Rollen korreliert mit dem mentalen Verfestigungsgrad des Prototyps. Die Basisprädikate verfestigen sich zur mentalen Repräsentation des Prototyps, der in der Sprachgemeinschaft häufiger auftritt.

Unterschiede:

Kategorienleistungen des formalen Ausdrucks können im Standardfall die Kategorienverarbeitung der semantischen Rollen aufweisen. Aber sie sind verschieden realisierbar, denn Satzinhalte können je nach Szenentyp bzw. Kontext oder Situationswissen verändert werden. Sie können in syntaktischen Funktionen unterschiedlich erscheinen.

Unterschiede der semantischen Rollen liegen im Form-Inhaltspaar vor. Keine Kasusmarkierung weist die Satzelementform des Thailändischen auf. Die Tokens von TS können in Kasusformen auf Deutsch übertragen werden. Die realisierten semantischen Rollen in ein und demselben Satz erfahren eine Vielfalt an syntaktischer Kodierung in Wortarten und Wortgruppen (vgl. Sathirapathya 2020, S. 7ff.).

Im Valenz-Kasusrahmen ist das sprachliche Umfeld des Satzselements z.B. Lokativ, Direktiv usw. vielfältig strukturiert. Daraus können die unterschiedlichen Bedeutungen resultieren. Die Präposition *in* z.B. hat in den Vergleichsprachen unterschiedliche Bedeutungen zur Bezeichnung von Raum, Zeitraum, Maßeinheit usw.

Adjunkte oder Angabenrollen können in die darauffolgende Prädikation transformiert werden, die den Szenentyp und das Bezugsobjekt perspektiviert. Beispielsweise verträgt sich das WEHTUN-Frame des TS14 mit dem Modal des Adverbials *sehr*. Die Modalitätsrelation des Adverbials *sehr* wird auf die Prädikation übertragen. Die Prädikation mit dem Adverbial *sehr* darüber, dass das Rückenschmerzen sehr stark ist, perspektiviert das Substantiv *Rücken* des Agens in TS14.

Modal

TS14 „พระองค์ท่านทรงเจ็บหลังมานานะ“			
phra ³ -ʔoŋ-tha:n ²	throj-cep ¹	laj ⁴	ma:k ² -na ³
Seine Hoheit	wehtun	Rücken	
Agens	Perzeption	Patiens	Modal
Der Rücken tut seiner Hoheit sehr weh.			

TS14 wird aus สุชีวา แสงเดือน (2561) und อัมพล สุอาพันธ์ (2551) in TNC entnommen. In Abbildung 9 manifestiert sich die Modifizierung der Perception, weil die Perception des Agens in einem unterschiedlichen Situationskontext je nach sprecherbezogene Perspektive geschieht:

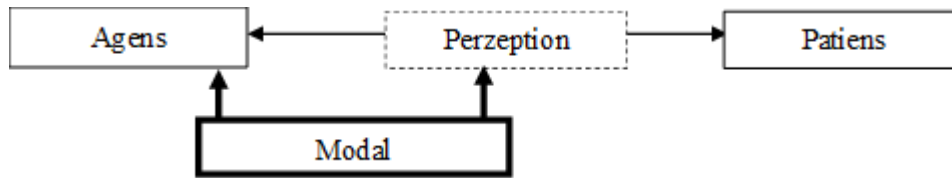

Abb. 9: Modal in TS14

Die Randklassen der semantischen Rollen äußern sich in viele semantische Frames, die sich je nach Situationswissen auf Sprachhandlungen eines Sprachbenutzers beziehen.

Unterschiedliche Bedeutungen gehen vom Handlung-Erfahrungswissen je nach Gesellschaften aus. Dies ist auch eine Perspektive über Erfahrungen, die sich vielfältig in einem Personen-Behälter befinden, die Sprachbenutzern in Worte fassen und absenden müssen. Denn kognitive Prozesse werden unterschiedlich im semantischen Frame und im Gedächtnis strukturell erfasst und konzeptuell organisiert.

Ausblick

Die vorliegende Untersuchung war deshalb ein Versuch, diese Fragestellung zu beantworten. Aus dem theoretischen Teil und den Ergebnissen dieser Arbeit lässt sich ableiten, dass die Abgrenzung der semantischen Rollen problematisch ist.

Diese Problematik kann durch den prototypischen Ansatz gelöst werden. Das Perzeptionsvermögen und die Bewusstseinsheit, von denen sich die Prototypizität ableitet, sind je nach Person und Kultur ungleich entwickelt worden.

Darüber hinaus empfiehlt es sich, die Valenzforschung um die kognitive Valenz, die prägnantische Valenz und die Konstruktionsgrammatik zu erweitern. In der Arbeit werden einfache Satzstrukturen mit entsprechenden Perspektiven analysiert. Zukünftige Arbeiten sollen sich mit komplexeren Satzstrukturen beschäftigen.

Abschließend ist zu hoffen, dass in Zukunft Überlegungen darüber angestellt werden, wie semantische Rollen im Kontext des Deutschen als Fremdsprache in Thailand didaktisiert werden können.

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา นาคสกุล. (2551). *ระบบเสียงภาษาไทย*. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชัยวัฒน์ คุประตกุล. (2556). *มหัศจรรย์แห่งชีวิตมนุษย์*. สืบค้นจาก http://www.arts.chula.ac.th/~ling/tnc3/x4.php?t=361a6fdccbe2a33a8c920d_628616d79e&id=5383132
- เรนศ อารมณ์สุวรรณ. (2555). *กำเนิดและความเป็นมาของสิทธิมนุษยชน*. สืบค้นจาก http://www.arts.chula.ac.th/~ling/tnc3/x4.php?t=59e65e692c9374a0e9b1a_fcd5f09d&id=12133673
- สุชีวา แสงเดือน. (2561). ความเชื่อส่วนบุคคล. *ข้ามห้วง มหรรณพ*, (24), 107.
- อังชิตา สุนทรศิริบุญญา. (2551). *คือคาราแห่งใจ*. สืบค้นจาก http://www.arts.chula.ac.th/~ling/tnc3/x4.php?t=85cae834ba21cce58d244_22f08957ebc&id=27341992
- อัญชรี น้อยนิยม. (2551). *Aroma ... กลิ่นกรุ่นอุ่นหัวใจ*. สืบค้นจาก http://www.arts.chula.ac.th/~ling/tnc3/x4.php?t=e2c53110c5fde795c8916f_3251d7bc8a&id=1253998
- อำพล สุอาพันธ์. (2551). *ลูกคนเดียวเลี้ยงอย่างไรไม่เป็น ปัญหา*. สืบค้นจาก <http://www.arts.chula.ac.th/~ling/tnc3/x4.php?t=0095c7d2a22fcdad2622f40f8d3805a8&id=12615770>

LITERATURVERZEICHNIS

- Anon. (2002). EU-Ratspräsident Aznar sieht Italien weiter auf Kurs. In: *Berliner Morgenpost*, S. 7.
- Anon. (2005). Wand aus Wasser. In: *Der Spiegel*, S. 96.
- Anon. (2015). Das Morgen-Land. In: *Der Spiegel*, S. 20.
- Anon. (2017). Trickliste. In: *News*, S. 67.
- Busse, D. (2009). *Semantik*. Paderborn: Wilhelm Fink.
- Eisenberg, P. (2006). *Grundriss der deutschen Grammatik Band 2*. Stuttgart: J.B. Metzlersche Verlagsbuchhandlung und Carl Ernst Poeschel Verlag GmbH.
- Faulhaber, S. (2011). *Verb Valency Patterns: A challenge for semantics-based accounts*. Berlin: De Gruyter Mouton.
- Fillmore, C. J. (2003). *Form and meaning in language Volume 1 Papers on Semantic Roles*. Center for the Study of Language and Information: Stanford Calif.
- Kearns, K. (2011). *Semantics*. New York: Palgrave Macmillan.
- Löbner, S. (2002). *Understanding semantics*. London: Routledge.

- Office of the Royal Society. (2017). *Thailändisches Lexikon der Sprachwissenschaft*. Bangkok: Abizinter Group.
- Primus, B. (2012). *Semantische Rollen*. Heidelberg: Universitätsverlag Winter.
- Riemer, N. (2010). *Introducing semantics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sathirapathya, P. (2020). *Zur Untersuchung der semantischen Rollen im Deutschen und im Thailändischen*. Unveröffentlichte Masterarbeit. Ramkhamhaeng-Universität: Bangkok
- Schlobinski, P. (2003). *Grammatikmodelle*. Wiesbaden: GWV Fachverlage GmbH
- Schmid, H. J. (1998). Zum kognitiven Kern der Prototypentheorie. Retrieved from https://www.anglistik.uni-muenchen.de/personen/professoren/schmid/schmid_publ/prototypentheorie.pdf
- Schmid, H. J. (2007). Entrenchment, salience, and basic levels. Retrieved from https://www.anglistik.uni-muenchen.de/personen/professoren/schmid/schmid_publ/2007_entrenchment.pdf
- Welke, K. M. (1988). *Einführung in die Valenz- und Kasus-theorie*. Leipzig: VEB Bibliographisches Institut.

เมื่อ “เสภาขุนช้างขุนแผน” ถูกปรับสร้างใหม่เป็น “วันทอง”

รินฤทัย สัจจพันธุ์¹

ราชบัณฑิต สำนักศิลปกรรม

ประเทววรรณศิลป์ สาขาวรรณกรรมร้อยแก้ว

บทคัดย่อ

เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนเป็นวรรณกรรมเอกของไทย มีพัฒนาการจากวรรณกรรมมุขปาฐะสู่วรรณกรรมลายลักษณ์ จากวรรณกรรมชาวบ้านสู่วรรณกรรมราชสำนัก จากวรรณคดีสู่ศิลปะรูปแบบอื่น และจากสมัยอยุธยาจนถึงสมัยปัจจุบัน ละครโทรทัศน์เรื่องวันทอง ซึ่งออกอากาศทางช่องวัน ช่วงเดือนมีนาคมถึงเมษายน 2564 ได้นำเสนอด้วยจุดมุ่งหมายจะยืนยันว่าวันทองไม่ใช่หญิงสองใจ และนำเสนอการต่อสู้เพื่อเรียกร้องสิทธิ เสรีภาพของผู้หญิงและความเท่าเทียมกับผู้ชายตามแนวคิดสตรีนิยม เมื่อวิเคราะห์ละครเรื่องนี้ด้วยแนวคิดการปรับสร้างใหม่ พบว่ามี การปรับเปลี่ยนหลายประการที่ทำให้จุดมุ่งหมายดังกล่าวสัมฤทธิ์ผล แต่การปรับเปลี่ยนตอนจบของเรื่องอย่างพลิกความคาดหมายกลับสร้างความล้มเหลว ต่อการส่ง “สาร” ของเรื่องตามที่ตั้งจุดมุ่งหมายไว้แต่ต้น

คำสำคัญ : เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน, วันทอง, การปรับสร้างใหม่, แนวคิดสตรีนิยม

Abstract

Sepha Khun Chang Khun Phaen is the master piece of Thai literature. It was developed from verbal literature to written literature, from a folk poem to a court literature, from literature to the other forms of art and from Ayutthaya period to the present time. “Wan Thong” the television series broadcasted on channel ONE31 during March to April, 2021 presented two main ideas ; one is to confirm that Wan Thong does not love two men at the same time and the other one is to fight for women’s right, liberty and equality. After analyzing the deconstruction of this TV series, the researcher finds that the TV series screenplay can strongly supports the main ideas but the surprising change of the end of Wan Thong’s life is completely destroyed the significant idea of the anti-patriarchy which is one of the objectives of this TV series.

Key words : Sepha Khun Chang Khun Phaen , Wan thong, deconstruction, feminism

¹ ศาสตราจารย์ ดร. รินฤทัย สัจจพันธุ์ ราชบัณฑิต สำนักศิลปกรรม ประเทววรรณศิลป์ สาขาวรรณกรรมร้อยแก้ว

จากวรรณคดีมูขปาฐะสู่วรรณคดีลายลักษณ์

เสภาขุนช้างขุนแผนเป็นวรรณกรรมเอกของไทย แรกเริ่มเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะที่เล่ากันปากต่อปาก สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาถนอมพิทยายุทธ (2559, หน้า 17) กล่าวไว้ในตำนานเสภาว่า “เป็นเรื่องจริงเกิดขึ้นในครั้งกรุงเก่า เนื้อความปรากฏชัดไว้ในหนังสือ *คำให้การชาวกรุงเก่า*” ส่วนสุจิตต์ วงษ์เทศ (2545, หน้า 54) เห็นว่าเป็นนิทานไม่ใช่เรื่องจริง ดังกล่าวว่า “ขุนช้างขุนแผนไม่ใช่เรื่องจริง เป็นนิทาน ต่อมาภายหลังมีผู้แต่งเติมเสริมต่อให้มีชีวิตชีวาสมจริงสมจังจนอ่านแล้วเหมือนเป็นเรื่องจริงๆ...” อย่างไรก็ตามแม้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาถนอมพิทยายุทธจะทรงเห็นว่าเป็นเรื่องจริง แต่ก็ทรงเห็นว่าต่อมาเป็นเรื่องที่นำมาเล่าเป็นนิทาน ดังที่ทรงกล่าวไว้ในหลายแห่งในตำนานเสภา เช่น “แต่เดิมเรื่องขุนช้างขุนแผนเล่าเป็นนิทาน” นอกจากความเห็นแย้งกันเรื่องความเป็นนิทานหรือเรื่องจริงแล้ว ยังมีประเด็นแย้งกันในเรื่องระยะเวลาก่อนเกิดวรรณกรรมเรื่องนี้ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาถนอมพิทยายุทธ (2559, หน้า 23) มีพระมติดำรงราชานุภาพจาก *คำให้การชาวกรุงเก่า*ว่า “สมเด็จพระพันวษานั่นก็คือสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 โดยหลักฐานอันนี้ประมาณว่า ขุนแผนมีตัวอยู่ในรัชกาลพระรามาธิบดีที่ 2 ระหว่างจุลศักราช 853 – 891” แต่จากเรื่องจริงกลายเป็นนิทานและนำมาขับเสภาขึ้นหลังสมัยพระรามาธิบดีที่ 2 นับร้อยปี และน่าจะเป็นหลังรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (2559, หน้า 23) ส่วนนักวิชาการรุ่นหลังเห็นพ้องกันว่า *คำให้การชาวกรุงเก่า* ไม่ใช่หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่น่าเชื่อถือได้ เพราะข้อมูลหลายอย่างไม่ตรงกับหลักฐานอื่นและอาจมีความผิดพลาดที่เกิดจากการแปลหลายชั้นจากภาษาพม่าเป็นภาษามอญแล้วเป็นภาษาไทย ดังนั้นจึงมีนักวิชาการ เช่น วัชร รมยะนันท์ (2533, หน้า 15) ชลดา เรื่องรักย์ลิขิต (2554, หน้า 80) คริส เบเกอร์และผาสุก พงษ์ไพจิตร (2556, หน้า 617) เห็นว่าเมื่อพิจารณาตามหลักฐานบางอย่างที่ปรากฏในตัวบทแล้ว เรื่องขุนช้างขุนแผนน่าจะก่อเกิดในสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

เรื่องขุนช้างขุนแผนนิยมกันมากตั้งแต่สมัยปลายอยุธยาจนถึงสมัยต้นรัตนโกสินทร์ และได้พัฒนาต่อมาโดยขยายโครงเรื่องหลัก แล้วแต่งแทรกและแต่งเสริมรายละเอียดและโครงเรื่องย่อย ยิ่งนิยมกันมากก็มีการแต่งต่อจนถึงเรื่องราวของตัวละครรุ่นลูกและหลาน นอกจากพัฒนาโครงเรื่องและเนื้อเรื่องแล้ว เรื่องขุนช้างขุนแผนยังพัฒนารูปแบบจากนิทานไปสู่กลอนเสภา สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาถนอมพิทยายุทธ (2559, หน้า 26-7) ทรงสันนิษฐานว่าในตอนแรกกลอนเสภาจะมีเฉพาะบางตอน เช่น บทชมโฉม บทชมคง บทพ้อ บทสังวาส ซึ่งจะว่าเป็นกลอนสดประกอบการเล่านิทาน เมื่อคนฟังชอบจึงมีคนคิดแต่งเป็นนิทานคำกลอนแล้วนำไปขับเป็นเสภา ใครพอใจจะขับตอนไหนก็แต่งตอนนั้น เมื่อเอาอย่างกันแพร่หลาย จึงมีผู้แต่งหลายคน บทเสภาเดิมจึงเป็นท่อนเป็นตอน ไม่เป็นเรื่องต่อกันเหมือนบทละคร

การนำบทเสภาที่เป็นตอน ๆ มารวมเป็นเรื่องเดียวกัน ปรากฏครั้งแรกในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยกลอนเสภาที่นำมารวมเรื่องส่วนใหญ่เป็นสำนวนแต่งในสมัยรัชกาลที่ 2 และสมัยรัชกาลที่ 3 เชื่อว่าการรวมเรื่องครั้งแรกจบเพียง 38 เล่มสมุดไทย คือขึ้นต้นเรื่องแล้วจบลงที่ขับ นางสร้อยฟ้า

กลับเชียงใหม่ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 4 มีผู้แต่งเสภาต่อเติมจากเรื่องเดิม เช่น ตอนจระเข้ เถรขวาด ตอนพลายเพชรพลายบัว เมื่อมีการรวมเรื่องขึ้นใหม่อีกครั้งในรัชกาลนี้ จึงรวมตอนที่แต่งใหม่ดังกล่าวด้วยเป็น 42 เล่มสมุดไทย ในสมัยรัชกาลที่ 5 โรงพิมพ์หมอสุมิตพิมพ์ทเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนขึ้นเป็น ครั้งแรกในพ.ศ. 2415 เมื่อผู้คนหาซื้อบทเสภาสำนวนหลวงได้ง่าย การขับเสภาสำนวนชาวบ้านจึงหมดความนิยมลงในรัชสมัยนี้ เสภาได้พัฒนาจากบทขับร้องไปเป็นเสภารำด้วย คือแสดงเป็นละครเสภา (หน้า 47)

ใน พ.ศ. 2458 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ในฐานะสภานายกหอพระสมุดวชิรญาณและพระราชารวงศ์เชอกรมหมื่นกวีพจน์สุปรีชา ได้ร่วมกันชำระสอบทานเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนเป็น ครั้งแรก โดยมีพระประสงค์ที่จะ “รักษาหนังสือที่เป็นอย่างดีในภาษาไทยไว้ให้ถาวรมากกว่าจะพยายามรักษาเรื่องขุนช้างขุนแผน” (หน้า 50) ทรงใช้เวลาชำระสอบทาน 2 ปี และจัดพิมพ์เป็นหนังสือ**เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ** มีเนื้อความตั้งแต่ต้นจนถึงตอนจระเข้เถรขวาด รวม 43 ตอน แบ่งพิมพ์เป็น 3 เล่มและทยอยพิมพ์ทีละเล่ม เล่มแรกพิมพ์เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2460 เล่มที่สองพิมพ์เดือนธันวาคม พ.ศ. 2460 และเล่มที่สามพิมพ์เดือนตุลาคม พ.ศ. 2461 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงใช้ต้นฉบับสำหรับชำระสอบทาน 4 ฉบับ คือ ฉบับจากพระบรมมหาราชวัง ฝีมืออาลักษณ์สมัยรัชกาลที่ 3 ฉบับสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาพิชัยญาติ ฝีมืออาลักษณ์สมัยรัชกาลที่ 4 ฉบับหลวง ในรัชกาลที่ 5 อาลักษณ์เขียนเมื่อ พ.ศ. 2412 และฉบับของสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ เขียนในรัชกาลที่ 5 ซึ่งน่าจะเป็นต้นฉบับที่หมอสุมิตได้ไปพิมพ์

ส่วนสาเหตุการชำระต้นฉบับเนื่องจากมีพระประสงค์ที่จะรักษาหนังสือที่เป็นอย่างดีในภาษาไทยนั้น เป็นเพราะ

ฉบับที่พิมพ์จำหน่ายกันอยู่ในทุกวันนี้เรียกว่าหนังสือเสภาเป็นจลาจล เพราะเหตุที่มีผู้แก้ไขด้วยไม่รู้ราคาสำนวนเดิม เปลี่ยนคำเดิมเสียโดยรักจะใส่สัมผัสในบ้าง เปลี่ยนคำที่ตัวไม่เข้าใจออกเสียบ้าง ทำให้ความคลาดเคลื่อนไปเสียมากขึ้น 1
ใช้เวลาพิมพ์การตรวจก็สับสนเพราะ เป็นเหตุให้เกิดอักษรวิบัติขึ้นด้วยอีกชั้น 1

(เรื่องเดียวกัน : 50)

ดังนั้น **เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ** จึงมีการแก้ไขเนื้อความที่หายขาดตัดบทตลกที่ไม่มีอารมณ์ขัน แก้ไขบทกลอนที่เป็นส่วนเชื่อมต่อแต่ละตอน แก้ไขถ้อยคำและกลอนที่วิปลาสเปลี่ยนบทเดิมเป็นบทแต่งประชัน (หมายถึง ตัวบทที่กวีอีกคนหนึ่งแต่งแข่งกับบทเดิมเพื่ออวดฝีมือของตน) ซึ่งมีสำนวนกลอนดีกว่า และมีวรรณศิลป์สมควรยกย่อง และแต่งซ่อมส่วนที่ต้นฉบับบกพร่องขาดหาย **เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ** จึงถือเป็นฉบับหลวงใช้เป็นฉบับอ้างอิงในการพิมพ์ต่อมาจนถึงปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม ความนิยมเรื่องขุนช้างขุนแผนในแวดวงวรรณคดีศึกษาทำให้มีผู้ค้นหาต้นฉบับขุนช้างขุนแผนสำนวนอื่น ๆ ที่อาจเรียกว่าเป็น “สำนวนราษฎร์” หรือสำนวนชาวบ้านมาพิมพ์เผยแพร่ เพื่อขยายวงของการศึกษาวรรณคดีเอกเรื่องนี้ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ฉบับที่น่าสนใจคือ

1. **ขุนช้างขุนแผน สำนวนครูแจ้ง** ตอนขุนแผนตีดาบซื้อม้าหากุมารทอง และตอนนางบัวคลี่² ในหนังสือ**ขุนช้างขุนแผนแสนสนุก** ของสุจิตต์ วงษ์เทศ (2545)
2. **ขุนช้างขุนแผน ฉบับวัดเกาะ** ซึ่ง คริส เบเคอร์และผาสุก พงษ์ไพจิตร เป็นบรรณาธิการ ต้นฉบับได้มาจากคลังหนังสือของอาจารย์วิลเลียม เกดเนีย ที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมิชิแกน บรรณาธิการแบ่งเนื้อหาเป็น 30 ตอนและเลือกจบที่ตอนประหารนางวันทอง เพราะเห็นว่า “คือบทจบที่แท้จริงของเสภาเรื่องนี้” (คริส เบเคอร์และผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2556)

การสืบทอดเรื่องขุนช้างขุนแผนและแปรเปลี่ยนเป็นรูปแบบต่าง ๆ

เรื่องขุนช้างขุนแผนเป็นเรื่องเล่าซึ่งต่อมามีการขับเสภาแทรกกระหว่างการเล่านิทาน จากนั้นมีการนำตัวละครมาร่ายรำทำบท เกิดเป็นเสภารำและละครแบบอื่น ๆ เช่น³

ละครรำ พระบวรราชนิพนธ์สมเด็จพระนเรศวรมหาราช กรมพระราชวังบวร มหาศกคิพลเสพย์ ตอนวันทองหึงลาวทอง ตอนขุนแผนขึ้นเรือนขุนช้างลักนางวันทอง และตอนวันทองห้ามทัพ พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ตอนแต่งงานพระไวย ละครพูด พระนิพนธ์ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงพิชิตปรีชากร ตอนพระไวยไปตีเมืองเชียงใหม่

ละครเสภา พระนิพนธ์ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ตอนวันทองเสียตัว แลเสียคน ตอนสร้อยฟ้าทำเสน่ห์ ตอนวันทองห้ามทัพ ตอนจับเถรวาด ตอนพิสูจน์ ลุยเพลิง

เสภาตลก เช่น ตอนเข้าห้องแก้วกิริยา และตอนเข้าห้องวันทอง (ไม่ทราบแน่ชัดว่าผู้ใดแต่ง) ละครดึกดำบรรพ์ พระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ตอนนางวันทองหึงษ์

ลิเก หลายบทแต่งในสมัยรัชกาลที่ 5 และ**ขุนช้างขุนแผนกลอนลิเก** แต่งโดยสังข์ พันธุ์ภักดี มีสองเล่มจบ พิมพ์เผยแพร่ พ.ศ. 2521

² ในหนังสือ**ขุนช้างขุนแผนแสนสนุก** ใช้นามว่า “สำเนาที่ ๒ หน้าต้นบัวคลี่ศรีโส ไปจนคืนเรือนแล” ผู้เขียนขอใช้คำสั้น ๆ ว่า “ตอนนางบัวคลี่”

³ อ่านรายละเอียดใน ณรงค์ศักดิ์ สอนใจ, การศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมดัดแปลงเรื่องขุนช้างขุนแผน วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร มหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย ศิลปากร พ.ศ. ๒๕๔๕ และผู้เขียนบทความได้ค้นคว้าเพิ่มเติมผลงานเรื่องขุนช้างขุนแผนที่สร้างสรรค์ หลัง พ.ศ. ๒๕๔๕

หลังสมัยรัชกาลที่ 5 และที่ 6 เรื่องขุนช้างขุนแผนยังได้รับความนิยมอย่างต่อเนื่อง มีผู้นำไปสร้างสรรค์เป็นศิลปะรูปแบบต่าง ๆ อีก เช่น

นิราศ เช่น *นิราศขุนช้าง-ขุนแผน* ของฉันทน์ จำไวไล⁴

ละครเวทีร่วมสมัย เช่น *เสน่ห์พ่อแผน* ของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช (ไม่ทราบปีที่แต่งและปีที่แสดง) *ทิมพิลาไลย* ของ อ. ปาริชาติ จังวัฒนาภรณ์ (2538) *วันทอง เดอะ มิวสิคัล* กำกับการแสดงโดย นายพพันธ์ พยัคฆ์มะเริง (2558)

นวนิยาย ผู้เขียนมักนำตัวละครหรือบุคลิกตัวละครมาสร้างใหม่ให้เป็นเรื่องร่วมสมัย หรือดัดแปลงเนื้อเรื่องบางตอนมาเขียนใหม่ หรือแตกเรื่องจากเรื่องเดิม เช่น *ชายชาติตรี* ของ มาลัย ชูพินิจ (2475) *อินไซด์ขุนช้างขุนแผน* ของ อ.ร.ค. (เอี่ยม รุจิธิย) (2497) *ขุนช้างขุนแผน* ของ วิชัย โอตตรดิตถ์ (2506) *ขุนช้างขุนแผน* ของ ป. อินทรปาลิต (2515) *นางทิม* ของจันทร์ ศรีจรูญ แอนเดอร์สัน (2544) *ปลายเทียน* ของ แก้วแก้ว (2544)

ร้อยแก้ว ขุนช้างขุนแผนฉบับเรียบเรียงเป็นร้อยแก้ว มีไม่น้อยกว่า 10 สำนัก เช่น สำนักของ เจือ สตะเวทิน เปรมเสรี รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ ฯลฯ

สารคดี ในหนังสือกลุ่มนี้ นอกจากเล่าเรื่องขุนช้างขุนแผนแล้ว ผู้เล่าเรื่องยังแทรกความรู้เรื่องประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ขนบประเพณี พิธีกรรมความเชื่อโบราณ เล่มที่น่าสนใจได้แก่ *สมบัติกวี* ตอน ขุนช้างขุนแผน ของ สุกร บุนนาค (2503) *เล่าเรื่องขุนช้างขุนแผน* โดย กาญจนาคพันธ์และนายตำรา ณ เมืองใต้ (2504) *ขุนช้างขุนแผนฉบับอ่านใหม่* ของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช (2532) *นามานุกรมขุนช้างขุนแผน* ของ ประจักษ์ ประกายพิทยากร (2508)

นอกจากวรรณกรรมแล้ว ปัจจุบัน เรื่องขุนช้างขุนแผนยังถูกนำไปสร้างสรรค์เป็นศิลปะรูปแบบอื่น ๆ ทั้งศิลปะตามขนบ และศิลปะในวัฒนธรรมประชานิยม (pop culture) เช่น

เพลง มีทั้งเพลงน้อย เพลงแห่ เพลงลูกทุ่ง เพลงป๊อบ เพลงเร็บบ

ภาพประกอบเรื่อง เช่น ภาพจิตรกรรมชุดขุนช้างขุนแผน ฝีมือของ เหม เวชกร

ภาพจิตรกรรม เช่น จิตรกรรมฝาผนัง ที่ระเบียงคควิหารหลวงพ่อโต วัดป่าเลไลยก์ สุพรรณบุรี

ฝีมือของเมืองสิงห์ จันทรฉาย

การ์ตูนและหนังสือภาพ เช่น การ์ตูนเรื่อง *ขุนช้างขุนแผน* ฝีมือของสวัสดิ์ จุฑะรพ เป็นผลงานที่เขียนในช่วง พ.ศ. 2475 – 2493 เป็นการ์ตูนเรื่องขุนช้างขุนแผนที่เก่าแก่ที่สุด

⁴ พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๑๑ กวีเล่าเรื่องจากมุมมองของวันทอง เปิดเรื่องเมื่อวันทองถูกพิพากษาให้ประหารชีวิต แล้ววันทองเล่าเรื่องราวในอดีตย้อนหลังให้ชาวบ้านที่ลานประหารฟัง เรื่องจบลงเมื่อวันทองถูกประหาร

ภาพยนตร์ ตั้งแต่เป็นภาพยนตร์เงียบ ในพ.ศ. 2479 จนถึงภาพยนตร์สมัยใหม่ พ.ศ. 2562

รวม 8 เรื่อง เช่น **ขุนแผน ฟ้าพิน** (2562) ซึ่งเป็นภาพยนตร์แนว comedy-fantasy

ละครโทรทัศน์ เช่น **ขุนแผนผจญภัย** กำกับการแสดงโดยไพรัช สังวริบุตร (ช่อง 7)

ออกอากาศต่อเนื่องกัน 500 ตอน **ทิมพิลาโดย** กำกับการแสดงโดยสุพรรณ บูรณพิมพ์

(ช่อง 5) เป็นละครริเมคของรัชฟิล์มที่เคยสร้างมาแล้วครั้งหนึ่ง **ขุนช้างขุนแผน** กำกับ

โดยเศรษฐา ศิระฉายา (ช่อง 3) **วันทอง** กำกับการแสดงโดยสันต์ ศรีแก้วหล่อ (ช่อง

ONE 31)

ฉบับแปลเป็นภาษาอังกฤษ ได้แก่ *“The Tale of Khun Chang Khun Phaen” Siam's Folk Epic of Love, War and Tragedy* translated and edited by Chris Baker and Pasuk hongpaichit พิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2553 หนังสือเล่มนี้ได้รับรางวัลระดับโลก Beker Prize เมื่อ พ.ศ. 2556 ในฐานะงานแปลภาษาอังกฤษวรรณคดีของประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่โดดเด่น

เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ฉบับหอพระสมุทวชิรญาณ

เป็นต้นฉบับที่ชำระโดยสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส และพระราชาวงศ์เธอ กรมหมื่นกวีพจน์สุปรีชา และจัดพิมพ์เป็น 3 เล่มในระหว่าง พ.ศ. 2560 – 2561 ฉบับพิมพ์สำนวนนี้เป็นต้นแบบของเรื่องขุนช้างขุนแผนที่พิมพ์ต่อเนื่องกันมาจนทุกวันนี้

โครงเรื่องหลักของเรื่องขุนช้างขุนแผนเป็นเรื่องความรักระหว่างหนึ่งหญิงสองชาย ขุนแผนและขุนช้างต่างรักนางวันทอง วันทองไม่ได้รักขุนช้างแต่ต้องตกเป็นเมียของขุนช้างหลังแต่งงานแล้วกับขุนแผน ความสนุกของเรื่องขุนช้างขุนแผนอยู่ที่การเกิดอุปสรรคแก่ตัวละครอย่างต่อเนื่อง ดังที่สมเด็จพระยานริศรานุวัดติวงศ์ทรงใช้คำว่า “เป็นเรื่องขวางน้ำใจ” ชีวิตของวันทองจึงพบความวุ่นวายหลายครั้งหลายหน ก่อความทุกข์แสนสาหัส ครั้งสุดท้ายเมื่อจมน้ำไวยไปบังคับเอาตัววันทองมาจากเรือนขุนช้าง ขุนช้างถวายฎีกา พระพันวษาจึงให้นำตัววันทอง ขุนแผน ขุนช้าง จมน้ำไวย เข้าเฝ้าเพื่อตัดสินให้เด็ดขาดว่า “ใครควรคู่สมอยู่กลมเกลียว ให้เค็ดเคียวรู้กันแต่วันนี้” สิ่งที่พระพันวษาทริศตามคือนางวันทองรักใคร่ “ถ้ารักใหม่ก็ไปอยู่กับอ้ายช้าง ถ้ารักเก่าเข้าข้างอ้ายขุนแผน อย่าเวียนวนไปให้คนมันหมั่นแกลน ถ้ามันมีรักไหนให้ว่ามา” เมื่อวันทองอึ้งไม่ตอบ พระพันวษาก็ให้โอกาสอีกครั้ง โดยกล่าวว่า “ถ้ามันไม่รักใคร่ให้ว่ามา ถ้ารักผู้ซึ่งผู้มันกลัวอาย จะอยู่ด้วยลูกชายก็ไม่ว่า” วันทองมีคำตอบอยู่ในใจว่า “จะว่ารักขุนช้างกระไรได้ ที่จริงใจไม่ได้รักแต่สักหนิด รักพ่อลูกห่วงคงดวงชีวิต แม้ทุลพิดจะพิโรธไม่โปรดปราน” ดังนั้น นางจึงคิดว่า “อย่าเลยจะทุลเป็นกลางไว้ ตามพระทัยท้าวจะแยกให้แตกฉาน” แล้ว วันทองไม่ได้ทุลตอบว่ารักผู้ใด คำตอบของนางเป็นการแสดงความรู้สึกที่มีต่อชาย 3 คนในชีวิต แต่คำตอบนี้ซ่อนนัยให้ตีความว่าวันทองรักขุนแผนอย่างสามิ รักขุนช้างอย่างผู้มีพระคุณ และรักจมน้ำไวยเพราะเป็นลูกชาย

ซึ่งนางย้าความอีกครั้งว่า “ก็หทัยบกรักเท่ากันกับผิว” คำตอบที่มีตัวเลือกให้พระพันวษาทรงวินิจฉัยเอง เช่นนี้ทำให้พระพันวษากริ้วมาก จึงทรงสั่งประหารชีวิตนางวันทอง

ดังนั้น แนวคิดสำคัญของเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน คือพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ที่อยู่เหนือไพร่ฟ้าประชาราษฎร์ทั้งปวง ไม่ว่าจะเจ้านาย ขุนนาง ชาวบ้านหรือข้าทาส และความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ผู้ทำความดีความชอบจะได้รับพระราชทานยศศักดิ์ ข้าวของและเป็นที่โปรดปราน ส่วนผู้ที่ละเมิดพระราชอำนาจจะได้รับการลงโทษอย่างรุนแรง เช่น ขุนไกรพลพ่ายไล่แทงฝูงกระบือที่แตกตื่นล้มตายจำนวนมากต่อหน้าพระพักตร์พระพันวษา พระพันวษากริ้วมากจึงสั่งประหารชีวิตขุนไกรและเสียบประจาน ต่อมาขุนแผนถูกจำคุกไม่มีกำหนดเพราะทูลขอลาวทองให้ออกจากวัง ส่วนขุนช้างถูกลงโทษประหารชีวิตเพราะแพ้การดำนํ้าพิสูจน์ความบริสุทธิ์ในคดีข่มขืนไวย แต่เมื่อข่มขืนไวยทูลขอภัยโทษตามคำขอร้องของวันทอง พระพันวษาก็ให้อภัยโทษเพราะโปรดข่มขืนไวยผู้เป็นขุนศึกของพระองค์ เหตุการณ์ตอนสำคัญที่สุดของเรื่อง คือ สั่งประหารชีวิตวันทองเพราะนางไม่ตอบคำถามของพระองค์ ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นการหมิ่นพระราชอำนาจ

ละครโทรทัศน์เรื่อง วันทอง

เป็นละครโทรทัศน์ที่ผลิตโดย เดอะ วัน เอ็นเตอร์ไพรส์ เขียนบทโดย พิมพมาดา พัฒนอลงกรณ์ พิมสิรินทร์ วงศ์วาณิชสุข และจตุมา เข้มสิริ กำกับการแสดงโดย สันต์ ศรีแก้วหล่อ นักแสดงมี ใหม่ ดาวิกา โฮร์เน่ แสดงเป็นวันทอง ป๊อง ณวัฒน์ กุลรัตนรักษ์ แสดงเป็นขุนแผน ชาคริต เข้มนาม แสดงเป็นขุนช้าง ตงตง กฤษณกร กนกธร แสดงเป็นพระไวย ออกอากาศทางช่องวัน ONE31 ตั้งแต่ 1 มีนาคม – 27 เมษายน 2564 รวม 32 ตอน

ละครเรื่องนี้ใช้ข้อความประชาสัมพันธ์ว่า “วันทอง ฉบับตีความใหม่ ผ่านมุมมองของวันทองกับการลุกขึ้นมาสู้เพื่อศักดิ์ศรีที่ใคร ๆ ตราหน้าว่าเป็นหญิงสองใจ”

แนวคิดที่ละครเรื่องนี้ต้องการนำเสนอมี 2 ประเด็น คือ การยืนยันว่าวันทองไม่ใช่หญิงสองใจ และการเรียกร้องว่าผู้หญิงต้องมีสิทธิ เสรีภาพ และเท่าเทียมกับผู้ชาย

แนวคิดทั้ง 2 ประการนี้ มีผู้เคยนำเสนอมาแล้วในรูปแบบของสื่อบันเทิงสมัยใหม่ ดังนี้

แนวคิดเรื่องวันทองสองใจ ในเสภาขุนช้างขุนแผน คำว่า “วันทองสองใจ” ปรากฏโดยตรงเพียงครั้งเดียวในคำพูดของนางวันทองกับขุนแผน หลังข่มขืนไวยนำตัววันทองมาจากเรือนขุนช้างขุนแผนเข้าหาและเล่าโลมนาง นางพูดทัดทานให้ขุนแผนคิดถึงความเหมาะสม

ขอบพิศพ่องจกคิดคะนึ่งตรอง
ประหนึ่งว่าวันทองนี้สองใจ

อันตัวน้องมลทินหาสิ้นไม่
พบไหนก็เป็นแต่เช่นนั้น

ในตอนพิพากษานางวันทอง พระพันวษาบริภาษนางว่า “จะว่ารักข้างไหนไม่ว่าได้ น้ำใจจะประคองเข้าทั้งสอง” ซึ่งอาจมีนัยยะว่านางสองใจ วาทกรรม “วันทองสองใจ” เป็นที่รับรู้ในสังคมไทยตลอดมา และเป็นมายาคติที่ตอกย้ำความเชื่อของคนทั่วไปว่า วันทองเป็นผู้หญิงสองใจ โดยไม่สนใจข้อเท็จจริงที่ปรากฏในตัวบท ประเด็นความคิดเรื่อง “วันทองสองใจหรือไม่?” เป็นประเด็นที่เชิญชวนให้อภิปรายกันตลอดมา ดังนั้น ตัวบทร่วมสมัยที่ถูกสร้างขึ้นจึงมีทั้งสนับสนุนและคัดค้านความเชื่อนี้ ดังปรากฏในเพลงป๊อป เพลงลูกทุ่ง เพลงเพื่อชีวิต หลายเพลง⁵ ส่วนในบทความวิชาการที่วิเคราะห์ตัวบทเสกามักจะชี้แจงว่าวันทองมีสองหัวใจแต่ไม่ได้สองใจ คำตอบของวันทองคือการพยายามอธิบายว่าความรักมีหลายแบบ นอกจากเพลงและบทความวิชาการแล้ว ละครเพลงร่วมสมัยเรื่อง *วันทอง เดอะ มิวสิคัล* (2558) กำกับการแสดงโดยนายพพันธ์ พยัคฆ์มะเริง จัดแสดงที่จังหวัดขอนแก่น ก็เน้นการตีความใหม่เพื่อลบล้างคำว่า วันทองสองใจ

ประเด็นเรื่องสิทธิสตรี มีการนำแนวคิดสตรีนิยมมาตีความวรรณคดีเก่าด้วยมุมมองใหม่ เพื่อต่อต้านระบบชายเป็นใหญ่ (patriarchy) ในสังคมไทย เช่น ละครเวทีร่วมสมัยเรื่อง *บุษบา-อุณากรรณ* เขียนบทและกำกับการแสดงโดยมัทนิ โมฆคารา รัตนิ (2537) นำเรื่องมาจาก *อิเหนา* การแสดงเรื่อง *ลุยไฟ* สร้างบทและกำกับการแสดงโดย พรรัตน์ คำรุง และ พิเชษฐ กุลนชื้น (2543) โดยนำมาจากเรื่องของมิสาประหมังกุหนิง ในเรื่อง *ดาหลัง* ละครเวทีเรื่อง *สีดา: ศรีราม?* กำกับการแสดงโดยพรรัตน์ คำรุง (2548) นำมาจากเรื่อง *รามเกียรติ์* นอกจากนี้ เพลง *สีดาลุยไฟ* ของกลุ่มผู้หญิงปลดแอก⁶ (2563) ก็นำเสนอความคิดสตรีนิยมและต่อต้านอำนาจของเพศชายอย่างชัดเจน ส่วนที่นำเรื่องมาจากเสภา *ขุนช้างขุนแผน* ได้แก่ ละครเวทีเรื่อง *ทิมพิลาไลย* คัดแปลงบทและกำกับการแสดงโดย อ. ปาริชาติ จึงวัฒนาภรณ์ (2538) ซึ่งเล่าเรื่องผ่านมุมมองของวันทอง ทั้งที่มีชีวิตอยู่และเป็นวิญญาณ เป็นเรื่องขุนช้างขุนแผนที่ตีความใหม่ด้วยแนวคิดสตรีนิยมซึ่งนำเสนอว่าหญิงและชายควรมีอิสระ เสรีภาพเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะเรื่องการเลือกคู่ครองและการร่วมชีวิตในฐานะสามีภรรยา

มีผู้นำเรื่องขุนช้างขุนแผนมาสร้างเป็นละครโทรทัศน์แล้ว 4 ครั้ง แม้บางครั้งจะใช้ชื่อว่า *ทิมพิลาไลย* แต่ก็นำเนื้อเรื่องโดยรักษาโครงเรื่อง เนื้อหา และสาร (message) ของเรื่องตามบทเสภาฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ ละครโทรทัศน์เรื่อง *วันทอง* ของช่อง ONE31 เป็นครั้งแรกที่มีการรื้อสร้างใหม่ (deconstruction) ไม่ใช่ตีความใหม่ (re-interpretation) โดยตั้งจุดประสงค์ว่าจะนำเสนอสารเนื้อหาและสารความคิดว่าวันทองไม่ใช่หญิงสองใจ และผู้หญิงมีสิทธิ เสรีภาพและความเท่าเทียมกับผู้ชาย ดังที่ได้กล่าวไปข้างต้นแล้ว

⁵ เพลงที่สนับสนุนความคิดว่าวันทองสองใจ เช่น เพลง “วันทอง” ของคนด่านเกวียน, “คนใจร้าย” (วันทอง) ของวงน้องหล้า เพลงที่คัดค้านว่าวันทองไม่ได้สองใจ เช่น “อาญาสองใจ (วันทอง)” ของมินตรา น่านเจ้า

⁶ เป็นบทเพลงที่แปล/แปลงมาจากต้นฉบับภาษาสเปน ชื่อว่า ‘Un violador en tu camino’ (A Rapist in Your Path) ใช้ในการรณรงค์ต่อต้านความรุนแรงทางเพศเป็นครั้งแรกในประเทศไทยเมื่อปี ๒๐๑๕

การก่อสร้างใหม่ของบทละครโทรทัศน์เรื่องวันทอง

ละครโทรทัศน์เรื่อง *วันทอง* ไม่ได้ตีความใหม่ตามที่ประชาสัมพันธ์ไว้แต่เป็นการรื้อสร้างใหม่ตั้งแต่ระดับโครงสร้าง (structure) ไปจนถึงการเสนอสารความหมาย การรื้อสร้างปรากฏหลายลักษณะ ได้แก่ เปลี่ยนวิธีการเล่าเรื่อง ปรับการดำเนินเรื่อง ตัด เติม ต่อ ขยายเนื้อเรื่อง เปลี่ยนบุคลิกตัวละคร เพิ่มบทบาทตัวละครเดิม สร้างตัวละครใหม่ เปลี่ยนแก่นเรื่องและสารความหมาย ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1. เปลี่ยนวิธีเล่าเรื่องของเสภาที่เล่าตามลำดับเหตุการณ์ตั้งแต่กำเนิดตัวละคร ไปเป็นการเปิดเรื่องด้วยฉากจมน้ำไวยบังคับเอาตัววันทองจากเรือนขุนช้างให้มาอยู่กับตน อันนำไปสู่ฉากสำคัญที่ใช้ตลอดทั้งเรื่องคือ การพิจารณาความและตัดสินโทษวันทองที่ศาลาลูกขุน วันทอง ขุนแผน ขุนช้าง จมน้ำไวยเข้าเฝ้าพระพันวษาเพื่อทูลเกล้าความเป็นมาของปัญหาให้พระพันวษาพิจารณาตัดสิน ผู้ฟังการตัดสินคดีครั้งนี้มีทั้งพระนางสุริยงเทวี พระมเหสี ขุนนาง ปุโรหิต และชาวเมืองที่มานั่งฟังอยู่ภายนอก เรื่องต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตวันทองจึงใช้การเล่าย้อนหลัง (flash back) กลวิธีเช่นนี้ทำให้ “เสียงพูด” หลายตอนของนางวันทองได้เปล่งออกมาสู่ตัวละครอื่นและผู้ชมละครพร้อมกัน ต่างกับบทเสภาที่มักเป็นเพียง “เสียงพูดในใจ” ของวันทองที่สื่อสารกับผู้อ่าน/ผู้ฟังเท่านั้น เช่น ผู้อ่านเสภาจะรับรู้ว่าเป็นคำตอบแท้จริงที่วันทองอยากทูลพระพันวษาคือคำพูดในใจของนาง แต่พระพันวษาจะไม่ทราบ

มีข้อสังเกตว่า การเริ่มเรื่องด้วยฉากการพิจารณาความ และวันทองเล่าเรื่องย้อนหลัง เช่นนี้ปรากฏใน *นิราศขุนช้าง – ขุนแผน* ของนายฉันทน์ จำวิไล ซึ่งนำเสนอมาตั้งแต่ พ.ศ. 2513 แล้ว นอกจากนี้ ฉากวันทองให้การจากมุมมองของตนเพื่อให้ผู้มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีเช่นนี้ ชวนให้คิดถึงฉากพิจารณาความในบทละครเรื่อง *รามเกียรติ์* ตอน ท้าวมาลีวราชว่าความ และเรื่อง *ราชมอน* วรรณกรรมคลาสสิกของญี่ปุ่นที่แปลงเป็นบทละครเวทีภาษาไทยโดย ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ดังนั้น จึงอาจพิจารณาด้วยทฤษฎีสัมพันธบทหรือสหบท (Intertextuality)⁷ ได้ด้วย

2. แก่นเรื่องของเรื่องขุนช้างขุนแผน คือ โศกนาฏกรรมรักสามเส้า และความจงรักภักดีโดยมีโครงเรื่องหลัก คือ ความรักของขุนช้าง ขุนแผน วันทอง และโครงเรื่องรอง คือ การเป็นนักรบเอก (มีฝีมือ มีวิชาอาคมของวิเศษ) กับการทำศึกเชียงใหม่เชียงทอง เมื่อนำมารื้อสร้างใหม่เป็นละครโทรทัศน์ ละครเรื่อง *วันทอง* จะเน้นบทบาทของวันทองมากกว่าขุนช้างและขุนแผน เพราะละครต้องการเน้นย้ำความคิดว่าวันทองไม่ใช่หญิงสองใจ เพื่อปกป้องศักดิ์ศรีและทวงคืนความยุติธรรมให้แก่วันทองที่ถูกสังคมลงโทษมา

⁷ แนวคิดสัมพันธบท (Intertextuality) ถือกำเนิดโดย Kristeva ๑๙๘๐) นักวิชาการชาวบัลแกเรีย Kristeva อธิบายไว้ว่า ด้วบท (Text) ใด ๆ ก็ตาม ล้วนเป็นการดูซึมและคัดแปลงมาจากอีกด้วบทอื่น ๆ สัมพันธบทจึงเป็นการสร้างด้วบทใหม่ด้วบทหนึ่ง โดยใช้วัตถุเดิมจากด้วบทเดิมที่มีอยู่แล้ว (A.A. Berger, ๑๙๙๒) อ้างใน กาญจนา แก้วเทพ, ๒๕๕๑) หรือคือความสัมพันธ์ระหว่างด้วบทในกระบวนการสร้างความหมายของด้วบทหนึ่งที่เป็นด้วบทใหม่โดยอาศัยการอ้างอิง หรือหยิบยืมความหมายจากด้วบทเดิมที่มีอยู่แล้ว มาใช้เป็นวัตถุดิบร่วมในการสร้างด้วบทใหม่ด้วย

หลายร้อยปี และอีกประเด็นหนึ่ง ละครต้องการให้วันทองเป็นตัวแทนของผู้หญิงที่ต่อสู้เพื่อสิทธิ เสรีภาพ ของตนตามแนวคิดสตรีนิยม ดังนั้น เมื่อรื้อสร้างแนวคิดหลักก็ทำให้ต้องปรับเปลี่ยนองค์ประกอบอื่น ๆ ไปด้วย

3. ในด้านตัวละคร เพื่อให้แนวคิดสตรีนิยม โดดเด่นขึ้นผู้เขียนบทจึงต้องรื้อสร้าง ปรับเปลี่ยนบุคลิกของตัวละครในเรื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วันทอง ซึ่งเป็นตัวละครเอก ฉากสำคัญคือตอน ตัดสินคดีในบทเสภา วันทองละถ้ำละถ้ำ ไม่กล้ากราบทูลสิ่งที่ตนคิด จึงไม่ทูลตอบตรง ๆ กลับคิดว่า “อย่า เลยจะทูลเป็นกลางไว้ ตามพระทัยท้าวจะแยกให้แตกฉาน ” แต่ในละครโทรทัศน์ วันทองทูลตอบฉลาดฉาน ชัดเจน ตรงไปตรงมา เมื่อพระพันวษาตรัสถามเหตุผล นางจึงทูลเล่าให้ฟังว่ามีเหตุเกิดขึ้นพัวพันต่อเนื่องไม่ รู้จบจนถึงวันที่เข้าเฝ้า แม้พระพันวษาจะทรงถามซ้ำก็ครั้ง วันทองก็ยืนยันคำตอบเดิมเพราะนางแน่ใจว่า ทางเลือกของนางคืออย่างไร เพราะอะไร

นอกจากบทละครโทรทัศน์จะรื้อทั้งภาพนางวันทอง...ผู้หญิงที่ฉลาดกลัวต่อพระราช อำนาจ แล้วสร้างใหม่ให้วันทองเป็นตัวแทนของผู้หญิงที่เด็ดเดี่ยว เชื้อมั่น กล้าสร้างการเปลี่ยนแปลง และยืนหยัดเพื่อใช้สิทธิ เสรีภาพของความเป็นมนุษย์แล้ว ละครโทรทัศน์ยังเน้นแนวคิดนี้ให้โดดเด่นขึ้นอีก โดยใช้ 2 วิธี คือ

4.1 ปรับเปลี่ยนบทบาทของตัวละครชาย

4.2. สร้างตัวละครหญิงเพิ่มขึ้น

4.1 การปรับเปลี่ยนบทบาทตัวละครชาย ตัวละครชายที่ถูกปรับเปลี่ยนมาก คือ ตัวละครหลัก 3 ตัว ได้แก่ พระพันวษา ขุนช้าง และขุนแผน

พระพันวษา ในเสภา พระพันวษาเป็นสัญลักษณ์แทนพระราชอำนาจที่ผู้ใดจะละเมิดมิได้ ภาพลักษณ์ของพระพันวษาในเสภาจึงเป็นผู้ปกครองที่บังคับควบคุมให้ทุกอย่างอยู่ในกรอบของพระราชกำหนดกฎหมายที่ทรงบัญญัติไว้สำหรับดูแลความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง ผู้กระทำผิดจะได้รับการลงโทษตามโทษานุโทษ ส่วนผู้กระทำความชอบก็จะได้รับรางวัลตอบแทน ทั้งยศศักดิ์ ทรัพย์สิน และเป็นที่โปรดปราน

ในละครโทรทัศน์ พระพันวษามีมิติรอบด้านมากขึ้นให้ความรู้สึกว่าเป็นผู้ปกครองแบบพ่อปกครองลูก และมีความเป็นประชาธิปไตย รับฟังเหตุผล ฟังความหลายฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งปรึกษา และฟังคำแนะนำของพระมหาลี มีพระทัยเมตตา เช่น เมื่อขุนแผนและจมื่นไวย ขอพระราชทานอนุญาตไปอยู่เป็นเพื่อนวันทองในคุกก่อนวันประหารพระพันวษตรัสเป็นนัยว่า หากมีวิธีไปอยู่กับนางโดยไม่มีผู้ใดเห็น ก็ถือว่าพระองค์ไม่เคยรู้เห็นเรื่องนี้มาก่อน เรื่องราวตอนที่ปรับเปลี่ยนจากเสภามากที่สุดคือ ตอนตัดสินประหารนางวันทอง พระพันวษาไม่ตัดสินตามแรงโทสะของพระองค์ที่ไม่พอพระทัยคำตอบของวันทอง แต่ทรงใช้มิติเสียงข้างมากของคณะลูกขุน

ขุนช้าง ในเสภา ขุนช้างเป็นตัวละครปฏิบัติที่จ้องล้างจ้องผลาญขัดขวางขุนแผนทุกเรื่อง เพราะต้องการได้วันทองเป็นเมีย ขุนช้างเป็นคนเจ้าเล่ห์เจ้ากล ทยศ หลอกหลวง ครั้งที่แสดงความโหดร้ายคือลวงพลาขงไปฆ่า แต่ขุนช้างก็มีบุคลิกลักษณะที่น่าสมเพช น่าขัน และน่าสงสารไปพร้อมกันด้วย

ในละครโทรทัศน์ ขุนช้างมีบทบาทเข้มข้นมากขึ้น ผู้เขียนบทพยายามใช้หลักจิตวิทยาอธิบายสาเหตุว่า การที่ขุนช้างเป็นคนเอาแต่ใจตัว ไม่คิดถึงใจคนอื่น เป็นเพราะการอบรมเลี้ยงดูของแม่ที่ปกป้องตามใจจนเสียเด็ก (spoil) ดังที่นางศรีประจันถูกตำหนิว่า “ใช้เงินเลี้ยงลูก” ขุนช้างในบทละครโทรทัศน์เป็นคนประเภทไม่ได้ด้วยเล่ห์ ก็เอาด้วยกล ไม่ได้ด้วยมนต์ ก็เอาด้วยคาถา จึงมีการพืงหมอผีให้ใช้คุณไสยอาคมยาสั่งเพื่อให้ได้ตัววันทอง นอกจากนี้ยังเป็นคนเห็นแก่ตัว มุ่งตอบสนองความต้องการของตนโดยไม่สนใจความเดือดร้อนของผู้อื่น ใจคอโหดเหี้ยมไร้ศีลธรรม นอกจากฆ่าพลาขงตามบทเดิมแล้ว ยังเผาวัด ฆ่าคน ป้ายความผิดให้คนอื่น ผู้เขียนบทละครโทรทัศน์คัดพฤติกรรมที่แสดงบทตลกแบบจำอวดของขุนช้างออกไปหมด เช่น หกล้มหกลุก เปื้อนจี๋หมา ร้องไห้เหมือนเด็ก ๆ จี๋ไหล ไม่นุ่งผ้า⁸ แล้วสร้างสำนวนติดปากขุนช้างว่า “แม่จ๊ะแม่จ๋า” เป็นลูกเล่น (gimmick) ให้ผู้ชมเกิดอารมณ์ขัน ขุนช้างในละครโทรทัศน์มีลักษณะของคนโรคจิตอยู่ไม่น้อย และกลายเป็นคนบ้าเมื่อวันทองตาย อย่างไรก็ตาม พฤติกรรมเลวร้ายของขุนช้างมีข้อดีที่ได้ช่วยสร้างความชอบธรรมให้แก่การเรียกร้องสิทธิ เสรีภาพ ของผู้หญิงมากยิ่งขึ้น

ขุนแผน ในเสภา ขุนแผนแสดงภาพลักษณ์ของชายไทยตามขนบสังคมแบบเดิม คือเจ้าชู้ มีวิชา กล้าหาญ และจงรักภักดี

ในละครโทรทัศน์ ผู้เขียนบทให้สัมภาษณ์ว่าตั้งใจรักษาความเป็นพระเอกของขุนแผนไว้ และสร้างให้เป็นพระเอกยิ่งขึ้น โดยยิ่งสร้างภาพลักษณ์ให้ขุนช้างเป็นผู้ร้ายมากเท่าใด ภาพขุนแผนเป็นพระเอกก็ยิ่งโดดเด่นขึ้นเท่านั้น นอกจากนี้ละครยังหาเหตุผลสร้างความชอบธรรมแก่ขุนแผนในการกระทำหลายกรณีที่คนในปัจจุบันยังแคลงใจ เช่น ขุนแผนทูลขอให้ลาวทองออกจากวัง เป็นเพราะนางบอกว่าต้องการกลับไปเชียงใหม่ ไม่ใช่เพราะขุนแผนคิดถึงและสงสารอยากให้นางมาอยู่ด้วยดังที่กล่าวไว้ในเสภาตอนสำคัญอีกตอนหนึ่งคือตอนฆ่านางบัวคลี่ ซึ่งกลายเป็นดราม่าแก่ขุนแผนว่าเป็นคนโหดเหี้ยม หลอกนางให้เป็นเมียและมีลูกเพื่อเอาลูกมาทำเป็นกุมารทองของวิเศษ ละครโทรทัศน์ให้หมื่นหาญเป็นคนฆ่าบัวคลี่ลูกสาวของตัวเอง และบัวคลี่บอกให้ขุนแผนฆ่าท้องนางเพื่อเอาลูกไปทำกุมารทอง ไม่เช่นนั้นขุนแผนจะไม่มีของวิเศษที่จะต่อสู้เอาชนะหมื่นหาญได้เลย ขุนแผนจึงจำใจฆ่าท้องบัวคลี่ทิ้งน้ำตา

⁸ บทตลกแสดงอารมณ์ขันของขุนช้างที่มักแทรกเข้ามาในฉากโศกเศร้าของตัวละครอื่น แบบคิดที่คิดทางคิดบรรยากาส ไม่เป็นเอกภพเช่นนี้ ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร. เจตนา นาควัชระ อธิบายในเชิงทฤษฎีว่าเป็น *สุนทรียศาสตร์ของความไม่ต่อเนื่องทางอารมณ์* (An Aesthetics of Discontinuity) ซึ่งสอดคล้องกับขนบของวรรณคดีไทยอย่างหนึ่งที่ต้องการให้ผู้ชมหรือสพได้ผ่อนคลายอารมณ์เคร่งเครียดด้วยอารมณ์ขัน ไม่จมอยู่ในอารมณ์โศกนั้น อ่านเพิ่มเติมได้จาก เจตนา นาควัชระ, “ละครเพลงสมัยใหม่: จุลบรรจบระหว่างประเพณีไทยกับตะวันตก”, *เพื่อความอยู่รอดของมนุษยศาสตร์: รวมบทความทางวิชาการ (๒๕๒๕ - ๒๕๓๒)*, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

4.2 การสร้างตัวละครหญิงเพิ่มขึ้น มีตัวละครสำคัญ 2 ตัวที่ถูกสร้างขึ้นใหม่ คือ พระนางสุริยเทวี มเหสีของพระพันวษา และน้อย เมียชาวบ้านที่สามี่ชื่อตัวมา เมื่อรวมกับวันทองซึ่งเป็นเมียขุนนาง ก็ทำให้เห็นว่าขอบของปีศาจไปโดยกตจิจิตใจผู้หญิงทุกชนชั้น ดังนั้นผู้หญิงทุกชนชั้นต้องร่วมกันต่อสู้ พระนางสุริยเทวีไม่อาจต้านชนบได้ จึงเลือกที่จะตามชนบแบบหวานอมขมกลืนเพื่อให้ตนมี “พื้นที่” และไม่สูญเสียคนที่ตนรัก วันทองต้านชนบเพราะ “ข้าไม่ได้อยากเป็นเมียเอก ข้าอยากเป็นเมียเดียว” นางจึงไม่เลือกแม่แต่คนที่นางรัก ซึ่งทำให้ถูกลงโทษถึงประหารชีวิต ส่วน น้อย เป็นผู้ที่ได้รับผลจากการต่อสู้ของวันทอง จึงสามารถขอเลิกกับสามี่ได้ตามกฎหมายที่ประกาศขึ้นใหม่ น้อยจึงเสมือนเป็นตัวแทนของผู้หญิงรุ่นหลัง

แม้พระนางสุริยเทวีจะไม่อาจต้านชนบด้วยตนเองได้ แต่ความคิดของพระมเหสี เรื่องการเป็นเมียเดียวและต้องการให้ผู้หญิงมีสิทธิ เสรีภาพ เท่าเทียมชาย ก็ส่งอิทธิพลต่อความคิดและการตัดสินใจของวันทองมาก คำพูดของพระนางสุริยเทวีทำให้วันทองแนใจมากขึ้นว่าคำตอบของตนควรจะเป็นไปในทิศทางใด ดังตัวอย่างคำพูดของพระนางสุริยเทวีกับวันทอง

“จงจำเอาไว้ว่า คำตอบของเอ็งในวันนี้ ไม่ได้มีผลต่อชะตากรรมของเอ็ง ขุนแผนหรือขุนช้างเท่านั้น หากแต่จะมีผลต่อความคิดและการตัดสินใจของผู้หญิงทั่วทั้งกรุงศรี หรือบางที...อาจจะทั้งแผ่นดินเลยก็ได้”

และตอนหนึ่งในบทสนทนาของทั้งสอง

“แล้วถ้าเราไม่อยากเจ็บอีกต่อไป เราควรจะทำเช่นไรหรือเพคะ ”

“เราก็ต้องตั้งใจให้ได้”

“เช่นนั้น หม่อมฉันรู้แล้วว่า วันนี้หม่อมฉันจะเลือกอะไร ”

1. การสร้างบทพูดเพื่อนำสารความคิดที่เกิดจากการรื้อสร้างใหม่ไปสู่ผู้ชม การรื้อสร้างที่สำคัญของละครโทรทัศน์เรื่องวันทอง คือใช้มุมมองสตรีนิยมเพื่อตอบโต้และต่อต้านมุมมองแบบปีศาจไปโดยที่ปรากฏในบทเสภา ทั้งนี้เพื่อแสดงให้เห็นว่าผู้หญิงและผู้ชายเท่าเทียมกัน และผู้หญิงมีศักดิ์ศรีของความเป็นคน ดังนั้น นอกจากแสดงด้วยการกระทำแล้ว วันทอง พระนางสุริยเทวี และน้อย จึงมีบทพูดที่ไม่ปรากฏในเสภาอยู่หลายตอน เพื่อประกาศอุดมการณ์นี้ เช่น

คำพูดของวันทองกับสามี่ของน้อย

“ไซ้ เขาเป็นเมียเอ็ง แต่เขาก็เป็นคน เอ็งไม่มีสิทธิมาทำเยี่ยงวัวเยี่ยงควายเช่นนี้”

คำพูดของพระนางสุริยเทวีกับวันทอง

“สิ่งที่เอ็งคิดและกระทำนั้น มันไปแทงใจผู้หญิงหลายคนในบ้านเมืองนี้ที่ถูกกดขี่มานาน ข้าเห็นด้วย ไม่ว่าหญิงหรือชาย ควรที่จะมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกัน และข้าก็แอบหวังว่า ตักวันหนึ่งบ้านเมืองของเรา จะเปลี่ยนแปลงเป็นเช่นนั้นได้”

คำพูดของวันทองกับพระสุริยง

“ถ้าวันหนึ่ง หญิงกับชายเท่าเทียมกัน เราจะลุกขึ้นมายืนด้วยตนเอง เพื่อจะได้ไม่ต้องพึ่งพาผู้ชายอีกต่อไป”

คำพูดของลาวทองกับวันทอง

“ใช่ ข้าเกลียดเอ็ง แต่ข้าก็ชื่นชมเอ็งที่เอ็งกล้าสู้เพื่อศักดิ์ศรีของผู้หญิงทุกคนบนแผ่นดินนี้”

คำพูดของวันทองกับชาวบ้านในลานประหาร

“ข้ามันก็แค่ผู้หญิงคนหนึ่งที่อยู่เพื่อสิ่งที่ตัวเองเชื่อมั่น พวกเอ็งอย่ามาทะเลาะกันเพราะข้าเลย เพราะอีกประเดี๋ยว..ข้าก็จะตายแล้ว และอีกไม่นาน..ทุกคนก็จะลืมเรื่องราวของข้าไป แต่มีสิ่งเดียวที่ข้าอยากให้ทุกคนจดจำ คือ.. วันทองไม่ใช่หญิงสองใจ”

2. การสื่อความกับผู้ชมละคร เรื่องขุนช้างขุนแผนแต่ละสำนวนมี “ผู้ชม/ผู้ฟังในใจ” ไม่เหมือนกัน สำนวนครูแจ้ง และสำนวนวัดเกาะจึงต้องมียุคถึงใจชาวบ้าน ไม่เหมือนสำนวนหลวงของหอพระสมุดวชิรญาณ ละครโทรทัศน์เรื่อง *วันทอง* ก็เช่นกัน มีผู้ชมละครเป็นคนในสังคมปัจจุบันซึ่งมีบริบทสังคม และระบบความคิดความเชื่อ ต่างกับผู้อ่าน/ผู้ฟังเสภาขุนช้างขุนแผนในสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ คนเขียนบทจึงต้องการสื่อสารกับผู้ชมของตน ดังนั้น นอกจากการสร้างสรรค์แนวคิดและตัวละครแล้ว ยังปรับเปลี่ยนภาษาที่ตัวละครใช้เป็นสำนวนภาษาสมัยใหม่ เพื่อ “พูด” กับคนในปัจจุบัน (แต่ไม่ถึงกับใช้ภาษาวัยรุ่นหรือภาษาแชตอย่างในละครโทรทัศน์เรื่อง*บุพเพสันนิวาส*) รวมทั้งการพูดในลักษณะแน่ใจว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นแล้วยุคของผู้ชมละคร เช่น

“เอ็งเอาแต่ใช้เงินแก้ปัญหา ขุนช้างจึงเป็นเยี่ยงนี้”

“จะจัดการจนถึงที่สุด”

“แต่ความคิดของอีวันทองมันล้ำหน้าเกินไป...หรือไม่ก็เป็นเราเองที่ตามความคิดของราษฎรไม่ทัน”

“ท่านไม่ต้องกอดคันท่านออกญาออก”

“สิ่งที่ท่านคิดไม่ผิดดอกครับ ท่านเพียงแต่คิดไม่เหมือนคนอื่น กระผมคิดว่าท่านน่าจะเกิดเร็วไปหน่อย”

“สิ่งที่ท่านต้องการให้มันเกิด บรรลุผลแล้วนะขอรับ บัดนี้ผู้หญิงและชายมีสิทธิ
เสรีภาพเท่าเทียมกัน มีผู้คนมากมายได้ประโยชน์จากการกระทำของท่าน เพียงแต่ผมคิดว่า
มันไม่จำเป็นต้องแลกด้วยชีวิตเพราะชีวิตเป็นสิ่งที่มีความค่า”

“แปลว่าวันหน้าจะมีผู้หญิงที่คิดและทำเช่นฉันเกิดขึ้นอีกมากงั้นรี”

ดังนั้น ผู้ชมละครโทรทัศน์จึงรู้สึกว่าการที่ที่เกิดขึ้นในละครไม่ห่างไกลไปจากสิ่งที่
เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน

3. การเปลี่ยนคำถามจาก “รักใคร่” เป็น “เลือกใคร่”

ใน**สภาพเรื่องขุนช้างขุนแผน** คำตอบของวันทองที่ทูลพระพันวษาว่า “รักใคร่” เป็น
คำตอบที่มีผู้นำมาวิเคราะห์หัยความหมายที่แฝงอยู่ในคำถามที่นางคิดว่า “เป็นกลาง (๓)” อยู่เสมอ ผลของ
คำตอบนี้สอดคล้องกับแก่นเรื่องที่ต้องการแสดงพิษสงของอำนาจที่อยู่เหนือชะตากรรมของมนุษย์ คำตอบนี้
เป็นจุดวิกฤต (climax) ของเรื่อง และมีความย้อนแย้ง (irony) เพราะในขณะที่คำตอบนี้แสดงชัดเจนว่าวัน
ทองรักใคร่ แต่กลับเป็นคำตอบที่ทำให้นางถูกประหาร จะเห็นได้ว่า วันทองมีชะตากรรมในฐานะ
ผู้ถูกกระทำจากคนที่รักนางทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นแม่ สามี ลูก รวมทั้งจากระบบสังคมชายเป็นใหญ่ ดังที่
ขุนแผน ขุนช้าง และจมื่นไวย ต่างใช้กำลัง อำนาจ อาคม จุคคร่าวันทองจากเรือนไปเผชิญหน้ากับชะตา
กรรมที่เลวร้ายยิ่งกว่าเดิม ตลอดจนพระพันวษาที่ใช้พระราชอำนาจตัดสินประหารชีวิตของนาง

แต่บทละครโทรทัศน์เปลี่ยนคำถามของพระพันวษาจาก “รักใคร่” เป็น “เลือกใคร่” การ
เปลี่ยนคำถามมีผลต่อการเปลี่ยนแก่นเรื่องจากการยอมจำนนของผู้หญิงคนหนึ่งต่อชะตากรรมที่ตนเองไม่ได้
เลือกและไม่มีสิทธิเลือก ไปสู่แก่นเรื่องที่ถูกรื้อสร้างใหม่ให้เป็นการต่อสู้ของผู้หญิงที่จะต้องการมีสิทธิและ
เสรีภาพในการเลือกใช้ชีวิตของตนเอง คำตอบที่วันทองยืนยันต่อพระพันวษา ไม่ว่าจะพระองค์จะเมตตา
ให้เวลาคิดทบทวนใหม่ให้ดีเสียก่อน คือ “ไม่เลือก” ทั้งขุนแผนและขุนช้าง

หากนำปรัชญาอัตถิภาวนิยม (Existentialism) มาวิเคราะห์ การ “ไม่เลือก” ของวันทอง
คือ การ “เลือก” เช่นกัน ปรัชญาอัตถิภาวนิยมเน้นเรื่องมนุษย์มีเสรีภาพ ไม่ตกอยู่ในกรอบความคิด จารีต
ประเพณี กฎกติกาของผู้อื่น มนุษย์ต้องยืนหยัดในเสรีภาพของตนเองเพราะเป็นสิ่งเดียวที่แสดงว่ามี “ตัวตน”
และเมื่อเลือกแล้วก็ต้องรับผิดชอบการกระทำนั้น ดังนั้น “การเลือกที่จะไม่เลือก” ของวันทอง เป็นการ
ใช้สิทธิเสรีภาพของตนเอง ไม่อยู่ในกรอบหรือทิศทางที่ผู้อื่นกำหนดให้ และยอมรับผลของการไม่เลือก แม้ว่า
ผลลัพธ์คือ ความตาย ดังที่วันทองทูลพระนางสุริยงเทวีว่า “หม่อมฉันไม่เคยกลัวตายเพื่อจะยืนยันในสิ่งที่
ตนเองเลือก เพราะนี่เป็นเพียงไม่กี่ครั้งในชีวิตที่หม่อมฉันมีโอกาสเลือก”

ฉากจบเรื่องวันทอง : การพลีลို့อกที่พลีลို့ “สาร” ของเรื่อง

หลังจากละครโทรทัศน์เรื่อง *วันทอง* ดำเนินเรื่องมาตั้งแต่ต้นจนถึงวันตัดสินโทษ เพื่อให้ผู้ชมรับรู้และเข้าใจการตัดสินใจของวันทองที่ไม่เลือกใครเลย เพราะ “คนหนึ่งไม่รัก ส่วนอีกคน...ถึงรักก็อยู่ด้วยกันไม่ได้” เนื้อหาของละครก็มาถึงจุดจบของเรื่องตามที่รับรู้กันอยู่แล้ว คือ วันทองถูกประหารชีวิต

มีกระแสวิพากษ์วิจารณ์ว่าผู้ชมละครส่วนหนึ่งไม่พอใจคำตัดสินของคณะลูกขุน ณ ศาลหลวงจนอยากจะเผาสถานีโทรทัศน์ ช่อง ONE 31 เพราะผู้ชมโดยเฉพาะผู้หญิงใช้กรอบความคิดของผู้หญิงสมัยปัจจุบันว่า วันทองตัดสินใจถูกแล้ว จึงไม่ควรถูกลงโทษ เพราะผู้หญิงไม่จำเป็นต้องพึ่งพิงใครไม่ว่าสามีหรือลูก อย่างไรก็ตาม มีกระแสวิพากษ์วิจารณ์ออกมาเช่นกันว่า “อย่าไว้ใจช่องวัน” ดังนั้น วันที่ละครเรื่อง *วันทอง* ออกอากาศตอนสุดท้าย จึงมีทั้งผู้สนับสนุนให้วันทองรอด และมีทั้งผู้เห็นด้วยว่าวันทองต้องตาย

ฉากวันทองตายเป็นฉากเด่นที่สุด (high light) ของเรื่องขุนช้างขุนแผนเป็นจุดจบของโศกนาฏกรรมรัก อันเป็น “สาร” ที่ปรากฏในเรื่องขุนช้างขุนแผนทุกสำนวน เป็นฉากที่มีนาฏการ มีความหลากหลาย สะเทือนใจ ประทับใจ และทำให้เข้าใจสัจธรรมของชีวิต ฉากประหารวันทองในละครโทรทัศน์ทำได้สะเทือนใจไม่น้อย แม้จะไม่ฉับไวและหลากหลายเท่ากับภาพที่บรรยายในวรรณคดี แต่ถือว่าเป็นฉากเด่นที่สุดที่ยืนยันการประกาศตัวตนของวันทองว่าเป็นเสรีชน อีกทั้งยังเน้นหนักให้เห็นว่าวันทองเป็นฝ่ายถูกกระทำตลอดมา ดังที่พระพันวษาบอกว่า “มันเกิดเหตุทั้งนี้ก็เพราะหญิง” ทั้ๆ ที่ในความเป็นจริงผู้ก่อเหตุล้วนเป็นผู้ชาย ความตายของวันทองจึงดงาม⁹ สะเทือนอารมณ์ เป็นประจักษ์พยานยืนยันสถานะภาพและชะตากรรมของผู้หญิงไทยในชนบั้งคัมเดิม ฉากประหารวันทองจึงถือเป็นจุดจบที่สมบูรณ์ของเรื่อง และเมื่อนำมาใช้กับละครโทรทัศน์ที่รื้อสร้างให้วันทองเป็นตัวแทนของผู้หญิงที่ยืนหยัดในสิ่งที่ตนเชื่อ เพื่อรักษาสิทธิ เสรีภาพของตน และกอบกู้ศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ฉากนี้ก็มีพลังในการสื่อสารแนวคิดสมัยใหม่นี้ได้อย่างสมบูรณ์เช่นกัน

แต่....

ในที่สุด ก็เป็นไปตามกระแสวิพากษ์วิจารณ์ว่า “อย่าไว้ใจช่องวัน” ละครโทรทัศน์เรื่อง *วันทอง* กลับเปลี่ยนตอนจบของเรื่อง ขุนแผนเปลี่ยนตัววันทองขณะพาไปตะแลงแกง โดยสะกดให้นางหลับและให้โหงพรายพานางไปซ่อนในถ้ำ แล้วให้กุมารทองแปลงร่างเป็นวันทอง วันทองคนที่ถูกบั้งค้อมจึงไม่ใช่วันทองตัวจริง เมื่อเสร็จงานศพ ขุนแผนไปพบวันทองในถ้ำ วันทองซึ่งบั้งค้อมเป็นนางชื้อออกมาพบขุนแผน จากนั้นทั้งสองจึงลาจากกันตลอดกาล

⁹ ฉากความตายของละครโศกนาฏกรรม (Tragedy) สร้างความสะเทือนใจเข้มข้น ทำให้เกิดความกลัวและความสงสาร (pity and fear) หากมีพลังรุนแรงจะนำไปสู่ภาวะโศกณะ (catharsis) ที่ผู้ชมละครจะได้เข้าใจแก่นแท้ของชีวิต

การเปลี่ยนตอนจบจาก “วันทองถูประหาร” มาเป็น “วันทองบวชชี” ลดทอนคือค่าความเป็นแบบอย่าง (role model) ของนักต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพของผู้หญิงลงไปอย่างน่าเสียดาย ขุนแผนคัดสินใจกระทำเช่นนี้โดยไม่คำนึงถึงความต้องการของวันทองเลย ดังที่วันทองกล่าวว่า

“วันหนึ่งฉันคงเข้าใจในสิ่งที่ท่านทำ แต่ตอนนี้ ฉันโกหกไม่ได้ว่า ฉันเสียใจ เพราะโอกาสสุดท้ายในชีวิตของฉัน ฉันก็ไม่อาจเลือกทำในสิ่งที่ตัวเองต้องการได้”

ดังนั้น ถึงที่สุดแล้ว ชะตากรรมของวันทองก็ถูกกำหนดโดยผู้ชายเช่นเดิม เพราะแม้นางจะเลือกความตายก็ไม่อาจตายได้ กลับถูกกดคั้นให้เลือกทางออกแบบผู้หญิงซ้ารัก ที่อาศัยเครื่องแบบของนักบวชเพื่อป้องกันกิเลสของผู้ชาย และพึงพาพระธรรมเพื่อเยียวยาจิตใจตัวเอง ในความหมายเชิงสัญลักษณ์ของ “แม่ชี” ที่ต้องอยู่ในถ้ำเพียงลำพัง วันทองจึงไร้ “ตัวตน” โดยสิ้นเชิง และพลังหญิงที่ละครโทรทัศน์พยายามส่งผ่านตัวละครนี้จึงหมดพลัง

กล่าวได้ว่า ผู้เขียนบทโทรทัศน์เรื่องวันทองฉบับหรือสร้างใหม่ ไม่ได้ “ฆ่า” วันทองที่ลานประหาร แต่ “ฆ่า” วันทองที่อยู่ใจของผู้คนมาหลายร้อยปี

แม้ว่ายอดผู้ชมละครโทรทัศน์เรื่องวันทองจะสูงสุดลบสถิติโดยเฉพาะตอนอวสาน แต่เมื่อวิเคราะห์ในแง่การรื้อสร้างตัวบท กล่าวได้ว่า การเปลี่ยนแปลงตอนจบเพื่อสร้างความประหลาดใจและประทับใจแก่คนดูสมัยใหม่นั้น กลับทำลายจุดมุ่งหมายของละครที่วางไว้แต่ต้นเรื่องอย่างน่าเสียดาย

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. (2553). *แนวพินิจใหม่ในสื่อสารศึกษา*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- ศีกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว. (2533). *ละครศึกษา 2*. กรุงเทพฯ: สยามรัฐ.
- เจตนา นาควัชระ. (2532). ละครเพลงสมัยใหม่ : จุดบรรจบระหว่างประเพณีไทยกับตะวันตก” ใน *เพื่อความอยู่รอดของมนุษยศาสตร์: รวมบทความทางวิชาการ (2525-2532)*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ฉันทน์ ขำวิไล. (2513). *วรรณคดีไทยเรื่องนิราศขุนช้าง-ขุนแผน*. พระนคร: ธนาคารกรุงเทพ.
- ชลดา เรื่องรักย์ลิขิต. (2554). จากเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนตอนแต่งงานพระไวยเป็นบทละครรำเรื่องขุนช้างขุนแผนชุดแต่งงานพระไวยพระราชานิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี*, 3 (1).
- ณรงค์ศักดิ์ สอนใจ. (2545). *การศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมดัดแปลงเรื่องขุนช้างขุนแผน*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัย ศิลปาคร.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระยา. (2559). *ตำนานเสภา*. ใน *ขุนช้างขุนแผน*. กรุงเทพฯ: แสงดาว.

เบเคอร์, คริส และผาสุก พงษ์ไพจิตร (บรรณาธิการ). (2556). *ขุนช้างขุนแผนฉบับวัดเกาะ*. กรุงเทพฯ: ซิลค์เวิร์ม.

ปาริชาติ จิ่งวิวัฒนาภรณ์. (2545). จาก “เสียดาหาย” ไปสู่ “ลุยไฟ” มีอะไรหล่นหายในระหว่างทาง? ใน *พลังการวิจารณ์: รวมบทวิจารณ์ร่วมสมัย*. กรุงเทพฯ: คมบาง.

рінฤทัย สัจจพันธุ์. (2553). เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน. ใน *สืบสานสร้างสรรค์วรรณศิลป์*. กรุงเทพฯ: สถาพรบุ๊คส์.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2545). *ขุนช้างขุนแผนแสนสนุก*. กรุงเทพฯ: มติชน, (ศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษ)

วัชร รมะนันท์. (2533). ขุนช้างขุนแผนเริ่มแต่งในรัชกาลใด. *วารสารภาษาและวรรณคดีไทย*, 7(2), 13–18.

เกณฑ์การเสนอบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารมนุษยศาสตร์ ฉบับบัณฑิตศึกษา

การเสนอบทความเพื่อตีพิมพ์

วารสารมนุษยศาสตร์ ฉบับบัณฑิตศึกษารับตีพิมพ์ผลงานวิชาการในรูปแบบบทความวิจัย บทความวิชาการและบทวิจารณ์หนังสือภาษาไทยหรือภาษาต่างประเทศในสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ได้แก่ สาขาวิชาภาษาและวรรณคดี วัฒนธรรมและวัฒนธรรมศึกษา การแปล สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ประวัติศาสตร์ ปรัชญาและศาสนา บรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์

บทความต้องไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารและไม่อยู่ในระหว่างการพิจารณาของวารสารอื่นเรื่องที่ได้รับ การตีพิมพ์ต้องผ่านการกลั่นกรองจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการ บทความที่รับพิจารณาตีพิมพ์ต้องพิมพ์เป็นภาษาไทยหรือภาษาต่างประเทศ พิมพ์บนกระดาษ ขนาด A 4 ด้วยตัวอักษร Angsana New ขนาด 16 pt. ความยาวไม่เกิน 15 หน้า (รวมบรรณานุกรม) การตั้งหน้า กระดาษ ระยะขอบ บน-ล่าง ซ้าย-ขวา 1 นิ้ว หรือ 2.54 เซนติเมตร และมีรายละเอียด ดังนี้

1. ชื่อเรื่อง ชื่อผู้เขียน (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ)
2. ตำแหน่งทางวิชาการ (ถ้ามี) หน่วยงานที่สังกัด อีเมล และเบอร์โทรศัพท์
3. บทคัดย่อ (abstract) ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ความยาวประมาณ 250 คำ
4. คำสำคัญ (keyword) ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
5. เนื้อหาของบทความ

5.1 บทความวิจัย ความยาวไม่เกิน 15 หน้า ประกอบด้วย บทนำ วิธีการศึกษา ผลการศึกษาอภิปรายผล ข้อเสนอแนะ และเอกสารอ้างอิง

5.2 บทความวิชาการ ความยาวไม่เกิน 15 หน้า ประกอบด้วย บทนำ เนื้อหา บทสรุป และเอกสารอ้างอิง

5.3 บทวิจารณ์ ความยาวของบทความ 3-5 หน้า พร้อมเอกสารอ้างอิง

5.4 งานแปลหรือเรียบเรียงจากภาษาต่างประเทศ ต้องมีหลักฐานการอนุญาตให้ตีพิมพ์เป็นลายลักษณ์อักษรจากเจ้าของลิขสิทธิ์

6. การอ้างอิงใช้รูปแบบของสมาคมจิตวิทยาอเมริกัน (APA)

6.1 การอ้างอิงแทรกในเนื้อเรื่อง ให้ใช้การอ้างอิงแบบนาม-ปี (name-year system) โดยระบุชื่อผู้แต่ง ปีพิมพ์ และเลขหน้าของเอกสาร ไว้ข้างหน้าหรือข้างท้ายข้อความที่ต้องการอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อความนั้น เช่น

(รุ่งโรจน์ ภิรมย์อนุกุล, 2555, หน้า 15)

(รุ่งโรจน์ ภิรมย์อนุกุล และสุจิตต์ วงษ์เทศ, 2558, หน้า 10-12)

(Nord, 1991, p. 13)

(Nord & Vermeer, 2002, pp. 7-9)

6.2 เอกสารอ้างอิง (Reference) เป็นการรวบรวมรายการเอกสารทั้งหมดที่ผู้เขียนใช้อ้างอิง
ในเนื้อหา นำมาจัดเรียงตามลำดับตัวอักษรชื่อผู้แต่ง และเรียงภาษาไทยก่อนภาษาอังกฤษ

ไกเกอร์, อาร์โน. (2551). อำลาเบอร์ลิน: Abchied von Berlin. ใน *รวมเรื่องสั้นภาษาเยอรมัน* (อัญชลี โตพึงพงศ์, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วงกลม.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2545). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2545*. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.

สัญญา สุวังบุตร. (2552). โอลิมปิก ค.ศ. 1936: กีฬาแห่งสวัสดิภาวะ. *วารสารราชบัณฑิตยสถาน*, 34(1), 89.

Chomsky, N. (1988). *Language and problems of knowledge: The Managua lectures*. Cambridge, MA: MIT Press.

การส่งต้นฉบับ

ส่งต้นฉบับพิมพ์ 3 ชุด พร้อม CD ได้ที่บัณฑิตศึกษา คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง บางกะปิ กรุงเทพฯ 10240 โทร 02-369-2667

คณะกรรมการวารสารมนุษยศาสตร์ ฉบับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ผู้อำนวยการบัณฑิตศึกษา	ประธานกรรมการ
ประธานสาขาวิชาไทยศึกษา	กรรมการ
ประธานสาขาวิชาภาษาเยอรมันในฐานะภาษาต่างประเทศ	กรรมการ
ประธานสาขาวิชาการแปล	กรรมการ
หัวหน้าสำนักงานเลขานุการคณะมนุษยศาสตร์	กรรมการ
หัวหน้างานบริหารและธุรการ	กรรมการ
หัวหน้างานคลังและพัสดุ	กรรมการ
หัวหน้างานนโยบายและแผน	กรรมการ
หัวหน้างานบริการการศึกษา	กรรมการ
หัวหน้าสำนักงานบัณฑิตศึกษา	กรรมการและเลขานุการ

บัณฑิตศึกษา คณะมนุษยศาสตร์

**ส่งเสริมงานบัณฑิตศึกษา
พัฒนาการเรียนรู้คู่คุณธรรม**